

Novýma očima

Biblický pohled na svět

James B. Jordan

Malé začátky

2024

*Našim přátelům
ve Westminsteru a Dobrém pastýři*

Autor: James B. Jordan

Název: Novýma očima

Název originálu: Through New Eyes

Původní vydání: Wipf and Stock Publishers, 1999

Překlad a korektura: © Jan Prorok

Sazba a tisk: Ing. Tomáš David

Návrh obálky: Ing. Tomáš David

Malba z obálky: Carl Spitzweg – Dirndl in auf der Alm

Rok vydání: 2024

Vydání: První v češtině

Vydal: Jan Prorok

Jabloňová 797/9, Karlovy Vary

ISBN: ISBN 978-80-909176-2-0

Obsah

Poděkování	7
Úvod	8
CHARAKTER SVĚTA.....	15
Výklad schématu světa	16
Účel světa	29
Symbolismus a světonázor	42
RYSY SVĚTA.....	56
Svět jako Boží dům	57
Slunce, měsíc a hvězdy.....	73
Kameny, zlato a drahokamy	94
Stromy a trny	109
Ptáci a zvířata.....	127
Andělé	140
PROMĚNA SVĚTA.....	153
Lámání chleba: Rituál proměny	155
Člověk: Zmocněnec a nástroj proměny	176
Eden: Svět proměny	191
POHYB HISTORIE	217
Noemův svět.....	219
Svět patriarchů.....	236
Svět Stánku	256
Svět Chrámu	285
Nový svět	332
Cesta dějin	364
Bibliografie.....	374

Diagramy

- 4.1 Nebesa a země
- 5.1 Slunce, měsíc, hvězdy
- 7.1 Žebříky do nebes
- 7.2 Dřevo království
- 12.1 Třípatrový svět
- 12.2 Čtyři řeky Zahrady Eden
- 12.3 Tábor Izraele (Numeri 2)
- 12.4 Možné místo Edenu před Potopou
- 12.5 Tři prostředí člověka
- 12.6 Sekvence stvoření
- 12.7 Eden ve světě
- 12.8 Oltář v Ezechieli 43:13–17
- 12.9 Průřez světem
- 12.10 Mojžíšovský Stánek
- 13.1 Noemova archa jako model světa
- 13.2 Politická zřízení
- 15.1 Tábor Izraelců
- 15.2 Komplex Stánku
- 15.3 Prostředí
- 15.4 Prostředí
- 16.1 Dospívání kosmu
- 16.2 Sion jako model světa
- 16.3 Šalomounův Chrám
- 16.4 Chrámový sloup

- 17.1 Ezechielův chrámový komplex
- 17.2 Srdce země
- 17.3 Svatá země v Ezechieli 47–48

- 18.1 Nový Jeruzalém
- 18.2 Obrazy Církve v dopisech sedmi církvím v Asii

- 19.1 Historie kosmu

Poděkování

Od roku 1980 až do roku 1988 jsme žili v Tyleru v Texasu a byli jsme členové sboru *Westminster Presbyterian Church*, který se v roce 1987 stal sborem *Good Shepherd Episcopal Church*. Tuto knihu věnujeme našim přátelům z té doby. Byli nám společenstvím zbožných lidí, kteří s milostí nesli „rány praků a šípů ostudného osudu“. Upřímně vás milujeme.

Část této knihy jsem napsal, když mě sbor *Westminster Presbyterian Church* zaměstnával jako administrátora jeho tehdejší služby *Geneva Ministries*. Poté, co jsem tento úřad opustil, mne zaopatřil živobytím Dr. Gary North z institutu *Institute for Christian Economics* tím, že mě pověřil, abych pro něj vypracoval řadu základních studií v knize *Leviticus*. Díky jeho štědrosti a podpoře mé práce jsem ve svém volném čase mohl dokončit tuto knihu. Díky, Gary.

Některé části této knihy už se v minulosti šířily méně formálními způsoby. Tam, kde tomu tak je, na to občas upozorňuji. V roce 1987 v rámci *Geneva Ministries* vyšly dvě sady kazet s pracovními sešity, které předkládají hlavní myšlenky této knihy ve formě přednášek. Série „*Rocks, Stars, and Dinosaurs*“ („Kameny, hvězdy a dinosauři“) se zabývá základním světonázorovým symbolismem; série „*The Garden of God*“ („Boží zahrada“) se zaměřuje na proměny světa napříč historií, přičemž se soustředí na Zahradu Eden, Stánek, Chrám atd. Materiál v této knize je dospělejší verzí učení, které předkládají tyto sady kazet.

Zároveň musím poděkovat pánům Michaelu Hyattovi a Georgi Grantovi z nakladatelství *Wolgemuth & Hyatt, Publishers*, kteří si přečetli rukopis této knihy a poskytli mi mnoho cenných rad a povzbuzení.

Úvod

Na trhu je k dispozici celá řada knih, které se zabývají *křesťanským* světonázorem, ale jen velmi málo knih, které se zabývají *biblickým* pohledem na svět. Tím, že poukazují na rozdíl mezi těmito dvěma přístupy, nijak neumenšují důležitost křesťanského světonázoru. Knihy, které předkládají křesťanské chápání filozofie, dějin, umění, vědy, člověka atd. jazykem naší doby, rozhodně mají své místo. To, co je však skutečně třeba, jsou knihy, které jdou hluboko do Bible, předkládají světonázor Bible jako takové a vysvětlují ho vlastním jazykem Bible. Biblický světonázor nám není předložen diskurzivním a analytickým jazykem filozofie a vědy, ale bohatým a kompaktním jazykem symbolismu a uměleckých forem. Je pro nás vykreslen rituálem a architekturou, numerickými strukturami a zeměpisnými směry, symboly a předobrazy, stromy a hvězdami. Stručně řečeno, je nám předložen v předmoderní formě, která se místy může zdát velmi zvláštní.

Například: Když přicházíme k Bibli s otázkami ohledně zvířat, my dnes uvažujeme ve světle a v kontextu biologie, v kontextu charakteristik rodů a druhů a podobně. Bible však pod „druhy“ zvířat míní něco zcela jiného; rozlišuje mezi „čistými a nečistými“ zvířaty; říká nám, ať pozorujeme „cesty“ zvířat v tom, jak žijí. Biblický pohled na zvířata, ačkoliv nutně *neodporuje* objevům novodobé biologie, je rozhodně velmi jiný. A podobně, když přijdeme k Bibli s otázkami ohledně botaniky, zjistíme, že Bible hovoří o rostlinách a stromech v kontextu toho, jak symbolizují různé druhy lidí, nebo ve světle jejich užitečnosti, ať už jde o jídlo nebo medicínu.

Když se my dnes díváme na hvězdy, představujeme si miliony sluncí velmi, velmi daleko od nás. Jsou tu proměnné cefeidy, dvojitě hvězdy, neutronové hvězdy, galaxie a kvazary. V Bibli jsou však hvězdy dány pro „znamení a období a pro dny a roky“ (Gen 1:14), protože

„nebesa hovoří o Boží slávě a obloha hlásá dílo Jeho rukou“ (Ž 19). Ačkoliv biblická perspektiva neznamena, že zkoumání hvězdného nebe teleskopem je zbytečné a neplatné, co když ve chvílích, kdy se díváme na hvězdy, nevidíme všechno, co bychom měli? Je možné, že potřebujeme nové oči?

Filozofie dějin je extrémně důležitá, zvláště dnes po Hegelovi a Marxovi, po Toynbeem a Spenglerovi. Když však hledáme filozofii dějin v Bibli, setkáváme se s obnovami smlouvy, se sabaty, svátky, Milostivými léty a Dnem Páně. Jestli chceme tuto novodobou problematickou otázku zodpovědět s Bibli, nejprve potřebujeme získat náležitou biblickou perspektivu.

Geografie pro nás představuje studování map, z nichž některé ukazují vrstevnice, jiné přírodní suroviny, jiné politická rozdělení. Ačkoliv Bible si je všech těchto věcí dobře vědoma, biblický světonázor hovoří spíše o „čtyřech rozích“ země a o „svaté půdě“.

Novodobá věda předpokládá, že svět řídí neosobní přírodní síly, jako je gravitace, Coriolisova síla a elektromagnetismus. Právě tyto síly vysvětlují například chování větru a vln. V Bibli se však důvěra v takové „přírodní síly“ nazývá baalismus. Bible nás vybízí, ať ve větru a vlnách vidíme dílo Boha a Jeho andělů. Je to pouhá poezie, nebo tu máme perspektivu, kterou v našem moderním světě bolestně potřebujeme?

My dnes zápasíme s problémy a otázkami církve a státu, ale Bible nám dává kněží a krále. Dává nám vztah mezi vidoucími a soudci, mezi proroky a monarchy. Dává nám krevní mstitele a příbuzné-vykupitele. Dává nám královské paláce a kněžské svatyně. Jsme s tímto biblickým pohledem na svět dostatečně obeznámeni, abychom mohli tyto kategorie vztáhnout na novodobé problémy?

Významnou roli pro nás hraje oblast zákona, a tak rozlišujeme mezi státní legislativou a legislativou církevní. Hovoříme o „morálním“ zákoně, o „kriminálním“ zákoně, o „občanském“ zákoně či o

„kanonickém“ právu. A když se obrátíme k mojžíšovskému zákonu, očekáváme, že tam najdeme tyto kategorie, ale pak tomu tak není. Zjišťujeme, že to, co vypadá jako „morální, občanské a ceremoniální zákony“, je smícháno dohromady. Faktem je, že zjišťujeme, že mojžíšovský zákon vůbec není zákonem v novodobém slova smyslu; mojžíšovský zákon je *Tóra*, něco radikálně jiného a hlubšího. A co že bychom měli s touto mojžíšovskou Tórou vlastně dělat? Měli bychom se ji snažit vztáhnout do našich moderních situací, nebo bychom ji měli ignorovat?

A nakonec, souhrnně řečeno, křesťané dvacátého století jsou zvyklí na to diskutovat o světonázorových otázkách filozofickým jazykem, zatímco Bible velmi často předkládá svůj pohled na svět jazykem vizuálních obrazů (symbolismu) a opakovaných vzorců (typologie).

Nemělo by nás však překvapovat, jestli se lidé nedívají na Boží svět správně. List Římanům 1:20 nám říká, že „od stvoření světa jsou [Boží] neviditelné atributy, Jeho věčná moc a božská přirozenost jasně viděny a chápány skrze to, co [Bůh] stvořil.“ To znamená, že všichni lidé jsou neustále konfrontováni Božím pravdivým „světonázorem“, jelikož „jasně vidí“ pravou podstatu věcí, včetně přirozenosti samotného Boha. A přece, jak Pavel říká v Římanům 1:18, lidé „potlačují pravdu v nepravosti“. Jinými slovy, odmítají vidět svět správně.

Pravdu sice lze potlačovat jejím přímým odmítáním a popíráním, ale takový přístup je velmi obtížný. Jestli odporujeme celému světu a odmítáme celý svět, budeme muset spáchat sebevraždu, což vskutku je „cesta ven“, kterou si nakonec někteří vyberou. Běžnějším postupem však je, že lidé vezmou část pravdy a zneužijí ji, aby skrze ni negovali zbytek pravdy. Lidé vezmou malou část pravdy a poté předstírají, že tento zlomek je celá pravda. Tímto způsobem mohou „potlačovat“ skutečný obraz světa, onen pravý základní výklad reality.

Například: Novodobý člověk vezme část pravdy o uspořádání vesmíru – to, že vesmír je posetý různými druhy sluncí, kterým se říká hvězdy, že je uspořádán do galaxií atd. – a používá tuto pravdu k potlačení důležitější pravdy, že nebesa hlásají Boží slávu a že nebeská tělesa byla stvořena pro „znamení a období“. Když si uvedeme ještě jeden příklad, novodobý člověk si všímá, že zvířata jsou si navzájem podobná a že jsou v něčem podobná i lidem. Bible říká, že tyto podobnosti vycházejí ze Stvořitelova záměru, aby se člověk mohl učit o sobě samém tím, že bude studovat zvířata. Novodobý člověk tuto pravdu vezme a převrátí ji v blud evoluce, tedy v domněnku, že lidé jsou genetickými příbuznými zvířat.

Vztah mezi moderní vědou a Biblií velmi dobře popisuje Vincent Rossi. Píše:

Živý symbolismus [jímž Rossi míní biblický *pohled* na svět] nepopírá a neodmítá vědu jako druh poznání ohledně našeho světa, ale slouží k zasazení vědeckých faktů a důkazních metod do velkého, vícerozměrového kontextu, který zahrnuje ducha, zjevení, proroctví a Posvátno jako druhy významu a poznání. Například: Události, které se staly v minulosti, lze vidět jako události symbolického významu, které mohou vyučovat, varovat, vychovávat nebo sytit život v současnosti. V učení Otců se toto chápání nazývá *typologie*: minulé události slouží jako obtisky či modely současné či budoucí reality. Pravým univerzálním jazykem je symbolismus, ne věda.

Bohostředné principy obsažené v Biblii nám nasazují optické čočky, které potřebujeme, aby pro nás

napravily onen jednorozměrný, pozemský, člověkostředný význam, který faktům vnucuje sekulární pohled na svět...¹

Tato náprava a korekce sekulárního pohledu na svět nás přivádí k záměru a účelu této knihy. Naším záměrem zde není řešit novodobé společenské problémy, ač ty rozhodně jsou významné a důležité. Není jím ani to snažit se předložit křesťanský filozofický světonázor, ačkoliv i ten rozhodně je oblastí, kterou je třeba se dále zabývat. *Místo toho je naším záměrem ponořit se do Bible a tak moc, jak to jen půjde, se obeznámit s vlastním světonázorem, jazykem a způsobem uvažování Bible.* Naším záměrem je naučit se přemýšlet tak, jak uvažovali lidé v biblické době, abychom díky tomu mohli vidět svět novými očima – očima Bible.

Mou snahou v této knize je obeznámit vás s tímto archaickým světonázorem, jak nejvíce budu schopen, a poté vám ukázat na dobrodiní, která pramení z toho, když se učíme myslet si Boží myšlenky po Něm. Dívat se na svět očima Bible totiž přináší velmi skutečná požehnání a dobra.

Mohli bychom postupovat dvěma různými způsoby. Jedním by bylo vzít každý biblický symbol nebo vzorec a rozebírat všechny jeho možné interpretace, debatovat o různých podrobnostech a pomalu se blížit ke konsenzu. Kdyby tato kniha byla napsána tímto způsobem, měla by třicet tisíc stránek a pět milionů poznámek pod čarou. Druhým možným způsobem je, že vám všechno prostě předložím tak, jak to vidím já, aniž bych *do hloubky* obhajoval *každou* jednu věc. Tak bude celek systému, který předkládám, hovořit sám za sebe, i jestli některé z podrobností, které ho tvoří, jsou diskutabilní.

¹ Vincent Rossi, „Understanding History from a Christian Perspective“, *Tree of Life* 4:1 (1986), s. 14.

A, samozřejmě, právě to jsem se rozhodl udělat. Po prvních třech kapitolách, které tvoří úvod, se v kapitolách 4 až 9 zaměříme na základní „nábytek“ světa: na kameny, hvězdy, rostliny, zvířata, lidi a anděly. Abychom se s těmito věcmi mohli obeznámit, budu předkládat řadu biblických ilustrací. Některé z nich mohou být diskutabilní; to znamená, že se určitě najdou učenci, kteří se budou domnívat, že jsem pro předložení své pointy měl použít ten, a ne tamten verš. Dost dobře to tak klidně může být, ale cíleně jsem se rozhodl v této knize příliš nedebatovat na této úrovni.

Ve třetí a čtvrté části této knihy se zaměříme na posloupnost světů, jak nám je předkládá Bible: zaměříme se na světy Zahrady, Potopy, Abrahama, Mojžíše a tak dále. Každý z těchto světů má svou vlastní symbolickou strukturu, svůj vlastní způsob existence, své vlastní specifické zákony a tak dále. Navíc, každý svět do sebe pojímá svět předcházející a proměňuje ho, takže každý nový svět staví na světě, který mu předcházel. Znovu, tyto pravdy budu předkládat na základě celé řady ilustrací, především pak ze symbolických modelů světa, které se v každém z věků používaly (Zahrada, Noemova archa, Stánek, Chrám, Jeruzalém, atd.). Mnozí bibličtí učenci dost možná (ano, spíš nepochybně) budou nesouhlasit s některými mými konkrétními výklady. Pointou je však celkový biblický světonázorový rámeček, který předkládám. O jeho podrobnostech rozhodně lze debatovat.

Samozřejmě, jestli jsem si neudělal domácí úkol, tahle kniha není ničím jiným než spoustou spekulací a prázdných, nepodložených řečí. Proto celou práci prokládám mnoha poznámkami. Studenti a kritici se na ně klidně mohou zaměřit a nechat se jimi vést dál. Tyto poznámky mají hlavně trojí účel. Některé z nich odkazují na další knihy a eseje, které dokládají to, co jsem v textu napsal, nebo přinejmenším uvádějí další argumenty. Jiné poznámky předkládají argumenty jako takové. A třetí druh poznámek obsahuje dodatečné informace, které mohou být pro studenty Bible nápomocné či přinejmenším zajímavé. Ti, kdo budou věnovat pozornost těmto poznámkám, v nich najdou odkazy na celou

řadu konkrétních podkladových studií, v nichž dokazují či podporují poznatky, které v této knize předkládám. Všechny jsou k dispozici od služby *Biblical Horizons*, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713. Určitě chci čtenáře, jehož tyto studie zaujmou, povzbudit, ať si napíše o více informací.²

Zároveň přidávám i něco jako anotovanou bibliografii. Uvádím celou řadu knih, které pro mne byly nápomocné. Některé jsou napsané z liberální perspektivy, a proto k nim evangelikální křesťané musí přistupovat opatrně. Snažím se čtenáře nasměrovat, aby ti, kdo se budou chtít tématům této knihy věnovat hlouběji, měli snazší cestu dál.

Poslední kapitola knihy předkládá mé úvahy o tom, k čemu že tohle všechno má vlastně být. Opravdu nám studování biblického symbolismu může pomoci pochopit novodobé problémy? A odpovědí samozřejmě je, že ano. Jako křesťan jsem přesvědčen, že pro novodobé problémy je relevantní celá Bible. A v kapitole 19 předkládám některá jedinečná dobrodiní, která, jak jsem přesvědčen, čekají na studenty biblického pohledu na svět.

² Pozn. př.: Od doby sepsání knihy se technologie posunuly kupředu. Autorovy materiály jsou k dispozici na celé řadě míst, především pak od služby *Theopolis Institute* (<https://theopolisinstitute.com/>), která je jakýmsi nástupcem služby *Biblical Horizons* (<http://www.biblicalhorizons.com/>); mnoho Jordanových materiálů je k dispozici i od služby *WordMp3* (<https://www.wordmp3.com/speakers/profile.aspx?id=33>) a některé jeho studie vyšly jako knihy např. pod nakladatelstvími *Canon Press* či *Athanasius Press*.

ČÁST JEDNA

CHARAKTER SVĚTA

Boží slávou je ukryt věc,
ale slávou králů je věc vyzkoumat.

– Přísloví 25:2 –

Kapitola 1:

Výklad schématu světa

Co vidíme, když vyjdeme ven a podíváme se na svět? Stal se pro nás tak všedním, že už mu vůbec nevěnujeme pozornost? Nebo, možná, když se podíváme na modré nebe, přemýšlíme o odrážení světla? Když si všimneme slunce, myslíme na nukleární pec? Když vidíme v ZOO lišku, přemýšlíme o tom, co jsme se při biologii učili o jejích kostech a orgánech? A dál: Když poodstoupíme a podíváme se na svět, jak ho vidíme? Modré nebe, zelené louky, hnědá půda, modrá voda – znamená pro nás tenhle soubor obrazů vůbec něco, nebo je to jen, „jak prostě věci jsou“? Jak se na svět *díváme*?

Bible nám chce dát základní vzor, jakým pohledem se dívat na svět, a začíná s tím hned na samém začátku. První kapitola knihy Genesis nám říká, jak byl svět navržen a vytvarován, když vyšel z ruky svého Tvůrce. Je tu oddělení světla od tmy. Je tu modré nebe jako strop nad zemí, nebe, které v noci černá a plní se hvězdami. Je tu oddělení země a moře. Navíc, jsou tu stvoření, která Bůh rozdělil do těchto jednotlivých prostředí: světla a ptáky umístil do nebe, zemskou zvěř a zeměplazy na zem, ryby a velké mořské „obludy“ do moří. A nad nimi všemi, a přece sám poddaný Bohu, je člověk jako vládce a vůdce stvoření. V této kapitole se začneme seznamovat s charakterem tohoto světonázorového rámce.

Šest dní Genesis 1

Čas od času se v historii Církve stává, že výklad Genesis 1 překryjí a zatemní tendence číst tuto kapitolu ve světle momentálně populární vědy. Vnášet do Genesis 1 vědecký světonázor však vedlo a vede ke

dvěma bludům. Prvním je brát tuto kapitolu doslovně, ale snažit se vykládat to, co říká, v kontextu vědeckých kategorií. Tato tendence se objevuje v *Hexameronu* Sv. Basileia Velikého (L. P. 330–79). Basileios bere Genesis 1 tak, jak je, ale neustále se snaží ji propojit s vědou své doby, to znamená s vědou „země, vzduchu, ohně a vody“. Opačný sklon se objevuje v knize *Doslovný výklad Genesis* z pera Sv. Augustina. Jelikož Genesis 1, jak se zdá, ne vždycky souhlasí s vědeckým (a filozofickým) chápáním světa, Augustin má sklony brát ji alegoricky.³ Oba přístupy mají své novodobé zastánce a obháje, ač věda, na kterou se odvolávají, se změnila. Záměrem a účelem této knihy sice není diskutovat o biblické chronologii ani o podrobnostech stvoření v šesti dnech, ale věřím, že bude nápomocné, když zde stručně zmíním svou vlastní pozici. Osobně jsem přesvědčen o nedávném stvoření v šesti čtyřřadvacetihodinových dnech, jak to předkládá Písmo.⁴ Bůh nemusel svět vystavět v šesti dnech; mohl ho promluvit do plně rozvinuté existence v jediném okamžiku. Bible však říká, že Bůh rozvíjel stvoření po čas šesti dnů. Způsoby, jak se důrazu a jasnosti tohoto učení vyhnout, se hledají opravdu jen velmi těžko. Písmo prostý fakt šestidenního stvoření potvrzuje i na mnoha dalších místech (např. Ex 20:11), a nikde nepředkládá nic, co by dokládalo a hájilo čistě symbolický náhled na úvodní kapitolu Genesis.

Důvodem pro snahu utéct před biblickou chronologií a šestidenním kreacionismem je úctyhodná tužba předložit víru těm, kdo jí na intelektuální rovině pohrdají, relevantním a uvěřitelným způsobem. Někteří dobří muži mají pocit, že neexistuje způsob, jak usmířit

³ Anglický překlad Basileovy knihy *Hexameron* je k dispozici v 8. svazku 2. série *The Nicene and Post-Nicene Fathers* (Grand Rapids: Eerdmans, bez datování). Překlad Augustinovy práce *Literal Meaning of Genesis* z pera John H. Taylora je vydán ve sv. 41 a 42 série *Ancient Christian Writers* (New York: Newman Press, 1982).

⁴ Pro více na téma biblické chronologie, viz James B. Jordan, „The Biblical Chronology Question: An Analysis“, *Creation Social Sciences and Humanities Quarterly* II: 2 (Winter 1979):9–15, II:3 (Spring 1980):17–26. Kopii této eseje si můžete objednat od služby *Biblical Horizons*, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713.

„doslovný“ výklad Genesis s „nezpochybnitelnými pravdami moderní vědy“. Faktem však je, že pokud je někdo obeznámen s dějinami vědy, nebude si těmito „nezpochybnitelnými pravdami“ zas až tak jistý.⁵ Používáním úskoků a vytáček, které nefungují, si intelektuální hodnověrnost opravdu nezískáme.

Pro Mojžíše, jenž byl vzdělaný ve všem učení Egypťanů (Sk 7:22) – které bylo ve své oddanosti filozofii „velkého řetězce bytí“ skrz naskrz „evolucionářské“ – představovala Genesis 1 nepochybně stejně velké překvapení jako pro jakéhokoliv novodobého filozofa. Nejsou tu žádné neosobní síly! Žádné postupně narůstající stupně „bytí“ od zvířat k člověku s celou řadou bytostí (satyři, sfingy, atd.) mezi nimi.⁶ Žádné obrovské časové cykly. Jen série bezprostředních osobních skutků v krátkém časovém období, které je počátkem lineárního času. Tohle rozhodně není něco, co by Mojžíšovi říkali jeho egyptští učitelé.

Šest dní tehdy znamenalo to samé, co to znamená dnes. Genesis 1 nám dokonce říká, že Bůh sám je tím, kdo definoval význam dne: „A Bůh nazval světlo *dnem* a temnotu nazval *nocí*“ (Gen 1:5). Den je „čas světla“. To je jeho základní význam. Použít slovo „den“ pro celý čtyřadvacetihodinový časový úsek (viz druhá část verše 5) je rozšířeným významem, což nám ukazuje, že základnější složkou tohoto úseku je den (světlo). Čtyřadvacetihodinový den začíná tmou a směřuje (eschatologicky) ke světlu (dni). Zároveň však platí, že použití slova „den“ ve smyslu věku je dalším jeho rozšířeným významem.

⁵ Pro více na téma pohyblivých písků vědy, viz Thomas S. Kuhn, *The Structure of Scientific Revolutions*, 2. vyd. (Chicago: University of Chicago Press, 1970); a Stanley L. Jaki, *The Road of Science and the Ways to God* (Chicago: University of Chicago Press, 1978). Tato dvě díla se vzájemně doplňují. Podle mého názoru Kuhn vidí příliš mnoho diskontinuity, zatímco Jaki příliš mnoho kontinuity.

⁶ Pro více na téma řetězce bytí, viz Arthur O. Lovejoy, *The Great Chain of Being* (Cambridge: Harvard University Press, 1936); a Rousas J. Rushdoony, *The One and the Many* (Tyler, TX: Thoburn Press, [1971] 1978).

Někteří tvrdili a tvrdí, že první tři dny mohly být delší než čtyřadvacet hodin, jelikož až do čtvrtého dne nebylo stvořeno slunce, které by dny měřilo. To ale staví celou věc na hlavu. Den jako časové období už existoval; slunce bylo stvořeno tak, aby mu odpovídalo. Kniha Zjevení nám ukazuje, že dokonce i poté, co už nebude slunce, bude nadále zářit světlo Boží slávy (Zj 22:5).

Další alternativou je „rámcová hypotéza“. Někteří poukazují na strukturu šesti dní jako na vzorec šesti panelů ve větším obraze. Argumentují, že tyto dny nepředstavují konkrétní časová období; jsou prý *pouze* literární konvencí předkládající stvoření se šesti částmi. Základním problémem s tímto pohledem je, že zbytečně staví teologický výklad do rozporu proti výkladu doslovnému. Postřehy ohledně vzájemných vztahů mezi těmito šesti panely či dny jsou rozhodně náležité, ale to nic nemění na faktu, že Bible říká, že se tyto události odehrály během normálního týdne. Dovolit výkladový postup tohoto druhu by s sebou přineslo vážné potíže: Popřeme snad Kristovo fyzické vzkříšení jen proto, že jsme pochopili jeho teologický význam? Nikdy se nesmíme odvážit postavit historický aspekt do rozporu proti aspektu teologickému.

Navíc, a tohle je podle mého nejdůležitější, teologická důležitost stvoření v šesti dnech spočívá právě v tom, že nám předkládá časovou souslednost událostí (jak ještě uvidíme v kapitole 10 této knihy). Bůh neměl žádný důvod stvořit svět v šesti dnech – s výjimkou toho důvodu, aby dal svému obrazu, člověku, příklad a vzor, jímž se měl řídit. Všude tam, kde Bible později používá třídenní, šestidenní nebo sedmidenní vzorec teologicky, se tak vždy děje v kontextu směřování času od počátku ke konci. „Rámcová hypotéza“ platonizuje časovou souslednost v pouhý soubor konceptů. Důsledkem je, že „rámcová hypotéza“ ve své snaze být teologická míjí celou teologickou pointu záznamu o stvoření.⁷

⁷ Zájemci o další materiály zaměřené na oblast šestidenního kreacionismu by měli věnovat pozornost následujícím studiím: Gary North, *The Dominion Covenant*:

Vizuální jazyk vzhledu

Genesis 1 je napsána vizuálním jazykem, je napsána jazykem vzhledu, ne jazykem vědecké analýzy. Genesis 1 hovoří o „světlech“ na nebi, ne o „slunci a měsíci“. Říká, že tato světla fungují jako symboly a jako hodiny (Gen 1:14). Starověká věda se zabývala poměry země, vzduchu, ohně a vody v těchto nebeských tělesech; novodobá věda se o ně zajímá jako o nukleární pece, o zdroje tepelné energie a podobně. Novodobá věda zde jistě je blíž k realitě, přičemž nic v Genesis 1 v tomto ohledu neodporuje jejím pozorováním; to však nic nemění na skutečnosti, že tato biblická kapitola se zabývá jiným aspektem nebeských těles. Podobně vidíme, že zatímco novodobá věda rozděluje plazy, hmyz a hlodavce do tří různých skupin, Genesis 1 je všechny společně označuje jako „zeměplazy“ či „drobné živočichy“ (Gen 1:24) – což je opět jazyk vzhledu.

Tento jazyk vzhledu v Genesis 1 vede ke dvěma věcem. Za první, předkládá pravdivý popis světa tak, jak je. Není pouze poetické nazývat slunce „velké světlo“, jelikož slunce velkým světlem *skutečně je*. A stejně tak není pouze poetické hovořit o „zeměplazech“, jelikož takto označovaná zvířata se skutečně plazí či pohybují nízko při zemi. Jestli se tedy jazyk Genesis 1 nebudeme snažit natlačit do nějaké vědecké formy, ať už starověké nebo novodobé, není důvod nebrat ho doslovně.

Zároveň však platí, že jazyk vizuality a vzhledu v Genesis 1 má ustanovit vizuální rámec uvažování, má ustanovit konkrétní druh světónázoru či pohledu na svět. Tím, že Bible hovoří vizuálním jazykem vzhledu, ustanovuje kategorie vizuálních obrazů. Naneštěstí, tohle je něco, s čím mají novodobí čtenáři problém. Pro nás, kdo žijeme v post-

Genesis, 2. vyd. (Tyler, TX: Institute for Christian Economics, 1987); Gary North, ed., *The Journal of Christian Reconstruction* 1:1, „Symposium on Creation“ (1974); Edward J. Young, *Studies in Genesis One* (Phillipsburg, NJ: Presbyterian and Reformed Pub. Co., 1964); John C. Whitcomb, *The Early Earth* (Grand Rapids: Baker, 1972); a R. J. Rushdoony, *The Mythology of Science* (Nutley, NJ: Craig Press, 1967).

gutenbergovském informačním věku, je vizualita něčím cizím. Zaměřujeme se na *slova*, ne na *obrazy*. Bible je však před-gutenbergovským zdrojem informací; ačkoliv neobsahuje kresby, je plná důležitých vizuálních popisů a obrazů. Tyto *vizuální* obrazy jsou jedním z hlavních způsobů, jak Bible předkládá svůj světónázor. V Genesis 1 není nic, co by naznačovalo, že tato pasáž je *pouze* symbolická. Zároveň však tím, že používá jazyk vzhledu a vizuality, Genesis 1 předkládá světónázorový rámec, který se v Písmu později používá v rámci symbolismu.

Například: Genesis 1 nám předkládá konkrétní kategorie zvířat. Těmito kategoriemi jsou: obludy, mořští tvorové, okřídlení ptáci, dobytek, zemská zvěř a zeměplazi. Těchto šest kategorií se v Písmu objevuje opakovaně. Například v Levitiku 11, kde najdeme diskuzi o čistých a nečistých zvířatech, vidíme pět kategorií: domestikovaná zvířata (dobytek), ryby, ptáci, divoká zvířata (zemská zvěř) a zeměplazi. Rozlišení mezi čistým a nečistým je symbolické a je předloženo ve světle kategorií Genesis 1. Velká monstra se v Písmu používají symbolicky, často ke znázornění národů ve vzpouře proti Bohu. Nejznámějšími případy takového použití jsou šelmy v knihách Daniel a Zjevení.⁸

Není důvod divit se tomu, že by svět a stvoření v něm měly mít symbolický rozměr. List Římanům 1:20 nám říká, že Boží neviditelné atributy jsou „jasně viděny a chápány skrze to, co [Bůh] stvořil.“ Jinými slovy, stvoření odráží charakter svého Stvořitele a ukazuje nám k Němu. Tuto realitu nám pomůže objasnit příklad z běžného života.

Nastoupíte do auta a zapnete rádio. Jedna stanice hraje muziku Rolling Stones. Naladíte jinou stanici, která právě hraje hudbu Johanna Sebastiana Bacha. Okamžitě mezi nimi poznáte rozdíl. Proč? Protože Bachova hudba odráží jeho osobnost a styl, a stejně tak i muzika Micka Jaggera odráží jeho vlastní charakter. Jestli máte cvičené ucho, i když

⁸ Viz James B. Jordan, „Revelation Made Practical“ (sada kazet a sylabu dostupná od služby *Biblical Horizons*, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713).

slyšíte Bachovu skladbu, kterou jste nikdy předtím neslyšeli, dost možná řeknete: „Jsem si celkem jistý, že to je od Bacha; zní to jako Bach.“

Stejným způsobem zjevuje charakter svého Stvořitele vesmír a všechno v něm. Bůh stvořil svět *takovým způsobem*, aby Ho zjevoval a vyučoval nás. My však máme problém: hřích nás učinil hluchými a slepými. Potřebujeme nové oči a nové uši. A Písma nám mohou pomoci je získat.

Biblické čtení

Novodobá literatura se nepíše stejným způsobem jako literatura starověká, což pro studenty Bible představuje velký problém. George Mendenhall napsal:

Starověké uvažování je asociační, ne „vědecké“, a proto má sklony tvořit maximální množství vztahů mezi prožitkem, jazykem a uměním, ne ono minimum, které je tak charakteristické pro novodobý přístup přílišné specializace.⁹

Před moderní dobou a před Gutenbergem bylo jen velmi málo knih. Ta hrstka lidí, kteří psali knihy, je psala velmi pečlivě. Proto jsou starověké spisy, včetně Bible, psané velmi cíleně a přesně. Každé slovo je na svém místě a má svou roli.

„Liberální“ učenci tento fakt často ignorují; obvykle totiž předpokládají, že prakticky každá část Bible je nedbalým sloučením

⁹ George E. Mendenhall, *The Tenth Generation: The Origins of the Biblical Tradition* (Baltimore: Johns Hopkins Press, 1973), s. 39.

několika různých zdrojů. Tato perspektiva vzešla ze snahy vysvětlit zdánlivá protiřečení a paradoxy v textu.¹⁰ Náležitě čtení jakéhokoliv starobylého textu, včetně Bible, by vzalo zdánlivá protiřečení jako podněty k hlubší reflexi. Například v 1. knize Samuelově 14:18 je veleknězův efod nazván Archa smlouvy. Podle 1. Samuelovy 7:2 však Archa jako taková v tuto chvíli na daném místě nebyla. Liberální komentátoři předpokládají, že tady máme dva zdroje a že, ať už 1. knihu Samuelovu dával dohromady kdokoliv, byl tak hloupý, že se ani neobtěžoval se ujistit, že jeho kniha bude vnitřně konzistentní. Jiní komentátoři (konzervativci) vysvětlují „chybu“ v 1. Samuelově 14:18 tím, že řeknou, že při přenosu textu došlo k jeho porušení, a proto by se „Archa“ měla překládat jako „efod“. Hlubší reflexe však ukazuje, že Archa a efod si navzájem odpovídají a že jsou tu důležité teologické důvody, proč je zde efod nazván Archou. Archa byla přítomna s lidem ve formě efodu.¹¹

Starověká a středověká literatura přetéká numerickým symbolismem, velkými paralelními strukturami, komplexními chiasmy, narážkami a odkazy na hvězdy, rozmáchlými metaforami, typologickými paralelami a symbolismem obecně. Novodobá literatura, ať už beletrie nebo literatura faktu, je téměř vždycky psaná jednoduše a přímočaře. V takových knihách nemusíte listovat sem a tam a uvažovat o narážkách a zmínkách nebo objevovat „skrytá“ poselství. Jinými slovy, takové knihy nemusíte *studovat* (ve smyslu literárního rozboru). Prostě si je přečtete a pochopíte jejich sdělení. Starověkou a středověkou literaturu je však třeba studovat.

Novodobí američtí křesťané mají problém pochopit Bibli i z dalších důvodů. Nejen, že nejsme zvyklí na to číst starověkou

¹⁰ V poslední době se v kruzích „liberálních“ učenců objevuje tendence dopřát „závěrečnému redaktorovi“ trochu více inteligence. Samozřejmě, Boží autorství se v nich i nadále popírá.

¹¹ Pro plnou diskuzi, viz Jordan, „Saul: A Study in Original Sin“, *The Geneva Papers* 2:11 (July 1988; Tyler, Texas: Geneva Ministries).

literaturu, nejsme zvyklí ani na vizuální symbolismus. Symboly Písma jsou nám cizí, a to způsobem, kterým nebyly cizí předchozím generacím. Dokud byly srdcem uctívání Církve Žalmy, věřící chápali biblický symbolismus mnohem lépe, jelikož Žaltář tímto symbolismem přímo přetéká. Jak napsal Campbell: „Klíčem k obraznému a symbolickému jazyku Svatého Písma je Kniha Žalmů.“¹² Navíc, tradiční liturgie Církve jakožto skrz naskrz ukotvené v Písmu komunikovaly biblický symbolismus. Boží lid byl s těmito obrazy dobře obeznámený i z architektury a výzdoby svých kostelů. Tohle vše však z moderní americké církve zmizelo a důsledkem je, že je pro nás dnes mnohem těžší číst Bibli přesně.

Bohu díky, tato situace se rychle mění. Vidíme znovuzrození pečlivé exegeze, nové ocenění biblické filozofie metafory a typologie, nové uznání biblického symbolizmu, novou touhu brát vážně literární struktury Bible.

Samozřejmě, může se stát, že někdo s nadšením skočí do Bible a najde v ní všechny možné druhy symbolů a odkazů, které by strážlivé studium vyloučilo. Dnešní křesťané postrádají instinkty, které jsou třeba, aby člověk dokázal bez námahy takové věci rozpoznat a posoudit. I proto musíme znovu a znovu číst a studovat Bibli a ponořovat se do jejího světónázoru – teprve poté budeme schopni náležitě rozlišovat opravdové symboly, odkazy a ozvěny. I tak lze právem pochybovat, jestli nějaký vykladač ve dvacátém století dokáže tento úkol dokonale zvládnout; vždy tu bude prostor pro debatu a diskusi nad jednotlivými pasážemi. I tak však můžeme stanovit některé kánony či pravidla náležitého výkladu Bible.

¹² Roderick Campbell, *Israel and the New Covenant* (Tyler, TX: Geneva Ministries, [1954] 1983), s. 60. Viz také Othmar Keel, *The Symbolism of the Biblical World: Ancient Near Eastern Iconography and the Book of Psalms*, př. Timothy J. Hallett (New York: Seabury Press, 1978).

Pravidla výkladu

Zaprvé, *biblický symbolismus a biblické obrazy nejsou šifra*. Bible nepoužívá symboly na místech, kde by dobře posloužil doslovnější výrok.

Biblický symbolismus, tak jako poezie, je evokativním jazykem, který se používá tam, kde diskurzivní, konkrétní jazyk nestačí. Bible používá evokativní obrazy, aby nám v mysli vyvolala různé asociace, které jsou ustanoveny a určeny literárním uměním Bible jako takovým.¹³

Jinými slovy, kdyby Jan ve Zjevení 13 býval chtěl říct „Nero“, býval by řekl „Nero“. Místo toho ale řekl „Šelma“ či „Zvíře“. Tím, že apoštol používá tento symbol šelmy či zvířete, nám nedává jen šifru pro Nera, ale vnáší nám do mysli celou sérii biblických asociací: nebezpečné zvíře v Zahradě, Adam oblečený kůžemi zvířat, Nebúkadnesar proměněný v divoké zvíře (Dan 4), šelmy v Danielových viděních, lidské šelmy, které vyvolaly nepokoje proti Pavlovi v Efezu (1. Kor 15:32; Sk 19), atd. Zároveň tím, že tuto šelmu spojuje s číslem 666, odkazuje na rozměry Nebúkadnesarovy modly (Dan 3:1), na Šalomounův pád do hříchu (1. Kr 10:14) a tak dále.¹⁴

Za druhé, *biblické symboly neexistují odděleně a nezávisle*.
Symboly

¹³ David Chilton, *The Days of Vengeance: An Exposition of the Book of Revelation* (Fort Worth: Dominion Press, 1987), s. 33.

¹⁴ Tamtéž, s. 344nn.

mají význam v rámci celého souboru symbolických vztahů či systému symbolů. To znamená, že symboly je nutné vykládat v rámci „symbolického rozvržení“, v němž se nacházejí. V rámci takového symbolického rozvržení či vzoru symboly fungují jako součást „sítě vztahů“.¹⁵

V Bibli je celý symbolický svět jediným organizovaným a sjednoceným světonázorem, jediným sjednoceným pohledem na svět, který vystává z prvních kapitol knihy Genesis. Symbolické významy a asociace země, moře, kamenů, hvězd, rostlin, zvířat, hadů, stromů, ovoce a všeho dalšího jsou nám předloženy právě v těchto kapitolách. Zbytek Bible prostě jen vysvětluje jejich významy.

Za třetí, když se snažíme pochopit biblický symbolismus, můžeme se do nějaké míry poučit od jiné starověké literatury, ale *vždycky musíme mít jasný biblický ukazatel pro každý symbol či obraz, který se domníváme, že jsme našli*. Nechceme do Bible včítat novodobý sekulární světonázor, ale nechceme do ní včítat ani zkažený světonázor starověkého blízkovýchodního pohanství. Ignorování tohoto pravidla už v poslední době zkazilo celou řadu potenciálně užitečných studií biblického symbolismu a typologie.¹⁶

Za čtvrté, brzdou divokých spekulací je dědictví Církve v oblastech systematické teologie a historie exegeze. Podle Efezským 4:8 Kristus po svém vystoupení na nebesa dal dary lidem, přičemž tyto dary jsou dále vysvětleny ve verších 11–12:

¹⁵ Ben C. Ollenburger, *Zion, City of the Great King: A Theological Symbol of the Jerusalem Cult* (Sheffield, England: Sheffield Academic Press, 1987), s. 19–20.

¹⁶ Napříč touto knihou upozorním na řadu podobných studií. Chci však čtenáře varovat, že mé doporučení takových prací je velmi selektivní.

A On dal některé jako apoštoly a některé jako proroky a některé jako evangelisty a některé jako pastýře a učitele, a to pro vybavení svatých k dílu služby, k budování těla Kristova.

Zbožná moudrost těchto darů, těchto mužů, je součástí pokladu Církve; ignorovat ji znamená pohrdat dary Ducha.

Za páté, *biblický symbolismus je nutné vykládat v kontextu biblických výchozích předpokladů a biblické filozofie*. V rané Církvi se alexandrijská škola notoricky (a poněkud neslavně) proslavila svou alegorickou a symbolickou exegezí. Její problém však nespočíval ve faktu, že studovala biblické obrazy a biblický symbolismus. Problémem bylo, že se snažila vměstnat biblické učení do kategorií platónské filozofie, a aby to mohla udělat, musela Bibli vykládat alegoricky. Bible má své vlastní výchozí předpoklady a svou vlastní filozofii typu, předobrazu a alegorie; není potřeba si nic půjčovat od Platóna.¹⁷

A nakonec, jelikož v této oblasti se až donedávna udělalo jen velmi málo práce, *student biblických obrazů a symbolismu musí věnovat pozornost práci dalších učenců*. Exegeze se nikdy nesmí dít ve vakuu.

Závěr

Bible není sepsána z hlediska novodobé vědy nebo filozofie. Je do velké míry napsána bohatým a plodným jazykem obrazů a symbolů.

¹⁷ Nejužitečnější diskuzi o rozdílu mezi biblickou typologií a řeckou alegorií v církevních otcích předkládá Jean Daniélou, *From Shadows to Reality: Studies in the Biblical Typology of the Fathers*, př. Wulstan Hibberd (Westminster, MD: Newman Press, 1960). Ohledně historie typologie, viz Richard M. Davidson, *Typology in Scripture: A Study of Hermeneutical TYPOS Structures* (Berrien Springs, MI: Andrews University Press, 1981).

Genesis 1 popisuje stvoření světa jazykem vzhledu, což nám předkládá vizuální rámec pohledu na svět. Svět se vším, co obsahuje, není pouhým souborem náhodných faktů; všechno v něm bylo stvořeno s konkrétním záměrem a účelem. Svět se vším, co obsahuje, byl stvořen tak, aby do nějaké konkrétní míry a nějakým konkrétním způsobem ukazoval k Bohu. Proto nám svět se vším, co je v něm, v nějakém smyslu „symbolizuje“ Boží atributy. Kvůli hříchu máme sklony to nevidět a náš pohled na svět je pokroucený. Bible nám však pomůže vidět svět novými očima.

Nejkrásnější knihou Bible je celé
stvoření;
v něm se Bůh popsal a namaloval
svůj portrét.

– Martin Luther –¹⁸

¹⁸ Poznámka napsaná Lutherem do Pliniovy knihy. Martin E. Marty, *Health and Medicine in the Lutheran Tradition* (New York: Crossroad Pub., 1983), s. 27.

Kapitola 2:

Účel světa

Abychom mohli lépe pochopit charakter a účel světa tak, jak ho Bůh stvořil, zkusme si představit nějaký jiný, alternativní svět. Představme si nekonečnou (nebo téměř nekonečnou) plochou pláň. Na té ploché pláni žijí lidé. Tito lidé existují, aby oslavovali Boha. Jejich povolání spočívá v tom, že chválí Boha a rozvíjejí se ve svých vzájemných vztazích. Tito lidé nepotřebují nikdy spát, takže se tu nestřídají noci a dny; zároveň i dostávají veškerou svou energii přímo od Duchu Svatého, takže nepotřebují jíst. V tomto světě nejsou žádná zvířata, žádné rostliny a ani drahokamy. Jsou tu jen lidé, kteří interagují s Bohem a s jinými lidmi na skoro nekonečné, ploché pláni.

Bůh mohl stvořit takový svět, ale neudělal to. A to vede k otázce, proč se Bůh rozhodl naplnit svět tolika různými druhy věcí. Proč stvořit geografickou rozmanitost: hory, řeky, moře, divočinu? Proč stvořit zvířata, květiny, křoviny, stromy, ryby a ptáky? Proč stvořit střídající se dny a noci, týdny a roky, spolu se sluncem a měsícem a hvězdami, aby je měřily? Jinými slovy, proč *tenhle* náš svět?

Tuto otázku nelze zodpovědět přímo. V konečném důsledku Bůh stvořil tento svět tak, jak je, protože to bylo Jeho dobré zalíbení. Můžeme však říct, že tento svět byl stvořen pro člověka a že všechno, co svět naplňuje, a všechno, čím svět je, bylo stvořeno pro dobro člověka.

David nám předkládá pozici člověka ve světě v Žalmu 8 následovně:

Když zvažuji Tvá nebesa, dílo Tvých prstů,

měsíc a hvězdy, které jsi ustanovil,
co je člověk, že na něj myslíš?
A syn člověka, že se o něj staráš?
Učinil jsi ho o trochu níže než Boha
a korunoval jsi ho slávou a důstojností.
Dáváš mu vládnout nad díly Tvých rukou;
všechny věci jsi mu složil pod nohy,
všechny ovce a voly
a i zvířata na poli,
ptáky nebes a ryby moří,
všechno, co prochází mořskými cestami.
(Ž 8:4–9)

Všimněte si, jak se Davidova slova liší od toho, co často slyšíme my dnes. Běžným novodobým přístupem je, že „Člověk je jen zrno prachu v obrovském, nezměrném vesmíru.“ Davidův postoj to však rozhodně není. David začíná tím, že přemítá o nebesích, která, jak věděl podle Božího slova k Abrahamovi, symbolizují Boží lid (Gen 15:5). Hvězdy jsou skvostné a nádherné, a přece, Bůh se svými myšlenkami neupíná k nim, ale k člověku. Jak moc větší je člověk!

David říká, že člověk byl původně stvořen jen o trochu níže než Bůh sám. Samozřejmě, jakožto stvořená bytost byl člověk nekonečně „níže“ než Bůh. Zároveň však jakožto Boží místokráľ nad stvořením byl v celé struktuře autority podřízen pouze Bohu. Tím však podle Davidových slov příběh nekončí. To vše je pouze začátek, jelikož člověk má růst a rozvíjet se a nakonec být korunován slávou a důstojností.

David říká, že nadvláda člověka nad světem z pozice Božího místokrále a růst člověka ve slávě a ve cti jsou spojené se světem. Všechny věci byly složeny pod nohy člověka. Nejvyššími formami přirozeného světa, které Bůh stvořil v pátý a šestý den stvoření, jsou zvířata. A ta jsou zmiňována jako podřízená pod nadvládou člověka, což naznačuje, že svět zvířat, tak jako zbytek stvoření, byl učiněn, aby pomáhal člověku v jeho růstu ve slávě.

Je tomu tak, protože všechny tyto věci zjevují Boha. Náš růst vychází z našeho interagování s Bohem. A jelikož všechno ve světě nám zjevuje Boha, jakožto lidé můžeme a máme růst skrze to, že budeme interagovat se světem. Tuto skutečnost musíme rozebrat podrobněji, jelikož se jedná o základní pravdu biblického pohledu na svět.

Svět zjevuje Boha

List Římanům 1:20 nám říká, že celý svět zjevuje Boha: „Od stvoření světa jsou [Boží] neviditelné atributy, Jeho věčná moc a božská přirozenost jasně viděny.“ Žalm 19:2–3 nás učí, že nebesa zjevují Boha: „Nebesa hovoří o Boží slávě a obloha hlásá dílo Jeho rukou, den dni vylévá řeč, noc noci zjevuje poznání.“ Jób 12:7–9 nám říká, že Boha zjevuje i království zvířat:

Ale teď se zeptej zvířat a nech je tě učit; a ptáků nebes a nech je, ať ti to řeknou. Nebo mluv k zemi a nech ji tě učit; a nech ryby moří, ať ti to hlásají. Kdo z nich všech neví, že toto učinila Hospodinova ruka?

Už dříve jsme zmiňovali, že jakékoliv umělecké dílo nese otisk umělce, který je jeho autorem. Beethovenova hudba nezní jako hudba

Josquinova. Způsob psaní apoštola Pavla není stejný jako způsob psaní apoštola Jana. Všechny tyto rozdíly slyšíme a všímáme si jich, a to i jestli nemáme žádné odborné znalosti, které by nám pomohly dané rozdílnosti vysvětlit.

Řekněme však, že bychom žili ve světě, kde by jediným skladatelem, který kdy žil, byl Johann Sebastian Bach. V tomto světě není žádná hudba kromě té Bachovy. Pokaždé, když v tomto světě slyšíme hudbu, zní jako Bachova hudba. Někteří ji hrají dobře, někteří ji hrají špatně, ale základní surovina je vždycky Bach, jedině Bach a nic než Bach. A teď, jelikož neexistuje žádná jiná hudba, se kterou tuto hudbu srovnat, byli bychom v ní schopni „slyšet“ Bachovu osobnost? A nebo by pro nás bylo snadné zapomenout na Bacha a domnívat se, že „hudba taková prostě je“?

Stejně je tomu i s důvodem, proč lidé mají problém slyšet či rozpoznat Boží autorství tohoto světa. Neexistuje žádný jiný svět, s nímž bychom mohli Boží svět srovnat. Neexistuje žádná jiná „hudba“ než ta Boží. Lze ji „hrát“ dobře nebo zvráceně, ale nejsou tu žádné jiné suroviny. Boží osobnost se ve světě plně zjevuje, ale je snadné, abychom se k tomuto faktu stali hluchými.

Bible nám říká, že tato hluchota a slepota je hřích: „Protože ačkoliv poznali Boha, neoslavili Ho jako Boha ani mu nevzdávali díky, ale stali se marnými ve svých spekulacích a jejich pošetilé srdce bylo zatemněno“ (Ř 1:21). Tento verš popisuje původ sekulární filozofie. Hříšník nechce vidět, jak se Boží osobnost zjevuje v Jeho skutcích, a tak si vymýšlí jiná vysvětlení vesmíru. „Vesmír prostě je.“ Ve filozofii se tomuto „je“ říká „Bytí“. V konečném slova smyslu veškerá nekřesťanská filozofie předpokládá, že vesmír je nestvořený a skládá se z neutrálního

„Bytí“. Takový vesmír je tichý. Pro křesťana je však vesmír stvořený Bohem, a i proto o Něm neustále hovoří.¹⁹

Už jsme viděli, že Boží osobnost je zjevena ve všem v celém stvoření. Pojdme se na moment vrátit k otázce, kterou jsme si položili na začátku této kapitoly: Proč tenhle svět se vši jeho rozmanitostí? Proč ne prostě člověk a Bůh, kteří spolu nějakým způsobem interagují, přičemž člověk roste a rozvíjí se skrze tuto interakci? Věřím, že odpověď na tuto otázku částečně spočívá ve faktu, že Bůh je nekonečný, zatímco člověk je konečný. Jakožto konečná stvoření zkrátka nedokážeme pochopit Boží nekonečnou tří-osobnost. Z tohoto důvodu se Bůh rozhodl zjevit nekonečnost své osobnosti v rozmanitosti tohoto světa. Různé věci ve světě zjevují různé věci o Bohu. A když s těmito různými věcmi interagujeme, nepřímou formou interagujeme s Bohem, který se v nich zjevuje.

Velký konzervativní teolog devatenáctého století Herman Bavinck tuto pravdu vyjadřuje následovně:

Boha nevidíme takového, jaký je sám v sobě. Hledíme na Něj v Jeho skutcích. Jmenujeme Ho podle způsobu, jímž se zjevil ve svém díle. Vidět Boha tváří v tvář je pro nás nemožné, přinejmenším tady na zemi. Jestli však Bůh chce, abychom Ho znali, musí se nutně snížit na úroveň stvoření. Musí se nutně přizpůsobit našemu omezenému, konečnému, lidskému vědomí.²⁰

¹⁹ Nejlepším rozbořem filozofie „Bytí“ a její rozdílnosti od křesťanství je: Rousas J. Rushdoony, *The One and the Many* (Tyler, TX: Thoburn Press, [1971] 1978).

²⁰ Herman Bavinck, *The Doctrine of God*, př. William Hendriksen (Edinburgh: The Banner of Truth Trust, [1918] 1977), s. 91.

A proto „se Písmo odkazuje na celé stvoření, tedy na přírodu ve všech jejích oblastech a sférách, a především pak na člověka, jako na rozměry, které přispívají k popsání a poznání Boha.“²¹

Sv. Augustin předkládá následující ilustraci:

Na zemi je pramen jedna věc, zatímco světlo je věc jiná. Když máš žízeň, hledáš pramen, a aby ses dostal k prameni, hledáš světlo; a jestli není den, rozsvítíš si lampu, aby ses díky ní dostal k prameni. Bůh sám je pramen i světlo: pro žíznivého je pramenem, pro slepého je světlem.²²

Teologové nazývají Boží sebezjevení ve světě „přirozeným zjevením“.²³ Jak vysvětluje profesor John Frame,

Všechno ve stvořeném světě je nějakým způsobem analogické vůči Bohu. Celý svět byl stvořen tak, že nese Boží obtisk a zjevuje Ho. Stvoření je Jeho chrám, nebesa jsou Jeho trůn, země je Jeho podnož. Písmo proto nachází analogie vůči Bohu v každé oblasti stvoření: ve sféře neživých předmětů (Bůh jako „skála Izraele“, Kristus jako „dveře pro ovce“, Duch jako

²¹ Tamtéž, s. 88.

²² Citováno tamtéž.

²³ Nejlepším esejem na toto téma je: Cornelius Van Til, „Nature and Scripture“ v Paul Woolley, ed., *The Infallible Word*, 3. vyd. (Phillipsburg, NJ: Presbyterian and Reformed Pub. Co., 1967). Van Til ukazuje, že přirozené zjevení je nutné, autoritativní, dostatečné a jasné. Pro perspektivu z jiné teologické tradice, viz: Alexander Schmemmann, *For the Life of the World* (Crestwood, NY: St. Vladimir's Seminary Press, 1973), s. 117–134.

„vítr“, „dech“, „oheň“), rostlin (Boží síla jako „libanonské cedry“, Kristus jako „chléb života“), zvířat (Kristus jako „Lev z Judy“ a „Beránek Boží“), lidí (Bůh jako král, majitel půdy, milovník; Kristus jako prorok, kněz, král, služebník, syn, přítel), abstraktních konceptů (Bůh jako duch, láska, světlo; Kristus jako cesta, slovo, pravda, život, moudrost, spravedlnost, posvěcení, vykoupení). Dokonce i ničemní lidé zjevují svou podobnost s Bohem, ač, samozřejmě, s velkou ironií – viz Lukáš 18:1–8.²⁴

Bavinck podobně píše, že Bůh

je přirovnávám ke lvu (Iz 31:4); orlu (Dt 32:11); beránku (Iz 53:7); slepici (Mt 23:37); slunci (Ž 84:12); jitřence (Zj 22:16); světlu (Ž 27:1); louči (Zj 21:23); ohni (Žd 12:29); prameni (Ž 36:10); prameni živé vody (Jer 2:13); jídlu, chlebu, vodě, pití, oleji (Iz 55:1; J 4:10; 6:35, 55); kameni (Dt 32:4); skrýši (Ž 119:114); věži (Př 18:10); hradu (Ž 9:9); stínu (Ž 91:1; 121:5); štítu (Ž 84:12); cestě (J 14:6); chrámu (Zj 21:22) atd.²⁵

Tohle všechno můžeme zestručnit následovně: Vesmír a všechno, co je v něm, symbolizuje Boha. To znamená, že vesmír a všechno, co je v něm, ukazuje k Bohu. To znamená, že křesťanský pohled

²⁴ John M. Frame, *The Doctrine of the Knowledge of God* (Phillipsburg, NJ: Presbyterian and Reformed Pub. Co., 1987), s. 230.

²⁵ Bavinck, s. 88.

na svět je *ze své podstaty symbolický*; ani nemůže být žádný jiný. Svět neexistuje sám kvůli sobě, ale jako zjevení Boha.

Člověk zjevuje Boha

Genesis 1:26 nám říká, že člověk byl stvořen jako ten nejpřednější a nejkonkrétnější Boží obraz: „Učiňme člověka k Našemu obrazu, jako Naši podobu.“ Člověk je tedy nejjedinečjším symbolem Boha. Jak to vyjadřuje Bavinck,

Každá stvořená bytost vyjadřuje a zjevuje něco o Bohu, avšak člověk je ze všech stvořených bytostí obdařen nejvyšším stupněm jedinečnosti. Jen on sám nese onen velebný titul Božího obrazu, syna a dítěte. Označení „Boží potomstvo“ (Sk 17:28) je vztaženo výlučně na člověka.²⁶

Van Til píše: „Člověk byl stvořen jako Boží analogie; proto je nutné chápat jeho uvažování, jeho chtění a jeho konání jako ve všech bodech analogické vůči Božímu uvažování, chtění a jednání.“²⁷

Proto, říká Bavinck, lze vše, co se týká člověka a co náleží k lidství, vztáhnout i vůči Bohu,

především pak „lidské orgány, údy, prožitky, city, vášně“ atd. Bůh má duši (Lev 26:11; Mt 12:28); a Ducha (Gen 1:2) atd. Boží tělo není nikdy otevřené

²⁶ Tamtéž, s. 89.

²⁷ Van Til ve Woolley, *The Infallible Word*, s. 273.

zmíněno; v Kristu však Bůh přijal skutečné lidské tělo (J 1:14; Ko 2:27); a církev je nazvána tělem Kristovým (Ef 1:22); a zároveň jsou na Boha vztaženy všechny výrazy, které označují tělesné orgány: vidíme zmínky o Jeho vzhledu (Ex 33:20, 23; Iz 63:9; Ž 16:11; Mt 18:10; Zj 22:4); Jeho očíh (Ž 11:4; Žd 4:13); Jeho víčcích (Ž 11:4); zřítelnici Jeho oka (Dt 32:10; Ž 17:8; Za 2:12); Jeho ušíh (Ž 55:2); nosu (Dt 33:10); ústech (Dt 8:3); rtech (Jb 11:5); jazyku (Iz 30:27); zádech (Jer 18:17); pažíh (Ex 15:16); ruce (Num 11:23); pravici (Ex 15:12); prstu (Ex 8:15); srdci (Gen 6:6); „pohnutí Jeho nitra“ či „tužbách Jeho srdce“ (Iz 63:15; srov. Jer 31:20; L 1:78); jeho klínu (Ž 74:11); noze (Iz 66:1). Navíc, v Bohu je přítomna i každá lidská emoce, např.: radost (Iz 62:5); jásnání (Iz 65:19); zármutek (Ž 78:40; Iz 63:10); hněv (Jer 7:18–19); strach (Dt 32:27); láska ve všech jejích podobách, jako je soucit, milosrdenství, milost, trpělivost atd., navíc zde máme i horlivost a žárlivost (Dt 32:21); žal (Gen 6:6); nenávisť (Dt 16:22); hněv (Ž 2:5); pomstu (Dt 32:35).²⁸

Je tedy jasné, že každý člověk je Božím symbolem. Schopnosti člověka zjevují aspekty Boha a vykreslují Ho ve světě.

Nicméně, Božím obrazem či symbolem není jen každý jednotlivec. Je tomu tak i v případě skupin lidí a celých společností. Ostatně, Bůh je jediná Bytost i Společenství, je Jeden i Tři. Všimněte si, jak nám Genesis 1:27 předkládá obě perspektivy: „A Bůh stvořil člověka ke svému vlastnímu obrazu, stvořil ho [jednotlivce] k obrazu Božímu,

²⁸ Bavinck, s. 86–7. Bavinck pokračuje: „Navíc, Bohu jsou připisovány lidské skutky; např. [získávání] poznání, Gen 18:21; zkoumání, Ž 7:10; mínění, Gen 50:20...“ Bavinck těmito slovy následně naplní celou stránku.

stvořil je [společenství] jako muže a ženu.“ Z tohoto důvodu existuje symbolický vztah mezi částmi těla člověka a částmi společnosti [a jejích „orgánů“].

Tak jako tělo je jedno a má mnoho údů, přičemž všechny údy jednoho těla, ačkoli je jich mnoho, jsou jedno tělo, stejně i Kristus. Vždyť jedním Duchem jsme byli všichni pokřtěni do jednoho těla, ať Židé nebo Řekové, ať otroci nebo svobodní, a všichni jsme dostali napít z jednoho Ducha. Neboť tělo není jeden úd, ale mnoho údů. Kdyby noha řekla: „Protože nejsem ruka, nepatřím k tělu“, nepatří kvůli tomu k tělu o nic méně. A kdyby řeklo ucho: „Protože nejsem oko, nepatřím k tělu“, nepatří kvůli tomu k tělu o nic méně. Kdyby celé tělo bylo oko, kde by byl sluch? Kdyby celé tělo bylo jen sluch, kde by byl čich? Ale Bůh umístil údy, každý z nich, v těle tak, jak chtěl. ... Nuže, vy jste tělo Kristovo a jednotlivě jste Jeho údy. A Bůh v církvi ustanovil nejprve apoštoly, za druhé proroky, za třetí učitele, pak zázraky, pak dary uzdravení, pomoci, správy, různé druhy jazyků...

(1. Korintským 12:12–18, 27–28)

Tato společenská různorodost symbolizuje různé aspekty Boží nekonečné bytosti. Jelikož Bavinck už udělal domácí úkol za nás, pojďme si ho ocitovat ještě jednou:

Navíc, Bůh je často nazýván jmény, která značí konkrétní úřad, profesi nebo vztah mezi lidmi. Proto je

nazýván ženich (Iz 61:10); manžel (Iz 54:5); otec (Dt 32:6); soudce, král, zákonodárce (Iz 33:22); válečník (Ex 15:3); hrdina (Ž 78:65; Sof 3:17); stavitel (architekt) a tvůrce (Žd 11:10); hospodář (J 15:1); pastýř (Ž 23:1); lékař (Ex 15:26); atd.²⁹

Svět zjevuje člověka

Bavinck píše:

Z reality, že vesmír je Božím stvořením, vyplývá, že vesmír zjevuje a vyjadřuje Boha. „Ve vesmíru není jediný atom“, z něž by nezářilo božství jeho autora. Za druhé, Písmo nás učí, že člověk má mezi všemi stvořeními naprosto jedinečnou pozici. Zatímco stvořené bytosti obecně nesou a zjevují „stopy“ Božích ctností, člověk je, na rozdíl od nich, samotným Božím obrazem a Jeho podobou.³⁰

Když dáme tyto dvě pravdy dohromady, vidíme, že z nich nevyhnutelně vyplývá, že právě tak, jak svět symbolizuje Boha, stejně musí svět symbolizovat i člověka, který je Božím obrazem. A právě v této realitě můžeme vidět „hodnotu“ onoho symbolického plánu a charakteru světa. Člověk má odrážet Boha jako Jeho obraz; a aby nám Bůh v tomto poslání pomohl, naplnil svět svými obrázky, které nám ukazují, jací jako Jeho obrazy máme být. Tím, že nám svět zpodobňuje Boha, nám zároveň vykresluje ideál dokonalého lidství.

²⁹ Tamtéž, s. 87.

³⁰ Tamtéž, s. 97.

Bůh je jako skála (Dt 32:4), a tak bychom takoví měli být i my (Mt 16:18).

Bůh je jako lev (Iz 31:4), a tak bychom takoví měli být i my (Gen 49:9).

Bůh je jako slunce (Ž 84:12), a tak bychom takoví měli být i my (Sd 5:31).

Bůh je Strom života (Př 3:18), a tak bychom takoví měli být i my (Př 11:30).

Tímto způsobem nám svět dává vzor toho, co znamená být „Božím symbolem“. Zároveň však platí, že kvůli hříchu se často nedíváme na svět správným způsobem. Bible nám však dává nové oči.

Závěr

Z této diskuze tedy vyplývá, že jestli chceme získat biblický pohled na svět, budeme muset studovat biblický symbolismus. Způsob, jímž Bible používá symboly, nám ukazuje, jak vykládat Boží přirozené zjevení. Když uvidíme, jak Bible hovoří o hvězdách, drahokamech, lvech, beráncích, rybách, stromech a trnech, budeme schopni jít ven a oceňovat Boží svět novým způsobem. Zároveň budeme schopni ve světě vidět obrazy lidského života a společnosti.

Vzhledem k tomu, jak důležité je studovat symbolismus, bude náležité podrobněji se podívat na charakter symbolismu a na to, jak funguje v lidském životě. A právě to bude naším dalším tématem.

Této katolické viditelné Církvi
Kristus svěřil Boží službu, výroky a
ustanovení pro shromažďování a
zdokonalování svatých v tomto
životě, a to až do konce světa,
a podle svého zaslíbení [je] svou
vlastní přítomností
a svým Duchem činí účinnými
k těmto cílům.

Westminsterské vyznání víry (1643) 25:3

Kapitola 3:

Symbolismus a světonázor

Někteří se na studium symbolismu dívají jako na kuriozitu, která má dost daleko k ústředním životním otázkám. Podle těchto lidí se každý, kdo věnuje čas studiu biblických obrazů a biblického symbolismu, může velmi snadno dostat do „nebezpečného“ místa. Lidé, kteří vykládají Písmo „příliš symbolicky“, jsou a mají být považováni za podezřelé. To, na čem záleží, je studium *reality*; symbolismus je druhotný.

Takovýto postoj prozrazuje vliv řeckého chápání světa. Podle Řeků – a vlastně podle všech pohanů – nebyl svět stvořen Bohem. Místo toho svět vždycky existoval, či přinejmenším vždycky existovaly „suroviny“, z nichž byl později stvořen. Tohle *něco*, co vždycky existovalo, prostě *je*, a tak se to nazývá „Bytí“. Toto „Bytí“ je jako nepopsaný list. Je jakousi tichou, mlčící „surovinou“ bez významu a beze smyslu. Nenese obtisk žádného Stvořitele a neprovolává radostně Jeho jméno (Ž 98:4–9).

Odkud se tedy vzal náš dnešní svět? Inu, mnozí lidé ve starověku věřili, že přišel nějaký architekt či tvůrce, který často bývá nazýván „demiurg“. Tento demiurg vnutil původnímu syrovému materiálu řád. Prosadil a *vnutil* význam, strukturu a symboličnost původnímu neutrálnímu, vždycky existujícímu světu. Lidé jsou podle tohoto pohanského náhledu jako maličtí demiurgové: Jak procházíme životem, vnucujeme světu význam a strukturu a řád. Novodobá filozofie, především pak po Immanuelu Kantovi, zaujala ještě radikálnější názor. Novodobým náhledem je, že neexistuje žádný demiurg a že vesmír je v konečném důsledku ze své podstaty chaotický. Veškerý řád a význam, který ve světě je, mu byl pouze vnucen lidmi, a nikým jiným. Jakožto lidé

si vytváříme své vlastní světy tím, že vytváříme své vlastní světonázory, svá vlastní chápání světa. Veškerý význam a smysl, veškeré symboly, to vše jsou pouhé lidské výmysly.³¹

Tento přístup k symbolismu si často, ač nezáměrně, vnášíme i do našeho chápání Bible. Předpokládáme, že symbolismus v Bibli je něčím svévolným, něčím bez pravidel; předpokládáme, že biblický symbolismus není ukotven v záměru a charakteru stvoření jako takovém. Liberálnější komentátoři předpokládají, že muži, kteří napsali Bibli, k vyjádření svých představ a přesvědčení prostě používali lidmi vymyšlený symbolismus své doby. Konzervativnější komentátoři se domnívají, že Bůh se prostě rozhodl svévolně a jakoby náhodně použít tu nebo tu věc jako symbol té nebo té pravdy. Takový přístup však implicitně popírá doktrínu stvoření, jak už jsme viděli v kapitole 2 naší studie. Symbolismus nikdy není svévolný, náhodný nebo druhotný.

Lidé v západním světě už několik staletí předpokládají, že nejlepším způsobem, jak vyjádřit pravdu, je používat abstraktní, filozofický jazyk. Všude, kde najdeme obrazy, podobenství, symbolismus nebo typologii, bychom měli takový jazyk přeložit do vhodných abstrakcí. Bůh se však rozhodl zjevit se nám jinak. Samozřejmě, některé části Bible jsou napsané abstraktním jazykem, což platí především o epištolách sv. Pavla. Většina Bible je však napsaná v příbězích, historických záznamech, básních, symbolech, podobenstvích a tak dále.

³¹ Ačkoliv pro více informací na toto téma postačí prakticky jakýkoliv přehled dějin filozofie, pro naše záměry je nejlepším úvodem: Rousas J. Rushdoony, *The One and the Many* (Tyler, TX: Thoburn Press, [1971] 1978). Co se týče symbolismu, všechny novodobé náboženské antropologické studie jsou napsané z perspektivy toho, že nábožensko-symbolické světonázorové struktury jsou výsledkem práce člověka, ať už konkrétních lidí a tradic nebo nějakého druhu lidského kolektivního podvědomí.

Podle Božího mínění je tento způsob zjevování pravdy tedy přinejmenším stejně důležitý jako abstraktní filozofování.³²

Všimněte si například, jaký jazyk používají naše vyznání víry a katechismy. Prakticky zcela v nich chybí obrazy a metafory. Šalomoun napsal pro vyučování mládeže knihu Přísloví; křesťané však už po staletí používají katechismy, které se do velké míry skládají z definic různých termínů: „Co je ospravedlnění? Co je modlitba? Co je míněno čtvrtou prosbou modlitby Páně?“ atd. Rozdíl a kontrast mezi těmito dvěma přístupy je dost ohromující. Je však dobrou ilustrací našeho problému a ukazuje, proč je pro nás tak těžké vrátit se k biblickému světonázoru.

Prvořadost symbolismu

Symbolismus tedy není druhotnou záležitostí, není pouhou kuriozitou. Ve velmi reálném slova smyslu je symbolismus v životě člověka mnohem důležitější než cokoli jiného. Jak už jsme viděli, doktrína stvoření znamená, že každá stvořená věc a i celý stvořený řád jako takový odráží charakter Boha, který je stvořil. Jinými slovy, všechno ve stvoření, včetně stvoření jako celku, ukazuje k Bohu. Všechno je Božím znamením či symbolem.

A nejen to. Tak jako je všechno ve stvoření obecným Božím symbolem, člověk je Božím symbolem jedinečným, jelikož člověk a jedině člověk byl stvořen k Božímu vlastnímu obrazu (Gen 1:26). Každý jeden člověk, stejně jako lidská rasa jako celek (Gen 1:27), jedinečným způsobem symbolizuje Boha. V čem tento „jedinečný způsob“ spočívá? To je otázka, nad kterou teologové debatují už velmi dlouho, a nikdy ji nikdo plně nepochopí (protože na to by bylo nutné plně pochopit přirozenost Boha, jehož symbolem jsme). I tak lze říct přinejmenším to,

³² Ohledně stejné důležitosti obou přístupů, viz: John M. Frame, *The Doctrine of the Knowledge of God* (Phillipsburg, NJ: Presbyterian and Reformed Pub. Co., 1987), především s. 207–212.

že: *Člověk je tím jediným symbolem, který zároveň vytváří symboly.* Kontextem, v němž následně zaznívá, že člověk je Božím obrazem, je první část Genesis 1. Bůh už byl v této pasáži vykreslen jako Ten, který určuje, tvoří, hodnotí, pojmenovává, radí se se sebou, atd. Právě tyto reality jsou tedy tím, co člověk jedinečným způsobem [napodobuje a] vyobrazuje.

Symbyly se od sebe liší. V konečném důsledku tomu tak je kvůli tomu, že, jak by řekli teologové, Boží *opera ad extra* vždycky zdůrazňují některou z Božích osob a/nebo některý z Božích atributů. Co to znamená nějakým jednodušším jazykem? Inu, *opera ad extra* jsou skutky, které Bůh koná mimo sebe. Některé z těchto skutků jsou konkrétněji či jedinečněji připisovány Otci, jiné Synu a další Duchu Svatému. Přesto však ve všech těchto případech jednají všechny tři Osoby, jelikož „všechno, co Bůh dělá, dělá celý Bůh.“³³ Navíc, některé z těchto skutků konkrétněji zjevují Boží hněv, jiné Jeho milost, jiné Jeho trpělivost, jiné Jeho žárlivost a tak dále; a přece, obecně řečeno, v každém Božím skutku se projevují všechny Boží atributy.³⁴

Stručně shrnuto: Vše ve stvoření ukazuje na všechny tři Boží Osoby a na všechny Boží atributy (otázkou je, jestli to dokážeme vidět). Zároveň však platí, že každá jedna věc jedinečným způsobem zjevuje jeden z Božích atributů a/nebo jednu z Jeho Osob.

Jak bychom však měli číst tyto symboly? Máme snad prostě hádat? Bohu dík, máme Bibli, aby nás naučila, jak svět číst. Bible nám předkládá hlavní symbol Boha (člověka) a spolu s ním i čtyři třídy symbolů druhotných: zvířata, rostliny, kameny (neživé věci) a hvězdy (nebeská tělesa). Bible také hovoří o andělech; nicméně, otázka, jestli by andělé měli být považováni za jedinečné Boží symboly (obrazy) stejně jako člověk, je už dlouho předmětem teologických sporů. Jelikož každý z

³³ Pozn. př.: V angličtině dobře zapamatovatelné: „All of God does all that God does.“

³⁴ Viz užitečná diskuze v: Louis Berkhof, *Systematic Theology*, 4. vyd. (Grand Rapids: Eerdmans, 1949), s. 89.

těchto symbolů je znamením, které zjevuje Boha, zároveň zjevuje i člověka. Jak uvidíme v pozdějších kapitolách, tím, co nás učí, jak tyto symboly vykládat, je Bible. Některé symboly jsou verbální, jiné neverbální. Nebo, lépe řečeno, některé symboly jsou relativně verbálnější, zatímco jiné jsou relativně méně verbální. Nikdy nic nedokážeme pochopit beze slov, a proto neverbální symboly musí jít ruku v ruce alespoň s nějakými slovy. Na druhou stranu, verbální symboly (jako jsou ty, které právě čtete) stále mají konkrétní tvar a zvuk, a proto nejsou zcela verbální. V našem uvažování jsme zvyklí považovat za symboly pouze neverbální znamení; měli bychom si však uvědomit, že veškerý jazyk je symbolický, jelikož slova jsou znameními, která ukazují na konkrétní věci nebo vztahy.

Moc symbolů je mocí světonázorových předpokladů. Je to ta největší moc na světě. Veškerý jazyk je, samozřejmě, symbolický, ale symbolismus se neomezuje jen na slova. Symbolismus „vytváří“ realitu, ne naopak, což je jen jiný způsob, jak říct, že esence předchází existenci. Bůh určil, jak by věci měly být, a poté tak byly. Bůh se rozhodl stvořit člověka jako svůj jedinečný symbol, poté tato realita vstoupila do existence. Bavinck tento fakt vyjadřuje následovně: „Tak jako byl chrám učiněn ‚podle vzorce ukázaného Mojžíšovi na hoře‘ (Žd 8:5), stejně bylo i každé jedno stvoření nejdřív zplazeno v Boží mysli a poté (v čase) stvořeno.“³⁵

Podobně platí, že člověk je stvořenou bytostí, která vytváří symboly. Tato realita je něčím nevyhnutelným. Člověk nedokáže jednat jinak. Buď vytváří dobré symboly, nebo symboly špatné, ale nikdy není bez symbolů. Povoláním člověka je napodobovat Boha na úrovni stvořené bytosti [mimo jiné] tím, že pojmenuje zvířata, stejně jako Bůh pojmenoval svět (Gen 1:5nn; 2:19), a tím, že bude rozšiřovat a uplatňovat nadvládu nad zemí. Všimněte si, že jako první přichází

³⁵ Herman Bavinck, *The Doctrine of God*, př. William Hendriksen (Edinburgh: The Banner of Truth Trust, [1918] 1977), s. 94.

pojmenování. Člověk nejprve konceptuálně symbolizuje svůj záměr a poté ho uvádí do praxe. Symboly utvářejí realitu, ne naopak. Nebo, přesněji, z Božího hlediska symboly realitu *vytvářejí*; z hlediska člověka symboly realitu *strukturují*. Člověk nevytváří z ničeho; obraz Boží kreativity v člověku zahrnuje přetvoření či restrukturalizaci dříve existující reality.

Boží skutky jsou *kreativně konstruktivní*. Bůh promlouvá – a to, co říká, se stává skutečností. Proto jsou Boží symboly výlučně kopiemi Jeho charakteru a Jeho záměrů. Oproti tomu skutky člověka mohou být jen *receptivně rekonstruktivní*. Člověk se má učit Božím symbolům a v jejich světle vytvářet symboly vlastní. Realita tedy z pohledu člověka odráží Boží původní symboly, aby se jim člověk podle ní mohl učit; poté však člověk realitu přetváří či restrukturalizuje v kontextu svých vlastních symbolů (a to buď spravedlivě, nebo hříšně). Boží symboly jsou vždycky prvořadé, symboly člověka jsou druhořadé.

Právě zde leží jádro, zde bije srdce biblického učení o spasení. Ospravedlnění, posvěcení a oslavení jsou neoddělitelné; která z těchto realit je však prvořadá? Ospravedlnění. Bůh nás nejprve redefinuje, přesymbolizovává nás jako spravedlivé, a poté nás přetváří. A podobně, Pavel v listu Římanům 6 říká, že máme počítat sami sebe za mrtvé hříchu a za živé spravedlnosti, a pak tak také budeme žít. Symboly přinášejí realitu, ne naopak.

Prvořadost symbolismu není to samé jako řecké filozofické přesvědčení o prvořadosti intelektu, jelikož symbolismus často nefunguje na vědomé nebo racionální úrovni lidské psychiky. Symbolismus nám ukazuje na stejnou důležitost racionální i neracionální stránky v člověku a odporuje racionalistickým pokusům o odstranění tajemna. Jinými slovy, blud intelektualismu se soustředí na verbální aspekt symbolismu na úkor aspektu neverbálního.³⁶

³⁶ Viz Bavinckova diskuze na toto téma, s. 92.

Tři speciální symboly

Člověk je jakožto Boží kopie stvořením, které vytváří symboly. Proto je vždycky možné, že se člověk bude snažit povýšit své vlastní symboly na úroveň těch Božích nebo že se dokonce bude snažit nahradit Boží symboly svými vlastními. Tato hříšná tendence se znovu a znovu objevuje i v Církvi samotné. Abychom v této otázce mohli mít jasno, je nutné si uvědomit Boží vlastní jedinečně ustanovené symboly a zároveň je i jasně oddělit od symbolů ostatních. Všechny věci obecně symbolizují Boha, ale Bůh nám zároveň dal tři speciální symboly.

Písmo nám říká, že všechno musí být potvrzeno svědectvím dvou nebo tří svědků (Dt 19:15). Proto Bůh dal svému lidu tři jedinečné symboly, které Ho zjevují unikátním způsobem. Těmito symboly jsou člověk sám (Boží obraz), Slovo a svátosti.

Satan se snažil a snaží tyto symboly pokroutit a převrátit, a tak změnit vývoj a směr dějin světa. Ve svém rozhovoru s Evou pokroutil Slovo. Převrátil i svátostné symboly dvou stromů, když řekl, že na tom jíst z nesprávného stromu není nic špatného. Převrátil Boží zjevení v člověku tím, že dovedl člověka do hříchu.

Všechny tři tyto jedinečné symboly jsou obnoveny Boží milostí. Milost je tím, co nám dává Boží Slovo. Bibli samotnou lze chápat jako svědectví dvou svědků, Starého a Nového zákona. I právě proto Církev historicky měla a má ustanovena dvě nebo tři čtení (Starý zákon, epištola, evangelium), která se čtou ze dvou různých stran oltáře/stolu, aby tak měla svědectví dvou nebo tří svědků. Bible sama je jedním ze tří jedinečných symbolů.

Milost nám dává svátosti. Svátosti jsou dvě, a tak tvoří neverbální svědectví dvou svědků: svědectví svatého křtu a svatého přijímání. A, samozřejmě, večeře Páně sama má dva svědčící prvky.

Milost nám dává vykoupeného a obnoveného člověka. Spasený člověk je přesymbolizovaný jako spravedlivý a celistvý před Bohem. Zde znovu máme dva svědky, královské kněžstvo (věřící) a služebnické kněžstvo (starší).

Na téma vztahu těchto tří jedinečných symbolů – Slova, svátostí a osob – už byla napsána celá řada knih.³⁷ Mou pointou je teď však jen to, že Bůh ustanovil tyto tři jedinečné symboly. Obnova celého tkaniva stvořeného života nastane jedině tehdy, až bude těmto symbolům navrácena moc, která jim právem náleží.

Druhotné symboly

Už dříve jsme hovořili o Božích primárních symbolech jako o speciálních a o obecných. Zde se zaměříme na druhotné symboly, tedy na symboly, které vytváří člověk. Člověk tvoří speciální a obecné symboly, tak jako Bůh. Kvůli hříchu jsou však symboly vytvářené člověkem často zvrácené.

Boží ústřední symboly:

- Speciální (Slovo, svátosti, člověk)
- Obecné (svět)

Druhotné symboly člověka:

- Speciální (speciální slova, speciální připomínky a speciální úlohy lidí)

³⁷ Má vlastní diskuze je k dispozici v: Jordan, *The Sociology of the Church* (Tyler, TX: Geneva Ministries, 1986), s. 33–49.

- Obecné (celý život)

Pojďme se nyní podívat na tři oblasti či zóny symbolismu, které už jsme si popsali.

V první řadě: jazyk. Lidé vytvářejí speciální jazykové symboly, když skládají přísahy, které je zavazují vůči konkrétním slovům. Příkladem takových speciálních symbolů, které vytváří člověk, jsou smlouvy, Ústava Spojených států a církevní konfese. (Podoblast systematické teologie, která se zaměřuje na studium církevních konfesí, se nazývá symbolika či symbolická teologie.) Lidé zároveň neustále vytvářejí obecné jazykové symboly například při konverzaci a psaní.

Za druhé, neverbální díla, uspořádání či připomínky. Příkladem speciálních neverbálních symbolů vytvářených lidmi (které jsou analogické k Božím svátostem) jsou liturgie (obřady), církevní architektura, státní vlajky, národní hymny (hudba) a konkrétní umělecká díla, jimiž se umělci snaží vyjádřit konkrétní sdělení nebo názor. Lidé však zároveň neustále vytvářejí neverbální struktury a vzorce, které tvarují a definují jejich životy. Příkladem jsou jejich každodenní životní rutiny (tanec), domovy, v nichž žijí, jejich večere a podobně.

Za třetí, lidé jako takoví. Zde hovoříme především o oblékání. Na obecné úrovni se muži a ženy oblékají tak, aby vypadali atraktivně. Na speciální úrovni se používají uniformy, které mají daného člověka ztotožnit s konkrétním úřadem nebo povoláním (lékař, policista, klerik). To jsou tedy některé způsoby, jimiž lidé kolem sebe vytvářejí symboly, aby daly jejich životům definici a směr.

O našich obecných symbolech, jako jsou konverzace, oblečení a uspořádání nábytku, nepřemýšlíme moc často. Zároveň však často bereme velmi vážně své speciální symboly. Lidé v novodobé racionalistické západní společnosti nechápou sílu a moc neverbálních

symbolů a oblečení. Důsledkem je, že jsou jimi zotročeni.³⁸ Nicméně, obecně chápou sílu a moc slov. Proto berou velmi vážně své konfese, ústavy, manifesty a podobně. To je samozřejmě v pořádku, dokud se tyto člověkem vyrobené symboly nestanou důležitějšími než symboly, jejichž autorem je Bůh. Smutným faktem však je, že právě to se obvykle stává.

Reformace symbolů

V tuto chvíli už musí být jasné, že symbolismus je úzce propojený se světonázorem. Naše symboly vytvářejí a posilují náš světonázor. Tvarují naše myšlenky a životy, a to často i řadou způsobů, jichž si nejsme nijak cíleně vědomi. Abychom mohli být vysvobozeni z otroctví našeho novodobého světonázorového rámce, musíme se obeznámit se světonázorovým rámcem Bible. Naučit se vidět biblické symboly a zvyky a být jimi tvarováni nám dodá perspektivu, kterou potřebujeme, abychom mohli náležitě posuzovat náš svět, získávat moudrost a začínat přemýšlet o tom, jak přetvářet svět tak, aby více těšil Boha.

Jasně se tedy dostává do popředí fakt, že není možné tvarovat společnost na křesťanském základě, aniž by nejprve došlo k obnově symbolů. Naše kultura potřebuje, abychom jí dali nový směr; k tomu však potřebujeme znovu obživit naše symboly. Tuto skutečnost lidé chápou prakticky instinktivně, i jestli jí nerozumí po intelektuální stránce. Proto máme v našich konzervativních církvích hnutí, která se chtějí „vrátit ke konfesi“, a mezi politikými konzervativci se mnozí chtějí vrátit „zpět k Ústavě“.

³⁸ Fascinující studie moci oblékání a symbolu předkládá ve svých knihách Tom Wolfe, zvláště pak v *The Kandy-Kolored Tangerine-Flake Streamline Baby* (1965), *The Pump House Gang* (1968), *Radical Chic and Man-Mauing the Flak Catchers* (1970) a *In Our Time* (1980).

Taková hnutí mohou být nápomocná, ale také mohou být škodlivá a dokonce i modlářská. Důvody jsou dva. Za prvé, historie se nikdy neopakuje. Člověkem vytvořené symboly (jako *Westminsterské vyznání víry*, *Belgická konfese* nebo Ústava Spojených států) mají moc nad myslí lidí jen po určitou dobu. Jelikož Bůh ustanovil, že lidé budou růst, vždycky své symboly nakonec přerostou, ať už chtějí nebo ne. Boží symboly nikdy přerůst nedokážeme, ale rozhodně přerosteme své vlastní. Pokoušet se vrátit k dřívějším symbolům, aniž bychom je přetavili, znamená odmítnout dospívání.

Navíc (pořád ještě jsme u bodu jedna), žádný žijící člověk nedokáže skutečně pochopit význam starého symbolu. Žádný presbyterián, který je dnes naživu, bez ohledu na to, jak striktní a konzervativní je, neuvažuje jako muži na *Westminsterské synodě*. A to neplatí jen o malých otázkách, ale i o těch velkých. *Westminsterské vyznání* vyjádřilo biblickou víru konkrétním jazykem, konkrétním způsobem, v kontrastu vůči konkrétním bludům a v konkrétní době. Je to jedno z nejlepších vyznání Církve, jaké kdy bylo napsáno, a měl by ho studovat každý teolog. Naším dlouhodobým cílem však musí být sepsat novou konfesi, která v sobě zahrne velkolepost starších dokumentů a zároveň ji překoná. Proto symboly tohoto druhu, jako například i ústavy, musí být z generace na generaci prosazovány živými soudy. Důsledkem je, že se ústavy postupně mění, dokud nepřestanou být funkční. Dobrým příkladem v tomto ohledu je právě Ústava Spojených států. Přišel čas, kdy neustálé vykládání a aplikování Ústavy živými lidmi dalo průchod převrácení a neznalosti Ústavy. Ústava už v myslí lidí nemá tu samou moc, jako když byla sepsána, a už nikdy takovou moc ani nedokáže mít. Samozřejmě, může i nadále fungovat jako základ našich zákonů, avšak jen za podmínky, že chápeme, že nevyhnutelně bude generaci za

generací znovu a znovu reinterpretována, ačkoliv snad v křesťanském kontextu.³⁹

Druhým problémem spojeným se snahou obživit staré symboly je to, že tyto pokusy se mohou stát modlářskými. Taková situace nastává ve chvíli, kdy jsou dané snahy poháněny přesvědčením, že hnací síla lidské společnosti spočívá v symbolech vytvořených člověkem, a to na úkor symbolů Božích. Je modlářské říct, že pro společenskou obnovu a obrodu je nutnější obnovit výsadní místo Ústavy Spojených států než obnovit výsadní místo svátostí. Klíčem ke společenské obnově a obrodě, klíčem ke kulturní reformaci, ke křesťanské rekultivaci, tedy je toto: Musíme obnovit výsadní místo ústředních speciálních symbolů: Slova, svátostí a osob. Důvodem je, že jedině ústřední speciální symboly přesahují historii, a proto jedině ony mohou být pramenem historického pokroku.

Závěr

Co to však znamená v praxi? Musíme v kostelích a sborech přestat zpívat všechny písně, které jsou starší než sto let? Máme přestat odříkávat Apoštolské vyznání víry? Musíme přestat používat *Westminsterské vyznání víry* (nebo tak něco)? Ani v nejmenším. Princip růstu znamená, že se musíme posouvat vpřed; zároveň však znamená, že se nedokážeme posunout vpřed, dokud nepochopíme své dědictví. Pokoušet se psát dobrou církevní hudbu na základě vyzábělé slovní

³⁹ Určitým způsobem se právě tohle Ústavě spojených států a *Westminsterskému vyznání víry* stalo, a to v tom ohledu, že jejich hodnota jakožto symbolů se změnila. Hlavní hodnotou těchto dokumentů byl původně jejich *obsah*. Moc jejich obsahu se však časem zmenšila. Zároveň se však postupně staly symbolem v jiném smyslu a začaly fungovat jako vlajky či transparenty. Či jako bezpečnostní příkrývky. Jinými slovy, přestaly být především verbálními symboly a do velké míry se přesunuly do role symbolů neverbálních. Lidé jsou věrní Ústavě, ale prakticky nemají potuchy, co Ústava vlastně říká.

zásoby americké populární hudby je jako pokoušet se dělat dobrou teologii na základě věcí, které člověk slyší v křesťanském rádiu a v televizi. Křesťanští teologové se musí obeznámit s celou křesťanskou minulostí – a to v neustálém kontaktu s ústředními speciálními symboly; jedině tak se budou schopni pohnout vpřed k novým, člověkem zformovaným teologiím. Křesťanští hudebníci se musí obeznámit s veškerou hudbou křesťanské minulosti – a to v neustálém kontaktu s ústředními speciálními symboly; jedině tak budou schopni psát dobrou novodobou křesťanskou hudbu.⁴⁰

Dřívější člověkem vyrobené symboly pro nás tedy mají velkou hodnotu, jestliže se s nimi přímo nedopouštíme modlářství. Kazatel musí kázat svá člověkem vyrobená kázání na základě ústředního symbolu (Slova), přičemž musí věnovat pozornost člověkem vyrobeným symbolům minulosti i potřebám přítomnosti. Liturgik musí organizovat svá člověkem vyrobená vyjádření uctívání na základě ústředních symbolů (svátostí), přičemž musí věnovat pozornost člověkem vyrobeným liturgiím minulosti i potřebám přítomnosti. Křesťan musí žít svůj člověkem tvarovaný život na základě příkladu ústředního Symbolu (Ježíše Krista), přičemž musí věnovat pozornost zbožným mužům minulosti a přítomnosti.

Navíc, na obecné úrovni potřebujeme obnovu náležitého pohledu na Boží stvořené symboly. Potřebujeme se znovu naučit, jak se dívat na stromy, hvězdy, křoviny, trávu, hady, ptáky, květiny, smaragdy, oblečení a všechno ostatní – potřebujeme se na ně dívat očima Bible, ne očima západního racionalismu. Až se tak stane, křesťané znovu ovládnou oblasti umění a věd. Nestane se to však ani o chvíli dřív. Obnova kultury jako takové není možná, aniž bychom nejprve znovu získali symbolický světobzor Bible.

⁴⁰ Další úvahy na toto téma jsou k dispozici v: James B. Jordan, „Church Music in Chaos“ v Jordan, ed., *The Reconstruction of the Church*. Christianity & Civilization 4 (Tyler, TX: Geneva Ministries, 1985), s. 241–265.

Jedině pak uvidíme obnovu v Církvi (v ústřední instituci) i v širší společnosti (která je institucí druhotnou). Soud začíná u Domu Božího [1. Pt 4:17]. Obnova začíná tam, kde lidé znovu berou vážně Boží ústřední symboly.

ČÁST DVA

RYSY SVĚTA

Kolem všech sídel vznáší se,
hle, oblak a plamen se zjevují,
pro slávu a přikrytí.

Ukazují, že Pán je blízko.

Tak čerpají od Zástavy
světlo v noci a stín ve dne,
v bezpečí se sytí manou,
kterou jim, když se modlí, dává Bůh.

– John Newton –⁴¹

⁴¹ Pozn. př.: Podle písně „Glorious Things of Thee Are Spoken“.

Kapitola 4:

Svět jako Boží dům

Řekněme, že bychom chtěli postavit dům. Co by bylo naším prvním krokem? Představte si, že bychom koupili nějaký kus země a pak bychom nakoupili nějaké materiály. Pak bychom jednou šli a začali to všechno dávat dohromady bez nějakého konkrétního, předem rozhodnutého plánu. Začali bychom k sobě stloukat prkna, betonovat, pokládat potrubí a dělat všechno ostatní, jak by nás napadlo. Jakou budovu bychom takhle nakonec postavili, kdyby se nám tedy vůbec povedlo něco postavit?

Velmi zjevně je potřeba ještě něco dalšího: plán. Musíme zajít za architektem, aby nám udělal plán, aby nám udělal model, podle kterého budeme pracovat. Také potřebujeme vymyslet harmonogram, co je potřeba udělat nejdřív a co později. Pak se můžeme sejít a postavit dům tak, jak je potřeba. Bible nám říká, že člověk je Božím obrazem, je dělníkem, který bere surové materiály světa a buduje z nich civilizace. Člověk jakožto dělník potřebuje plán a harmonogram; to znamená, že potřebuje světonázor a filozofii historie. Obecně řečeno, oboje nám předkládají Písma: Bible nám říká, co dělat a jak to dělat v proměňující moci Ducha. Pokud však jde o světonázorový *model*, Bible nám ukazuje, že vzorem či plánem pro zemi jsou nebesa. Nebesa jsou nám předložena jako model země hned v Genesis 1.

Nebeský plán

Genesis 1:1 říká, že „Na počátku Bůh stvořil nebesa a zemi.“ Tato nebesa jsou „nejvyššími“ či „třetími“ nebesy. V Genesis 1:6–8 Bůh v rámci země stvořil „klenbu“ a nazval ji „nebe“. Později do této

„nebeské klenby“ (či „klenbových nebes“) umístil hvězdy; zároveň je nám o ní řečeno, že v ní létají ptáci (Gen 1:17, 20). To znamená, že ani „nebe“ naší atmosféry ani „vnější vesmír“ nebyly ustanoveny později v týdnu, ale jsou ve skutečnosti součástí původní „země“ Genesis 1:1.⁴²

Nebesa stvořená v Genesis 1:1 jsou tedy jedinečným Božím trůnem-domem. „Tak praví Hospodin, nebesa jsou Mým trůnem a země je Mou podnoží“ (Iz 66:1; srov. Ž 11:4; Mt 5:34; 23:22; Sk 7:49). Nebesa existují (řečeno jazykem science fiction) v jiné dimenzi než země, nekonečně blízko nás, a přece zároveň nekonečně daleko.

Bible nám toho o nebesích říká docela dost. Faktem je, že jestli nechápeme nebesa, nemůžeme konat svou práci tady na zemi; ostatně, modlíme se „Buď vůle Tvá jako v nebi, tak i na zemi.“ Jestli nevíme, jaká jsou nebesa, nemůžeme je napodobovat na zemi. Proto Bible často nebesa otevírá, aby dala člověku nahlédnout, jaká nebesa vlastně jsou. Dobrým místem, kde začít, jsou Ezechielova vidění Boží Slávy (Ez 1:1nn; 3:12nn; 10:1nn; 11:22nn; 43:2nn). Jak uvidíme, Boží „oblak slávy“ je obrazem nebes; když se objevuje, dostáváme díky tomu pohled do nebes.⁴³

Když se otevírají nebesa, Bůh zjevuje svůj Zákon. Zároveň se toho však děje mnohem více. Nebeský vzor, který Bůh Mojžíšovi ukázal na hoře Sinaj, zahrnoval umění, architekturu, uctívání a všechno ostatní, skutečně celý život. Stánek i Chrám byly architektonickými modely nebes.⁴⁴ A podobně, v knize Zjevení je Janovi ukázáno, jak v nebesích

⁴² Slovo „nebesa“ se zde v hebrejštině objevuje v pomnožném čísle, a tak v Gen 1:1 nevidíme implikaci, že by v té době existovalo více různých nebes. Jinými slovy, „nebesa“ jsou to samé jako „nebe“.

⁴³ Meredith G. Kline, *Images of the Spirit* (Grand Rapids: Baker, 1980), s. 17. Tímto tématem se nějakým způsobem zabývá celá Klineova kniha.

⁴⁴ Tamtéž, především kap. 2.

probíhá uctívání, které je vzorem bohoslužby na zemi.⁴⁵ Nebesa jsou tedy vzorem či plánem pro zemi, ačkoliv ne v nějakém simplistním smyslu. Konec konců, Stánek a Chrám nebyly identické. V tom, jak má člověk napodobovat nebesa, je jednota i rozmanitost. Člověk se má namáhat a v rámci své práce brát suroviny země a přetvářet je podle nebeského plánu: „Buď vůle Tvá jako v nebi, tak i na zemi.“

To nám vysvětluje, proč Bůh původně stvořil dvě různá prostředí, a ne jen jedno. Člověk byl stvořen, aby jednal jako Boží místosprávce, jako Jeho syn, v tomto světě, a tak dostal úchvatný úkol proměňovat svět od slávy ke slávě podle nebeského vzoru.

Sláva a nebesa

Druhý verš Bible nám říká, že temnota byla nad povrchem hlubiny a že nad hladinou vod se zároveň vznášel Duch. Ačkoliv je tu hned v první den „spor“ či „soupeření“ mezi říší temnoty a říší Ducha, nejedná se o konflikt mezi zlem a dobrem. Temnota v tuto chvíli nebyla prostředím zla ani symbolem hříchu. Konceptem zde je, že Duch začínal dílo oslavování stvoření.

Vznášející se Duch zjevoval přítomnost Trojjediného Boha ve stvoření. Duch je Ten, kdo od věčnosti *vychází* od Otce a Syna (dvěma různými způsoby, podle vlastností Osoby, od níž vychází). Od chvíle, kdy byl stvořen svět, je tu Duch, který *vychází* z věčnosti do času a zjevuje přítomnost druhých dvou Osob. Otec a Slovo posílají Ducha do stvoření jako prvotního Světlonoše.

Genesis 1:3 zaznamenává stvoření oblaku slávy, který také bývá nazýván „šechina“: „Budiž světlo.“ Světlo v sobě implikuje vycházení

⁴⁵ Viz James B. Jordan, *The Sociology of the Church* (Tyler, TX: Geneva Ministries, 1986), s. 32, 279n; a David Chilton, *Days of Vengeance: An Exposition of the Book of Revelation* (Fort Worth, TX: Dominion Press, 1987).

z nějakého zdroje a možnost vytvářet stín. Navíc, toto světlo nebylo stále stejné, ale střídalo se s temnotou, a to už tři dny předtím, než Bůh stvořil slunce. To znamená, že zde musel být nějaký místní zdroj tohoto stvořeného světla, a nebylo jím slunce.

Jak už rozsáhle dokázal Meredith G. Kline, viditelné zjevení prostředí Božího trůnu ve stvoření je vždycky dílem Ducha. Proto vznášení Ducha v Genesis 1:2 odpovídá vznášení Božího oblakového vozu na jiných místech Písma, jako například v Deuteronomiu 32:10–11, kde se Boží sláva vznášela nad Izraelem v pustině.⁴⁶ Dokud však Bůh nepromluvil ze svého trůnu a neřekl „Budiž světlo,“ přítomnost Ducha nebyla spojena s žádným viditelným zjevením slávy.

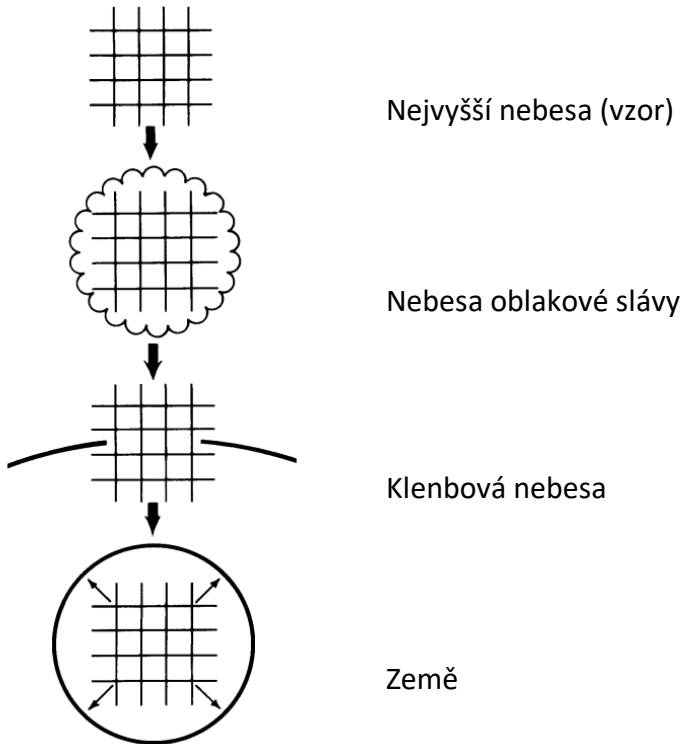
Když se později v Bibli objevuje oblak Boží slávy, zjišťujeme, že ho tvoří takové nebeské jevy jako světlo, oblaka, blesky, hromy, modré nebe a podobně. Zde v Genesis 1:2–3 máme vysvětlení, proč tomu tak je. Bůh nejprve stvořil nebesa a poté poslal svého Ducha, aby se vznášel nad zemí. Jelikož Duch vychází z nebes, přináší s sebou do kosmu onen nebeský vzor. Se stvořením světla Duch zjevil Boží přítomnost jako oblak slávy. Podle Božího záměru byla tato sláva reprodukována v klenbových nebesích, která Bůh stvořil druhý den, a poté se dále reprodukovala v následných fázích na zemi. (Viz Diagram 4.1.) „Nebesa jedinečným způsobem hlásají Boží slávu tím, že jsou kopií archetypální Boží Slávy.“⁴⁷

⁴⁶ Kline, s. 13–26.

⁴⁷ Tamtéž, s. 20.

Diagram 4.1

Nebesa a země

Když lidé viděli oblak slávy, viděli nebesa nebo přinejmenším repliku nebes na zemi. Jak poznamenal Kline, „Oblak slávy vsutku byl neviditelnou sférou nebes, která se zjevovala v zahalené viditelnosti

uprostřed pozemských stvoření.“⁴⁸ Fenomény oblaku slávy byly nebeskými fenomény. Vidět do oblaku bylo vidět do nebes. Genesis 1 vysvětluje, že vznášející se Duch vyšel z nebes, aby dal světlu této slávy zazářit do světa. Duch s sebou tímto způsobem přinesl plán pro tvarování světa podle nebeského vzoru a zároveň i celé toto dílo proměny započal.⁴⁹

Modlíme se „Buď vůle Tvá jako v nebi, tak i na zemi.“ Genesis 1 nám předkládá první naplnění tohoto principu. Když zazářilo světlo z oblaku slávy prostředí Božího nebeského trůnu, toto prostředí se začalo reprodukovat na zemi. Bůh strávil jeden týden tím, že pokládal prvotní základy a ukazoval člověku, jak pracovat. Stejně jako se člověk namáhá, aby připodobnil zemi nebesům, to samé od počátku dělal i Bůh sám.

Klenbová nebesa

Poté, co Bůh učinil světlo, stvořil „nebeskou klenbu“, aby oddělovala vody nad ní od vod pod ní (Gen 1:6–7). Tuto klenbu nazval *nebe* [či *nebesa*]. Nyní tedy máme dvojce nebesa: první, která jsou místem přebývání Boha a andělů a byla učiněna v první den, a druhá, která byla stvořena v rámci *původní země* jako připomínka původních nebes. Fakt, že pro nebeskou klenbu je použito slovo *nebesa*, znamená, že tato klenba je analogií k původním nebesům, a proto je symbolizuje. Čtvrtý den Bůh do klenbových nebes umístil světla, aby plnila úlohu

⁴⁸ Meredith G. Kline, *Kingdom Prologue*, 3 sv. (vydáno autorem, 1981; dostupné od Gordon-Conwell Theological Seminary, South Hamilton, MA) 1:49. Pro rozsáhlejší diskuzi, viz Kline, *Images*, kap. 1; a David Chilton, *Paradise Restored* (Ft. Worth, TX: Dominion Press, 1985), kap. 7.

⁴⁹ Kline říká, že „Duch Slávy skýtal pohled na dokončenou strukturu stvoření, jelikož tato teofanická formace Ducha byla Božím paradigmatem i Boží mocí pro dílo stvoření. Kosmos i člověk měli být společně formováni podle tohoto archetypálního vzoru v nebesích.“ *Kingdom Prologue* 1:49.

symbolů a chovala se jako hodiny (Gen 1:14–18). To znamená, že slunce, měsíc a hvězdy nejsou součástí původních nebes, ale jsou součástí původní země. Původní země z Genesis 1:1 je tedy nyní rozdělována na zeměkouli, na níž žijeme, na straně jedné, a na horní vody a světla na straně druhé. V pátý den Bůh stvořil ptáky, aby létali *po tváři* klenbových nebes (Gen 1:20).

Co jsou tato klenbová nebesa? Slovo, které je s nimi v hebrejštině spojené, znamená „natáhnout, vytepat, zploštit“. Konceptem je zde skořápka či povrch, jimiž je země zakryta.⁵⁰ A teď, je vědeckým faktem, že okolo země žádná tvrdá skořápka není a že ptáci nelétají uvnitř tvrdé skořápky. Máme zde jazyk viditelného vzhledu, ne vědeckého zkoumání. Proto potřebujeme vidět a chápat, že tento jazyk nám ukazuje na symbolickou strukturu. Modrá obloha (nebeská klenba) je symbolickou hranicí mezi vodami nahoře a vodami dole. Když se díváme na oblohu, vidíme obraz nebes. Věci, které najdeme na obloze, jako jsou hvězdy a ptáci, symbolizují věci, které najdeme v nebesích: anděly (např. Jb 38:7; Zj 12:4; 18:2; J 1:32).

Když si budeme parafrázovat to, co nám Genesis 1 říká o klenbových nebesích, uvidíme, že Bůh je stvořil tak, aby se podobala skořápce, která rozděluje (modré) vody nahoře od (modrých) vod dole. Tato skořápka symbolizuje hranici mezi nebesy a nebeským mořem na straně jedné (Zj 4:6) a zemí na straně druhé. Když vzhledneme a podíváme se na tuto modrou skořápku, vypadá to, jako by ono „větší světlo a menší světlo“ a hvězdy byly upevněny v ní. Když vzhledneme, zdá se, jako by ptáci létali *po její tváři* či před jejím povrchem. Klenbovými nebesy však není ani atmosféra ani vnější vesmír, ale skořápka jako taková.

Proč je tato skořápka nazývána nebesy? Protože jevy, které se objevují na nebi, jsou znameními a symboly věcí v původních nebesích.

⁵⁰ R. Laird Harris, Gleason L. Archer, Jr., a Bruce K. Waltke, ed., *Theological Wordbook of the Old Testament*, 2 sv. (Chicago: Moody Press, 1980) 2:861, č. 2217.

Oblaka nám připomínají Boží oblak slávy. Duhy nám připomínají duhu kolem Božího trůnu. Hvězdy hovoří o andělech. Slunce hovoří o Kristu. Modré nebe nám říká o nebeském moři před Trůnem. A tak bychom mohli pokračovat dál a dál. (Srov. Ž 19:2; Dan 12:3.)

Nebeská klenba je v tom nejlepším možném místě na to, aby nám ukazovala nebe, jelikož je symbolickou hranicí mezi nebesy a zemí. Zdá se, jako by tato skořápka byla průsvitná, jako bychom skrze ni mohli matně hledět do nebes – „skrze sklo, zastřené“ [1. Kor 13:12]. Když tedy Mojžíš a starší vystoupili na horu, aby jedli s Bohem, „viděli Boha Izraele; a pod Jeho nohama se jevilo něco, co se podobalo safírové dlažbě, tak čiré jako samo nebe“ (Ex 24:10). Touto modrou safírovou dlažbou je nebeská klenba, která se zde na krátko stává dostatečně průhlednou, aby skrze ni starší viděli Krále králů. Ten samý obraz je nám předložen v Ezechieli 1:22–26, kde se cherubové nacházejí těsně pod nebeskou klenbou, aby konali Boží vůli ve světě, zatímco Bůh je usazen nad hranicí, kterou klenba tvoří.

Zatím jsme tedy viděli, že nebesa představují vzor a model pro zemi, a to z hlediska sociálního, uměleckého, morálního a duchovního a i ze všech hledisek ostatních. Duch započal úkol tvarování země podle jejího nebeského vzoru. Zároveň jsme ale viděli, že Bůh ustanovil oblohu v rámci země jako symbol Jeho nejvyšších nebes. Stvoření klenbových nebes, která jsou viditelná člověku, částečně znamená, že člověk, tak jako Duch, bude pracovat na tvarování světa podle jeho nebeského modelu. Nejvyšší nebesa jsou pro nás neviditelná, ale klenbová nebesa nám dávají jejich viditelný plán.

Fakt, že klenbová nebesa zahrnují obrazy nebes (hvězdy, ptáky, duhy), je úchvatný a podivuhodný, ale, co se týče konkrétních podrobností a plánu práce, moc daleko nás nedostane. To, co je naším ústředním a hlavním plánem, je Bible, Boží Slovo. Jelikož plánem jsou sama nebesa, Bible je nebeskou knihou. Bible nás tuto pravdu učí svými obrazy; čteme v ní totiž, že obloha je jako svitek (Iz 34:4; Zj 6:14). Tohle

se ostatně týká i samotného slovního spojení *nebeská klenba*, které, jak už jsme viděli, označuje něco rozprostřeného nebo zploštěného, něco, co vypadá jako svitek.

Ústřední pasáž, která spojuje nebesa s Biblií jako s naším plánem, je Žalm 19. Prvních šest veršů tohoto žalmu [jako takového, tedy verše 2–7,] se zabývá nebesy, která „hovoří o Boží slávě a obloha hlásá dílo Jeho rukou.“ Poté, co žalmista slavil viditelné zjevení Boží slávy v nebesích, ve verších 8–12 oslavuje Slovo Božího Zákona. Vztah je tu jasný: „Řeč“, kterou Bůh vylévá z nebes, najdeme v Bibli.

Z hlediska biblického světonázoru nám tedy modrá obloha a všechno, co obsahuje, má připomínat Boha, Jeho Slovo a náš jedinečný projekt znebešťování země.

Vidět Boží Slávu

Když Izraelci vyšli z Egypta, reptali proti Mojžíšovi a Áronovi, jelikož neměli nic k jídlu. Mojžíš a Áron svolali lid a oznámili mu, že Bůh jim poskytne nebeský chléb, manu, a že

ráno uvidíte Hospodinovu slávu. ... A stalo se, že když Áron mluvil k celému shromáždění synů Izraele, že se otočili k pustině a hle, sláva Hospodinova se objevila v oblaku.

(Ex 16:7, 10)

Izraelci tuto slávu viděli už dříve. Když pochodovali z Egypta,

Hospodin šel před nimi v oblakovém sloupu ve dne, aby je vedl cestou, a v ohnivém sloupu v noci, aby jim dával světlo, aby mohli cestovat ve dne i v noci. Neodňal z místa před lidem oblakový sloup ve dne ani ohnivý sloup v noci.

(Ex 13:21–22)

Téměř s jistotou se jednalo o jeden jediný sloup. Během dne záře slunce skrývala oheň ve sloupu, a proto Izrael viděl oblak. V noci však oheň zářil z oblaku ven. Izrael tak dostal stín ve dne i teplo v noci.

Tento oblak slávy se usadil nad Sinajem.

A na hoře byly hromy a záblesky blesků a hustý mrak a velmi hlasitý zvuk polnice ... a hora Sinaj byla celá v kouři, protože Hospodin na ni sestoupil v ohni a jeho kouř vystupoval jako kouř z pece a celá hora se velice třásla.

(Ex 19:16, 18)

Bůh sedící na svém trůnu uprostřed těchto „pohyblivých nebes“ poté promluvil k Izraeli Desatero přikázání (Ex 20).

Bůh Izraeli řekl, ať Mu postaví dům, stan nazývaný Stánek. Jelikož oblak slávy byl Božími pohyblivými nebesy, a tak byl Jeho domem, očekávali bychom, že Stánek bude architektonickou replikou nebeského oblaku slávy. A právě přesně to v něm nacházíme. Poté, co byl Stánek dokončen, se do něj Bůh nastěhoval. Stánek naplnil oblak Boží slávy, čímž se s ním Bůh jedinečným způsobem ztotožnil: „Poté oblak přikryl Stan setkávání a Hospodinova sláva naplnila Stánek“ (Ex 40:34).

Bůh později v historii dal Davidovi plán Chrámu, trvalejšího domu pro Boží Jméno (1. Le 28:19). A znovu, když byl dokončen Chrám jakožto model Božího nebeského domu, „Hospodinův dům naplnil oblak“ (1. Kr 8:10).

Ještě později, když měl brzy být Chrám zničen, se Boží sláva zjevila Ezechielovi v Babylonu. Bůh Ezechielovi řekl, že se stěhuje z Chrámu a že bude přebývat ve vyhnanství se svým lidem. Ezechielovi bylo dáno vidět skrze modrou klenbu do oblaku; to, co viděl, byl vůz tvořený čtyřmi cheruby s koly a obklopený duhou – Boží pojízdný trůn (Ez 1:4–28). Už dříve měl podobné vidění Božího nebeského, oblaky naplněného trůnního sálu Izajáš (Iz 6:1–4).

A pro teď poslední příklad, ač rozhodně ne nejméně významný: Apoštol Jan byl vytržen do oblaku a do samotných nebes, kde stál na nebeské klenbě a viděl Boží trůn a celou řadu nebeských fenoménů (Zj 4–5).⁵¹

V kapitolách 12–18 této knihy se na tyto různé modely nebes zaměříme podrobněji, jelikož zároveň představují obrazy světa. Pamatujte, nebesa jsou modelem pro zemi. Každý ze symbolických obrazů byl zjeven, aby lid své doby učil, jak má žít a jak se má vztahovat k Bohu. Každý vizuální plán doprovázela Boží slova, Jeho verbální plány. Úkolem člověka bylo budovat svět a nést ho od slávy ke slávě a učinit z něj vhodný Boží dům. Bůh přebývá v nebesích, ale chce zároveň přebývat i na zemi, až ji pro Něj člověk připraví. Nebesa jsou Božím trůnním domem, ale potenciálně je jím dokonce i země. Náčrtem a plánem pro Boží dům na zemi jsou nebesa.

⁵¹ Kromě výše zmiňovaných prací Meredith Klinea předkládá cennou studii oblaku slávy i R. E. Hough, *The Ministry of the Glory Cloud* (New York: Philosophical Library, 1955). Viz také David Chilton, *Paradise Restored*, kap. 7, a Chilton, *Days of Vengeance*.

Typologie

Řecké slovo *typos* označuje obraz vtisknutý do jiného materiálu, například do vosku.⁵² V Písmu se toto slovo používá pro obtisk Božího nebeského vzorce na zemi, a proto je pro biblický světonázor něčím absolutně základním a zásadním.⁵³

Ve Skutcích 7:44 Štěpán říká: „Naši otcové měli v pustině Stánek svědectví, jak přikázal Ten, jenž mluvil k Mojžíšovi, ať jej udělá podle vzoru [*typu*], který uviděl.“ A podobně, list Židům 8:5 cituje Exodus 25:40 a připomíná nám, že Mojžíšovi bylo řečeno: „Hleď, ať uděláš všechno podle vzoru [*typu*], který ti byl ukázán na hoře.“

Jak už jsme viděli, takovýchto otisků je zde celá řada. Každý obtisk je slavnější než ten před ním. Šalomounův Chrám byl slavnější než mojžíšovský Stánek. Chrám, který Ezechiel viděl ve své vizi (Ez 40–48), byl slavnější než Chrám Šalomounův. Nový Jeruzalém je ještě slavnější. Součástí typologie je, mimo jiné, studium toho, jak je každý z těchto modelů proměněn do modelu dalšího a jaké jsou mezi nimi paralely.

⁵² Richard M. Davidson, *Typology in Scripture: A Study of Hermeneutical TYPOS Structures* (Berrien Springs, MI: Andrews University Press, 1981), s. 115–190.

⁵³ Pozn. př.: V tomto ohledu je český zažitý jazyk „předobrazů“ a „naplnění“ problematický, jelikož komunikuje koncept jakéhosi „proroctví“ a následně, prakticky nezávislé, „budoucí události“, která dané proroctví „naplňuje“. Koncept *typu* v sobě nutně nenese časovou souslednost (a proto srov. níže: „Každý člověk je ... v určitém smyslu *typem* každého jiného člověka“); zároveň předkládá mnohem bližší spojitost a souvislost a mnohem niternější vztah mezi „znamením“ a „znamenáným“.

Pro ilustraci faktu, že ke slovu *typos* není možné přistupovat (jen) jako k předobrazu, viz i níže uvedené příklady českých překladů:

- Sk 7:44 – „vzor“ (ČSP, Pavlík, Žilka, Petrů, JB, ČKP); „způsob“ (BK);

- Ř 5:14 – „předobraz“ (ČSP, Pavlík, JB); „obraz“ (Žilka); „protějšek“ (Petrů, ČKP); „figůra“ (BK);

- 1. Kor 10:11 – „příklad“ (ČSP, Žilka, Petrů, JB, ČKP); „předobraz“ (Pavlík); „figůra“ (BK);

- Žd 8:5 – „vzor“ (ČSP, Pavlík, Žilka, Petrů, JB, ČKP); „podobenství“ (BK).

Jelikož všichni lidé jsou stvořeni k Božímu obrazu, všichni lidé nesou Boží obtisk. Každý člověk je tedy v určitém smyslu *typem* každého jiného člověka. Co je důležitější, vedoucí církve mají být *typy* či vzory ostatním občanům království (Fp 1:7; 1. Te 1:7; 1. Tim 4:12; Ti 2:7; 1. Pt 5:3). V kontextu typologického chápání historie bylo lidské, [hmatatelné] království ve Staré smlouvě *typem* Nové smlouvy (1. Kor 10:6, 11) a první Adam byl *typem* Posledního Adama (Ř 5:14).

Pod záminkou typologie už knižně vyšlo opravdu hodně nesmyslů; to však nic nemění na tom, že typologie je základem biblické filozofie dějin.⁵⁴ Typologie znamená, že dějiny jsou pod Boží nadvládou, ne pod nadvládou člověka. Znamená, že jednotlivé fáze světové historie mají význam – význam, který je spojený s nebeským vzorem [světa] a s Božím záměrem postupně oslavit člověka i celý svět.

Jean Daniélou ve své důležité studii ukázal, že církevní otcové ve svém chápání Písem považovali typologii za naprosto ústřední. Umožnila jim odpovědět jejich židovským i gnostickým kritikům. Tváří v tvář Židům typologie dokazovala nadřazenost Nové smlouvy nad Starou smlouvou; tváří v tvář gnostikům ukazovala, že Stará i Nová smlouva zjevují ty samé pravdy.⁵⁵ Mnozí si často pletou symbolický a typologický přístup

⁵⁴ Nejlepším úvodem do studia typologie je Davidsonova práce uvedená výše. Davidson rozpracovává a zdokonaluje perspektivu předloženou ve studii Patricka Fairbairna z devatenáctého století, *The Typology of Scripture*, 2 sv. (New York: Funk and Wagnalls, 1876). Davidson je adventista, ale výstřednosti této pozice jen zřídka ubírají z hodnoty jeho pětisetstránkové studie. Nápomocné mohou být i následující studie: G. W. H. Lampe a K. J. Woolcombe, *Essays in Typology*. Studies in Biblical Theology 22 (London: SCM Press, 1957); Francis Foulkes, *The Acts of God: A Study of the Basis of Typology in the Old Testament* (London: The Tyndale Press, 1958); R. T. France, *Jesus and the Old Testament* (Downers Grove, IL: Inter-Varsity Press, 1971); Moisés Silva, *Has the Church Misread the Bible* (Grand Rapids: Zondervan, 1987). Jediněčným a populárně napsaným úvodem do typologického čtení Bible je: S. G. DeGraaf, *Promise and Deliverance*, 4 sv., př. H. Evan Runner a Elizabeth W. Runner (St. Catherine, Ontario: Paideia Press, 1977).

⁵⁵ Jean Daniélou, *From Shadows to Reality: Studies in the Biblical Typology of the Fathers*, př. Wulstan Hibberd (Westminster, MD: Newman Press, 1960), s. 1.

církevních otců s alegorií, ale Daniélou přesvědčivě dokazuje, že Otcové si byli plně vědomi rozdílu mezi nimi. Otcové občas skutečně používali Bibli alegoricky, aby vyjádřili to, co podle nich mělo být křesťanskou filozofií, ale

tento trend, který byl striktně filozofický, je něčím zcela jiným než typologie. Jeho historie sahá k Filónovi. Ambrož, který byl Filónem silně ovlivněný, ve svém *Pojednání o ráji* píše: „Filón omezoval svou pozornost na morální smysl [textu], jelikož jeho židovské uvažování mu bránilo v duchovnějším pochopení“ (IV, 25; C. S. E. L. 281, 21). *Duchovní* smysl zde slouží jako označení pro christologický nebo typologický smysl, zatímco *morální* smysl implikuje filozofickou alegorii. To, co Ambrož nazývá morálním smyslem, je tedy něco zcela jiného než typologie.⁵⁶

Nakonec „se však křesťanská filozofie osvobodila od alegorizování, které ji uměle poutalo s Bibli, a stala se nezávislým přístupem.“⁵⁷

Herbert Schlossberg napsal, že „Všechny modly jsou buď modlami přírody, nebo modlami historie. Celé stvoření spadá do jedné z těchto dvou kategorií, jelikož ani není jiné místo, kam by se člověk mohl obrátit, aby tam našel náhradu za Boha.“⁵⁸ Biblický symbolický světonázor je odpovědí na modly přírody. Jedině tehdy, když dovolíme,

⁵⁶ Tamtéž, s. 57. „Ot. Delcuve ve své nevydané disertaci dokázal, že [Filónův] *Alegorický komentář na Zákony* byl zcela symbolickým výkladem aristotelské teorie poznání,“ s. 58.

⁵⁷ Tamtéž, s. 58.

⁵⁸ Herbert Schlossberg, *Idols for Destruction* (Nashville: Thomas Nelson, 1983), s. 11.

aby nám příroda ukazovala ke Stvořiteli, se budeme schopni vyhnout modlářství. A stejně tak platí, že biblický symbolický světónázor je odpovědí na modly historie. Bůh řídí historii takovým způsobem, že události minulosti nám poskytují světlo, v němž máme vidět a chápat události budoucnosti. Klíč, jímž je možné odemknout smysl historie, spočívá v typologickém plánu nebes, v tom, jak jsou nebesa postupně více a více obtiskována na zemi, jak je Nebeský Člověk, Ježíš Kristus, postupně více a více vtiskáván do svého lidu.⁵⁹

Závěr

Když vyjdeme ven a podíváme se vzhůru, co vidíme? Vidíme modrou oblohu dne a černou, hvězdnatou oblohu noci. Vidíme oblaka a nebeský oheň (blesky). Vidíme duhy a padající hvězdy. Slyšíme hromy. Bible nám říká, že nic z toho nejsou jen prosté přírodní jevy. Jsou to obrazy nebes, zjevení Boží slávy, rozměry Jeho domu. A s novými očima dokážeme vidět, že i tento svět je Božím domem.

Rozlehlá klenba na výšinách
a její modré, éterické nebe,
a třpytivá nebesa, stavba zářící,
všechny hlásají svůj velký Originál.
Neúnavné slunce den za dnem
zjevuje moc svého Stvořitele
a dává všem zemím na vědomí

⁵⁹ Všimněte si, jak popis Ježíše Krista ve Zjevení 1 odpovídá popisu Jeho nevěsty, Nového Jeruzaléma, ve Zjevení 21–22. Nevěsta byla proměněna k obrazu svého Manžela.

díla všemohoucí ruky.

Jakmile večerní stíny převládnu,
měsíc začne příběh divů vyprávět;
a noc co noc naslouchající zemi
opakuje příběh jejího narození,
zatímco kolem ní hoří hvězdy
a všechny planety, jedna za druhou,
potvrzují zprávu tu, jak valí se dál,
a šíří tu pravdu od pólu k pólu.

Ač ve velebném tichu všech,
kdo tančí okolo potemnělé země,
není žádný hlas ani zvuk ke slyšení
mezi jejich zářícími tělesy,
přece do ucha rozumu všichni se
radují
a hlasem slavným volají
a věčně zpívají, zatímco září:
„Ruka, která nás učinila, božská
jest.“

– Joseph Addison –⁶⁰

⁶⁰ Pozn. př.: Podle písně „The Spacious Firmament on High“.

Kapitola 5:

Slunce, měsíc a hvězdy

Když lidé ve dvacátém století vyjdou ven ze svého domu a podívají se na nebe, přes den vidí obrovskou atomovou pec, která spaluje vodík, a v noci vidí malou planetární družici, která odráží světlo slunce. Také vidí další atomové pece, které se zdají velmi malé, jelikož jsou velmi daleko.

Když lidé ve dvacátém století zajdou zpět do svého domu a zvednou z konferenčního stolku nejnovější populární knihu na téma astronomie, vidí fotografie vzdálených galaxií (s náležitě zesílenými barvami), vidí Magellanovy oblaky a dvojhvězdy. Vidí spekulativní kresby kvasarů, neutronových hvězd a černých děr.

Všechno jsou to úžasné věci a je nutné je studovat jako součásti Božího vesmíru. Ale jestli je tohle to jediné, co vidíme, pak nám chybí celý obrázek. Když se však podíváme novými očima, uvidíme toho mnohem víc.

Účel nebeských světél

Bible nám toho o účelu nebeských světél říká více než o tom, co je tvoří:

Pak Bůh řekl: „Ať jsou světla v klenbě nebes, aby oddělovala den od noci, a ať jsou pro znamení a období [doby svátků] a pro dny a roky; a ať jsou za

světla v klenbě nebes, ať dávají na zemi světlo,“ a bylo to tak.

A Bůh udělal ta dvě veliká světla; to větší světlo, aby řídilo den, a to menší světlo, aby řídilo noc; a také udělal hvězdy. A Bůh je umístil do klenby nebes, aby dávala na zemi světlo a aby řídila den a noc a aby oddělovala světlo od tmy; a Bůh viděl, že to bylo dobré.

(Gen 1:14–18)

První věcí řečenou o nebeských tělesech je, že jsou to světla. Už jsme viděli, že světlo je aspektem Božího oblaku slávy. Tato nebeská tělesa jsou tedy stvořena jako světla v tom, že jsou odrazem Boží slávy. Představují slávu, a tak Bible může o oslavených svatých říct, že „spravedliví budou zářit jako slunce v království jejich Otce“ (Mt 13:43). Podobně, Šalomoun napsal: „Kdo je to, jenž roste jako úsvit, tak krásný jako úplněk, tak čistý jako slunce?“ (Pís 6:10). Nebo jak napsal sv. Pavel: „Jedna je sláva slunce, jiná je sláva měsíce, ještě jiná je sláva hvězd; protože hvězda se liší od hvězdy ve slávě“ (1. Kor 15:41).

Právě fakt, že nebeská tělesa zjevují Boží slávu, je důvodem, proč je nám potěšením dívat se na jejich překrásné fotografie v knihách o astronomii. Dnes vskutku žijeme ve šťastném věku, že máme přístup k fotografiím takových divů, jako je Prstencová mlhovina, Krabí mlhovina a velká spirálová mlhovina v Andromedě.

Nuže, nebeská tělesa jsou tedy jakožto světla slavná. Ale, *za druhé, byla dána pro znamení či symboly*. Jak už jsme viděli, všechny stvořené věci ukazují zpět k Bohu; všechny věci však zároveň symbolizují konkrétní věci a osoby. Nebeská tělesa symbolizují vládcy a panovníky. Jsou světly, která se nacházejí v klenbě nazvané nebesa, přičemž nebesa

vládnu zemi. Proto tato tělesa, jejichž místo je v nebeské klenbě, symbolizují vládce země, jak ještě uvidíme za chvíli.

Za třetí, o nebeských světlech je řečeno, že jsou pro období či, doslovněji, pro časy svátků. Tento fakt se týkal Staré smlouvy, jejíž éra se řídila těmito kreačními hodinami. To, co řídilo izraelský kalendář, byl především měsíc, který určoval jeho jednotlivé měsíce. Měsíc na nebi stanovil, který den je prvním dnem daného kalendářního měsíce a který je dnem patnáctým. Svátky jako Pesach, Letnice a Stánky se slavily v konkrétní dny konkrétních měsíců (Lev 23:5–6, 34; Num 28:11–14; 2. Le 8:13; Ž 81:4). Měsíc, samozřejmě, řídí noc (Ž 136:9; Jer 31:35) a v tomto smyslu se celá Stará smlouva odehrála v noci. S východem Slunce spravedlnosti (Mal 3:20) se přiblížil Pánův „den“ (Mal 3:19) a v určitém smyslu se Nová smlouva odehrává ve dne.⁶¹ Jak znovu a znovu říká Genesis 1, nejprve večer a potom ráno. V Nové smlouvě už dobám našich svátků nevládne měsíc (Ko 2:16–17). V tomto ohledu je naším světlem Kristus.

Diagram 5.1

Slunce, měsíc a hvězdy

Když srovnáme Genesis 1:14 a 1:16, vidíme zde jazykový prostředek zvaný *chiasmus*. Chiasmus je stylistická figura, v níž se paralelní myšlenky či výrazy namísto obvyklého paralelismu objevují ve vícevrstvé, zrcadlové struktuře; to znamená ABCDDCBA místo AABCCDD. Použití chiasmu zde pomáhá zdůraznit konkrétní symbolické souvislosti slunce, měsíce a hvězd:

⁶¹ Sd 5:31; 1. Te 5:1–11; Gen 15:12; 32:23–30; Ex 12:29; 2. S 23:4; Iz 60:1–3; Za 1–6; Mal 3:19–21; L 1:78; J 3:2. Viz James B. Jordan, „Christianity and the Calendar“, kap. 2 a 3. Dostupné od služby *Biblical Horizons*, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713.

A 14. Ať jsou pro znamení

B 14. A pro období svátků

C 14. A pro dny a roky

C' 16. To větší světlo, aby řídilo den

B' 16. To menší světlo, aby řídilo noc

A' 16. A také udělal hvězdy

Hvězdy (A) jsou spojené především s hvězdným symbolismem. Měsíc (B) je spojený s ustanovenými svátky, které začínaly večer a byly v Nové smlouvě zrušeny. Slunce (C) je spojené se dny a s roky.

Za čtvrté, o nebeských světlech je řečeno, že jsou hodinami pro dny a roky. Dlouho předtím, než lidé vynalezli naše mechanické hodiny a hodinky, určovali čas podle pozice slunce na nebi a podle slunovratů a rovníků, které jsou slunečními jevy, a podle precese rovníků. Konkrétně jsou zde zmiňované dny a roky, které se řídí ne podle měsíce, ale podle slunce.

Za páté, o nebeských světlech je řečeno, že řídí čas, že vládou nad dnem a nad nocí. Zde důraz znovu leží na konceptu vlády. Nebeská tělesa značila ty, kdo jsou oslavení a vyvýšení. Ačkoliv tato realita se týká všech svatých, zároveň specifickým způsobem platí i o všech lidských vládci. Zjevení 1:20 říká, že vládcové církve jsou jako hvězdy, a Judův list 1:13 říká, že odpadlí učitelé jsou „bloudící hvězdy“. Dlouho předtím, v Genesis 37:9–10, Josef viděl vládce svého klanu jako slunce, měsíc a hvězdy. Tuto realitu vidíme i my dnes. Vlajka Spojených států amerických má padesát hvězd, které představují padesát států našeho národa. Vlajky mnoha orientálních národů zahrnují vycházející slunce. Na vlajkách zemí na Blízkém východě se často objevuje srpek měsíce. Slunce, měsíc a hvězdy jsou symboly světových mocností.

Za šesté, nebeská světla jsou spojována s nebeským zástupem, tedy se shromážděním andělů a lidí kolem Božího trůnu. I tohle vyplývá z faktu, že nebeská světla jsou v nebesích. Jako označení pro andělský zástup je vidíme například v Soudcích 5:20; v Jóbovi 38:7 a v Izajáši 14:13. Představují však i Hospodinův lidský zástup, jak vidíme v zaslíbení Abrahamovi v Genesis 15:5, které znovu zaznívá v Genesis 22:17 a 26:4 a v Deuteronomiu 1:10. Křesťané „se jeví jako hvězdy ve světě uprostřed pokřiveného a zvráceného pokolení“ (Fp 2:15). Skutečnost, že Abrahamovi potomci měli být jako hvězdy, naznačuje nejen fakt, že měli mít své místo v nebesích (Ef 2:6), ale také to, že se měli stát *vládci* nad pohany.

A teď: Není možné ani záhodné tyto aspekty symbolismu nebeských těles nějak oddělovat. Slunce, měsíc a hvězdy značí čas jako hodiny. Jelikož značí čas, zároveň čas řídí. Jsou v nebesích, a proto značí vlády a vládnou nad dnem a nad nocí. Jelikož značí čas, lze je vidět i tak, že značí trvání pozemských vlád, takže, jak uvidíme, pád slunce, měsíce a hvězd je symbolem pádu pozemských vlád.

Nyní se na tyto pravdy pojdme zaměřit podrobněji.

Slunce

Slunce jakožto vládce nebes a dne se v Žalmu 84:12 objevuje jako symbol Pána: „Pán Bůh je slunce a štít.“ Podobně vidíme, že známá pasáž v Izajáši říká:

Povstaň, rozjasni se, protože přišlo tvé světlo a vzešla nad tebou Hospodinova sláva. Neboť hle, tma přikryje zemi a hluboká temnota národy; ale nad tebou vzejde Hospodin a zjeví se nad tebou Jeho sláva. A národy přijdou ke tvému světlu a králové k záři tvého svítání.

(Iz 60:1–3)

Bůh je jako slunce; a když přijde ke svému lidu, dává mu slávu, takže i jeho lid poté září. Proto se Debora mohla modlit: „Ať jsou ti, kdo Ho [Boha] milují, jako slunce vycházející ve své síle“ (Sd 5:31b), což je modlitba, která je zodpovězena o několik let později v Gedeonovi a poté znovu v Samsonovi, jehož jméno znamená „Slunce“.⁶² Ozvěny slyšíme v Žalmu 19, kde je slunce jako ženich, jako silný válečník. Tato pasáž v první řadě odkazuje na Samsona, na ženicha ze Soudců 14–15. Dále tu však vidíme mesiášského Soudce celé země, který má přijít a přinést své Slovo (Ž 19:8–12). Když tohoto Soudce viděl Jan, „Jeho tvář byla jako slunce zářící ve své síle“ (Zj 1:16b).⁶³

Noc ustupuje dni, což je obrazem příchodu Království. Fakt, že se Nikodém setkal s Ježíšem v noci, byl do určité míry odrazem historické situace té doby, jelikož celá Stará smlouva je nám předložena jako noc. Malachiáš 3:19 říká, že „přichází den“; poté v následujícím verši předpovídá, že „Slunce spravedlnosti vyjde a na Jeho křídlech bude uzdravení.“ V tomto smyslu a tímto způsobem jsou měsíc a slunce vládci času, vládci Staré smlouvy a Nové smlouvy; zároveň však symbolizují Prvního Adama a Posledního Adama, kteří jsou skutečnými vládci těchto dvou ér.

A nakonec bychom měli poznamenat, že slunce může v Bibli symbolizovat i falešné bohy, ty, kteří lživě předstírají, že jsou pravým Sluncem spravedlnosti. Egyptský faraon tvrdil, že je inkarnací slunce, a proto bylo jen případné, že Bůh v soudu nad Egyptem na tři dny slunce zatemnil (Ex 10:21–23).

⁶² Viz James B. Jordan, *Judges: God's War Against Humanism* (Tyler, TX: Geneva Ministries, 1985), s. 107, 144, 236.

⁶³ Jan zde může mít na mysli paralelu mezi pohybem vycházejícího slunce z východu na západ a pohybem Boží slávy z východu na západ, když Bůh vstupuje do svého domu. Všimněte si obrazů v Dt 33:2; Sd 5:4; Ez 43:1–5.

Hvězdy

Proroci často vidí „slunce, měsíc a hvězdy“ padat na zem. Jednou z nejčastějších chyb, s nimiž se dnes setkáme při výkladu biblických proroctví, je představa, že taková událost je vždycky označením pro konec světa při Druhém příchodu Ježíše Krista. Faktem totiž je, že takováto vyjádření obvykle hovoří o zhroucení nějakého konkrétního národa.

Řekněme, že bychom napsali prorockou báseň o zničení Spojených států a že by tato báseň zahrnovala následující řádky:

Slunce potemnělo, měsíc byl zastíněn;

hvězdy padly, padly na zem

v šiku svých padesáti a byly nohama pošlapány;

vládcové země uvěznění, zavření do klece temnoty.

Pojďme si nyní rozebrat tuto část naší „básně“. Z hlediska obsahu má strukturu ABBA, která (jak už jsme viděli dříve) je „chiasmus“. Její první řádka o potemnění slunce a měsíce je vysvětlena poslední řádkou o uvěznění našich vládců. Druhá a třetí řádka jasně hovoří o porážce padesáti států. Tohle by nám bylo docela jasné, nebo ne? Tuto pointu by pravděpodobně pochopil každý, kdo měl na střední škole alespoň pár lekcí literatury.

Nyní se v tomto světle pojďme stručně podívat na biblické pasáže, které používají slunce, měsíc a hvězdy jako symboly vládců a časů.

Abrahamovy hvězdy

V Genesis 15 Bůh nejprve rozřízl smlouvu s Abrahamem a poté ho vzal ven z jeho stanu a řekl mu, ať „řekne“ hvězdy, „jestli je dokážeš říct; tak bude tvé sémě“ (Gen 15:5). Bibličtí exegeti se rozcházejí ohledně toho, co přesně měl Abraham vlastně udělat. Obecně se předpokládá, že mu Bůh řekl, ať spočítá počet hvězd, a oznámil mu, že jeho potomků bude počtem jako nebeských hvězd a jako zrn písku na mořském břehu. Někteří však poukazují na to, že hebrejské sloveso překládané jako „spočítat“, lze přeložit i jako „říct“ ve smyslu „zhodnotit“ či „vzít v potaz“ (hebrejské *safar*, jako v Žalmu 56:9). Nemusí to tak však nutně být, jelikož toto sloveso často znamená prostě „spočítat“.

Tak nebo tak, obecně se zde předkládají dva možné výklady. Prvním je výklad M. Barnouina. Barnouin poukazuje na to, že životy patriarchů v Genesis 5 a 11 měly skutečně podivuhodnou délku. Například Enoch žil 365 let, tedy délku jednoho slunečního roku. Kénan žil 910 let, deset čtvrtků, které trvají 91 dní. Lámech žil 777 let, což je součet synodických period Jupiteru (399 dní) a Saturnu (378 dní) (Gen 5:23, 14, 31). Mohlo by být možné, že Bůh tím Abrahamovi říkal, že jeho sémě bude jako velcí patriarchové starých dob, jako věrní, zbožní muži, kteří byli požehnáni a ochráněni před Potopou a v letech po Potopě?

Barnouin předkládá domněnku, že když se Abraham díval na hvězdy, přemýšlel o planetách a o tom, jak *řídí čas* (Gen 1:14), a uvažoval a hodnotil je na tomto základě. Roky patriarchů odpovídají obdobím vlády nad časem, které přísluší planetám a dalším nebeským tělesům. Abrahamovo sémě mělo být právě takové. Abrahamovi potomci měli být nebeským lidem shromážděným okolo Božího nebeského trůnu. Jejich dějiny měly udávat a řídit čas.

Barnouin vidí naplnění tohoto proroctví ve sčítáních v knize Numeri, v nichž se tato období nebeských těles opakovaně objevují. V Numeri 1 jsou všichni muži starší dvaceti let zapsáni do izraelské milice, do Boží armády. Izrael byl jakožto Boží armáda v nějakém smyslu

„nebeským zástupem“, jemuž velel Pán nebes. V tomto smyslu se o Izraelcích hovoří jako o hvězdách v Deuteronomiu 1:10; a jakožto nebeskému zástupu jim velí anděl, Pánův Anděl (Joz 5:13–6:2; Ex 23:20–21). Proto by nebylo překvapivé, kdyby počty tohoto nebeského zástupu měly nějakou spojitost s čísly, která souvisí s hvězdami a s dalšími vesmírnými tělesy. Tak nebo tak, Barnouinova teze je komplexní, ale rozhodně zároveň představuje výzvu.⁶⁴

Druhý alternativní pohled na Genesis 15:5 souvisí se souhvězdími zvěrokruhu. Tímto náhledem se budeme zabývat poté, co si rozebereme Genesis 37:5–10.

Na závěr našeho krátkého pohledu na Abrahama bych rád poukázal na fakt, že když Bůh uzavřel smlouvu s Abrahamem v Genesis 15, udělal to tak, že pohřbil slunce a udělal „velkou tmou“ (Gen 15:17). To naznačuje, že jestli Abrahamovo sémě má být jako hvězdy nebes a jako prach země, budou tu muset být nová nebesa a nová země.

Josefovy hvězdy

Mohlo se stát, že když Josef viděl dvanáct hvězd, jak se mu klanějí, jednalo se o souhvězdí zvěrokruhu, a ne o jednotlivé samostatné hvězdy? V této sekci se zaměříme na *možnost* (prosím, všimněte si, *možnost*), že dvanáct znamení zvěrokruhu *možná* bylo Bohem stvořeno

⁶⁴ M. Barnouin, „Remarques sur les tableaux numériques du livre des Nombres“, *Revue Biblique* 76 (1969):351–64; Barnouin, „Recherches numériques sur la généalogie de Gen. V“, *Revue Biblique* 77(1970):347–65; Barnouin, „Les Recensements du Livre des nombres et l’Astronomie Babylonienne“, *Vetus Testamentum* 27 (1977):280–303; anglický překlad „The Censuses of the Book of Numbers and Babylonian Astronomy“ je dostupný od služby *Biblical Horizons*, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713; srov. také Gordon Wenham, *Numbers: An Introduction and Commentary* (Downers Grove, IL: Inter-Varsity Press, 1981), s. 64–66; a Wenham, *Genesis 1–15* (Waco, TX: Word Books, 1987), s. 133–34.

jako dvanáct portrétů lidstva a že *mohou* odpovídat dvanácti kmenům Izraele (které dvanácti portréty lidstva velmi zjevně byly).

To, co zde předkládám, není žádný nový nápad. Některé synagogy, které archeologové odkryli v Izraeli, mají dlaždicové mozaiky vyobrazující dvanáct znamení zvěrokruhu, a Josephus je spojuje se dvanácti kmeny.⁶⁵ Než se však více zaměříme na tuto otázku, pojďme se podívat, co o souhvězdích jako takových říká Bible.

Písmo o souhvězdích hovoří hned několikrát, a to bez jakéhokoliv náznaku kritiky, jako by prostě byla součástí stvořeného řádu věcí. Dobrým příkladem je Jób 38:31–33, kde Bůh Jóbovi říká:

Dokážeš snad spoutat řetězy Plejád či rozvázat provazy Orionu? Dokážeš v jejich čas vyvést souhvězdí [či zvěrokruh] a vést Medvědici spolu s jejími syny? Znáš snad nebeská ustanovení? Nebo upevňuješ jejich vládu nad zemí?

Tato pasáž je pozoruhodná, jelikož hovoří o řetězech a provazech hvězdných znamení. Konec konců, každý, kdo se někdy učil souhvězdí, ví, že ani v nejmenším nepřipomínají to, jako co prý mají vypadat. Aby člověk dokázal pospojovat hvězdy v těchto symbolech, potřebuje opravdu hodně představivosti. Kdo je tedy vlastně vymyslel jako první?

⁶⁵ Zvěrokruhům v synagogách se věnuje značné množství literatury. Viz Bernard Goldman, *The Sacred Portal: A Primary Symbol in Ancient Judaic Art* (Lanham, MD: University Press of America, 1986); a Rachel Hachlili, „The Zodiac in Ancient Jewish Art: Representation and Significance“, *Bulletin of the American Schools of Oriental Research* 228 (December 1977):61–77. Většina novodobých autorů jen velmi nerada spojuje tyto zvěrokruhy s dvanácti kmeny, ale Josephus to dělá, přičemž jakožto starověký zdroj je pravděpodobně spolehlivější. Ve svých *Židovských starožitnostech* 3:7:7 spojuje dvanáct kamenů na náprsníku velekněze s dvanácti měsíci a s dvanácti znameními. A na těchto kamenech byla napsána jména kmenů.

Kdo ustanovil řetězy a provazy, které je spojují a drží pohromadě? Jestli souhvězdí vymysleli pohanští babylonští kněží, proč o nich Bůh hovoří, jako by byla Jeho vlastními stvořeními?

Když Jób 9:9 hovoří o Boží velikosti, říká, že Bůh „tvoří Medvědice, Orion a Plejády a Komnaty jihu.“ Rozhodně se zdá, že tento verš říká, že souhvězdí zformoval Bůh sám. Amos 5:8 říká to samé: „Ten, který stvořil Plejády a Orion ... Hospodin je Jeho jméno.“ Někdo by mohl argumentovat, že Bůh stvořil bezejmenné hvězdy, ale souhvězdí vymysleli lidé. Tento výklad se mi však zdá velmi nucený a nepravděpodobný. Domnívám se, že v takovém případě by Jób a Amos byli prostě řekli, že Bůh stvořil hvězdy, a tím by skončili. Říct, že Bůh stvořil souhvězdí, rozhodně naznačuje, že tím, kdo je zamýšlel a sestavil, je On.

K těm samým závěrům nám ukazují i další důkazy. Žalm 147:4 říká, že Bůh „počítá počet hvězd a všem jim *dává jména*.“ Podobně, Izajáš 40:26 nás povzbuzuje: „Pozvedněte své oči a pohledte, kdo stvořil tyto hvězdy. Ten, kdo vyvádí jejich zástup podle počtu a *všechny je volá jménem*.“ Říká nám Bible nějaká z těchto jmen? Zdálo by se, že ano, jak už jsme viděli: Medvědice, Orion, Plejády atd. Samozřejmě, je možné, že Žalm 147:4 a Izajáš 40:26 nehovoří o souhvězdích. Možná, že tyto verše mluví jen o jednotlivých hvězdách. V takovém případě prostě neznáme žádná z jejich jmen. Možná. Ale, znovu, to ani zdaleka není nejjednodušší a nejjasnější výklad. Když srovnáme Písmo s Písmem, zdá se, že tím, kdo pojmenoval souhvězdí, je Bůh.

Některé pasáže zmiňují, že souhvězdí jsou někdy zneužívána modláři. Ve 2. knize Královské 23:5 vidíme odpadlé Izraelce, kteří pálili kadidlo Baalovi, slunci, měsíci a souhvězdím. Podobně, Izajáš 13:10a, který hovoří o zničení Babylonu, říká, že „hvězdy nebes a jejich souhvězdí se nezablesknou svým světlem.“ Je pravděpodobné, že toto proroctví soudu zmiňuje souhvězdí právě proto, že babylonská astrologie je zneužívala.

Na základě toho, co jsme nyní z Písem viděli, bych rád předložil několik podnětů či návrhů. *Za první*, zdá se, že tím, kdo sestavil a pojmenoval hlavní souhvězdí, je Bůh sám, a to jak souhvězdí zvěrokruhu, tak i souhvězdí cirkumpolární (Medvědice a Had, Jób 26:13). Zdá se, že tento fakt je součástí toho, co má Genesis 1:14 na mysli, když říká, že Bůh stvořil hvězdy jako znamení.

Za druhé, Bible jasně a důrazně odmítá zneužívání souhvězdí k modlářským a astrologickým účelům, k věštění a podobně (Dt 18:9–13; Iz 8:19–20; 44:24–25; 47:8–15).

Za třetí, nejsem si vědom žádných důkazů, které by mohly podpořit představu, že nějaká biblická pasáž strukturuje dějiny nebo proroctví podle precese rovníkenností a podle přibližně dva tisíce let trvajících časových období, která z ní vyplývají (Věk Ryb, Věk Vodnáře). Jako způsob měření času je precese rovníkenností součástí Božího univerzálního „hodinového systému“, ale zdá se, že nemá žádný větší symbolický význam.

Za čtvrté, nenacházím žádné biblické důkazy, které by podpořily populární představu, že dvanáctero znamení zvěrokruhu je mapou biblické historie a biblického proroctví, která by začínala Pannou a končila Lvem. Nicméně, tento názor i tak byl nejběžnějším využitím zvěrokruhu v evangelikální a/nebo fundamentalistické populární literatuře. Zastánci tohoto přesvědčení vysvětlují Abrahamovo hledění na hvězdy následovně: Abraham se podíval na cyklus souhvězdí, a dostal tak obraz proročké historie a Vykupitele, který měl v budoucnu přijít.⁶⁶ Já osobně však nejsem schopen v Písmu najít jakýkoliv základ pro tento přístup ke zvěrokruhu.

⁶⁶ Viz Joseph A. Seiss, *The Gospel in the Stars: or, Primeval Astronomy* (Grand Rapids: Kregel, [1882] 1972); Ethelbert W. Bullinger, *The Witness of the Stars* (Grand Rapids: Kregel, [1893] 1967); pro umírněnější prezentaci, viz Duane E. Spencer, *The Gospel in the Stars* (San Antonio, TX: The Word of Grace, 1972).

Za páte, faktem je, že čtyři tváře cherubů v Ezechieli a ve Zjevení odpovídají čtyřem ústředním souhvězdím zvěrokruhu a čtyřem kmenům Izraele, které v pustině tábořily na sever, na jih, na východ a na západ od Stánku (Num 2:1–34). Lev odpovídá souhvězdí Lva a kmenu Juda (Gen 49:9). Býk odpovídá souhvězdí Býka a kmenu Efrajim (Dt 33:17). Člověk odpovídá Vodnáři a kmenu Rúben, který je „nestálý jako voda“ (Gen 49:4). Orel odpovídá souhvězdí Štíra a kmenu Dan. (Toto poslední ztotožnění je těžší, dokud si neuvědomíme dvě věci. Za prvé, podle R. H. Allena se Štír ve starověkém světě také kreslil jako Orel.⁶⁷ Za druhé, štír je zároveň spojován i s hadem, přičemž Dan je had [Gen 49:17; L 10:17–19].)

Na základě tohoto vzorce je možné sestavit diagram dvanácti kmenů v pustině a spojit zbývající kmeny s ostatními znameními zvěrokruhu tím, že budeme postupovat doprava a doleva od každého z hlavních (cherubovských) znamení. Propojit tato znamení s proroctvími Jáкова v Genesis 49 a Mojžíše v Deuteronomiu 33 by rozhodně bylo nanejvýš zajímavé, ale zde na to nemáme čas ani prostor.⁶⁸

Na závěr tohoto oddílu si pojdme položit otázku: Když Josef viděl slunce, měsíc a jedenáct hvězd, jak se mu klanějí (Gen 37:5–10), co si myslíte, že bylo těmito „hvězdami“? Nejpravděpodobnější se zdá, že se

⁶⁷ R. H. Allen, *Star Names: Their Lore and Meaning* (New York: Dover, 1963), s. 57, 362.

⁶⁸ Pro další studium tohoto tématu, viz Ernest L. Martin, *The Birth of Christ Recalculated*, 2. vyd. (Pasadena, CA: Foundation for Biblical Research, 1980), s. 167–172; Austin Farrer, *A Rebirth of Images: The Making of St. John's Apocalypse* (Gloucester, MA: Peter Smith, [1949] 1970), kap. 7, 8; Farrer, *The Revelation of St. John the Divine* (Oxford: Clarendon Press, 1964); David Chilton, *The Days of Vengeance: An Exposition of the Book of Revelation* (Fort Worth, TX: Dominion Press, 1987), s. 300–303. Farrerův přístup není stejný jako Martinův. Pečlivější studium tématu ukáže, že tváře v Numeri 2 jsou přenesené ze svých míst ve zvěrokruhu. Vysvětlením tohoto faktu je, že Juda nahradil Rúbena jako prvorozený. Viz také Joan André Moore, *Astronomy in the Bible* (Nashville: Abingdon, 1981), s. 85–91.

jednalo o dvanáct znamení zvěrokruhu. Bylo by zajímavé vzít dvanáct kmenů Izraele a nejvýznamnější symboly, které s nimi Jákob a Mojžíš spojují, a prostudovat si je jako „lidstvo ve dvanácti rozměrech“, tedy jako zjevení hříšného Adama i jako nástiny Krista. Takové studium by zajisté mohlo v mnohém osvětlit vztah mezi dvanácti kmeny a zvěrokruhem.

Prorocké hvězdy

Pojďme se nyní stručně zaměřit na pasáže, kde se slunce, měsíc a hvězdy objevují v prorocko-symbolickém smyslu. Nepochopení symbolického charakteru těchto pasáží už vedlo řadu populárních autorů k domněnce, že vyjádření jako „slunce se proměnilo v pytlou a měsíc v krev“ [Zj 6:12], lze chápat jediné jako označení pro kolaps celého fyzického kosmu. Řekněme si to otevřeně: Tyto verše nebere doslovně vůbec nikdo. Otázkou tedy je, o jaké události či o jakých událostech tento symbolický jazyk hovoří? Novodobému člověku se zdá, že může hovořit jediné o konci přirozeného, známého světa. Pro starověkého člověka tento jazyk rozhodně hovořil o konci „světa“; nejednalo se však o „svět“ v našem novodobém, vědeckém smyslu. Jednalo se o konec „světa“ ve smyslu socio-politickém.

Například Izajáš 13:9–10 říká, že „přichází den Hospodinův,“ a že až přijde, „hvězdy nebes a jejich souhvězdí se nezablesknou svým světlem; slunce, až vyjde, bude temné, a měsíc nebude zářit svým světlem.“ Proroctví pokračuje a ve verši 13 zaznívá: „Nebesa se budou třást a země se bude chvět ze zuřivosti Hospodina zástupů v den Jeho spalujícího hněvu.“ No, to rozhodně zní jako konec světa! *A*le když si tyto verše přečteme v kontextu, budeme muset změnit názor. Verš 1 říká: „Proroctví ohledně Babylonu, které viděl Izajáš, syn Amosův.“ A když čteme dál, nenacházíme nic, co by značilo jakoukoliv změnu tématu. To, o čem je zde řeč, je konec Babylonu, ne konec světa. Faktem dokonce

je, že Bůh ve verši 17 říká, že „proti nim podnikl Médy.“ Celá kapitola se tedy velmi zjevně zabývá pouze zničením Babylonu.

Jestli čteme Bibli biblicky, nebude se nám to zdát tak zvláštní. To, co verš 10 říká, je, že zhasnou světla Babylonu. Jeho hodiny se zastaví. Jeho den skončil; přichází na něj den zkázy. A jelikož nebeská tělesa symbolizují vladaře a vůdce, zhasnou i přední muži Babylonu.

„Nebesa a země“ ve verši 13 označují socio-politické zřízení Babylonu. „Nebesa“ jsou, zjednodušeně řečeno, aristokracie, zatímco „země“ jsou obyčejní lidé.

Něco velmi podobného vidíme v Ezechieli 32. Ve verších 7–8 této kapitoly Bůh hlásá:

Až tě zhasím, zakryji nebesa a hvězdám dám potemnět; slunce zakryji oblakem, měsíc nebude vydávat své světlo. Všechna zářící světla v nebesích nad tebou nechám potemnět a přivedu temnotu na tvou zemi.

Konec světa? Ano, rozhodně, ale ne pro všechny. O jakém starověkém lidu mohl Bůh mluvit, když použil tento jazyk? Podstatou proroctví proti Babylonu bylo, že nebeská tělesa přestanou vydávat své světlo. Zde je obrazem to, že budou zakryta. Mezi tento národ a nebeská světla se postaví oblak Boží slávy. Ačkoliv oblak Boží slávy pro Jeho lid Izrael září jasným světlem, pro Boží nepřátele je temný a hrozivý; důsledkem je, že když se Bůh zjevuje svým nepřátelům, padá na ně temnota. Národ, proti němuž zaznívá toto proroctví, takové Boží zjevení už zažil. Jeho celá země potemněla; a když její obyvatelé pronásledovali Izraelce, Boží oblak se postavil mezi ně a Izrael a uvrhl je do temnoty (Ez 32:2; srov. Ex 10:21–23; 14:19–20).

Podobný jazyk zaznívá prorocky i ohledně Izraele, ale velmi specifickým způsobem. Tento fakt je nejzjevnější v Joelově prococtví. Joel začíná tím, že Izraeli připomíná nedávnou ránu, která na jeho zemi dopadla: invazi kobylek. Ve své první kapitole popisuje hrůzy této invaze. Poté ve druhé kapitole vyhrožuje národu další invazí kobylek, tentokrát však kobylek lidských. Taková invaze se zjeví v „den Hospodinův“, to znamená v den soudu (Jl 2:1).

Vyjádření „Pánův *den*“ či „Hospodinův *den*“ odkazuje na východ slunce, na východ Božího hledajícího světla, které odhaluje hřích a přináší soud, na východ slunce Božího planoucího světla, které ničí hřích. A přece, pro Izrael tento „den“ bude „den temnoty a soumraku, den oblaků a husté temnoty“ (Jl 2:2). Je to sice smíšená metafora, ale nanejvýš vhodná: Až Bůh zjeví svůj *den* a bude soudit hřích Izraelců, uvrhne je do *temnoty*.

Když tedy na Izrael přichází jako soud Boží armáda kobylek, „země se před ní třese, nebesa se chvějí, slunce a měsíc se obrací v temnotu a hvězdy ztrácí svůj jas“ (Jl 2:10). Tato slova nám říkají o zhroucení Izraele jako státoprávního společenství. Konec konců, Abrahamovi bylo řečeno, že jeho símě bude jako nebeské hvězdy. Je možné, že otřásání země hovoří o řadových občanech Izraele, otřásání nebes o levitech a kněžích (jelikož Chrám byl symbolem nebes) a potemnění nebeských těles o královském dvoře a o dalších vládčích v Izraeli.

Jestli však lid bude činit pokání, Bůh se k němu vrátí (Jl 2:12nn). Bůh zaslibuje svému lidu velkolepou budoucnost. Zaslibuje mu příchod Ducha Svatého.

A poté se stane, že vylijí svého Ducha na všechny lidi a vaši synové a dcery budou prorokovat [v naplnění Numeri 11:17], vaši starci budou snít sny, vaši mladí

muži budou vídat vidění. A v těch dnech vyleji svého Ducha dokonce i na služebníky a služebnice.

(Jl 3:1–2)

Ze Skutků 2:16–18 víme, že toto proroctví se naplnilo o Letnicích.

„A zjevím divy na nebesích i na zemi“ (Jl 3:3). I toto proroctví je spojené s Letnicemi, a proto bylo varováním Židům Petrovy doby. Joel zde předpověděl divy na nebi a na zemi. V opačném (chiastickém) pořadí tu nejprve čteme o zemi: „Krev, oheň a sloupy dýmu.“ Tohle všechno jsou fenomény války. Přejde válka. Přejde ještě jiná invaze. Toto proroctví se naplnilo, když Římané vtrhli do Palestiny a v letech 66–70 zničili Jeruzalém.

Zároveň jsou zde předpovězeny divy v nebesích: „Slunce se změní v temnotu a měsíc v krev, dříve než přijde velký a hrozný Hospodinův den“ (Jl 3:4). To, co nás zde zajímá, je vyjádření „měsíc v krev“. Slunce při svém zatmění zčerná, měsíc při svém zatmění zčervená. Proto zde není řeč pouze o obecném potemnění, ale o *zatmění* nebeských mocností. Jsem však přesvědčený, že se zde děje víc. Skutečnost, že se měsíc mění v krev, se týká něčeho specificky židovského, jmenovitě obětního systému. Jestli Židé nepřijmou krev Ježíše Krista jako poslední Oběti, oni sami budou proměněni v krev. Oni sami se stanou oběťmi. Právě o to půjde ve válce, kterou Joel prorokuje. Právě o tom je zničení Jeruzaléma v roce 70.

Joel předkládá varování. A ti, kdo ho poslechnou, mohou uniknout.

A stane se, že každý, kdo vyzývá Hospodinovo jméno, bude zachráněn; protože [jak vám už řekl Abdijáš] „na hoře Sion a v Jeruzalémě budou ti, kdo utečou“ [Abd

1:17], jak pravil Hospodin, mezi vyváznuvšími, které Hospodin povolává.

(Jl 3:5)

Stejně jako Izák unikl smrti na hoře Mórija, protože Bůh místo něj poskytl beránka jako zástupnou oběť (Gen 22:13), i ti, kdo skládají svou důvěru v Beránka Božího, uniknou zničení Jeruzaléma v roce 70. Právě to je Joelovým varováním, které o Letnicích opakuje Petr.

To samé varování opakuje i Jan. Když prorokuje o té samé události, o zničení Jeruzaléma, píše:

A díval jsem se, když zlomil šestou pečeť, a nastalo veliké zemetřesení; a slunce zčernalo jako pytlovina a celý měsíc zkrvavěl; a hvězdy nebes padly na zem, jako když fíkovník setřásá své nezralé fíky, když jím otřásá velký víchr.

(Zj 6:12–13)

Fíkovník je standardním symbolem pro Izrael, obzvláště pak v tomto kontextu (Mt 21:19; 24:32–34; L 21:29–32). Pytlovina i krev nám připomínají levitický systém, konkrétně krev obětí, stejně jako pytlovinu používanou při truchlení, malomocenství a nečistotě.⁶⁹

Tímto způsobem dostávají nebeské symboly specifické zbarvení podle kontextu, v němž se objevují. Babyloňané uctívali hvězdy, a tak je

⁶⁹ Pro podrobnější rozbor Zjevení 6, viz Chilton, *Days of Vengeance*, s. 196–199.

Bůh zháší. Egypťané uctívali slunce, a tak ho Bůh zatemňuje. Židé pokračovali v obětování, a tak se měsíc mění v krev.

Na závěr naší diskuze bude nápomocné se stručně podívat ještě na dvě další pasáže. Poté, co Bůh v Joeli 3 zaslíbil příchod Ducha a soud nad odpadlým Izraelem, pokračuje v kapitole 4 prohlášením, že otřese všemi národy světa a srazí je na kolena. Když zde Bůh hovoří o národech, prohlašuje, že „slunce a měsíc potemňují a hvězdy ztrácejí svůj jas“ (Jl 4:15).

Když o té samé události hovořil náš Pán, řekl, že „bezprostředně po soužení oněch dnů se slunce zatmí a měsíc nevydá své světlo a hvězdy budou padat z nebe a mocnosti nebes budou otřeseny“ (Mt 24:29; srov. Mk 13:24–25; L 21:25). Zde se nejedná o odkaz na zničení Jeruzaléma, protože tyto události přichází *bezprostředně po* něm. Spíše se jedná o otrášení národů (Ag 2:6–7; Žd 12:26). Všimněte si, že zde chybí jazyk krve. To, co je zde prorokováno, je prostě zničení nebeských světél.

Nepozornost vůči kontextu už vedla řadu vykladačů k domněnce, že Matouš 24:29 hovoří o zničení Jeruzaléma; jak už jsme však viděli, tak tomu být nemůže. Tento fakt velmi zjevně vyvstává z paralelního záznamu v Lukáši 21, kde čteme, že Židé

padnou ostřím meče a budou odvedeni jako zajatci do všech národů; a Jeruzalém bude pošlapáván nohama pohanů, dokud se nenaplní časy pohanů. A budou znamení na slunci a měsíci a hvězdách a mezi národy země bude zděšení, budou bezradné z rozbouřeného řevu moře a vln. Lidé budou omdlávat strachem a očekáváním věcí, které přicházejí na obydlenou zemi, neboť mocnosti nebes budou otřeseny.

Závěrem tedy můžeme říct, že symbolismus kolapsu světa – vyhasnutí slunce, měsíce a hvězd – hovoří o pádu národů a říší. Ve starozákonních Písmech se tento jazyk objevil v souvislosti s Babylonem, Egyptem, Izraelem i s národy obecně. V Novém zákoně se objevuje ve spojení s Izraelem a opět i s národy obecně. Při zničení Jeruzaléma se židovské slunce zatmělo černotou, jelikož truchlilo v pytlovině, a židovský měsíc se zatměl rudě – tak rudě, jak rudá je krev obětí. Bezprostředně po zničení Jeruzaléma začal Bůh otřásat národy, začal zatemňovat jejich slunce a měsíce a nahrazovat je světlem Slunce spravedlnosti, jehož úsvit na svých křídlech přináší uzdravení (Mal 3:20).

Závěr

Boží nebesa jsou přátelskými nebesy. Tím, kdo stvořil slunce, měsíc a hvězdy, je Bůh. Fakt, že někteří lidé je používají v rámci falešných a lživých náboženských praktik, jako je například astrologie, nás křesťany nemusí nijak znepokojovat. Když se díváme na nebesa novými očima, osvobozuje nás to naučit se souhvězdí jako biblické symboly a „zabydlet se“ v noční obloze.

Chci zdůraznit jeden fakt, který vyvstává z našeho studia symboliky nebeských těles. Už jsme viděli, že vyjádření „hvězdy nebes“

⁷⁰ Pro celkový výklad Matouše 24, viz J. Marcellus Kik, *An Eschatology of Victory* (Phillipsburg, NJ: Presbyterian and Reformed Pub. Co., 1971); Ralph Woodrow, *Great Prophecies of the Bible* (Box 124, Riverside, CA: Woodrow Evangelistic Association, 1971); David Chilton, *The Great Tribulation* (Fort Worth, TX: Dominion Press, 1987); William R. Kimball, *What the Bible Says About the Great Tribulation* (Grand Rapids: Baker, 1983); a James B. Jordan, „Lectures on Matthew 24“, série jedenácti kazet (dostupné od služby *Biblical Horizons*, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713). Ohledně verše 29, viz Kimball a Jordan.

a „mocnosti nebes“ často hovoří o lidských vládcích. To znamená, že vyjádření „nebesa a země“ může *někdy* označovat konkrétní státní či národní útvar. Vyjádření „nová nebesa a nová země“, ačkoliv může označovat proměněný kosmos, může zároveň označovat nový řád na zemi: může označovat nové vládce a nový lid. K této skutečnosti se vrátíme v pozdější části této knihy, kde se budeme věnovat souslednosti světů v Bibli.

Slavné věci se o tobě vyprávějí,
Sione, město Boha našeho;
Ten, jehož slovo nemůže být
zlomeno,
tě stvořil jako sídlo své.
Na Skále věků jsi založený,
co tebou otřást dokáže?
Hradbami spásy obklopený,
svým nepřátelům se můžeš smát.“
– John Newton –⁷¹

⁷¹ Pozn. př.: Podle písně „Glorious Things of Thee Are Spoken“.

Kapitola 6:

Kameny, zlato a drahokamy

Většinu života jsem nežil ve velkých městech, a proto jsem moc často neměl tu výsadu navštěvovat muzea. Ale vzpomínám si na frustraci, kterou jsem zažil, když jsem jednou navštívil výstavu drahokamů. Moc jsem z ní totiž neviděl, jelikož celá místnost byla úplně plná lidí, kteří přes sklo zírali na všechny ty kousky různých kamenů. V další místnosti tam byla výstava nerostů, které pod ultrafialovým světlem zářily podivuhodnými barvami. Člověk musel stát přímo před vitrínou, aby je viděl, a bylo velmi obtížné nějak se k nim tím davem propracovat.

Nedomnívám se, že tato má zkušenost je nějak jedinečná nebo hodná připomínání; nicméně, je velmi výmluvným příkladem skutečnosti, že lidé se z nějakého důvodu rádi dívají na konkrétní kusy kamene.

Bible toho o kamenech a skalách říká opravdu hodně. A o zlatu a drahokamech toho říká více, než by nás možná napadlo. Drahokamy jsou nám dány jako symboly a znamení Boha a Jeho slávy; a jelikož lidé jsou stvořeni k Božímu obrazu, drahokamy hovoří i o lidech.

Skála věků

Nejllepším způsobem, jak začít naše studium tohoto tématu, je vzhlédnout k Bohu, ke Skále naší spásy. Klíčovou pasáží, kterou začít, je Deuteronomium 32. Mohli bychom ji nazvat „Píseň o skále“, ačkoliv obvykle se nazývá „Mojžíšova píseň“, jelikož ji napsal Mojžíš. Určitě si pamatujete, že když Izrael vyšel z Egypta, Izraelci měli žízeň. Bůh tedy

Mojžíšovi řekl, ať udeří do skály, a tak jim dá vodu. Předtím se však na této skále usadil či postavil Boží oblak, a když proto Mojžíš udeřil skálu holí soudu, jeho hůl prošla oblakem. Bůh takto řekl svému lidu, že On sám na sebe vezme soud, který si Jeho lid zaslouhuje, a že až to udělá, Jeho lidu tak bude dána živá voda. Bůh tedy Izraeli řekl, že On sám je jeho Skálou a že mu dá vodu (Ex 17:2–6). Přirozeně, když Bůh Skála uzavřel smlouvu s Izraelem, napsal ji na kámen (Ex 24:12).

Celé roky poté se Izrael toulal pustinou. Tato pustina byla plná skal a velkých kamenů. Skály a kameny byly všude kolem míst, kudy Izrael procházel, a obklopovaly lid, když se shromáždil, aby slyšel píseň z Deuteronomia 32.

Hlásám Hospodinovo jméno.

Vyznávejte velikost našeho Boha!

Skála! Jeho dílo je dokonalé,

protože všechny Jeho cesty jsou spravedlivé.

On je Bůh věrnosti a není v Něm bezpráví;

je spravedlivý a přímý.

(Dt 32:3–4)

Jinými slovy, Bůh je stálý, je věrný svému lidu a neselehává. Bůh je jako skála, nemění se ze dne na den, napříč časem je stále stejný.

Ješurún ztučněl a kopal.

Ztučněl jsi, ztloustl jsi, stal ses úlisným.

Pak opustil Boha, který ho učinil,
a pohrdl Skálou své spásy.
Provokovali Ho k žárlivosti cizími bohy,
ohavnostmi Ho provokovali k hněvu...
Zanedbal jsi Skálu, která tě počala,
a zapomněl jsi na Boha, který tě zrodil.
(Dt 32:15–16, 18)

Mojžíš Izraelcům řekl, že jestliže se odvrátí k jiným „skalám“, Bůh je opustí.

Jak by mohl jeden pronásledovat tisíc
a dva obrátit deset tisíc na útěk,
kdyby je neprodala jejich Skála
a Hospodin je nevydal?
Vždyť jejich skála není jako naše Skála.
Tak soudí dokonce i naši nepřátelé.
(Dt 32:30–31)

Bohové ostatních národů jsou jako malé skalky, na nichž není nic zvláštního. Od Izraele by tedy bylo pošetilé opustit Pravou Skálu, jelikož Bůh ve svůj čas všechny ty [pohanské] kamínky zničí.

A On řekne: Kde jsou jejich bohové,
ta skála, ve které hledali útočiště?
(Dt 32:37)

Když se narodil Samuel, jeho matka Chana oslavovala Boha jako svou Skálu: „Nikdo není svatý jako Hospodin. Vskutku, není nikdo vedle Tebe, není žádná skála jako náš Bůh“ (1. S 2:2).

Boha jako svou Skálu slavil i David:

Pán je má Skála a má Pevnost a můj Zachránce; můj Bůh, má Skála, v níž mám své útočiště. ... Protože kdo je Bůh kromě Hospodina? A kdo je Skála kromě našeho Boha? ... Pán žije. Buď požehnána má Skála; a buď vyvýšen Bůh, Skála mé spásy.

(2. S 22:2–3, 32, 47; srov. 2. S 23:1–5).

Žaltář přetéká odkazy na Boha jako na naši Skálu:

K Tobě, Hospodine, volám;
má Skálo, nebuď ke mně hluchý.
(Ž 28:1)

Nakloň ke mně své ucho, pospěš mě zachránit;
buď mi Skálou mé síly,

pevností, která mě zachrání.

Vždyť Ty jsi má Skála a má Tvrz.

(Ž 31:3–4)

Řeknu Bohu, mé Skále: „Proč jsi na mne zapomněl?

Proč musím chodit v nářku?“

(Ž 42:10)

Pojďte, zpívejme radostí Hospodinu.

Křičme radostně Skále naší spásy.

(Ž 95:1; srov. také 61:3; 62:8; 71:3; 89:27; 92:16;
94:22)

I Izajášovi je velmi zjevně potěšením nazývat Boha Skálou Izraele:

Zapomněla jsi na Boha své záchrany

a nepamatuješ na Skálu své pomoci.

(Iz 17:10)

Důvěřujte v Hospodina navěky, protože v Hospodinu
Bohu máme věčnou Skálu.

(Iz 26:4; srov. 30:29; 44:8)

To, co Bible říká o Bohu jako o naší skále, můžeme shrnout tak, že si poukážeme na pět klíčových aspektů. Za prvé, skála je odkazem na *sílu*. Skála je tvrdá a pevná; a jestli se jedná o velkou skálu, je v praxi téměř nerozbitná.

Za druhé, Bůh sám popisuje sám sebe jako Skálu, ve které se skrýt, jako *pevnost* či *tvrz*. Bůh postavil Mojžíše do štěrbiny ve skále, aby ho ochránil před svou spalující slávou (Ex 33:22); a jelikož o této skále je řečeno, že je místem „vedle Mě“, komentátoři ji často spojují s Ježíšem Kristem, s naším Ochráncem.

Za třetí, Bůh jako Skála ukazuje na *soud*. Jestli na vás padne velká skála, rozdrťí vás; a právě takovou soudnou skálou je Bůh. Ježíš se nazval „Kámen, který stavitelé zavrhli,“ a řekl, že „každý, kdo padne na ten kámen, roztříští se na kousky, a na koho padne, toho rozdrťí“ (L 20:17–18). Padnout na Kámen a být rozbit je obrazem spásy, zatímco to, že Kámen spadne na vás, je obrazem soudu. V tomto kontextu je náležité vzpomenout si, že ústřední příkázanou metodou poprav v Bibli bylo kamenování (Dt 13:10–11; atd.). Danielovo vidění dějin světa vykresluje Kristovo Království jako „kámen vylomený bez rukou“, který udeřil do království světa a roztříštil je (Dan 2). V jedné mnohoznačné pasáži je svatým řečeno, ať se radují, až budou rozbíjet děti Babylonu o skálu (Ž 137:9). Nicméně, ve světle Lukáše 20:18 se musíme ptát: Je zde řeč o zničení, nebo o spasení? Církev vždycky viděla vody křtu jako vody soudu ke spasení, a proto se křtitelnice často cíleně vyráběly z kamene.

Za čtvrté, Bůh jako naše Skála je *základem* Jeho domu, Jeho Království. Moudrý člověk buduje svůj dům na této Skále (Mt 7:24–25). Kristus je hlavním Úhelným kamenem a my všichni jsme živými kameny (Ef 2:20; 1. Pt 2:6).

Za páté, velká skála poskytuje *stín*, a tak je obrazem Božího zaopatření a ochrany. Už jsme viděli, že Boží oblak slávy poskytoval Izraeli v pustině stín (Iz 4:6; 25:4). Velká skála, která skýtá stín, je svým tvarem a dobrodiním, které skýtá, jako tento oblak.

Příslušníci Božího lidu – jakožto Boží obrazy – jsou také jako skály. Bůh je Velká Skála, my všichni jsme malé skály. Už jsme zmiňovali, jak jsme jakožto živé kameny budování na Bohu, našem základu, jako Jeho živý chrám. Izajáš 32:2 hovoří o tom, jak si křesťané navzájem slouží jako skály: „Každý bude jako skrýše před větrem a jako úkryt před bouří, jako proudy vody v suché zemi, jako stín ohromné skály ve vyprahlé zemi.“

Nejnámější pasáží, která hovoří o této realitě, je Matouš 16:18, „A Já ti říkám, že ty jsi Petr a na této Skále vybuduji Mou církev.“ Jméno Petr znamená „skála“; nejedná se ale o stejné slovo, jako je ona Skála, na níž Kristus buduje svou církev. Druhé slovo, které se v této pasáži objevuje, znamená „velká skála“, „skalní podloží“ či „základ“. To znamená, že Petr je jakoby malá skalka, „odštipnutá“ z Pravé Skály.⁷²

Kameny z Chavíly

První kameny zmiňované v Bibli jsou kameny z Chavíly, ze země po proudu řeky plynoucí z Edenu.

Z Edenu vytékala řeka, aby zavlažovala Zahradu; a odtamtud se rozdělovala a stávala se čtyřmi řekami. Jméno první je Píšón; ta obtéká kolem celé země Chavíly, kde je zlato. A zlato té země je dobré; a je tam také bdelium a onyxový kámen.

(Gen 2:10–12)

⁷² Některé velmi důležité postřehy ohledně kontextu tohoto verše (prameny Jordánu proudící z velké skály, atd.) předkládá Stanley L. Jaki, *And On This Rock: The Witness of One Land and Two Covenants* (Notre Dame, IN: Ave Maria Press, 1978). Jaki je konzervativním římským katolíkem a v této knize obhájí papežský úřad. Nicméně, mnohá jeho pozorování jsou velmi užitečná.

Eden je zemí jídla, zatímco okolní země jsou zeměmi ostatních surovin. Bible předpokládá obchod mezi těmito oblastmi. Adamovi potomci, kteří by bývali žili v Edenu, by tedy museli obchodovat s lidmi, kteří by se odstěhovali dolů po proudu do Chavíly. Tímto způsobem by se drahokamy z Chavíly přinášely zpět do Edenu, aby tam zdobily svatyni.

Když Izrael vyšel z Egypta, vyrobil Stánek a roucho Velekněze právě v době, kdy přebýval v zemi Chavíla (Gen 25:18). Právě v této zemi skal Izraelci vyrobili mnoho věcí ze zlata a onyxu.⁷³ Faktem je, že jediná biblická zmínka o onyxu mimo Genesis 2 je právě ve spojení s velekněžovým rouchem. Kameny na ramenech „efodu“ byly vyrobené z onyxu a byla na nich napsána jména dvanácti kmenů (Ex 25:7; 28:9–12).

Nikdo neví, co by mělo být bdelium. Jediný další biblický odkaz vidíme v Numeri 11:7, kde je nám řečeno, že mana měla barvu jako bdelium. Jelikož mana byla bílá (Ex 16:31), bdelium bylo také bílé. Všimněte si, že Izrael jedl manu, jen když byl v pustině Chavíly, v zemi bdelia.⁷⁴

Zlato je nám mnohem známější. Zlato a stříbro nám zjevují Boží slávu víc než jakékoliv jiné kovy. V každé době, v každém podnebí, v každé zemi a v každém národě se zlato a stříbro považují za cenné. Pojdme si zde povšimnout dvou důležitých věcí.

⁷³ Pozn. př.: Anglické překlady se téměř bez výjimky shodují na tom, že řeč je o onyxu, tak jako např. BK či Pavlík; např. ČSP a JB hovoří o karneolu. Ačkoliv není jisté, o jaký drahokam se jedná, na autorových postřezích se nic nemění.

⁷⁴ Odkaz na bdelium vidíme ještě ve Zjevení 2:17. „Tomu, kdo vítězí, dám něco skryté many a dám mu bílý kámen a nové jméno napsané na onom kameni, které nezná nikdo než ten, kdo ho dostává.“ Tak jako všechno ve Zjevení, tento verš spojuje dohromady celou řadu starozákonních pasáží; jelikož tu máme odkaz na manu a bílý kámen společně, nemůžeme vyloučit ani odkaz na bdelium z Chavíly.

Za prvé, zlato a stříbro jsou těžké, přičemž zlato je obzvlášť těžké. Hebrejský výraz pro „sláva“ doslova znamená „těžký“. Je to pár let, co v americkém slangu všechno, co bylo působivé, bylo „těžký“, což odráží zdravý lingvistický instinkt. Část atraktivity a slávy zlata tedy spočívá v jeho hmotnosti.

Za druhé, zlato je nejen těžké, je i zářivé a lesklé. Boží sláva se zjevuje jako planoucí, zářící oheň a hořící pec. A zlato víc než jakýkoliv jiný minerál reflektuje naši lidskou tendenci oceňovat tuto slávu. Zdi Stánku a Chrámu byly lemované zlatem, a tak kolem dokola vytvářely prostředí zlaté slávy. Podobně vidíme, že ohnivý strom či svícen ve Stánku, který byl stálou replikou hořícího keře, byl vyroben ze zlata, tak jako mnoho dalších předmětů ve svatyni.

Ohnivé kameny

Nyní se pojdme zaměřit na drahokamy. Konec konců, jsou to kameny slávy. Líbí se nám prohlížet si je ve fotoknihách. Vyrábíme z nich šperky. Platíme za ně velké peníze, a to ani ne tak proto, že jsou vzácné (konec konců, existuje celá řada dalších minerálů, které jsou mnohem vzácnější), ale kvůli tomu, že jsou krásné, a proto i vysoce ceněné.

V Ezechieli 28:13–14 čteme popis „Krále Týru“:

Byl jsi v Edenu, v zahradě Boží;

pokrýval tě každý drahý kámen:

Rubín, topaz a diamant;

beryl, onyx a jaspis;

lazurit; tyrkys a smaragd;

a zlato, umělecké dílo lůžek tvých šperků,
to vše bylo v tobě.

V den, kdy jsi byl stvořen, to bylo připraveno.

Byl jsi pomazaným cherubem, který příkrývá;

a Já jsem tě umístil.

Byl jsi na svaté hoře Boží;

kráčel jsi uprostřed ohnivých kamenů.

Někteří komentátoři se domnívají, že „Král Týru“ je Lucifer (jelikož je nazván cherubem), zatímco jiní se domnívají, že je jím Adam (kvůli Edenu). Nicméně, ve světle kontextu bychom tohoto „Krále Týru“ měli vidět jako izraelského velekněze. Když budeme hovořit z duchovního hlediska, skutečnou hlavou národů byl Izrael (Gen 12:3; Dt 28:13). Týr byl v Davidově době duchovním spojencem Izraele, a proto uznával velekněze jako svého nejvyššího pozemského duchovního vůdce. Faktem dokonce je, že Týr pomáhal vystavět Chrám (2. S 5:11–12; 1. Kr 5:1–18; 9:10–14; 2. Le 8:2; Ž 45:13). Týr, který žil po proudu od „Edenu“, v zemi „Chavíly“, pomáhal Šalomounovi zajistit zlato pro Chrám (1. Kr 9:26–28). Týr poskytoval tyto „chavílské“ suroviny výměnou za potravinové zaopatření z edenské „země jídla“ Izraele, což je pro nás obrazem toho, jak měl kněžský národ Izraele spolupracovat s ostatními obrácenými národy (1. Kr 5:9–12).

Teď se však Týr odvrátil od víry, a proto Pán zjevil dlouhé proroctví proti němu a proti jeho vládci (Ez 26–28). K tomuto odpadlictví však nedošlo ve vakuu. Jak už Ezechiel dlouze ukázal (Ez 1–23), to, co svedlo národy, bylo odpadlictví Izraele. Tím, kdo způsobil, aby zbloudil týrský kníže, byl izraelský velekněz, duchovní král Týru.

V tomto kontextu tedy nyní dokážeme lépe pochopit obraz v Ezechieli 28:13–14. Edenem, Boží zahradou, je izraelská země, konkrétněji pak Jeruzalém (Ez 31:8–9, 16; 36:35). To, že král Týru je pokryt drahokamy, nás odkazuje na náprsník velekněze, který je popsán v Exodu 28:15–21. Velekněz byl cherubským strážcem Chrámu. Když selhal a nestřežil Boží svatost tak, jak měl, svedl tím do hříchu Izrael i jejího spojence Týr. Svatá hora je Mórija, tedy místo, kde stál Chrám. Všimněte si, že drahokamy jsou tu nazvány „ohnivé kameny“ (Ez 28:14, 16). Důvodem je, že v těchto kamenech žije oheň. Jestli máte prsten s diamantem, zvedněte ho a podívejte se na něj. Vidíte ten oheň v něm? Každý z těchto kamenů je maličkým obrazem Boží slávy, Božího ohně. Velekněz, jehož hrud' byla pokrytá takovými ohnivými kameny, tedy měl svůj vlastní osobní oblak slávy jako obraz toho Božího.

Drahokamy se nám zdají krásné, jelikož tak jasně a zjevně odrážejí Boží slávu. Na srdci člověka jsou napsány touhy a sklony oceňovat slávu; a k převrácení tohoto lidského sklonu být přitahován slávou je třeba opravdu mocný skutek vůle. Krásný západ slunce, zvuk klokotající vody, drahokamy, to vše nám působí potěšení, protože to vše jsou obrazy slávy samotného Boha. Padlý člověk třeba nechce Boha, ale chce Boží slávu.

Drahokamy můžeme vidět nejen jako „zamrzlé“ kusy slávy, ale i jako „zamrzlé“ kusy duhy. Duha je, samozřejmě, zjevením slávy, jelikož se skládá ze světla všech barev. Objevuje se v nebesích, tak jako Boží sláva, a Bible nám ukazuje, že Boží trůn obklopuje právě duha.

Duha se poprvé objevuje ve známé pasáži v Genesis 9:12–16, kde Bůh pověsil svůj válečný luk na oblohu a řekl: „Když bude luk v oblaku, pohledím na něj, abych si připomněl věčnou smlouvu mezi Bohem a každou živou bytostí z veškerého těla, které je na zemi“ (Gen 9:16). Pro nás je rozhodně pěkné dívat se na duhu a připomínat si, že Bůh už nikdy nezničí zemi Potopou. Mnohem důležitější však je, že si to pokaždé, když ji vidí, „připomíná“ Bůh. Samozřejmě, Bůh nepotřebuje, aby Mu někdo

něco připomínal, ale pro naši útěchu se rozhodl dělat věci tímto způsobem.

Vidí však Bůh tuto duhu jen v případě, že prší? Ne. Bůh je totiž vždycky obklopen svým oblakem slávy, a tak vidí duhu neustále. Když Ezechiel viděl Boží vůz slávy, napsal, že „jako vzhled duhy v oblacích v deštivý den, takový byl vzhled okolní záře. Takový byl vzhled podoby Boží slávy“ (Ez 1:28). A podobně, když před Božím trůnem stál Jan, viděl, že „kolem trůnu byla duha, vzhledem podobná smaragdu“ (Zj 4:3). Jan přirovnává duhu k drahokamu. A nakonec, ve Zjevení 10:1 má Jan vidění vyvýšeného Krista a popisuje Ho jako „dalšího silného Anděla, jak sestupuje z nebes, oblečený do oblaku; a na Jeho hlavě byla duha a Jeho tvář byla jako slunce a Jeho nohy byly jako sloupy z ohně.“ Duha kolem Jeho hlavy znamená, že Kristus se dívá na svět skrze ni, a tak se Mu neustále připomíná noemovská smlouva.

Duha obklopuje Boží trůn – a to samé dělají i drahokamy. Ve Zjevení 21 máme vidění Nového Jeruzaléma, města vystavěného kolem Božího trůnu (Zj 22:1). Tento Jeruzalém je architektonickou replikou Boží slávy, která je Božím domovem:

Základní kameny městské hradby byly zdobeny všemi druhy drahokamů. Prvním základním kamenem byl jaspis; druhým safír; třetím chalcedon; čtvrtým smaragd; pátým sardonix; šestým karneol; sedmým chrysolit; osmým beryl; devátým topaz; desátým chrysopras; jedenáctým hyacint; dvanáctým ametyst.⁷⁵ A dvanáct bran bylo dvanáct perel; každá z bran byla z jediné perly.

⁷⁵ Ohledně určování těchto kamenů, viz: Ruth V. Wright a Robert L. Chadbourne, *Gems and Minerals of the Bible* (New Canaan, CT: Keats Publishing, Inc., 1970); a Athalya Brenner, *Colour Terms in the Old Testament*. *Journal for the Study of the Old*

(Zj 21:19–21)

Jinými slovy, celé město bylo obklopené drahokamy: drahými kameny ze země, které představovaly Izrael, a perlami z moře, které představovaly věřící z pohanů.⁷⁶ Tyto základní kameny byly už dříve spojeny se jmény apoštolů (Zj 21:14), tak jako bylo na dvanácti kamenech velekněze napsáno dvanáct kmenů Izraele. Proto tyto kameny představují lidi. (Viz také Izajáš 54:11–12.)

To znamená, že [jako Církev] jsme Božím drahokamovým domem. Ve své známé chrámové pasáži apoštol Pavel přirovnává spravedlivé lidi v Církvi k drahokamům:

Podle milosti Boží, která mi byla dána, jsem jako moudrý stavební mistr položil základ a jiný na něm nyní staví. Ale ať si každý dává pozor, jak na něm staví. Protože nikdo nemůže položit jiný základ než ten, který je už položen, jímž je Ježíš Kristus. A teď, jestliže někdo na tomto základě staví zlatem, stříbrem, drahými kameny, dřevem, senem nebo slámou, dílo každého člověka se stane zjevným; protože onen den ho ukáže, jelikož se zjevuje ohněm.

(1. Kor 3:10–13)

Pavel píše pastorům, kteří budou pokračovat v budování domu, jehož základ už položil on sám. Pavel říká, že Církev se staví ze svatých, kteří

Testament Supplement Series 21 (Sheffield, England: Department of Biblical Studies, University of Sheffield, 1982).

⁷⁶ Pro obhajobu země jako Izraele a moře jako pohanů, viz kapitola 12.

jsou jako zlato, stříbro a drahokamy, ale zahrnuje i Satanovy služebníky, kteří jsou jako dřevo, seno a sláma. Bůh vypouští ničemné do Církve, aby mohli začít hořet, a proměnit tak Církev v pec, ve které se taví a přečišťuje Jeho lid.

Závěr

Bůh nechce, aby zdi Jeho domu zdobily (?) ošklivé hnědé kameny. Chce krásné, čiré, slavné, ohnivé kameny, chce úlomky zamrzlé duhy. Chce lid pokoje, chce duhový lid, který má v úctě noemovskou smlouvu, a proto miluje Boží svět a neničí ho. Křesťané jsou duhovým válečným lukem Knížete pokoje, který v evangeliu přináší světu a lidstvu mír.

Zároveň však fakt, že velekněz nosil drahokamy na svém srdci, znamená, že jakožto Boží drahokamy jsme vždycky blízko Kristovu srdci. Možná, že si připadáme jako ošklivé, šedivé kameny, které někdo zahodil; ve víře však víme, že Bůh nás nosí na svém srdci a že pro Něj máme nekonečnou hodnotu.

Naplněno je vše, co David
vypověděl

v písních svých starých prorockých,
pravdivých,

jak Bůh bude národů Králem,

vždyť Bůh vládne ze stromu.

Ach, strome krásný, strome
nejnádhernější,
určený k tomu ty svaté údy nést;
 pryč je tvá hanba, každá větev
 karmínem zbarvená
 hlásá teď Krále slávy.

Požehnaný strome, jehož vyvolené
 větve
 nesly bohatství, které mělo obnovit
 svět,
 cenu za lidstvo zaplatit
 a lupiče o jeho kořist oloupit.

Ach, kříži, naše jediná jistota, buď
 pozdraven!

Kéž s námi stále přebývá tvá moc,
 aby víc dobra spravedlivým duším
 vydobyla

a hříšníka od hříchu zachránila.

– Venatius Fortunatus –⁷⁷

⁷⁷ Sloky 1–3; sloku 4 napsal anonymní autor; překlad podle *The Episcopal Hymnal*, 1940.

Kapitola 7:

Stromy a trny

V prvních kapitolách Bible opakovaně upoutávají naši pozornost stromy. Dozvídáme se, že Zahrada Eden byla posázena všemi druhy stromů, přičemž v jejím středu byly dva jedinečné stromy, Strom života a Strom poznání dobrého a zlého. Adamovy skutky u těchto dvou stromů málem znamenaly naprostou zkázu lidstva. Přišel však Výhonek Jišajův [Iz 11:1], aby zemřel na Stromu kříže. V důsledku může Boží lid být znovu zasazen či přesazen a vzkvétat „jako strom pevně zasazený u potoků vody, který ve svůj čas nese své ovoce a jeho listí neopadává“ (Ž 1:3).

O stromech v Edenu je řečeno, že jsou dobré k jídlu, ale že je zároveň potěšením se na ně dívat (Gen 2:9). Jinými slovy, jejich vzhled byl slavný. Krásné stromy jsou tedy „pouze“ dalším symbolem Boží slávy ve světě.

Kvůli hříchu člověka však měla země nést nejen skvostné stromy, ale i ošklivé trní (Gen 3:18). Ačkoliv to není řečeno explicitně, symbolická struktura Genesis 3 a 4 jasně ukazuje, že člověk, který sám byl stvořen ze země, plodí syny, kteří jsou buď jako stromy, nebo jako trny; a proto tu máme strom, Ábela, a trn, Kaina. Bible i dále vykresluje nespravedlivé obrazem trní, jako například v Soudcích 9:14–15. A tito bodlákovi lidé uvalili svou kletbu na našeho Pána, když Mu nasadili trnovou korunu (Mt 27:29).

Stromy jako zaopatření

Jak už jsme si všimli, Genesis 2 o stromech říká, že člověku poskytovaly jídlo i krásu. Pokud jde o jídlo, můžeme se obrátit zpět do Genesis 1:29, kde Bůh řekl: „Hle, dal jsem vám každou rostlinu nesoucí semeno, která je na tváři celé země, a každý strom, v němž je ovoce stromu nesoucí semeno; ty vám budou za pokrm.“ Tyto dvě kategorie rostlin k jídlu byly ustanoveny v třetí den stvoření, když Bůh řekl: „Ať země zplodí travu, byliny nesoucí semeno, ovocné stromy nesoucí ovoce podle jejich druhu“ (Gen 1:11). Ačkoliv jako lidé jíme i jiné věci, jako například listy a hlízy, Bible věnuje pozornost především obilí (semeni) a ovoci. Obilí a plody vinné révy se zpracovávají na chléb a víno. Melchisedech dal Abramovi chléb a víno (Gen 14:18). Josef se ve vězení setkal s pekařem a s číšníkem a nakonec je oba nahradil (Gen 40; 41:53–57; 44:2–5).⁷⁸ A tohle všechno se samozřejmě promítá do chleba a vína svatého přijímání.

Po pádu člověka rostliny poskytovaly člověku nejen jídlo, ale i léky. Bible nám na tuto skutečnost poukazuje tím, že říká, že ovoce je k jídlu a listy k léčení:

A u řeky, na jejím břehu, na straně jedné i na straně druhé, porostou všechny druhy stromů k jídlu. Jejich listí neopadá a jejich ovoce neseleže. Ponesou ovoce každý měsíc, protože jejich voda proudí ze svatyně, a jejich ovoce bude k jídlu a jejich listy k léčení.

(Ez 47:12; srov. Zj 22:2; Ž 1:3)

⁷⁸ Pro více o Josefovi jako pekaři a číšníkovi a o širším významu této reality, viz James B. Jordan, *Primeval Saints: Studies in the Patriarchs of Genesis*, kap. 10. Dostupné od služby *Biblical Horizons*, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713.

Ve světle biblického symbolismu jsou těmito stromy svatí, kteří jsou živeni duchovními vodami ze svatyně a uzdravují národy světa evangeliem.

Genesis 2 říká, že stromy „poskytují“ krásu; a po Pádu je součástí této krásy i to, že nám poskytují stín před spalujícím sluncem. Bible o této skutečnosti hovoří hned v několika ohromujících symbolických pasážích. V Ezechieli 17:23 je Izrael vykreslen jako velký strom, jehož služba stínění přitahuje ptáky národů:

Na vysoké hoře Izraele ho zasadím, aby se rozrostlo jeho větvení a aby nesl ovoce a stal se vznešeným cedrem. A ptáci každého křídla budou přebývat pod ním; budou přebývat ve stínu jeho větví.

Cedrem je zde Izrael, jelikož Chrám na hoře Mórija byl vybudován z cedrového dřeva (1. Kr 6). Ptáci jsou národy. Ježíš toto podobenství zopakoval v Matouši 13:31–32; tam však hovořil o hořčičném stromu, což ukazuje, že království se mělo přesunout od starosmluvního cedru k nově zasazenému stromu (srov. Mk 4:30–32; L 13:18–19).

V Jonáši 4 je Asýrie vykreslena jako rostlina, která náhle vyrostla, aby poskytovala stín Izraeli. Jonáš se velmi zdráhal kázat obyvatelům Ninive, jelikož se bál, že Bůh tyto lidi obrátí, a tak jim dá povstat jako mocnému národu. Věděl, že Izrael si zaslouhuje soud a že Bůh vyhrožoval, že vezme evangelium k jinému národu, a tak daný národ pozvedne jako zbraň, kterou potrestá Izrael (Dt 32:21). A vskutku, lid Ninive při Jonášově kázání činil pokání, což Jonáše vyděsilo. Jonáš miloval umíněný a vzpurný Izrael i navzdory jeho hříchům; ničilo ho vidět, jak je Izraeli vzato evangelium, že místo k Izraeli jde k pohanům (srov. s Pavlem v Římanům 9–11). Jonáš vyšel ven z města, aby tam počkal a viděl, co Bůh bude dělat.

A tak Pán Bůh zařídil rostlinu a ona vyrostla nad Jonášem, aby byla stínem nad jeho hlavou a zachránila ho z jeho trápení. A Jonáš se z rostliny převelice radoval. Bůh ale zařídil červa. Když dalšího dne vyšla jitřenka, on napadl rostlinu a ona uschla. A stalo se, že když vyšlo slunce, Bůh zařídil spalující východní vítr a slunce bilo na Jonášovu hlavu, takže omdlával a žadonil celou svou duší, aby zemřel, a říkal: „Smrt je pro mě lepší než život.“

(Jon 4:6–8)

Tato rostlina představovala Asýrii. Její náhlé vyrašení představuje konverzi Asýrie. Takový obrácený národ by Izraeli zajisté žehnal v souladu s abrahámovskou smlouvou (Gen 12:3), a proto by Jonášovi (Izraeli) poskytl stín. Po nějakém čase měl však na kořeny Asýrie zaútočit had a celý národ měl odpadnout a stát se pro Izrael nebezpečím, přesně jak se Jonáš bál. Na Izrael mělo dopadnout spalující horko Božího hněvu.⁷⁹

Bůh však zaslíbil, že Izrael obnoví. Toto zaslíbení přišlo skrze Ozeáše a znovu používalo *stromové* obrazy:

Budu pro Izrael jako rosa; rozkvete jako lilie a zapustí své kořeny jako cedry Libanonu. Jeho ratolesti se rozrostou a jeho krása bude jako olivovník a jeho vůně bude jako vůně libanonských cedrů. Ti, kdo žijí v jeho

⁷⁹ Pro širší diskuzi o dějinách Asýrie, jejím obrácení a odpadnutí, viz James B. Jordan, „Nahum“, tři nahrané přednášky (dostupné od služby *Biblical Horizons*, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713).

stínu, budou znovu pěstovat obilí a pokvetou jako réva. Jeho pověst bude jako libanonské víno. Efrajime, co mám ještě společného s modlami? Jsem to Já, kdo odpovídám a starám se o tebe. Jsem jako bujný cypřiš; ode Mne přichází tvé ovoce.

(Oz 14:6–9)

Je zajímavé povšimnout si chrámových obrazů a symbolů, které se zde objevují, jelikož v rámci Chrámu se používaly tři druhy dřeva: dřevo olivovníku, cypřiše a cedru, zatímco bronzové sloupy a bronzové moře byly zdobené jako lilie (1. Kr 6; 7:19, 26). Všimněte si také asociací obilí (chléb) a révy (víno).

Zároveň bychom si měli povšimnout, že Bůh zde přirovnává sám sebe ke stromu. Bible nehovoří o Bohu jako o Stromě tak často jako o Skále; nicméně, zde jedno takové místo máme. Stín „baldachýnu“ koruny stromu připomíná stín Božího oblaku slávy (Iz 4:5–6) a stín mocné skály. Jak uvidíme, strom je v Bibli běžným obrazem žebříku do nebes, přičemž na jeho vrcholu je baldachýn slávy.

Když si to shrneme, hlavními aspekty stromu, na něž nám Bible poukazuje, jsou jídlo a léky, krása a stín. Obrazem požehnaného a radostného Izraelce, který vidíme v 1. knize Královské 5:5, je, že „Judsko a Izrael žily v bezpečí, každý muž pod svou révou a pod svým fíkovníkem.“

Bůh zjevený u stromů

Na první pohled se třeba nezdá, že by v Bibli bylo mnoho „arboreálních teofanií“ – zjevení Boha ve stromech či u stromů – ale je

jich zde více, než bychom se mohli domnívat. Klíč, který odemyká tyto obrazy, najdeme v Exodu 3:1–5:

Nuže, Mojžíš pásal stádo Jitra, svého tchána, midjánského kněze; a vedl stádo na západní stranu pustiny a přišel k Boží hoře, k Chorébu. A ukázal se mu Anděl Páně v planoucím ohni zprostřed keře; a on hleděl, hle, keř planul ohněm, ale nebyl stravován. Mojžíš si tedy řekl: „Odbočím teď a prohlédnu si ten veliký úkaz, proč ten keř neshoří.“ Když Pán viděl, že Mojžíš odbočil, aby se podíval, Bůh na něj zavolal zprostřed keře a řekl: „Mojžíši, Mojžíši!“ A on řekl: „Tady jsem.“ Pak On řekl: „Už nechod' blíž! Zuj si z nohou sandály, protože místo, na němž stojíš, je svatá půda.“

V tomto textu bychom si nyní měli povšimnout několika důležitých věcí. *Za první*, tato událost se odehrává na Boží hoře. Už dříve jsme viděli proroctví Ezechiele a Ozeášeho ohledně toho, že Bůh zasadí na své hoře strom, a spojovali jsme si tuto proroctví s dřevem Chrámu. Máme zde typologické paralely mezi touto událostí a pozdějšími prorockými výroky.

Za druhé, planoucí oheň v keři si máme spojit s planoucím ohněm oblaku Boží slávy, jak se později zjevil na té samé hoře, když Bůh dával svému lidu Zákon (Ex 19:16–18; a srov. Gen 15:17). Ohněm, který plane v keři, je Boží sláva (Dt 33:16).

Za třetí, o zemi, která obklopovala keř, je řečeno, že je svatou půdou. To je však něco, co platí pouze o Boží svatyni. Později bude svatou půdou hora Sinaj a poté prostory Stánku a Chrámu. Tyto věci stojí v jakési typologické řadě: Planoucí dřevěný keř slávy na hoře Choréb se

stává planoucí slávou na vrcholu hory Sinaj (tedy té samé hory), poté oblakem slávy v dřevěném Stánku a poté oblakem slávy v dřevěném Chrámu na hoře Mórija (Sion).

Proto se Bůh často v Bibli zjevuje ve spojení se stromy a s dřevem, jelikož Stánek a Chrám, které byly vyrobené ze dřeva, jsou samy stromovitými zjeveními Boží přítomnosti. Jak už jsme zmiňovali, a jak bude jasnější později, Stánek a Chrám jsou ve skutečnosti symboly Božího zástupu shromážděného okolo Něj. Stromy představují lidi, a proto lidi představuje i dřevo Stánku a Chrámu. Zlato obkládající toto dřevo znamená, že Boží zástup je oslavený.

Boží oblak je tvořen nebeským zástupem, jenž obklopuje Boha. Jak už jsme viděli dříve, příslušníci Božího lidu jsou jako ohnivé kameny, které kolem Něj tvoří duhu. Nyní vidíme, že Boží lid je zároveň i setbou stromů kolem Něj. V tomto kontextu můžeme pochopit i další rozměr hořícího keře. Keř představuje Izrael v peci egyptského soužení, soužení, které bylo ve skutečnosti způsobeno Božím pročišťujícím plamenem. Oheň Boží slávy pročišťoval Izrael v egyptské peci (srov. Ex 3:7).

Jakmile uvidíme a pochopíme, že dřevo ze stromů může představovat Boží přítomnost mezi Jeho lidem, bude nám jasné, že Mojžíšova a Áronova hůl jsou „stromovými“ zjeveními Boží slávy a moci. Konkrétněji řečeno, jsou Božími pažemi (mory: Ex 4:2–5, 7:10–12, 15, 17, 20; 8:1, 12; 9:3, 8, 15, 22–23; 10:12–13; Rudé moře: Ex 14:16, 21, 26; voda ze skály: Ex 17:5–6; Num 20:8–9; porážka Amaléka: Ex 17:11; vykvétající Áronova hůl: Num 17). S Boží mocí bychom si zároveň měli spojovat i yzopovou větev, která se tak často používá k očišťování, k přinášení křísící vody těm, kdo jsou symbolicky mrtví v nečistotě (Ex 12:22; Lev 14:4, 6, 49–52; Num 19:6, 18; Ž 51:9; Žd 9:19).

Můžeme si zde zároveň zmínit i používání oleje ze stromů, především pak olivového oleje, které úzce souvisí se zjevením Boží slávy. Veškeré vybavení Stánku mělo být pomazáno speciálním olivovým olejem (Ex 30:22–33). Olivový olej se páčil v lampách na svícnu ve

Stánku, aby tak poskytoval „světlo slávy“ (Lev 24:1–4; Za 4:3, 11–12). Nejsvětější části Chrámu byly vyrobeny z olivového dřeva (1. Kr 6:23, 31–34). Nová smlouva zahrnuje odmítnutí hory Sion a posun k Olivové hoře (Za 14:4; Mt 24:3; 26:30; Sk 1:12).⁸⁰

Avšak nejzajímavější je „institucionalizovaný“ hořící keř: zlatý svícen ve Stánku a v Chrámu.⁸¹ Svícen byl stylizovaným mandlovníkem, který hořel ohněm (Ex 25:31–40; 37:17–24). Jen stěží se můžeme vyhnout jeho spojení s hořícím keřem. Slovo označující rameno svícnu je doslova „rákos“. Takové rákosy představují lidi, jako například ve 2. Královské 18:21, v Izajáši 36:6 a v Ezechieli 29:6–7, přičemž všechny tyto texty hovoří o faraonovi, jelikož Egypt byl zemí rákosů. Odkaz na svícen jako na obraz lidu najdeme v jednom slavném verši, v Izajáši 42:3, „Nalomený rákos nezlomí a matně hořící knot nehasí.“

Koncept „matně hořícího knotu“ svícnu, který se chystá vyhasnout, se v Bibli objevuje i na dalších místech. Těsně předtím, než byl zničen Stánek, čteme, že „Boží lampa ještě nezhasla; Samuel ležel v Pánově chrámu, kde byla Boží archa“ (1. S 3:3). Krátce po této události se „lampa“ Božího zjevení zmenšila a skryla ještě více, když byla archa ukořistěna a Velekněz zemřel.

David a jeho dědicové, Boží pomazaní králové, jsou označováni jako lampy, které potřebují udržovat (2. S 21:17; 1. Kr 11:36; 15:4). Ve světle propojení mezi lampami a stromy zároveň zjišťujeme, že o Davidově linii se hovoří jako o stromu, jako o Kořeni a Výhonku Jišajově (Iz 4:2; 6:13; 11:10, 12; Jer 23:5; 33:15; Za 4:3, 6–10, 14; Ez 17:22–23; Ř

⁸⁰ Dalším potvrzením je velká pravděpodobnost, že Kristus byl ukřižován na Olivové hoře. Viz Ernest L. Martin, *The Place of Christ's Crucifixion: Its Discovery and Significance* (Pasadena, CA: Foundation for Biblical Research, 1984).

⁸¹ Viz Carol F. Meyers, *The Tabernacle Menorah: A Synthetic Study of a Symbol from the Biblical Cult*. American Schools of Oriental Research Dissertation Series 2 (Missoula, MT: Scholars Press, 1976).

15:12). Mesiáš je pravým Svícem. Je vlastním Slovem Božím, je Stromem života, je Lampou pro naše nohy (2. S 22:29; Ž 119:105).

Stromy jako žebříky do nebes

Nyní, když jsme viděli, že Bůh se zjevuje ve spojení se stromy a že Mesiáš je Stromem života, pojdme se podívat na stromy jako na žebříky do nebes. Představit si strom jako žebřík do nebes je snadné; dolní část je začátkem žebříku, kmen je žebříkem jako takovým, koruna s listím na vrchu je nebeským oblakem slávy. Jedná se však o *biblický* obraz, nebo jsme si ho prostě vysnili?

Velmi zjevně je to obraz biblický. My teď v našem přehledu začneme nejslavnějším padělaným stromem-žebříkem, který najdeme v Danieli 4. Nebúkadnesar zde má sen, v němž vidí sám sebe jako Strom života.

Ten strom vyrostl a stal se velmi velikým a silným a jeho výška sahala až do nebes a byl vidět až na konec celé země. Jeho listí bylo překrásné a jeho ovoce hojné a bylo v něm jídlo pro všechny. Polní zvěř pod ním našla stín a ptáci nebes přebývali v jeho větvích a živila se z něj veškerá živá stvoření.

(Dan 4:8–9)

Bůh nařídil, aby tento troufalý a arogantní strom Bábelské věže byl podťat a aby z něj zbyl pouze pařez (Dan 4:11–12). To znamenalo, že Nebúkadnesar bude sedm let šílený jako zvíře, aby se naučil nehrát si na Boha (Dan 4:13; 17–30).

Stejně jako byla Bábelská věž falešným, padělaným žebříkem do nebe, žebřík v Jákobově vidění byl žebříkem skutečným (Gen 28:12–17). Babylon znamená „Brána nebes“; a u úpatí Jákobova žebříku byla skutečná brána nebes (v. 17). A stejně platí, že jestli Nebúkadnesarův žebříkový strom byl padělkem, musí existovat i pravý žebříkový strom. Tímto pravým Žebříkem je Mesiáš. Ježíš řekl Natanaelovi, že „uvidí otevřená nebesa a Boží anděly vystupující a sestupující na Syna člověka“ (J 1:51), což bylo odkazem na Jákobovo vidění. Zároveň však v kontextu vidíme Ježíše zdůrazňovat, že Natanael seděl pod fíkovníkem (J 1:48, 50). Fíkovník, symbol Izraele jako Božího kněžského národa, je zde spojen s žebříkem do nebes, s Pravým Izraelem, Ježíšem Kristem.

Nyní zde musím stručně zmínit něco, čemu se budeme podrobněji věnovat později. Žebříky do nebes jsou i oltáře a sloupové kameny. Je tomu tak proto, že jsou miniaturními svatými horami, přičemž svatá hora je žebříkem do nebes. Bábelská věž a zikkuraty obecně, tak jako egyptské pyramidy, byly padělanými, falešnými svatými horami. Svatá hora má na svém vrcholu Boží slávu, přičemž tímto jejím vrcholem jsou nebesa slávy. Ztělesnění a vyjádření této reality, k níž se ještě vrátíme později, vidíme i v oltářích a ve sloupech (viz Diagram 7.1). Nyní ji zmiňuji proto, abych poukázal na spojení mezi oltáři a stromy v éře patriarchů. Abram postavil oltář k uctívání, tedy žebřík do nebes, u Šekemu, přičemž tento oltář je spojen se stromem (Gen 12:6; 35:4; Joz 24:25; Sd 9:6). To samé vidíme Abrama dělat i u Mamre (Gen 13:18; 14:13; 18:1) a u Beer-šeby (Gen 21:33) a Jákoba u Bételu (Gen 28:18, 22; 35:7, 8, 14). Stromy, s nimiž se zde setkáváme, jsou terebintové duby, tedy stromy se silnými kmeny a obrovskými korunami, které se podobají oblakům. (Také si všimněte, že Bůh krmil Elijáše pod stromem, pod janovcem, a odtamtud ho vedl na svatou horu Choréb, 1. Kr 19:4, 5, 7.)

Brána (či vstupní nádvoří) města byla místem, kde probíhaly soudy (Dt 17:5; 22:15, 24; Rt 4:1; atd.). Brána (či přední nádvoří) Stánku byla místem, kde Bůh vykonával soudy nad zvířecími zástupci v obětním systému (Lev 1:3; atd.); a, jak uvidíme později, tato oblast byla úpatím

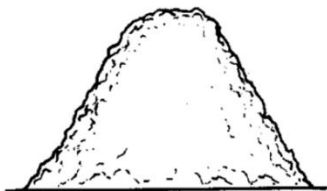
symbolické svaté hory, a proto i spodní částí žebříku, byla [úvodní] branou do nebes. Brána je tedy spojená se soudem.

Stejnou spojitost nacházíme i u stromů. Jelikož strom je žebříkem do nebes, spodní část stromů je branou. Proto Debora sedávala v soudu pod Debořinou palmou (Sd 4:4–5). Jóaš Abíezerský soudil a vedl falešné uctívání u dubu (Sd 6:11, 12, 19, 21, 30–32). Saul soudil u granátovníku (1. S 14:2) a u tamaryšku (1. S 22:6).

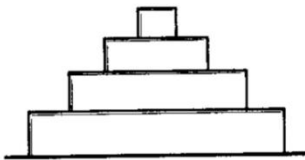
Samozřejmě, byla tu i celá řada padělaných, falešných žebříkových stromů. Proto vidíme, že Bible důrazně odsuzuje falešné uctívání pod zelenými stromy (Dt 12:2; Iz 57:5–7; Jer 2:20; 3:6; 17:2). Tyto stromy a uctívání s nimi spojené jsou jen padělký pravdy.

Diagram 7.1

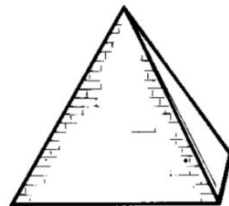
Žebříky do nebes

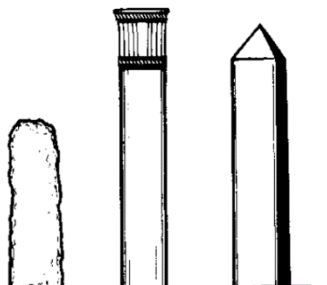
Svatá hora

Zikkurat

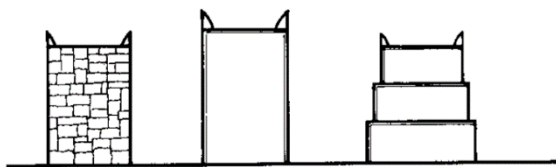
Pyramida

Kámen

Sloup

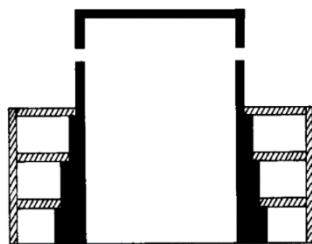
Obelisk

Kamenný oltář
patriarchů

Kadidlový
oltář

Ezechielův
oltář

Šalomounův Chrám
(průřez, pohled zředu)

Palma

Terebint

V této souvislosti už zbývá jen poznamenat, že jelikož oltáře i stromy jsou žebříky do nebes, strom může být oltářem. Ilustraci této pravdy vidíme v Kristově kříži, jehož čtyři strany odpovídají čtyřem rohům oltáře. Tak jako se krev dávala na čtyři rohy oltáře (čtyři rohy země), stejně i Kristova krev byla na čtyřech ramenech kříže (hlava, ruce, nohy). Kříž je naším oltářem a naším žebříkem do nebes.⁸²

Boží háj

Faktu, že o Božím lidu se hovoří jako o stromech, už jsme se věnovali. Genesis 2 nám předkládá toto spojení tím, že nám říká, že lidé i stromy vycházejí ze země (Gen 2:7, 9). Už jsme zmiňovali i pasáže jako Žalm 1 a Soudců 9, kde stromy symbolizují lidi. Zajímavý úhel pohledu na tento symbolismus nám poskytuje Marek 8:24, kde slepý muž, který je uzdraven naším Pánem, nejprve vidí lidi jako stromy, které chodí.

Stromy představují lidi; zároveň platí, že stromy často vidíme ve spojení s lidmi. Takové asociace nám často předkládají nějaký konkrétní symbolismus, a proto si tuto symboliku nyní pojdme stručně vysledovat napříč Písmem. Samotným začátkem je, samozřejmě, Zahrada Eden, v níž vidíme setbu stromů a zároveň i první setbu lidstva. Poté, co byl člověk vyvržen z Edenu, mohl očekávat jedině spalující slunce; proto všude, kde vidíme spravedlivé, jak sídlí u hájů stromů, vidíme znamení Božího požehnání.

V období patriarchů je stromem, který jedinečným způsobem vystává, terebint či dub.⁸³ Abraham je často vykreslován jako někdo,

⁸² Celá věc je ještě pregnantnější, jestli má Martin pravdu a jednalo se o olivový strom. Viz Ernest L. Martin, *The Place of Christ's Crucifixion: Its Discovery and Significance* (Pasadena, CA: Foundation for Biblical Research, 1984).

⁸³ Pro více ohledně určování těchto a dalších biblických stromů a rostlin, viz W. E. Shewell-Cooper, *Plants, Flowers, and Herbs of the Bible* (New Canaan, CT: Keats

kdo přebývá mezi duby (Gen 12:6; 13:18; 14:13; 18:1; v *Překladu krále Jakuba* [i v *Bibli kralické*] chybně přeloženo jako „pláň“ či „rovina“; a srov. Gen 35:4, 8). Když Izrael vstoupil do země, bylo mu připomenuto, že pouze následuje kroky Abrama, který žil u dubů Móre (Dt 11:30).

V mojžíšovské éře jsou sice čas od času zmiňovány i jiné stromy, ale stromem, který vyvstává, je, jak se zdá, palma. O Božím přesunutí Izraele do země Kenaán se opakovaně hovoří edenským jazykem „zasazení“ Božího stromového háje (Ex 15:17; Num 24:6; 2. S 7:10; Ž 44:3; 80:9–13; Iz 5:2, 7; 60:21; 61:3; Jer 2:21; 12:10; 24:6; Am 9:15). Tento háj lidských stromů kolem Boží (stromy porostlé) podnože – jelikož Archa smlouvy byla vyrobená ze dřeva a obložená zlatem – se každoročně oslavoval při Svátku stánků, kdy bylo Izraeli přikázáno:

Nuže, prvního dne si vezmete listoví překrásných stromů, palmové větévky a větve listnatých stromů a potočních vrb; a budete se radovat před Hospodinem, svým Bohem, po sedm dní. ... Budete přebývat v budkách [stáncích] po sedm dní; všichni domorodci v Izraeli budou bydlet v budkách [stáncích].

(Lev 23:40, 42)

Samozřejmě, Boží Stánek sám byl postavený z desek (tentokrát z akáciového dřeva) a ze sloupů pokrytých zlatem, které byly symbolem Božího oslaveného lidského zástupu (Ex 26:15–25, 32, 37; Ga 2:9; Zj 3:12). Božský Lesník své stromy nejen sází, ale také je hobluje a buduje z nich svůj dům. Nebyla žádná náhoda, že náš Pán byl tesařem. Je Tím, kdo sází, i Tím, kdo sklízí a staví, je Alfa i Omega, je Stvořitelem historie i Vládce osudu.

Když Izrael vyšel z Egypta, utábořil se v Elimu, „kde bylo dvanáct pramenů vody a sedmdesát datlových palm“ (Ex 15:27; Num 33:9). Podle mého názoru těchto dvanáct pramenů představuje dvanáct kmenů, přičemž sedmdesát palm představuje sedmdesát národů světa (Gen 10), které jsou živeny Izraelem. Posláním Izraele bylo udílet milost světu – a je nutné uznat, že v tomto poslání velmi často selhával.

Duchovní voda měla dát vyrůst novým palmám, které měly nahradit palmy staré. Prvním městem, které Izrael v Kenaánu zničil, bylo Jericho, také známé jako „Město palm“ či „Palmové město“ (2. Le 28:15; Sd 1:16; 3:13). Jakmile bylo padělané Město palm zničeno, Bůh začal pěstovat své vlastní. Debora přízračně soudila Izrael pod palmou (Sd 4:5). Když pravé Palmové město konečně vyrostlo, byl jím Chrám, jehož celý interiér byl zdoben freskami palm, které představovaly Boží stromový zástup (1. Kr 6:29; Ez 41:18–20; Ž 92:13–15; srov. Ž 52:10).

Jestli v Mojžíšově době převládala palma, v davidovské době se do popředí dostává cedr. Palmy vyřezané v Chrámu byly zhotovené z cedrového dřeva. Cedr v chrámu převládal jako druhé nejsvatější dřevo (1. Kr 5–7). Nejsvatějším dřevem byla oliva, která se používala na nejsvatějších místech, a nejméně svatým byl cypřiš, který se používal ve vnějších prostorech.⁸⁴ Už jsme si všimli Ezechiele 17, kde je o Davidově domě prorokováno jazykem cedrů. Davidovskou smlouvu jako takovou lze tedy spojit s cedrem, zatímco komplex Chrámu a paláce je spojený s cedrem, olivou a cypřišem.

Se zničením Chrámu se Království přesunulo do období vnější pokory, ale vnitřní slávy (viz kap. 16). V době po vyhnání se věnuje pozornost myrtě (Iz 55:13); Nehemiáš ji přidává na seznam stromů, které se používají ke slavení Svátku stánků (Neh 8:15). Zachariáš viděl

⁸⁴ Pro více o stupních slávy, viz James B. Jordan, „From Glory to Glory: Degrees of Value in the Sanctuary“ (dostupné od služby *Biblical Horizons*, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713).

Izrael jako myrtový háj (Za 1:8–11). A nepochybně není náhoda, že původní hebrejské jméno královny Ester bylo Myrta (Hadasa, Est 2:7).

V Nové smlouvě máme další posun. Ježíš zopakoval podobenství o cedru z Ezechiele 17, ale vztáhl ho na hořčici, na strom bez starozákonních souvislostí (Mt 13:31–32; Mk 4:30–32; L 13:18–19). Pro Jeho první posluchače se muselo jednat prakticky o urážku. Téměř nevyhnutelně totiž museli celou věc slyšet jako cílený útok na jejich naděje na obnovenou davidovskou monarchii. Ježíš oznamoval, že Jeho Království bude královstvím jiného druhu, bude tak jiné, jak se prostá hořčice liší od mocného cedru. Ostatně, zároveň jsme již zmiňovali Ježíšův posun od cedru k olivě, k nejsvatějšímu dřevu. Proto se zdá, že s Novou smlouvou je spojena především hořčice a oliva.

Samozřejmě, žádný z těchto obrazů není výlučný. Napříč Písmem vidíme odkazy na révu a na fíkovník, stejně jako na mnoho dalších rostlin. (Viz Diagram 7.2.)

Diagram 7.2

Dřevo Království

<i>Období</i>	<i>Stromový symbolismus</i>
Eden	Strom života, Strom poznání dobrého a zlého
Noe	„Goferové“ dřevo Archy
Abraham	Terebinty nebo duby
Pustina	Akácie ve Stánku
Osídlení	Palmy
David	Cedr
Chrám	Oliva, cedr, cypřiš
Království	Fíkovník
Obnova	Myrta
Nová smlouva	Hořčice, oliva

Závěr

Bible nám rozhodně umožňuje dívat se na stromy novými očima! Pro křesťany to ale vlastně není žádná novinka. Každý rok si většina křesťanů doma postaví strom. Vánoční strom má svůj původ ve středověkém „stromu ráje“, který se zdobil jablky, a v severoevropském „vánočním světle“, což byl stojan připomínající strom, ozdobený větvemi a svíčkami.⁸⁵ Stylizované plody (koule a ozdoby) na našich vánočních stromech a jejich elektrická světla stále hovoří o slávě a kráse a ukazují nám k narození Krista, jenž je Stromem života.

Všechny věci, jasné a krásné,
veškerá stvoření, velká i malá,
všechny věci moudré a úžasné,
Pán Bůh je všechny udělal.

Každá malá květinka, která se
otvírá,
každý malý ptáček, který zpívá,
On stvořil jejich zářné barvy,
On učinil jejich maličká křídla.

⁸⁵ Viz Francis X. Weiser, *Handbook of Christian Feasts and Customs* (New York: Harcourt, Brace, and Co., 1952), s. 98–103.

Dal nám oči, abychom je viděli,
a rty, abychom vyprávěli,
jak velký je Bůh Všemohoucí,
který je všechny dobře učinil.
– Cecil Frances Alexander –⁸⁶

⁸⁶ Pozn. př.: Podle písně „All Things Bright and Beautiful“.

Kapitola 8:

Ptáci a zvířata

Když Bůh stvořil svět, určil, aby zvířata byla jedinečnou sférou nadvlády člověka. Bůh řekl:

Učiňme člověka k Našemu obrazu, jako Naši podobu; a ať vládnu nad mořskými rybami a nad nebeskými ptáky a nad dobyt看kem a nad celou zemí a nad každým zeměplazem, který se plazí po zemi.

(Gen 1:26)

A znovu, Bůh řekl lidstvu:

Budte plodní a množte se a naplňte zemi a podmaňte ji; a vládňte nad mořskými rybami a nad nebeskými ptáky a nad každou živou věcí, která se hýbe po zemi.

(Gen 1:28)

Všimněte si, co Bůh neřekl. Neřekl „Vládňte nad půdou, nad měsícem a nad planetami, nad trávou, stromy a bylinami.“ Zdá se, že ty se berou jako samozřejmost. Jestli člověk vládne nad nejvyšším aspektem stvoření, nad věcmi stvořenými na konci týdne, rozumí se samo sebou, že bude vládnout nad aspekty nižšími, přinejmenším v nějakém slova smyslu.

Část jedinečné nadvlády člověka nad zvířaty spočívá ve faktu, že jedině zvířata mohou být člověku pomocníky. Prasata mohou člověku pomoci hledat lanýž, býci mohou člověku tahat pluh. Psi mohou střežit domov člověka, kočky ho mohou čistit od jeho škůdců. Toto zvláště blízké spojení mezi lidmi a zvířaty vidíme v Genesis 2, kde Bůh použil zvířata k tomu, aby Adama naučil, že potřebuje pomocníky. Bůh řekl: „Není dobré, aby člověk byl sám; učiním mu pomoc pro něj vhodnou“ (Gen 2:18). Bůh si zvolil přivést zvířata a ptáky před Adama, aby je Adam pojmenoval či popsal. Tato zvířata vskutku byla člověku pomocníky, což Adam zajisté viděl, ale nebyla pomocníky, kteří by mu byli přizpůsobeni.

Na Satanův popud se část říše zvířat proti nadvládě člověka vzbouřila. Příběh o této vzpouře vidíme v hadově svádění Evy a Adama v Genesis 3. Po pádu člověka mají všechna zvířata potenciál stát se člověku nepřítelem. Dokonce i pokojný býk, jestliže se vzbouří a potrká člověka, je započten za nečistě zvíře (Ex 21:28–29).⁸⁷ Proto bylo nutné, aby Sémě ženy prosadilo svou nadvládu nad vzpurnými zvířaty tím, že rozdrtil jejich hlavu, jejich vůdce (Gen 3:15).

Úžasný obraz této reality vidíme v Danieli 7, kde se Syn člověka, Sémě ženy, chopí nadvlády nad čtyřmi šelmami z moře. Moře představuje pohany, čtyři šelmy představují modlářské národy světa: lev-orel je Babylon; medvěd je Persie; levhart je Alexandrovo Řecko; děsivá šelma z nočních můr je Řím. Syn člověka však vládne nad nimi nade všemi a natrvalo si Satanovy šelmy podmaňuje. Stejně tak nám i Marek říká, že Ježíš „byl v pustině čtyřicet dní, Satan Ho pokoušel a byl tam s divokými šelmami“ (Mk 1:13a).⁸⁸ S těmito poznámkami dorážíme

⁸⁷ Viz mé poznámky na toto téma v James B. Jordan, *The Law of the Covenant: An Exposition of Exodus 21–23* (Tyler, TX: Institute for Christian Economics, 1984), s. 122–124.

⁸⁸ Pasáže jako Leviticus 26:6; Ezechiel 34:25 a Izajáš 11:6–9 ukazují, že když jsou lidé věrní Bohu, i nebezpečná zvířata se stávají mírumilovnými. Tyto pasáže se často chápou symbolicky, ale neexistuje žádný konkrétní důvod vyloučit jejich doslovný smysl jako základ pro jejich význam symbolický. Jestli kdysi před Pádem byla divoká zvířata mírumilovná, není důvod věřit, že se takovými nemohou znovu stát, až se svět

k diskuzi o symbolice zvířat, a proto se nyní musíme obrátit k tomuto tématu.⁸⁹

Zvířata jako symboly

Bible od samého počátku předpokládá analogii mezi lidmi a zvířaty. Zvířata „vykreslují“ lidský život blíže a podrobněji než jakýkoliv jiný aspekt stvoření. Tohle je něco, co jedinečně a především platí o pozemských zvířatech, která byla stvořena v ten samý den jako člověk. V Genesis 2 nacházíme záznam o tom, že Bůh k člověku přivedl zvířata, aby je pojmenoval či popsal. Adam jim dal jména a v rámci tohoto procesu si povšiml, že veškerá zvířata tvoří sexuální páry. Mohl z toho vyvodit, že se v tomto ohledu prostě od zvířat liší. Místo toho však správně odpozoroval, že jestli zvířata tvoří páry, i on by měl mít někoho do páru (Gen 2:18–20). Tímto způsobem mohl Adam uvažovat jedinečně na základě toho, že vnímal analogii mezi zvířaty a lidmi.

Pojďme si nyní stručně shrnout způsoby, jimiž nám Bible předkládá zvířata jako vyobrazení lidského života. Velmi dobrý úvod do celého tématu předkládá Elijah Schochet, jehož poznámky stojí za to ocitovat v plném znění.

Písmo vykresluje Boha pozoruhodně konkrétními obrazy. Bůh je v různých kontextech vykreslen jako otec, manžel, soudce, král, válečník, tříbitel obilí, hospodář, tavič, stavitel, učitel, léčitel, žnec, dárce deště, pomocník slepců, pocestný a cizinec, stejně jako

z Boží milosti obrátí ke Kristu. Naše diskuze o andělském světě v kapitole 9 předloží i vědecký základ pro tuto změnu.

⁸⁹ Velká část zbytku této kapitoly vychází z mých studií v sérii *Food and Faith: The Mosaic Dietary Laws in New Covenant Perspective* (dostupné od služby *Biblical Horizons*, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713).

pastýř stáda. Proto nepřekvapí, že Bůh je vyobrazen i symbolikou vycházející ze světa zvířat.

Jako orlice, která hýbe svým hnízdem,
vznáší se nad svými mláďaty,
roztahuje doširoka svá křídla, uchopí je
a nese je na svých perutích. (Dt 32:11)

Nesl jsem tě na orlích křídlech. (Ex 19:4)

On tě zakryje svými perutěmi
a pod Jeho křídly se skryješ. (Ž 91:4)

Bůh je zároveň vykreslen i jako lev, jako levhart a jako medvěd číhající na svou kořist (Iz 31:4; Oz 5:14; 11:10; 13:7; Pl 3:10); a Pánův hněv je přirovnáván k medvědicí připravené o mláďata (Oz 13:8; 2. S 17:8; Iz 59:11). V Balaámových promluvách je Bůh Izraeli „jako vznešené rohy divokého býka“ (Num 24:8; 23:22). Je však jasné, že Bůh není přirovnáván ke zvířatům jako takovým. Spíše je tomu tak, že tím, co je zde popisováno a přirovnáváno ke skutkům konkrétních zvířat v konkrétních situacích, jsou Boží činy.

A podobně, Izrael je vykreslován jako nevěrná manželka, divoká réva, Boží služebník, Boží milovaná, nevěsta a vinice; je vykreslován i popisy ze světa zvířat, mimo jiné jako ovce, divoká oslice, dobře živení hřebci, vykrmené bášanské krávy, hrdlička, necvičené tele a červ (Mi 2:12; Jer 2:24; 5:8; Am 4:1; Ž 74:19; Jer 31:18; Iz 41:14). Tyto velmi konkrétní obrazy propojovaly koncept Boha a Jeho smlouvy s Izraelem s životními zkušenostmi Izraelců, především pak s těmi, které byly ztělesněny ve světě přírody.⁹⁰

Bůh spojuje zvířata s člověkem konkrétními jedinečnými způsoby, které značí, že mezi člověkem a zvířaty je bližší podoba a užší souvislost než mezi člověkem a jakýmkoliv jiným aspektem pozemského stvoření. Lidé i zvířata se mohou dopustit vraždy a mají v takovém případě dostat trest smrti (Gen 9:5). Co se týče konkrétněji dobytka, člověk i dobytek měli dodržovat sabat (Ex 20:10; Dt 5:14); byli pod požehnáními a kletbami smlouvy (Lev 26:22; Dt 28:4); a jejich prvorození patřili Bohu. Navíc, veškerá logika obětního systému závisí na analogii mezi člověkem a zvířaty.⁹¹

⁹⁰ Elijah Judah Schochet, *Animal Life in Jewish Tradition: Attitudes and Relationships* (New York: Ktav Publishing House, 1984), s. 35–36. Tato kniha je zlatý důl na informace. Pro více na téma zvířat v Bibli, viz také: Alice Parmelee, *All the Birds of the Bible* (New Canaan, CT: Keats Publishing, Inc., 1959); Roy Pinney, *The Animals of the Bible* (New York: Chilton Books, 1964); United Bible Societies, *Fauna and Flora of the Bible*, 2. vyd. (New York: United Bible Societies, 1980); George S. Cansdale, *All the Animals of the Bible Lands* (Grand Rapids: Zondervan, 1970).

⁹¹ Ačkoliv lidé skutečně jsou podobnější zvířatům než rostlinám, je náležité a potřebné uvědomit si, že i rostliny dodržují sabat (Lev 25), zakoušejí požehnání a kletbu smlouvy ve formě deště a sucha a jejich prvotiny se také odevzdávají Bohu. Navíc, spolu se zvířecími oběťmi se přinášely i oběti obilí (Lev 2). Na oltář se nosilo spolu se zvířaty i dřevo, ač to není nikde striktně nazýváno obětí. Jsou zde tedy

Mojžíšovské zjevení zahrnuje celou řadu zákonů ohledně zvířat, jako je třeba to, že býk a osel nemají být zapřaháni společně [Dt 22:10] a že býk nemá mít náhubek, když mlátí [Dt 25:4]. Když Pavel hovoří o těchto zákonech, píše: „Bohu tu nejde o býky, nebo snad ano? Nebo to říká pouze kvůli nám? Ano, kvůli nám to bylo napsáno“ (1. Kor 9:9–10; srov. BK). Jinými slovy, všechny zákony o zvířatech se ve skutečnosti zabývají životy lidí. Nedávat náhubek mlátícímu býku (Dt 25:4) v kontextu (Dt 25:5–10) znamená, že levir (švagr) má nárok na dobrodiní plynoucí z majetku dítěte, které vychovává pro svého zemřelého bratra, až dokud dítě nedosáhne zletilosti. Pavel tuto pasáž vztahuje na pastory, kteří se starají o Církev, zatímco je Kristus v nebesích (1. Kor 9:10; 1. Tim 5:18).

Faktem je, že jestli na Pavlova slova trochu přitlačíme, tyto zákony se vůbec netýkaly zvířat, ale zabývaly se „pouze“ či „zcela“⁹² lidmi. Znamená to snad, že Židé nikdy nemuseli dodržovat tyto zákony ve vztahu vůči zvířatům, ale jedině ve vztahu vůči lidem?⁹³ Nebo Pavlovo

podobné analogie i mezi lidmi a královstvím rostlin, ačkoliv je pravda, že podobnost mezi lidmi a zvířaty je bližší a zřetelnější.

⁹² Řečtina: *pantos*.

⁹³ Carmichael v podstatě obhajuje právě tuto pointu. Ohledně Deuteronomia 22:10 argumentuje, že není výslovně zakázáno orat pole se zapřaženým býkem a oslem, ale pouze s nimi obecně „orat společně“, což je jazyk, který se používá pro sexuální styk, vychází z lidských vztahů a jeho naplnění je právě v nich. Zároveň poukazuje na paralelu v Levitiku 19:19, kde se objevuje zákaz společného páření býka a osla; Calum M. Carmichael, „Forbidden Mixtures“, *Vetus Testamentum* 32 (1982):394–415. Pro mé vlastní názory, viz James B. Jordan, „The Law of Forbidden Mixtures“ (dostupné od služby *Biblical Horizons*, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713).

V případě Deuteronomia 25:4 Carmichael argumentuje, že text nezakazuje nasadit náhubek býkovi při mlácení obilí, ale pouze při „mlácení“ obecně, což je opět jazyk používaný pro sexuální styk, který vychází z lidských vztahů a má své naplnění v nich; Carmichael, *Law and Narrative in the Bible: The Evidence of the Deuteronomic Laws and the Decalogue* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 1985), s. 292–295; a Carmichael, „‘Treading’ in the Book of Ruth“, *Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft* 92 (1980):248–266. Carmichaelovy spisy jsou plně užitečných souvislostí a propojení mezi zákony o zvířatech a situacemi lidí, ale negativně je ovlivňuje jeho oddanost kritickému náhledu na datování Deuteronomia.

„kvůli nám“ hovoří o novosmluvních věřících a znamená, že zatímco Židé museli dodržovat „literu“, křesťané se musí držet pouze rozměru těchto zákonů, který se týká lidí? Nebo je Pavlovo „pouze kvůli nám“ jen hyperbolou, která má ukázat na důležitost jejich lidského rozměru? Tyto otázky není snadné zodpovědět. Jedno je však jasné a jisté: Hlavním důrazem zákonů o zvířatech v mojžíšovském zjevení je symbolický a lidský rozměr. Bohu podle Pavla zas až tolik nejde o to, jestli zapřaháme býky s osly, a nebo ne; to, na čem Bohu však záleží hodně, je, jestli si křesťané berou nevěřící, a nebo ne.

Ne všechna zvířata symbolizují o Bohu a člověku ty samé věci. Písma nám pomáhají vidět přesné způsoby, jimiž některá zvířata vykreslují život člověka, a to pozitivně i negativně. Tato realita je zjevná především v poezii a v příslovích.

Poetické narážky často zdůrazňují blízké podobnosti mezi lidmi a zvířaty. Když Jákob žehná svým synům, přirovnává Judu k mláděti lva, Isachara k oslu s velkými kostmi, Dana k hadovi na cestě, Neftalího k vypuštěné lani a Benjamína k dravému vlkovi. Balaámovy proslovy přirovnávají Izrael k „lidu, který vstává jako lvice a zvedá se jako lev,“ a David ve svém dojemném chvalořečení truchlí nad Saulem a nad Jonatanem jako nad těmi, kdo byli rychlejší než orli a silnější než lvi. Šimeí, syn Gérův, který proklíná Davida, je považován za „mrtvého psa“; a Chazael se pokorně nazývá psem, tedy někým, kdo zcela zjevně není hoden cti. (Gen 49:9–27; Num 23:24; 24:9; 2. S 1:23; 16:9; 2. Kr 8:13.)⁹⁴

⁹⁴ Schochet, s. 37.

Touto pravdou se však není třeba zabývat nijak rozsáhle, jelikož všichni mí čtenáři jsou zajisté obeznámeni s knihou Přísloví. Je dobře známým faktem, že Bible předkládá celou řadu velmi konkrétních srovnání mezi lidmi a zvířaty.⁹⁵ Je tu však i jeden speciální způsob, jímž některá zvířata představují konkrétní lidi: obětní systém. V Izraeli se smělo obětovat pouze pět zvířat: býci, ovce, kozy, hrdličky a holubi. Byla zde samozřejmě i další zvířata, která byla čistá a směla se jíst, jako třeba jelen, gazela a slepice, ale obětovat se smělo pouze pět zmiňovaných zvířat (Gen 15:9; kontrast: Gen 8:20; Lev 4:1–5:10; Dt 14:4–5).

Zvířata si našla cestu i do symbolismu Chrámu (ačkoliv ne Stánku). Bronzové moře na nádvoří Chrámu bylo podepíráno dvanácti bronzovými býky, kteří symbolizovali Izrael (1. Kr 7:25); a na deseti bronzových vozech s vodou byli vyryti lvi a býci (1. Kr 7:29). Volba lvů a býků vyvstává z faktu, že se jedná o dvě zvířecí tváře cherubů (Ez 1:10; 41:18–19).

Kategorie ve světě zvířat

Genesis 1 nám předkládá šest kategorií zvířat. V kontextu většího světa tu vidíme (1) ptáky; (2) velká pozemská a mořská monstra; a (3) mořské ryby. V kontextu země jsou tu (4) divoká zvířata; (5) zeměplazi či drobní živočichové; a (6) domestikovaná zvířata (dobytek).

Velká monstra se v Bibli objevují čas od času; některá z nich jsou zmiňována jménem: Leviatan, Rachab, Behemót (Jb 26:12–13; 40:15–

⁹⁵ Schochet tyto skutečnosti hutně a obsažně shrnuje ve svém jedinečném rozboru *Animal Life in Jewish Tradition*, kap. 3. Pro velmi zajímavý novodobý pokus rozšířit tyto principy, viz hojně ilustrované knihy publikované organizací Institute for Basic Youth Conflicts (Box One, Oak Brook, IL 60522) s názvem *Character Sketches: From the Pages of Scripture, Illustrated in the World of Nature* (1976, 1978, 1982).

24; 41; Ž 91:13; 148:7). Z toho, co o nich Bible říká, je zjevné, že dnes je nazýváme dinosaury.⁹⁶

Ptáci jsou spojováni s „nebesy nahoře“. Proto jsou často symbolem duchů, ať už čistých nebo nečistých. Holubice může symbolizovat Božího Ducha, který se vznášel nad stvořením v Genesis 1 a nad naším Pánem při Jeho křtu (Mt 3:16). Létání holubice nad ustupujícími vodami Potopy je obrazem nového stvoření (Gen 8:8–12). Nečistí ptáci mohou být spojeni s démonickou sférou (Zj 18:2; Iz 34:8–15).

Ryby jsou spojeny s „vodami pod zemí“. V rámci biblického symbolismu jsou moře obecně světem pohanů. Izrael je lidem země. Napříč Starým zákonem jsou důležitými Božími lidmi rolníci a pastevci, ne rybáři. Aby se Jonáš dostal do pohanského Ninive, cestoval po moři; a pohanský Týr je vykreslen jako velká loď státu, která se plaví po mořích (Ez 27:25–36). V Nové smlouvě se však všechno mění. Apoštolové byli do velké míry rybáři. Ježíš krmil zástupy rybami. Pavel nesl evangelium do světa přes vodu. To vše nám ukazuje na posun od země k moři, od Izraele k národům.

Domestikovaná zvířata jsou ta, která žijí s člověkem, a proto jsou na něm ve svém životě do nějaké míry závislá. Jsou nejbližšími pomocníky člověka; zároveň tím nejbližším způsobem vykreslují a zpodobňují jeho život. Kočky a psi a ovce a skot a koně jsou mnohem „lidštější“ než pásavci, vačice a medvědi. Domestikovaná zvířata jako taková často představují Izrael, Boží domestikovaný lid.

Divoká zvířata jsou zvířata, která žijí samostatně, bez pomoci člověka. Taková divoká zvířata často představují pohany, především pak obrácené a povznesené pohany, kteří třeba ani nežijí s Izraelem, ale stále jsou obdivuhodní.

⁹⁶ Viz Paul S. Taylor, *The Great Dinosaur Mystery and the Bible* (San Diego: Master Book Pub., 1987).

A nakonec, *zeměplazi* či drobní živočichové jsou zvířata, která žijí v hlíně, blátě, špíně a prachu. Poté, co byla země prokleta, začala být tato zvířata spojována s Hadem a se zlými lidmi (Gen 3:14, 15, 17).⁹⁷

Čistá a nečistá zvířata

Co činilo některá zvířata pod Starou smlouvou čistými či nečistými? Někteří tvrdili a tvrdí, že klíčovým faktorem je výživová hodnota jejich masa, ale tak tomu být nemůže. Rozlišení mezi čistými a nečistými zvířaty bylo člověku známé už před Potopou, kdy člověk zjevně maso nejedl [Gen 7:2; 9:3]. Po Potopě Bůh Noemovi dovolil jíst maso *všech* zvířat, aniž by ho v tom omezoval na nějaký konkrétní druh (Gen 9:3–4). Jíst nečistá zvířata bylo zakázáno až s mojžíšovskou smlouvou.⁹⁸

Rozlišení mezi čistými a nečistými zvířaty tedy musí být symbolické. A zde si znovu musíme dávat pozor. To, co zvířata činilo čistými nebo nečistými, nebyl jejich celkový způsob života. Bible toho o orlu říká mnoho dobrého. „Jak by se dalo očekávat, Písmo často zdůrazňuje královský vzhled a vznešenou sílu orla. Bible popisuje impozantní rozpětí jeho křídel v letu, jeho úžasnou rychlost, jeho charakteristický způsob, jímž se snáší, aby zaútočil na své oběti.“⁹⁹ Faktem dokonce je, že jednou z tváří cherubů je orlí tvář. A přece, orel je nečisté zvíře. To samé platí i o lvu. Vskutku, Kristus je Lev z kmene Judy. Lev je však nečisté zvíře. Lev a orel jsou právě tak nečistí jako psi a prasata, ohledně nichž Bible neříká vůbec nic dobrého. A ačkoliv had je nečistý, při jedné příležitosti je použit k popsání kmene Dan v „lichotivé

⁹⁷ O zvířecích královstvích jsem podrobněji hovořil v mé sérii *Food and Faith*.

⁹⁸ Viz tamtéž.

⁹⁹ Schochet, s. 39.

metafoře“.¹⁰⁰ Čistá koza je svými zvyky přinejmenším tak nechutná jako nečisté prase.

To vše znamená, že při posuzování, co přesně činilo čistá zvířata čistými a nečistá zvířata nečistými, musíme být extrémně precizní. Nešlo o jejich obecné zvyky. Nešlo o konkrétní informace z poezie, prorocství nebo přísloví. Klíčové jsou přesné podrobnosti zjevené v Levitiku 11 a v Deuteronomiu 14. Lev byl nečistý; jedním konkrétním způsobem totiž připomínal národy posedlé Satanem: nemá rozdělená kopyta a není přežvýkavec. Kromě této skutečnosti je však krásným a ušlechtilým stvořením.

Faktem je, že hlavním rysem čistých zvířat jsou tak či onak jejich nohy. Abychom to mohli pochopit, musíme pamatovat, že pod Starou smlouvou byla země (ve smyslu půdy) prokletá (Gen 3:17). Lidé obvykle nosili boty, přičemž předtím, než člověk vstoupil do domu, bylo ceremoniálně důležité, aby si z nohou smyl prokletou zemi (Gen 18:4; 19:2; 43:24; Sd 19:21; L 7:44; J 13:3–15). Svatá půda, kde byla kletba [na nějakou dobu] sňata, si žádala, aby člověk byl bos (Ex 3:5; Joz 5:15).

Pamatujte, že zvířata jsou symboly lidí. Když budeme pozorní, všimneme si, že čistá suchozemská zvířata „nosí boty“, zatímco ta nečistá je nenosí. Čistá pozemská zvířata jsou zároveň přežvýkavci, což se tradičně považuje za obraz přemítání o Božím Slově (např. Ž 1:2; 119:103; Jer 15:16). Aby zvíře bylo čisté, musí přežvykovat a zároveň nosit vhodné boty (rozdělená kopyta), dost možná proto, aby dokázalo „rozlišovat“ a „rozdělovat“ mezi věcmi, s nimiž se dostane do kontaktu, a aby mohlo kráčet po výšinách, po svaté hoře (Lev 11:2–8, 27; Ž 18:34). Ryby také musí být „obuté“; v jejich případě to znamená, že mají šupiny. Šupiny jsou jako brnění, které chrání rybu před kontaktem s jejím prostředím (srov. 1. S 17:5). Čistá ryba zároveň musí mít ploutve, což jí umožňuje pohybovat se vodou záměrným, cíleným způsobem. Boží

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 41. Hada zároveň vidíme jako symbol Boha v Exodu 4:3 a 7:9–12, v Numeri 21:8 a v Janovi 3:14.

člověk, symbolizovaný čistou rybou, se nenechá jen tak unášet proudem (Lev 11:9–12).

Čistí ptáci jsou ti, kteří jsou opatrní a vybíraví ohledně toho, kam přistanou – kam kladou svoje nohy (Gen 8:9). Nečistí ptáci přistanou prakticky na cokoliv, především pak na hniјící zdechliny (Lev 11:13–23).

A nakonec jsou tu nečistá zvířata, která se rojí a lezou v prachu a vnikají do domovů. Útočí na domovské prostředí ženy a šíří smrt na její kuchyňské náčiní a nádobí. Jsou s ženou ve vzájemném nepřátelství (Gen 3:15; Lev 11:29–38).

Veškerá nečistá zvířata připomínají Hada v Zahradě. Jsou přestupníky hranic, kteří pronikají do domovské zahrady a přinášejí tam smrt. Plazí se a lezou v prachu. Žerou prach. Těmito způsoby jsou obrazem života Hada – ale pouze těmito způsoby. Znovu, jak už jsme viděli, nečistý lev je zároveň i vznešeným a mocným zvířetem.

V Nové smlouvě je toto rozlišování samozřejmě odloženo (Mk 7:19; Sk 10–11). Kristus jednou provždy očistil svět.¹⁰¹ Dnes už tedy můžeme chodit bosí v blátě a vzít si do kostela boty. Můžeme jíst maso, jakého zvířete jen chceme. Nemusíme rozbíjet kuchyňské náčiní, když na něm najdeme ležet mrtvou ještěrku nebo myš (Lev 11:32–35).

Závěr

Když se díváme na svět novými očima, musíme být opatrní, abychom do něj nenáležitě nevnášeli rozdělení mezi čistým a nečistým, jelikož nyní žijeme v Nové smlouvě. Zároveň však platí, že význam tohoto rozlišení je stále relevantní. Musíme být opatrní a dát si záležet, abychom chodili po cestách spravedlnosti a přemítali o Božím Slově. Potřebujeme se vyhnout prostředí Hada.

¹⁰¹ Viz Jordan, *Food and Faith*.

Bible nás však zároveň vyzývá, ať pečlivě pozorujeme svět zvířat, jelikož Bůh ho stvořil jako živé podobenství lidského života. Když studujeme způsoby a chování zvířat, začínáme díky tomu více a více chápat, co znamená být skutečnými lidmi, být Božími obrazy v Jeho světě.

My, tajemně představující
Cherubíny
a Životadárné Trojici
trojsvatou píseň pějíce,
nyní odkládáme veškeré pozemské
starosti,
abychom mohli vyvýšit Krále všech
jako Dobyvatele na štítu a kopích
andělskými šiky neviditelně
neseného.
Aleluja!
– Cherubínská píseň – ¹⁰²

¹⁰² Podle *The Service Book of the Holy Orthodox-Catholic-Apostolic Church*, př. Isabel F. Hapgood, rev. vyd. (Englewood, NJ: Antiochian Orthodox Christian Archdiocese of North America, [1922] 1983), s. 94.

Kapitola 9:

Andělé

Píseň citovaná na protější straně je hymnem východních církví, který se zpívá na začátku eucharistické liturgie. Text této písně tvrdí a zdůrazňuje, že věřící pod Novou smlouvou jsou jako andělé, kteří střeží Boží trůn. Když se Adam vzbouřil a byl vyhnán z Edenu, na jeho místo byli dosazeni strážci z řad cherubů. Nicméně, s příchodem Syna člověka se klíče Království vrátily k lidským strážcům.

Už dříve jsme viděli, že vzorem a modelem pro zemi jsou nebesa. Jelikož původním nebeským zástupcem jsou andělé, je rozumné a opodstatněné se na tomto základě domnívat, že andělé jsou v určitých ohledech vzorem, jímž se má lidstvo řídit. Abychom tuto skutečnost mohli lépe pochopit, bude užitečné se nyní zaměřit na stvoření a účel či poslání andělů.

Nebeský zástup

Kdy byli andělé stvořeni? Jelikož andělé jsou napříč Bibli spojováni s hvězdami (Jb 38:7; Iz 14:13; Zj 12:4), mohlo by se zdát, že byli stvořeni čtvrtý den, tedy společně s hvězdami. V Nové smlouvě jsou však s hvězdami spojováni i lidé (Fp 2:15; Zj 1:20 – to, že hvězdy jsou zde lidé, dokazuje fakt, že ta samá pravá ruka, která drží hvězdy, drží i člověka Jana, srov. Zj 1:16, 17). Lidé však byli stvořeni v šestý den, tedy v jiný den než hvězdy. Fakt, že andělé jsou spojováni s hvězdami, tedy neznačí a nemá značit den, kdy byli stvořeni.

Nejpravděpodobnější je, že andělé byli stvořeni v Genesis 1:1 spolu s nebesy a zemí, v jednom jediném stvořitelském skutku. Na tuto skutečnost nás odkazují i slova, která Bůh říká Jóbovi v kapitole 38 stejnojmenné knihy. Ve verši 4 Bůh hovoří o stvoření země jako takové: „Kde jsi byl, když jsem pokládal základy země!“ Poté ve verších 5 a 6 vykresluje dílo šesti stvořitelských dní, dílo tvarování a strukturování: „Kdo určil její rozměry, když to víš? Nebo kdo nad ní roztáhl měřicí šňůru? Do čeho byly zapuštěny její podpěry?“ A nakonec Bůh hovoří o andělech a říká: „Nebo kdo položil její rohový kámen, když jitřní hvězdy společně zpívaly a všichni synové Boží křičeli radostí?“ (verše 6b a 7). Rohový kámen je první částí pokládání základu, takže když se Bůh na konci svého seznamu vrací k základovému kameni, vrací se tím k prvopočátečnímu skutku tvoření země. A andělé už v tu chvíli byli přítomni, aby Ho při tomto díle chválili.

Z těchto faktů můžeme odůvodněně *hádat* (samozřejmě bez toho, že bychom v této věci byli dogmatictí), že Bůh stvořil nebesa a anděly v jediném okamžiku a poté stvořil prvotní zemi. Proto Genesis 1:1 říká „nebesa a zemi“, ne naopak, což ukazuje, že nebesa jsou vzorem pro zemi a že byla stvořena jako první.

Andělé byli stvořeni jako zástup, avšak ne jako rasa. Andělé se nežení a nevdávají; postupem času nejsou plozeni žádní další andělé. Všichni andělé byli stvořeni v jediném okamžiku, a to plně dospělí. Andělé se tedy nevyvořili z beztvarosti, prázdnoty a temnoty.

U člověka je tomu ale úplně jinak. Člověk je stvořen ze země, z hlíny, je pozemský (1. Kor 15:47), a Bůh ho buduje postupem času. Lůno je prázdné, dokud není naplněno novým člověkem. Během devíti měsíců těhotenství je ten malý nový člověk v temnotě a přechází z (relativní) beztvarosti k formě, jak to popisuje i Žalm 139:

Ty jsi zformoval mé nitro; utkal jsi mě v lůně mé matky.
... Mé kosti před Tebou nebyly skryty, když jsem byl
utvářen vskrytu, zručně utkán v hlubinách země. Tvé
oči viděly mou nezformovanou podstatu.

(Ž 139:13, 15–16)

Ačkoliv hebrejská slova v Žalmu 139 nejsou stejná jako ta v Genesis 1:2, obecný koncept tu stejný je.

Osudem lidské *rasy* je dorůst a dospět do svatého *zástupu*, do svaté armády. Proto se o Božích armádách hovoří jako o Hospodinově zástupu. Fakt, že služba v této armádě začíná ve věku dvaceti let (Num 1), značí, že ti, kdo do ní vstupují, již dosáhli určitého stupně dospělosti. Navíc, realita, že lidé dospívají od slávy ke slávě (2. Kor 3:18), že se postupem času stávají stále slavnějšími, zatímco andělé byli stvořeni jako slavní na samém počátku, nám znovu ukazuje, že andělský zástup je obrazem cíle lidského dospívání: od „beztvarosti“ maličkého dítěte po „andělskou“ slávu. Proto Ježíš říká, že lidé jsou ve své proměněné slávě „jako andělé v nebi“ a „nežení se ani nevdávají“ (Mt 22:30). Všimněte si, že o lidech tu není řečeno, že by se anděly *stávali* (navzdory populárním mystickým představám, jaké předkládá třeba film „It's a Wonderful Life“). Místo toho se lidé andělům *připodobňují*.

V určitém smyslu platí, že dospívání a růst ve slávě nemohou nikdy skončit, a to ani pro anděly ani pro lidi, jelikož v Bohu jsou vždycky a neustále nové hlubiny a výšiny, které poznávat, oceňovat a odrážet. V jiném smyslu však přijde chvíle, kdy člověk dosáhne dospělosti; a v tomto smyslu jsou člověku vzorem a modelem andělé.

Božím původním záměrem při stvoření tedy bylo, aby země dorostla do podoby nebes a aby člověk dorostl do podoby andělů. Tento „přirozený proces“ růstu a rozvoje, který byl vetknutý do řádu Starého stvoření, byl vzpourou člověka navždy zničen. V důsledku Pádu se

proces dospívání stal procesem úpadku a degradace; svět už se nestával zahradou, ale divočinou (Gen 4–6); člověk se začal podobat zvířatům a zeměplazům (Ř 1:23; Ž 135:18; 49:13).

V Novém stvoření, ustanoveném při vzkříšení Ježíše Krista, jsou svět a lidstvo obnoveny ke svému původnímu záměru. Na základě Kristova dokonaného díla, na základě toho, že Kristus dosáhl nebes, jsou „vývojové procesy“ Starého stvoření znovu-ustanoveny v Duchu.

Kosmičtí dozorcí

Svět [v poslušnosti a poddanosti vůči] Bohu řídí andělé. Pochopit tento aspekt biblického světonázoru je pro moderního člověka skoro vůbec nejtěžší, a proto bychom se na něj měli podívat více zblízka. Novodobým chápáním světa je, že kosmos řídí přírodní síly, někdy nazývané přírodní zákony. Výraz „přírodní zákon“ je pozůstatkem z dřívějších, křesťanštějších časů. Koncept „zákona“ si totiž žádá osobního zákonodárce a zároveň i osobní činitele, kteří by se jím řídili. To, co lidé naší moderní doby míní „přírodním zákonem“, by bylo lepší nazvat „přírodními silami“.

V tomto ohledu je většina moderních lidí deisty. Věří, že Bůh stvořil vesmír (před miliardami let), natáhl ho jako hodiny a poté ho nechal, ať už si dál běží sám. Bůh však občas do těchto přirozených procesů světa zasahuje, což novodobý člověk nazývá „nadmířenou“ událostí či „zázrakem“.

Tohle však rozhodně není biblický pohled. Křesťanství učí, že Bůh koná tím nejbližším, nejintimnějším způsobem a udržuje vesmír v chodu, a to *neustále*. Bůh není žádný „pan domácí, o kterém už dlouho nikdo neslyšel“. V kosmu nedochází k žádnému „působení“ neosobních přírodních sil. Bavinck píše, že

Bůh po stvoření světa nezanechal svět jemu samému na pospas. Není Bohem, který by na svět jen z dálky shlížel. Živý Bůh se poté, co stvoření vyšlo z Jeho ruky, nenechá přehlížet a odstrčit stranou.¹⁰³

Z biblické perspektivy platí, že k zázraku dochází tehdy, když Bůh udělá něco jinak, než jak to obvykle dělává. Jak napsal Auguste Lecerf:

Trvalé vztahy, které nazýváme přírodními zákony, jsou prostě „Boží zvyky“; nebo, lépe řečeno, jsou obvyklým řádem, který Bůh v přírodě prosazuje. Přírodní a fyzikální vědy se zabývají právě těmito zvyky či tímto zvykovým procesem. Zázrak ve své formě není ničím jiným než odchýlením od navyklého průběhu přírodních jevů v důsledku zásahu nového faktoru: mimořádné Boží vůle.¹⁰⁴

Poythress jde přímo k srdci celé věci:

Bible nám ukazuje osobní svět, ne neosobní zákon. Principy, které nazýváme vědeckými zákony, jsou pouhými přibližnými lidskými popisy toho, jak Bůh věrně a konzistentně jedná v rámci své vlády nad světem, přičemž tato vláda se děje skrze Jeho Slovo. Za tím, co vidíme a známe, nestojí žádná matematická,

¹⁰³ Herman Bavinck, *Our Reasonable Faith*, př. Henry Zylstra (Grand Rapids: Baker Book House, [1956] 1977), s. 178.

¹⁰⁴ Auguste Lecerf, *An Introduction to Reformed Dogmatics*, př. André Schlemmer (Grand Rapids: Baker Book House, [1949] 1981), s. 147.

fyzikální nebo teoretická „kosmická mašinerie“, která by všechno držela na svém místě. Tím, kdo skutečně vládne, je Bůh – a On vládne konzistentně.

Zázrak tedy není porušením „přírodních zákonů“ a není dokonce ani něčím, co by se stalo „bok po boku“ s nimi; je *konáním* toho jediného zákona, který skutečně existuje – Slova Božího. To, co Bůh říká, je zákon (viz Ž 33:6).¹⁰⁵

Bible nás učí, že Bůh aktivně „působí všechny věci podle úradku své vůle“ (Ef 1:11). O Církvi pak lze ještě jedinečnějším způsobem říct, že „je rozmanitost v působení, ale stejný Bůh, který působí všechno ve všech“ (1. Kor 12:6). Nicméně, to, že „v Něm žijeme a *pohybujeme se* a máme své bytí“ (Sk 17:28), platí o všech lidech.

Teologické učení, že Bůh koná spolu se všemi věcmi, se označuje jako doktrína *Boží součinnosti*. Louis Berkhof říká, že tato doktrína znamená

(1) Že přírodní síly nepůsobí samy o sobě, to znamená prostě na základě své vlastní inherentní moci; naopak, v každém skutku stvořené bytosti bezprostředně koná Bůh. Tento fakt je třeba zastávat v jasném kontrastu vůči deistické pozici. (2) Že druhotné příčiny jsou skutečné a nemají být považovány prostě za Boží činnou moc. Jedině za podmínky toho, že druhotné příčiny jsou skutečné, můžeme náležitě hovořit o součinnosti či spolupráci Prvotní Příčiny s příčinami

¹⁰⁵ Vern S. Poythress, *Symphonic Theology: The Validity of Multiple Perspectives in Theology* (Grand Rapids: Zondervan, 1987), s. 106.

druhotnými. Tento fakt je třeba zdůrazňovat v kontrastu vůči panteistickému konceptu, že Bůh je tím jediným činitelem, který ve světě koná.¹⁰⁶

Proto Bůh je Ten, kdo dává, aby pršelo a sněžilo (Ž 104:13; 147:8, 16);
Bůh je Ten, kdo dává trávě růst (Ž 104:14; 147:8).

Bůh obvykle dělá věci stejným způsobem, což nám umožňuje věnovat se našim povinnostem ve světě s jistotou, že se například nezmění gravitační konstanta. Gravitační konstanta, Coriolisova síla a další „síly“, které jsou popisovány přírodními vědami, jsou ve skutečnosti pravidelnostmi, jichž se Bůh sám rozhodl držet a které se rozhodl ustanovit pro své andělské prostředníky a činitele. Smluvní pravidelnosti našeho nynějšího světa byly ustanoveny po Potopě, jak je zjevné z Božího zaslíbení v Genesis 8:22, „Dokud zůstává země, nepřestane setba ani žeň, chlad ani žár, léto ani zima, den ani noc.“¹⁰⁷ Toto poetické tvrzení se týká celého přírodního světa a říká, že, co se týče přírody, Bůh až do konce světa nezmění základní způsob, jakým jedná. Z křesťanského hlediska je studium „přírodních zákonů“ studiem podmínek noemovské smlouvy.

¹⁰⁶ Louis Berkhof, *Systematic Theology*, 4. vyd. (Grand Rapids: Eerdmans, 1949), s. 171–172. Berkhof varuje před třemi bludy, jimž je třeba se vyhnout v souvislosti s doktrínou součinnosti: 1. Že spočívá pouze v obecném zprostředkování síly, aniž by jakýmkoliv způsobem určovala konkrétní skutek. 2. Že je takového charakteru, že člověk koná jednu část díla, zatímco Bůh část druhou. 3. Že Boží dílo i dílo stvořené bytosti je v rámci konkrétní součinnosti toho samého druhu; skutečností však je, že Boží dílo je vždy primární. Berkhof se věnuje i tajemství vztahu mezi Boží součinností a hříchem. Viz s. 172–175.

¹⁰⁷ To naznačuje, že během Potopy tyto jevy skutečně ustaly, což znamená, že rok Potopy byl rozsáhlou zázračnou událostí. Do určité míry je tím zpochybněna možnost vysvětlit každý fakt v kontextu uniformity kauzalit, jak se o to pokoušejí někteří kreacionističtí vědci.

Dovolte mi ilustraci, která mi pomohla při uvažování o celé této realitě. Podle toho, co čteme v knize Jozue 5:12, Bůh po čtyřicet let krmil Izrael v pustině manou. Izraelci prostě každé ráno, s výjimkou sabatu, našli na zemi manou. V pátek ráno bylo many dvakrát tolik. Když si ji někdo nechal přes noc, shnila, s výjimkou páteční noci (viz Ex 16). Navíc, v Deuteronomiu 29:4 čteme, že během čtyřiceti let v pustině se Izraelcům neobnosily ani pláště ani boty.

Nyní si představte dítě, které vyrostlo v tomto kontextu. Řekněme, že se narodilo, když Izrael tábořil u Sinaje. Po téměř čtyřicet let nepoznalo žádné jiné podmínky. Kdyby z něj vyrostl vědec, mohl by přijít s nějakými vědeckými „přírodními zákony“. Například by mohl věřit, že je přírodním zákonem, že ačkoliv tkaniny obecně se opotřebovávají, tkaniny, které nosí lidé, ne. Ačkoliv některé kožené předměty se opotřebovávají, boty, které nosí lidé, ne. Možná je tomu tak kvůli tomu, že lidé kolem sebe mají „omezující auru“, která brání opotřebování předmětů. Zároveň by mohl formulovat „přírodní zákon“, že gravitační a slapové síly slunce a měsíce každých sedm dní brání padání many, ale zároveň způsobují zdvojnásobení many den předtím. Koncentrace „kosmického záření“ působí, že kvalita many v den před jejím ustáním, je jiná, jaksi „koncentrovanější“, takže vydrží dvakrát tak dlouho, aniž by shnila.

Není těžké vidět, že taková vysvětlení by nebyla náležitá ani pravdivá. Náš dnešní svět na tom však není jinak. „Zákony“, které řídí přírodní procesy, jsou ve skutečnosti prostě způsoby, jak Bůh momentálně jedná.

To nás přivádí k otázce, jak se do fungování světa přírody zapojují andělé. Bible nám ukazuje, že andělé řídí svět, mimo jiné, v oblasti počasí. Pasáže, které nám tuto realitu jasně ukazují, najdeme například v Žalmu 104 a v knize Židům. Žalmista hovoří o Bohu a říká:

On pokládá trámy svých horních komnat na vodách;
On činí oblaky svým vozem; On kráčí po křídlech větru;
On si činí z vichrů své posly a z planoucího ohně své
služebníky.

(Ž 104:3–4)

Autor listu Židům vysvětluje, že tato slova hovoří o andělech: „A o andělech říká: On činí své anděly závaný vichru a své služebníky plamenem ohně“ (Žd 1:7).

To znamená, že andělé jsou alespoň někdy součástí praktického „provozování“ počasí, což v sobě nese implikaci, že andělé ve světě řídí i další věci. Bůh samozřejmě řídí a „provozuje“ svět *součinně*, ale alespoň někdy se do tohoto díla zapojují i andělé. Když si tedy například sundáte ze zápěstí hodinky a pustíte si je do klína, co způsobí, aby spadly? A aby padaly rychlostí, kterou bychom mohli popsat jako „gravitační konstantu“? Inu, to, aby padaly tímto způsobem, v první řadě způsobuje věčně činný a aktivní Bůh, který jedná podle zaopatření, jež On sám ustanovil v Noemovské smlouvě. Za druhé, je pravděpodobné, že je tímto způsobem buď stáhli nebo stlačili dolů gravitační andělé.

Musíme se postavit tváří v tvář faktu, že tento způsob uvažování se nám zdá „primitivní“ či „dětinský“, ale že jediným důvodem, proč se na něj tak díváme, je sekulární propaganda, kterou jsme prosáklí. Boží svět je přátelským světem, který řídí a drží v chodu On sám osobně a s ním Jeho andělé. Zkoumání „přírodních“ procesů je ve skutečnosti zkoumáním toho, jak Bůh a Jeho správci řídí Jeho dům.

Před vzestupem moderního sekularismu křesťanští teologové hovořili o takovýchto věcech mnohem otevřeněji a svobodněji. Dovolte mi v tomto kontextu poukázat na komentář Jana Kalvína na Ezechielovo proroctví. Kalvín si všímá faktu, že andělští cherubové, kteří vozí Boží

oblačný vůz, mají čtyři tváře: tvář člověka, tvář orla, tvář býka a tvář lva.
Kalvín se nerozpakuje říct, že

tyto hlavy pro nás představují všechna živá stvoření: ačkoliv totiž stromy a moře a řeky a byliny a vzduch a hvězdy a slunce jsou částmi vesmíru, přece je v živých bytostech bližší přístup k Bohu a jakési jasnější zjevení Jeho energie: v člověku, v býku, v orlu a ve lvu je totiž pohyb. Tato zvířata v sobě zahrnují všechny části celého vesmíru ve formě synekdochy, tedy onoho vyjádření, kdy část představuje celek. Zároveň platí, že jelikož andělé jsou živá stvoření, musíme v nich pozorovat, v jakém smyslu Bůh sám připisuje andělům hlavu lva, orla a člověka: zdá se totiž, že tyto jsou jen málo v souladu s jejich přirozeností. Bůh však nemohl ono *nerozdělitelné spojení, které existuje mezi pohybem andělů a pohybem veškerých [ostatních] stvoření*, vyjádřit lépe. Už jsme řekli, že andělé nejsou nazýváni Božími mocemi nadarmo: nuže, když lev buď řve nebo používá svou sílu, zdá se, jako by se hýbal svou vlastní silou, a to samé lze říct i o ostatních zvířatech. Bůh zde však říká, že živá stvoření jsou v nějakém smyslu součástí andělů, ačkoliv nejsou té samé podstaty, jelikož tuto skutečnost nemáme chápat ve smyslu podobnosti přirozenosti, ale projevu. Máme tedy chápat, že když se lidé pohybují a plní své povinnosti, oni sami se skutečně vztahují různými směry k předmětům svých snah, přičemž to samé činí i divoká zvířata, *a přece jsou pod tím vším andělské pohyby, takže ani lidé ani zvířata sebou nepohybují*

*sami, ale veškerá jejich síla závisí na tajném duchovním působení.*¹⁰⁸¹⁰⁹

Tak jako Nikajské vyznání říká, že Duch Svatý je „Pán a Dárce života“, i Kalvín, jak se zdá, cítil, že lidé i zvířata dostávají život a energii skrze andělské služebníky Ducha. Kalvínův výklad Ezechiele 1 možná v tomto konkrétním bodě nemusí být správný, což však nic nemění na tom, že jeho celkový světonázor byl v souladu s tím biblickým.

Andělé a lidé

Nyní, když plněji chápeme službu andělů, znovu vidíme, jak jsou andělé vzorem pro životy lidí. Jako lidé máme plnit Boží vůli na zemi tak, jak je naplňována v nebesích; máme v tomto světě jednat jako nebeský lid. Andělé – dokonalí Boží služebníci – jsou nám tedy příkladem.

Bible nám ukazuje tři konkrétní věci, které andělé dělají jakožto naše příklady. Za prvé, Bible nám ukazuje, jak andělé chválí Boha a kolem Jeho trůnu Ho vyznávají jako Svatého. Serafové v Izajáši 6 Mu zpívají „Svatý, svatý, svatý“; to samé dělají cherubové ve Zjevení 4. Když cherubové začnou tento zpěv, poté se přidává čtyřiaadvacet andělů druhého řádu a i oni uctívají Boha (Zj 4:8–11).¹¹⁰ Ve Zjevení 4 ještě nejsou přítomni lidé; tou dobou jsou stále ještě vyloučeni z nebes. Ve Zjevení 5 však vidíme Syna člověka, Beránka Božího, jak vystupuje na

¹⁰⁸ Pozn. př.: Kalvín doslova říká „závisí na tajné inspiraci“.

¹⁰⁹ Jan Kalvín, *Commentaries on the First Twenty Chapters of the Book of the Prophet Ezekiel*, př. Thomas Myers (Grand Rapids: Baker Book House, [1849] 1979), s. 334–335. Kurzíva přidána. Kalvínova kázání na Ezechiele byla jeho poslední prací – Kalvín zemřel předtím, než knihu dokončil – a odráží jeho nejdospělejší uvažování.

¹¹⁰ Těchto čtyřiaadvacet starších se občas přímo ztotožňuje s čtyřiaadvaceti hlavními kněžími chrámové bohoslužby. Já jsem však přesvědčen, že ve světle vývoje myšlenky ve Zjevení 4 a 5 se jedná o andělské archetypy čtyřiaadvaceti hlavních kněží na zemi.

trůn vedle svého Otce. Teď už se konečně může k nebeskému chóru připojit i vykoupený zástup. Cherubové spolu se čtyřiadvaceti hlavními anděly začínají novou píseň (Zj 5:8–10), k níž se přidává celý andělský zástup (Zj 5:11–12) a nakonec i lidstvo a celé stvoření (Zj 5:13–14).

Za druhé, tyto chvály tvoří hymnický Boží trůn. Boží trůn ve Stánku je zformován z cherubů; Bůh sedí na jejich natažených křídlech a nohy má na Arše, která je Jeho podnoží (1. S 4:4; 2. S 6:2; 2. Kr 19:15; Iz 36:16; Ž 80:2; 99:1).¹¹¹ Když se Boží trůn stává Jeho vozem, znovu vidíme, že Bůh je usazen nad křídly cherubů (1. Le 28:18; Ez 1:4–28). A tím samým způsobem Bůh trůnil na chvalách Izraele (Ž 22:4; 148:13), přičemž Jeho trůn nosili na ramenou levité (Num 4:15; 7:9; 2. S 6:3–7, 13). Boží zástupy pro Něj tedy pracují jako Jeho služebníci. Tím, že Ho zvedají a drží ve výši, Ho hlásají jako Krále.

A nakonec: Cherubové střeží Boží nebeský trůn a zabíjejí ty, kdo by se pokusili znesvětit Jeho svatost. Původně tento úkol dostal na zemi člověk (Gen 2:15), ale Adam dovolil hadovi chopit se jeho srdce, a tak byl znesvěcen. Proto bránu a přístup k pozemskému Božímu trůnu střežili i cherubové (Gen 3:24; Lev 10:1–2; 2. Le 26:19). Poté, co byl postaven Stánek, v něm byl Boží trůn oddělen od zbytku stanu oponou s cheruby (Ex 26:31). Vnější prostory Stánku však střežili ozbrojení levité, kteří měli pod hrozbou smrti zabránit hříšným přestupníkům hranic v přístupu (Num 18:3).¹¹² S příchodem Nové smlouvy se klíče Království vrací k lidem, jelikož strážcem Edenu se znovu stal Syn člověka (Mt 16:19; Sk 2:3; 5:1–11).

¹¹¹ Viz Menahem Haran, *Temples and Temple-Service in Ancient Israel* (London: Oxford University Press, 1978), s. 247.

¹¹² Pro více na téma levitských stráží, viz: James B. Jordan, „The Death Penalty in the Mosaic Law: Five Exploratory Essays“ (dostupné od služby *Biblical Horizons*, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713), kap. 3.

Závěr

Andělský zástup je vzorem a příkladem pro Církev. Tak jako andělé nesou vyvýšený trůn, i Církev svým kázáním a životem hlásá a vyvyšuje svého Krále. Tak jako andělé střeží trůn, i Církev svou kázní střeží Boží svatost. Tak jako andělé uctívají Boha kolem Jeho trůnu, i Církev uctívá svého Pána ve svátosti a v liturgii. A navíc, andělé jsou nám zároveň příkladem a vzorem pro naši práci ve světě. Tak jako se andělé s potěšením věnují práci a spravování světa pod Boží nadvládou, to samé bychom měli dělat i my, jelikož ve službě Bohu je dokonalá svoboda.

ČÁST TŘI

PROMĚNA SVĚTA

Rozdrť mi srdce, Bože ve třech
osobách, vždyť Ty

jsi zatím jen klepal, dýchal, leštil a
spravoval;

abych mohl povstat a stát, poraz mě
a sehni

Tvou silou, lámej, bij, obnov, avšak
předtím spal.

Já, jako město dobyté, pro jiné,
ach, marně se namáhám přijmout
Tě,

rozum, Tvůj místokrál, mně střežit
měl,

avšak zajat je, slabý či prolhaný,
a přece Tě draze miluji, toužím být
milován,

však zasnouben jsem, nepříteli
oddán.

Rozvaž mne, rozved' mne s poutem
tím,

přetni ho, k sobě vezmi mě, uvězni,

vždyť nespoután Tebou svobodu
nepoznám,

Tebou neuchvácen čistotu ztratím.

– John Donne –¹¹³

¹¹³ Pozn. př.: Podle díla *Holy Sonnets*, č. 14.

Kapitola 10:

Lámání chleba: Rituál proměny

V předchozích kapitolách jsme se zaměřovali na symbolické a ze své podstaty zjevující chápání světa, které nám předkládá Bible. Podrobněji jsme se podívali na základní „nábytek“ Božího domu-světa. Nyní je třeba všechny tyto kusy pospojovat do uceleného pohledu na svět a ukázat, jak Bůh jednal napříč proměňujícím procesem historie, aby tak vedl svět od slávy ke slávě. V nynější kapitole se zaměříme na proces této proměny. V kapitole 11 se podíváme na člověka, jenž je ústředním Božím zmocněncem a nástrojem proměny světa. Poté v kapitole 12 začneme studovat schéma světa, jak ho Bůh původně stvořil, a to, jak poté jednal, aby ho proměnil.

Bible začíná Zahradou a končí Městem. Toto prosté pozorování nám ukazuje na smysl historie, procesů, změny a času. Během let mezi Genesis 1 a Zjevením 22 se něco stalo. A tím něčím je dílo oslavování. Svět, který byl stvořen jako dobrý, byl proměněn. Zjevil a naplnil se jeho potenciál. Syrový materiál světa byl zapracován a proměněn v umění.

Božím zmocněncem a nástrojem oslavování světa, tohoto vedení světa od slávy ke slávě, je člověk. Bůh člověka postavil do místa mezi nebem a zemí. Člověk započal svůj život na vrcholu pyramidy, na svaté hoře. Odtamtud mohl vidět do nebes, vnímat nebeský vzor a poté ho přinést dolů do světa a proměnit zemi. „Bud' vůle Tvá jako v nebi, tak i na zemi.“ Stejným způsobem uviděl nebeský vzor na hoře Mojžíš, aby poté mohl podle tohoto vzoru postavit Stánek na pláni. Stejným způsobem vystoupil na horu Ježíš, aby tam vyučoval Kázání na hoře, a tak dal svým učedníkům vzor a plán Království.

Dílo oslavování bere přírodu a proměňuje ji v kulturu. Henry Van Til napsal, že kultura „je činností člověka jakožto nositele Stvořitelova obrazu při tvarování přírody podle jeho záměrů.“¹¹⁴ Člověk přepracovává přírodní slávy edenského světa v kulturní slávy Nového Jeruzaléma.

Jelikož úkolem člověka je starat se o Zahradu a zároveň ji střežit (Gen 2:15), měli bychom očekávat, že Bůh mu dal pokyny, jak toto poslání naplňovat. A tyto pokyny najdeme hned v Genesis 1.

Pětičetný vzor Božího díla

Bůh mohl svět stvořit v jediném okamžiku. Nebo ho mohl stvořit během šesti miliard let. Mohl si na to vyhradit šest vteřin nebo šest milénií. Fakt, že si Bůh zvolil svět stvořit během šesti dní, je velmi důležitý, jelikož jediným Jeho záměrem, který nám v této věci zjevil, je to, že chtěl svému obrazu, tedy člověku, ustanovit vzor. Tento vzor je nám zjeven v Exodu 20:10–11, kde je člověku řečeno, ať pracuje šest dní a odpočine sedmý den, protože právě tak jednal Bůh. Svět byl stvořen pro člověka; a Boží skutky v budování světa jsou pravzory skutků člověka, které mu vykreslují, jak má pokračovat v budování a oslavování světa, jak má proměňovat suroviny Edenu a Chavíly v dokonalou krásu Nového Jeruzaléma od slávy ke slávě. Dílo člověka v přetváření světa následuje vzor Božího původního díla stvoření.

Boží původní stvoření nebes a země z ničeho je samozřejmě něčím, co člověk nedokáže napodobit. Poté Bůh však už vždy jednal způsoby, které člověk napodobit dokáže. Přinesl světlo do tmy, dal formu beztvarému, pojmenoval nepojmenované, rozdělil přetvořený svět různým královstvím a tak dále. Člověk napodobuje tyto skutky

¹¹⁴ Henry Van Til, *The Calvinistic Concept of Culture* (Grand Rapids: Baker, 1959), s. 27.

osvětlováním, přetvářením, pojmenováváním, rozdělováním a podobně. Z důvodů, které si vyjasníme později, si nyní pojdme sloučit materiál v Genesis 1:2–2:4 do pětičetné sekvence skutků.¹¹⁵

Za prvé, Bůh se chopil stvoření. Jsem přesvědčen, že tento fakt je vyjádřený slovy „A Bůh řekl.“ Boží Slovo je Osobou Božské Trojice, která jedná ve světě, aby ho přetvořila podle plánu Otce a pod vznášejícím se vedením Ducha. Tuto skutečnost vidíme v Příkladu 8:30, v Janovi 1:3, 10 a v Židům 1:2–3. Otec plánuje; Syn vykonává. Syn přichází, aby konal Otcovu vůli. Boží Slovo je tedy Boží „rukou“, a tak je oslavený Syn usazen po Otcově pravici. Člověk jako obraz zjevuje tento aspekt Božího díla, když bere jakoukoliv stvořenou věc, aby s ní začal pracovat.

Za druhé, Bůh změnil strukturu stvoření. Toto přetváření vidíme především v prvních třech dnech stvoření, kdy Bůh *oddělil* světlo od tmy, vody nahoře od vod dole, a zemi od moře. Svět, který už byl slavný v tom, že odrážel Boží slavné bytí, byl postupně činěn ještě slavnějším skrze proces rozdělování a přetváření spočívající ve změně jeho struktury. Tento Boží skutek je něčím, co člověk jakožto Boží obraz neustále a nevyhnutelně znovu a znovu opakuje. Když vyndám knihu z mé knihovny, rozbil jsem tím původní formu mého pokoje a změnil jsem strukturu toho, co ji tvořilo. Když vydoluji rudu ze země a zahřeji ji, abych tak oddělil zlato od strusky, znovu tím něco přetvářím skrze změnu struktury. Tento skutek změny struktury je tím, o čem obecně uvažujeme jako o „práci“ ve striktnějším či užším slova smyslu.

Poté, co jsou věci rozděleny a je přetvořena jejich struktura, jsou samozřejmě jiné, než jaké byly dřív. Potřebují nová jména. „Zlatá ruda“ se proměňuje v „ryzí zlato“ a „strusku“. Proto vidíme, že Bůh v prvních

¹¹⁵ Materiál na téma „šestiprvkového rituálu“, který tvoří zbytek této kapitoly, byl původně publikován v mírně upravené formě jako: James B. Jordan, „Christian Piety: Deformed and Reformed“, *The Geneva Papers* 2:1 (September 1985). Objevuje se – znovu s některými jinými důrazy – i v: James B. Jordan, *Primeval Saints: Studies in the Patriarchs of Genesis*, kap. 1 a 2. Obě práce jsou dostupné od služby *Biblical Horizons*, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713.

třech dnech dává produktům své práce nová jména: den, noc, nebesa, země, moře. Podobně i my pojmenováváme nové plody našeho díla – ať už jsou jimi děti, umělecké artefakty nebo nové ulice.

Za třetí, Bůh rozdělil a dal své dílo. Tento fakt vidíme především v posledních třech dnech, kdy Bůh dal nebesa slunci, měsíci, hvězdám a ptákům; moře rybám; a zemi zvířatům a lidem.¹¹⁶ Toto rozdělení a dávání přirozeně následuje po práci ve striktnějším slova smyslu. Poté, co jsem něco vyrobil, mohu s produktem své práce udělat jednu ze tří věcí. Mohu si ho nechat pro sebe (stejně jako si pro sebe Bůh ponechal sabat a jako si pro sebe dočasně vyhradil ovoce Stromu poznání dobrého a zlého); mohu ho někomu dát; nebo ho mohu vyměnit za práci někoho jiného (ať už ve formě směnného obchodu nebo prodeje).

Když něco kupujete, skoro vždycky k tomu dostanete nějaký návod. Když někomu něco dáváte, obvykle mu k dárku přidáte i nějaké pokyny. „Ukážu ti, jak se to používá.“ Vidíme tedy, že když Bůh rozdělil svět, dal rybám, ptákům, zvířatům a lidem příkazy. Měli vládnout světu a měli se při tom podřizovat Božím příkázáním. Proto je Boží Slovo vždycky zároveň zaslíbením i příkazem, je udělením Jeho Království i pravidlem, jímž se v jeho kontextu řídit (srov. Gen 1:28–30).

Všimněte si, že pořadí je zde následující: nejprve dar, poté pravidla; nejprve zaslíbení, poté zákon. Bůh nám nejprve dává Království a poté ustanovuje pravidla, podle nichž máme žít. Pořadím zde nikdy není Zákon a poté Evangelium. Boží Slovo k nám přichází nejprve jako

¹¹⁶ Pozn. př.: Dalším nápomocným způsobem, jak o stvoření uvažovat, je „rozdělování“ v prvních třech dnech a následné „plnění“ toho, co bylo rozděleno, přičemž první trojice dnů odpovídá trojici druhů:

1) Světlo a tma	4) Nebeská světla
2) Vody nad a pod nebesy	5) Létavci, draci, ryby
3) Moře a souš s rostlinami	6) Dobytek, plazi, člověk
7) Odpočinek	

Strom života, který nám dává život, a teprve poté jako Strom poznání dobrého a zlého, který nám dává pravidla.

Za čtvrté, Bůh zhodnotil své dílo. Tento fakt vidíme v textech, které nám říkají, že Bůh si prohlédl to, co učinil, a „viděl, že to bylo dobré“ [Gen 1:10, 12, 18, atd.] a v Gen 1:31, „Bůh viděl všechno, co učinil, a bylo to velmi dobré.“ Úvodní zhodnocení předchází konzumaci či plné radosti z produktu práce. Před jedením přichází ochutnání. Když tedy maminka udělá polévku a nalije každému členovi rodiny misku, první ochutnání vede k hodnocení. „Tak co, jak vám chutná?“ Tato otázka nepřichází na konci jídla, ale po prvním ochutnání nebo nedlouho nato.

Za páté, Bůh se radoval ze svého díla. Boží sabatové spočinutí v sedmý den se nedělo odděleně od stvoření, ale v něm. Boží chrám, kde Bůh spočíval na svém trůnu, byl vždycky ve světě, například uprostřed tábora Izraelců či v centru [izraelské] země. Bůh poté, co okusil své dílo a shledal ho dobrým, spočinul a radoval se z něj. Podobně, jestli je polévka dobrá, vychutnáme si jí celou misku. Nebo možná dvě.

Těchto pět jednoduchých kroků je něčím velmi obyčejným a zároveň nevyhnutelným. Je – či by mělo být – povzbuzující a osvěžující uvědomit si, že naše zobrazování (ve smyslu napodobování) Boha nespočívá především v konání velkolepých, hrdinských skutků; je věcí velmi obyčejných, každodenních aktivit. Abych vám například mohl dát sklenici vody:

1. Vezmu do ruky sklenici ve skříňce a vezmu kohoutek.
2. Změním strukturu skříňky tím, že z ní sklenici vyndám. Stejně jako Bůh rozdělil vody od vod skrze to, že mezi ně umístil „nebeskou klenbu“, já oddělím jednu sklenici od ostatních sklenic a „umístím“ mezi ně prostor. Zároveň do sklenice oddělím vodu z potrubí, čímž rozdělím vodu od

vody. Pravděpodobně výsledný produkt nahlas nepřejmenuji, ale má mysl rozpozná, že „prázdna sklenice“ se stala „plnou sklenicí“.

3. Dám vám sklenici vody a možná řeknu „Napijte se.“
4. Vy vodu zhodnotíte. Možná bude chutnat špatně, jestli jsem teď týden nepoužíval kohoutek a předtím, než jsem vám nalil, jsem zapomněl odtočit vodu z trubek. Nebo může chutnat dobře.
5. Pokud usoudíte, že voda ve sklenici je dobrá, užijete si ji a vypijete jí víc.

Takové jednoduché, obyčejné, každodenní skutky neustále a nevyhnutelně napodobují Boží skutky při budování světa. A to znamená, že každé povolání, dokonce každý [nehříšný] skutek v celém životě, má nezměrnou důstojnost.

Šestičetný vzor díla člověka

Jelikož Boha ve své práci neustále napodobují všichni lidé, křesťané i odpadlíci, ústřední a rozhodující rozdíl mezi spravedlivými a ničemnými nemůže spočívat v oblasti skutků. Tím, co spravedlivé rozděljuje od ničemů, je jejich postoj; je to víra, která jde ruku v ruce s jejich skutky. V tom nejpravdivějším, nejvěrnějším biblickém slova smyslu je tímto postojem „zbožnost“, onen náboženský smysl, který doprovází všechny naše skutky. Tento požadavek správné víry či zbožnosti je předložen v Genesis 2 a 3 a vidíme ho v tom, že Bůh požadoval, aby člověk v rámci výše zmiňované souslednosti skutků udělal ještě jeden krok. Tímto dalším krokem je *díkůvzdání*, tedy vědomý skutek poddání sebe sama Bohu, stvrzení faktu, že Bůh sám je Tím, kdo vytyčil podmínky lidské práce, a zároveň i uznání, že On je Ten, kdo všechno dělá dobře. Tento skutek díkůvzdání má následovat

bezprostředně po prvním kroku „uchopení“ a před krokem „přetvoření“. Ačkoliv duchem vděčnosti a díkůvzdání mají být prostoupeny všechny naše skutky, přinejmenším někdy by na tomto místě celé sekvence měl přijít otevřený skutek díkůvzdání.

Co je díkůvzdání? Díkůvzdání je hlásáním chvály a uznáním závislosti na někom jiném. Člověk neděkuje sám sobě – to by bylo absurdní. Proto si Bůh, když tvořil svět, neděkoval. Když vám za něco děkuji, uznávám tím, že jste pro mě něco udělali (uznávám závislost), a vyjadřuji vděk (ne rozmrzelost).

List Římanům 1:21 hovoří o všech lidech, a proto o to důrazněji hovoří o Adamovi a o Evě, a říká, že „ačkoliv poznali Boha, neoslavili Ho jako Boha ani Mu *nevzdali díky*.“ Člověk byl stvořen v šestý den týdne stvoření. Byl stvořen uprostřed dne, až po zvířatech. Předtím, než tento první den skončil, Bůh přivedl Adamovi zvířata, aby je pojmenoval. Dalšího dne byl sabat, tedy čas, kdy měl Adam předstoupit před Boha a vzdát díky, kdy měl oslavit Boha jako Boha.

Je důležité zamyslet se nad tím, co pro Adama znamenalo pojmenovat zvířata. Nedával jim nová jména, která by byla důsledkem díla přetvoření. Adam se spíše snažil popasovat s tím, jak už věci byly. Označit něco je způsob, jak se toho chopit. S věcmi, které nedokážeme pojmenovat, nejsme schopni pracovat. Pojmenovat zvířata tedy pro Adama nebylo prací ve striktním slova smyslu. Adam se prostě [ve svém uvažování] chopil stvoření.¹¹⁷

Předtím, než měl Adam začít se stvořením pracovat, musel vzdát díky Bohu a uznat tím Jeho svrchovanost. Adam však neměl vzdát Bohu díky s prázdnýma rukama. Měl Bohu vzdát díky s Božím stvořením

¹¹⁷ Biblická jména jsou deskriptivní. Proto Abraham znamená „Otec zástupu“ a Izák v podstatě znamená „Smích“. Když Adam pojmenovával zvířata, nebylo to prostě tak, že by jim přiřazoval náhodné zvuky. Místo toho každému z nich dal vhodné deskriptivní jméno. Adam měl [Bohem danou] moudrost vykládat svět náležitým způsobem a rozpoznat charakter, který Bůh každé stvořené bytosti dal.

v rukou. Tento akt v sobě zahrnoval zasvěcení a odevzdání Adamových *budoucích* skutků Bohu. Proto Adamovy budoucí skutky měly zahrnovat pohyb a posun celého stvoření *od slávy ke slávě* skrze jeho přetváření, změnu struktury a přerozdělování. Adamův šestičetný rituál celého života tedy byl následovný:

1. Adam se měl chopit stvořeného řádu.
2. Předtím, než s ním bude pracovat, měl Adam vzdát díky Bohu za Jeho dar stvoření.¹¹⁸
3. Poté měl Adam rozbít a přeskupit strukturu dané části stvořeného řádu. Výsledkům svého díla měl dát nová jména (např. Gen 4:17).
4. Následně měl Adam rozdělit své dílo druhým. Desátek (10 %) měl o sabatu, [každotýdenním] dni soudu, odevzdat Bohu, Jemu ke zhodnocení. Zbytek si Adam měl nechat pro sebe nebo ho rozdělit druhým skrze dávání či obchodování. Stejně jako my dnes k věcem, které si kupujeme, dostáváme návod od výrobce, i Adam by těm, kdo by přijali jeho dary nebo koupili jeho zboží, dal konkrétní pokyny.
5. Následovalo by hodnocení Adamových skutků. Adam by hodnotil své vlastní skutky; zároveň by je hodnotili i další lidé. Část danou Bohu by hodnotil Bůh sám, a to jako součást zastupující celek.¹¹⁹

¹¹⁸ Jedná se o skutek prvotní oběti, o obětování Božího světa Bohu, a to bez [přidaných] lidských skutků. Proto zde jde o skutek víry odděleně od skutků, což odpovídá sabatu jako prvnímu [celému] dni týdne člověka.

¹¹⁹ Jedná se tedy o skutek eschatologické oběti, v rámci nějž se obětuje Bohu Jeho svět jako proměněný lidskými skutky. Proto zde jde o skutek víry, který v sobě zahrnuje lidské skutky, což odpovídá sabatu jako poslednímu dni týdne.

6. Ze skutků nepadlého Adama by se poté radovali všichni, a především pak Bůh, pro něhož by tyto skutky byly sladkou, libou vůní.

Rád bych zde poukázal především na dva aspekty. Prvním je, že tento proces se odehrává v čase. Proto to, co je „dobré“ v rané fázi historie, už nemusí být „dobré“ později. Dospělí mohou kresbičku dítěte označit za „velmi dobrou“; kdyby však autorem té samé neumělosti byl dospělý, dočkal by se velmi jiného hodnocení. Je důležité uvědomovat si a stvrzovat eschatologický charakter dobra, jelikož pomáhá vysvětlit skutečnost, že díla lidské práce nepřetrvávají.

Tento fakt nám zároveň vysvětluje, proč každá fáze Staré smlouvy byla pro svou dobu dobrá a obdivuhodná, ale zároveň později potřebovala být nahrazena. Novozákonní Písma někdy hovoří o Staré smlouvě pohrdavě a používají pro ni označení jako „slabé a bezcenné základní principy“ (Ga 4:9), „mléko pro děti“ (Žd 5:13) a podobně – dělají to však výhradně ve srovnání s Novou smlouvou. V roce 1400 př. Kr. byla mojžíšovská smlouva tou nejedinečnejší věcí na světě (Dt 4:6–8). Ale to, co je dobré pro dítě, nutně není stále dobré pro dospělého; a je zvrácené držet se dětinských věcí (Ga 4:1–11; 1. Kor 13:11).

Druhým aspektem, který se také týká faktu, že lidské skutky samy o sobě nepřetrvávají, je, že tento šestičetný rituál práce člověka je skutkem oslavování. Člověk je Božím nástrojem a jednatelům při oslavování světa, při vedení světa do větší slávy. Svět byl stvořen slavný, ale má se postupně skrze ruce člověka stát slavnějším. „Sláva“ je konceptem, který je obtížné popsat, ale je jasné a zjevné, že souvisí se zjevením Boha. Víme, že Bůh je plně zjevován, a tedy plně oslavován, ve všem, co stvořil. A přece, dílem člověka je zjevovat Boha ještě více a přinášet Mu ještě více slávy. Tohle je teologický paradox, občas

nazývaný¹²⁰ „problém plného kbelíku“. Jestli Bůh je plně slavný, jak může stvoření přidávat k Jeho slávě? Jestli Bůh je plně zjeven ve stvoření (Ř 1:19–20), jak se může zjevovat ještě plněji? Tohle je tajemství, ale zároveň je to velmi zjevně pravda.

Postupné zjevování a oslavování Boha v historii se neděje ani tak skrze proces odhalování toho, co je skryto, ale spíše skrze proměňování toho, co už je zjeveno. Právě zde máme tajemství času, růstu a dějin. Je však něčím ohromujícím, že dokonce i ty nejprostší lidské skutky mohou přispívat k Boží slávě a zjevovat Boha ve větší plnosti.

Tento druhý aspekt nám také dává perspektivu ohledně pomíjivého charakteru plodů lidské práce. Velkolepé malby z dob reformace tmavnou a rozpraskávají věkem. Mnoho jich bylo zničeno ve válkách. Z Bachových pěti velkých Pašijí se dochovaly pouze dvě. Všechna naše díla jsou jako hrady z písku. Proto někteří někdy argumentují, že lidská práce má v rámci stvoření jen jediný účel, a to vychovávat a tvarovat člověka. Šestičtetným rituálem práce je postupně proměňován a oslavován Adam sám. Ačkoliv takové uvažování se dotýká důležité pravdy, má jeden zásadní problém. Tím zásadním problémem je ono slovo „jen“. Představa, že lidská práce existuje jen proto, aby tvarovala člověka, redukuje hodnotu práce pouze na subjektivní rozměr. Je nutné, aby práce měla i objektivní základ, jímž je vyznání, že lidská práce, pokud je v konečném důsledku hodnotná, postupně zjevuje a oslavuje Boha. Dokonce i jestli konkrétní lidský výtvar sám nakonec nepřetrvá, tak jako hrubé kresbičky dítěte, zjevení Boha a oslava celého stvoření jsou postupné a kumulativní.

Porušení a obnova

¹²⁰ Pozn. př.: Například teologem Johnem M. Framem a jeho žáky.

Žel, tento proces oslavování byl porušen a zkažen. K Adamovu hříchu došlo právě v druhém kroku jeho rituálu. Odmítl vzdát Bohu díky, protože to ani udělat nemohl. Adam nemohl vzdát Bohu díky se zakázaným ovocem v ruce. Adamův původní hřích tedy zahrnoval (mimo jiné) selhání v tom oslavovat Boha jako Boha (přetvářením stvoření podle Jím ustanovených pravidel) a vzdávat Mu díky (vyjadřováním závislosti na Bohu a vděčnosti za to, co Bůh člověku dal). To znamená, že byl porušen šestičetný rituál, jenž byl původně zamýšlen a ustanoven pro dobro člověka. Tuto realitu vidíme v praxi u Kaina:

1. Kain se chopil stvoření, aby ho přetvořil v město člověka.
2. Kain neděkoval ani nevyjadřoval závislost a vděk vůči Bohu ani nikomu jinému.
3. Kain přetvořil část země Nódu do ničemného města a pojmenoval ho Henoch (Gen 4:17).
4. Kain dal své dílo svému synu Henochovi a jeho dědicům. Tím, že to udělal, se stal jejich zákonodárcem.
5. Bůh sestoupil, aby zhodnotil skutky lidí, a zjistil, že jsou zlé (Gen 6:3, 5; srov. 11:5).
6. Bůh celou situaci vyřešil tím, že na lidi vylil svůj soud, a tak „odpočinul“ (Gen 6:7; srov. 11:8; Dt 28:63; Ž 2:4).

Místo toho, aby práce člověka oslavovala svět, ho tedy postupně více a více kazila. Místo procesu oslavování tu máme proces kažení (ačkoliv omezovaný „obecnou milostí“, tedy drobky, které padají „psům“ z Pánova Stolu; Mt 15:26–27). Místo paradoxního nárůstu Božího zjevení tu máme paradoxní zastírání tohoto zjevení (ačkoliv Bůh je i nadále plně zjevován!).

Kdyby tento proces kažení nebyl zastaven, byl by vedl ke zničení světa. Božím zaslíbením po Potopě však bylo, že Bůh nikdy znovu nedovolí, aby celý proces zašel až tak daleko. Místo toho už v mládí lidstva zasáhne, aby věci napravil (Gen 8:21). Tato náprava a obnova samozřejmě zahrnovala celé dílo Ježíše Krista, především pak Jeho zástupnou smrt pod Božím hněvem za naše hříchy a Jeho vzkříšení, které v sobě neslo ustanovení přetvořeného a proměněného Božího Království.

Řečeno z praktického hlediska, Ježíš zasadil do samotného srdce Božího Království ceremonii, která má přetvořit strukturu našeho uvažování a obnovit náš směr podle náležitých hranic našeho povolání. Samozřejmě, udělal to ustanovením večeře Páně, která nás obnovuje a navrácí ke svatému šestičtetnému rituálu.¹²¹

1. Ježíš vzal chléb; a poté, co se z něj sám napil, vzal kalich.
2. Ježíš za chléb a za víno vzdal díky.
3. Ježíš přetvořil chléb tím, že ho zlomil. V rámci starosmluvního obětního systému se vždycky, když byla oběť zabita a rozdělena na části, oddělila krev od masa (Lev 1:5, 9). Proto Ježíš dal svým učedníkům víno odděleně od chleba; měly by se přijímat odděleně. Ježíš pojmenoval výsledky svých skutků novými jmény; nazval chléb svým tělem a víno nazval svou krví.
4. Ježíš dal chléb a víno všem přítomným. Zároveň jim dal příkaz, ať „to dělají“ jako Jeho připomínku.
5. Všichni je ochutnali. „Ochutnejte a pohledte, že Pán je dobrý“ (Ž 34:9). Všichni kromě jednoho je

¹²¹ Stavím na rozboru čtyřčtetného rituálu, který předkládá Gregory Dix, *The Shape of the Liturgy* (Westminster, England: Dacre Press, 1945).

ohodnotili jako dobré. Jidáš je ohodnotil jako špatné (pokud budeme v rámci argumentu předpokládat, že Jidáš byl při ustanovení večeře Páně stále přítomen, což je už dlouho předmětem debat).

6. (Poté, co Jidáš odešel,) zbožní učedníci zůstali s Ježíšem a po nějakou dobu se radovali z Jeho společenství a vyučování (J 14–17).

Provádění tohoto každotýdenního rituálu v rámci společného uctívání církve je samým srdcem liturgické zbožnosti, což je zjevné z obou hlavních částí bohoslužby. Šestičetný rituál v rámci Eucharistie, tedy v rámci svatého přijímání, je zjevný, ale odehrává se i v rámci *Synaxis*, tedy při službě Slova. Prakticky v každé církvi, bez ohledu na to, jak neliturgickou se třeba snaží být, probíhá hlásání Slova zhruba takto: Slovo se nejprve přečte, poté se za něj vzdá dík a pak se Slovo káže. Šestičetný rituál v rámci hlásání Slova je tedy následovný:

1. Lektor bere Slovo a čte část či části Slova, aniž by je komentoval.
2. Následuje díkůvzdání za Slovo a prosba, aby Duch požehnal jeho výklad.
3. Slovo je rozděleno a v kázání prochází změnou struktury. Kázání vykládá text, v rámci čehož používá slova, která se v něm nenacházejí – části a obsah textu jakoby dostávají nová jména, přičemž při kázání je zároveň...
4. Slovo dáno naslouchajícímu lidu jako Boží příkaz, jak má žít. Slovo předkládá zaslíbení i zákon, popis výsad Království i náčrt povinností v Království.

5. Lidé hodnotí to, co slyší. Tím nechci naznačovat, že by posluchači snad měli povinnost celé kázání nějakým profesionálním způsobem posoudit, ale že to, co slyší, nevyhnutelně budou hodnotit. A posluchači jsou chváleni, jestli to, co slyší, posuzují pozorně a pečlivě (Sk 17:10–11).
6. Za předpokladu, že posluchači shledají dané kázání dobrým a prospěšným, odnesou si jeho poselství a inspiraci s sebou a budou je vztahovat do svých životů, což jim bude k radosti.

Nejen, že je provádění tohoto rituálu v rámci bohoslužby srdcem liturgické zbožnosti, ale zároveň nás i obnovuje a navrácí k pravé zbožnosti praktické. Ježíš nám dává vzor, který máme následovat v celém svém životě. Díky Jeho dílu se v Kristu můžeme chopit padlého stvoření (a to bez ohledu na to, jak převráceným se stalo), vzdávat za něj díky a pracovat na něm, obnovovat ho a postupně ho proměňovat k Boží slávě.

Ježíš nám tím, že (v tajemství) proměňuje chleba ve své tělo, předkládá vzor celého charakteru Království. „Kristovo tělo“ je označením i pro Církev, což znamená, že to, jak jsou lidé přiváděni do Církve, je paralelou k proměně chleba v Kristovo tělo. Lidé jsou zlomeni, rozseknuti v půli smluvním Slovem (Žd 4:12), a přetvořeni v Kristovo tělo.¹²² Eva (Nevěsta) je vyřata ze svého vztahu jednoho těla s Adamem a poté přetvořena do nového vztahu jednoho těla (skrze Ducha) s Novým Adamem. Padlé první stvoření, ať už ve formě chleba nebo lidu,

¹²² Uzavírání smluv v Bibli vždycky zahrnuje akt rozdělování a přetváření struktury. Proto byla Eva oddělena od Adama a poté k němu byla znovu připojena ve vztahu jednoho těla. Podobně, když Bůh uzavřel smlouvu s Abrahamem, zvířata [fungující v roli smluvních zástupců] byla rozříznuta v půli (Gen 15). Viz O. Palmer Robertson, *The Christ of the Covenants* (Grand Rapids: Baker, 1980), především s. 127nn.

je skrze smrt a vzkříšení přetvořeno do jednoty s Kristem. Vskutku, jelikož všechny věci jsou v Kristu, celý stvořený řád, a zdaleka nejen lidé, je postupně proměňován tím, že je přetvářen (a přesouván) v Kristovo „kosmické tělo“ (Ko 1:17–23).

Proto je struktura liturgické zbožnosti i praktické zbožnosti stejná: tvoří ji šestičetný rituál. Vykupitelským klíčem k oběma je díkůvzdání v Kristu. Liturgická zbožnost slouží praktické zbožnosti tím, že: 1) stanoví její základní vzorec v rámci večeře Páně; a 2) začleňuje lidi do spojení a jednoty s Kristem a poté je posílá ven, ať promění svět ke stejnému obrazu.

Rozlišení mezi křesťanem a odpadlíkem tedy leží v bodě díkůvzdání. Není možné chopit se světa se záměrem hřešit, a přesto za to Bohu vzdávat díky. Člověk nemůže nabít zbraň se záměrem zavraždit svého nadřízeného a poté za to Bohu vzdát díky.

Ústřednost uctívání

Uctívání nás tedy trénuje ke správnému způsobu nadvlády nad stvořením. Pokud bychom šli do světa, aniž by nás přetvářel Bohem ustanovený rituál, jednali bychom se stvořením po vzoru Kaina; degradovali a ničili bychom svět i sami sebe. V uctívání jsme však přetvářeni podle Bohem daného vzorce, abychom ke světu přistupovali náležitě a podle pravdy. I z tohoto důvodu historické liturgie Církve zdůrazňovaly díkůvzdání. Jedná se totiž o ústřední způsob, jak Církev slouží jako nástroj proměny světa.

Eucharistická liturgie, která velmi rychle a organicky vyrostla kolem základního šestičetného rituálu Večeře (a „Eucharistie“ znamená „Díkůvzdání“), zdůrazňovala vzdávání díky. Tato skutečnost je stále velmi zjevná v jakékoliv dnešní liturgické církvi. V uctívání všech historických církví, které si nějakým způsobem zachovaly staré katolické

liturgické formy, najdeme následující postup (či postup velmi podobný) (tento příklad čerpá ze západní tradice):

Služebník, který uctívání vede, na začátku eucharistické bohoslužby po *Sursum corda* („Srdce vzhůru“ či „Pozvedněte svá srdce“; vystoupení do nebes k uctívání) řekne: „Vzdejme díky Pánu, našemu Bohu.“ Lidé odpovídají „Je to náležité a spravedlivé.“

Poté celebrant pokračuje a modlí se: „Vskutku, je náležité, správné a dobré, abychom ve *všech* dobách a na *všech* místech vzdávali díky Tobě...“ Zde vidíme potvrzení, že díkůvzdání musí charakterizovat všechno, co děláme, a nejen ústřední akt bohoslužby. Celebrant dále pokračuje: „Proto s anděly a s archanděly a se vším nebeským zástupem chválíme a velebíme Tvé slavné jméno,“ a přichází *Sanctus*, ono andělské „Svatý, svatý, svatý“ [srov. Iz 6:3].

Eucharistická modlitba, která následuje, také zahrnuje díkůvzdání, například slovy jako „Proto, pamatujice na Jeho spásná ustanovení, Jeho životodárné utrpení a smrt, Jeho slavné vzkříšení, nanebevstoupení a usazení na trůn a na Jeho slib, že znovu přijde, vzdáváme Ti díky, Všemohoucí Bože, a to ne tak, jak bychom měli, ale tak, jak jsme schopni.“

Po večeři Páně celebrant vybízí kongregaci: „Vzdejte díky Pánu, protože je dobrý.“ Lidé odpovídají: „A Jeho milosrdenství trvá navěky.“ Poté následuje další modlitba díkůvzdání: „Vzdáváme Ti díky, Všemohoucí Bože, že jsi nás občerstvil tímto životadárným darem...“ Celou bohoslužbu uzavírá *Benedicamus*, kdy vysluhující zvolá: „Chvalme Pána!“ a kongregace zakřičí: „Bohu buď dík.“

Tímto způsobem náležitá bohoslužba formuje věřícího k náležitému uvažování a nasměrování v celém jeho životě. Jelikož lidé neustále a nepřetržitě konají skutky přetváření struktury stvoření a jeho rozdělování a hodnocení, bylo by nemožné snažit se oddělit každý jeden skutek života a v náležitém místě souslednosti konkrétním způsobem

vzdát díky. Když se vrátíme k výše zmiňovanému příkladu, obvykle se nezastavujeme, abychom vzdali díky, pokaždé, když vyndáme sklenici ze skřínky. Nicméně, jsou tu konkrétní časy dne, kdy je podle konsenzu křesťanské moudrosti napříč věky vhodné a náležité zastavit se a děkovat. Nejsamozřejmějším a nejzjevnějším příkladem těchto časů jsou časy jídla. Poté, co bylo jídlo postaveno na stůl (abychom se ho mohli vizuálně „chopit“), vzdáváme díky a pak začínáme pracovat na jeho konzumaci (změna struktury, radování se z plodů práce, atd.). Podobně, první věcí, kterou děláme ráno poté, co se [ve své mysli] chopíme úkolů a událostí dne, je to, že vzdáváme díky. Veřejná setkání dříve začínala modlitbou, teprve pak se dala do práce. Tímto způsobem se v každodenním životě neustále opakuje jednoduchý šestičetný rituál, a tak přichází Království.

Proto je důraz na díkůvzdání v liturgické zbožnosti klíčem ke zbožnosti praktické či pracovní. Pro ranou církev byl tedy celý život uctíváním, ať už speciálním, ceremoniálním, rituálním uctíváním, nebo obecným uctíváním díkůvzdání v celém životě (1. Te 5:18). Tato zbožnost zaměřená na uctívání byla charakteristickým rysem nejranější církve. A musí se stát charakteristickou i pro nás dnes.

Závěr a upřesňující dodatek

Ačkoliv by bylo zajímavé a cenné zaměřit se na mnohem více příkladů toho, jak mají lidé proměňovat Boží svět skrze výše zmiňovaný šestičetný rituál, tím, na co se v této knize zaměřujeme především, jsou Boží vlastní skutky. V každé fázi biblických dějin vidíme, že Bůh 1) se chopí stávající zhoršující se situace; 2) rozbijí svůj lid skrze přechodový proces smrti a vzkříšení; a 3) poté svůj lid znovu upevňuje s novou, obnovenou smlouvou. Pokaždé, když tak Bůh jedná, přináší novou smlouvu, novou fázi historie, nový *model světa*. Tomuto vzorci se budeme podrobněji věnovat v kapitolách 12 až 18. Obeznámit se s tím,

jak Bůh jedná, nám, mimo jiné, pomůže lépe pochopit, co se v našem světě děje v naší době.

Jak už jsem zmiňoval výše, můj rozbor pěti- či šestičetného rituálu práce a uzavírání smluv původně vzešel z postřehů, které Dom Gregory Dix předložil ohledně čtyřčetného rituálu Eucharistie.¹²³ Netvrdím však, že se jedná o jediný užitečný či jediný biblický způsob, jak celou sekvenci rozdělit.

V mé původní studii jsem tuto sekvenci nepropojil s uzavíráním smluv ani s obnovou smlouvy v rámci uctívání, ale pouze se vztahem mezi uctíváním a prací (šestičetný rituál uctívání nás obnovuje k náležitě vděčnému postoji při naší práci).¹²⁴ Velmi zjevně je zde však jasná korelace mezi pěti fázemi Božího díla stvoření a strukturou Božích smluv, jejichž aspekty lze také shrnout v pěti bodech.¹²⁵

Učenci, kteří se specializují na charakter smlouvy a na uzavírání smluvních svazků v Bibli, rozdělují smluvní souslednost několika různými způsoby.¹²⁶ Lze říct, že tam, kde se Boží smlouva s člověkem zjevuje nejplněji (což lze ilustrovat z mojžíšovské smlouvy), zahrnuje následující kroky a aspekty:

¹²³ Znovu pracuji s výše zmiňovaným Dixovým modelem.

¹²⁴ Viz Jordan, „Christian Piety: Deformed and Reformed“.

¹²⁵ Pro příklad, viz James B. Jordan, „Hexameron: Theological Reflections on Genesis One (A Syllabus)“ (dostupné od služby *Biblical Horizons*, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713), kap. 19.

¹²⁶ James B. Jordan, *Covenant Sequence in Leviticus and Deuteronomy* (Tyler, TX: Institute for Christian Economics, 1988). Důležitá literatura na toto téma zahrnuje: George E. Mendenhall, *Law and Covenant in Israel and the Near East* (Pittsburgh: Biblical Colloquium, 1955). Mendenhall rozděluje smlouvu do sedmi základních částí. Klaus Baltzer, *The Covenant Formulary: In Old Testament, Jewish, and Early Christian Writings*, př. David E. Green (Philadelphia: Fortress Press, [1964] 1971). Baltzer nachází šest různých základních částí. Meredith G. Kline, *The Structure of Biblical Authority*, rev. vyd. (Grand Rapids: Eerdmans, 1972). I Kline vidí šest „standardních sekcí“, s. 121.

1. Ohlášení Boží transcendence [či autority]; Bůh se chopí situace (Ex 2:24–25; 20:3).
2. Hlásání Božího nového Jména, které odpovídá nově ustanovované smlouvě (Ex 3:13–15; 6:2–8; 20:2a).
3. Oznámení toho, jak Bůh vzal svůj lid ze staré smlouvy a ze starého světa do nové smlouvy a do nového světa (Ex 20:2b; Dt 1:6–4:40).
4. Ustanovení nového smluvního řádu, především pak jeho správních hierarchií (Ex 18:13–27; Dt 1:9–18).
5. Přidělení nových jmen konečnému výsledku (Gen 1:4–5, 6–8, 9–10; v Mojžíšově době bylo tímto novým jménem „dětí Izraele“).
6. Udělení či rozdělení oblasti či sféry nadvlády smluvnímu správci či vazalovi (Ex 3:8; Dt 1:19–12:31).
7. Příkazy a ustanovení spojené se správou této svěřené sféry (Ex 20–23; Dt 5:1–26:19).
8. Ohlášení kritérií, podle nichž Bůh bude hodnotit jednání člověka; Bůh zaslibuje požehnání a vyhrožuje kletbami (Ex 23:25–33; Dt 27; 28).
9. Ustanovení svědků, aby Bohu hlásili chování člověka (Ex 23:20–23; Dt 4:26; 30:19).
10. Opatření ohledně uchování smluvních dokumentů (Ex 40:20; Dt 31:9–13).
11. Zaopatření ohledně souslednosti smluvních místosprávců (Dt 31:7, 14, 23; 34).
12. Umělecké básně a písně, které smlouvu shrnují a jimž se mají učit budoucí generace (Dt 31:14–33:29).

Pravděpodobně bychom mohli vymyslet i další aspekty; klíčové by v této otázce bylo, jak podrobnou strukturu bychom chtěli mít.

Výše zmiňovanou smluvní strukturu lze nápomocně a biblicky uspořádat více než jedním způsobem. Je možné a vhodné vidět ji tak, že vychází z Boží svrchované *Nadvlády* (1–3), projevuje se skrze Boží svrchovanou *Autoritu* (4–7) a vrcholí ve zjeveních Boží svrchované Přítomnosti s Jeho lidem (8–12).¹²⁷ Stejně možné a vhodné je vidět tuto strukturu v pěti bodech či aspektech:¹²⁸

1. Boží transcendence (1–2).
2. Nový řád a nová hierarchie (3–5).
3. Příkazy a ustanovení (6–7).
4. Sankce (požehnání a kletby) (8–9).
5. Ustanovení ohledně následovnictví a předávání smlouvy (10–12).

V této studii, jejímž ústředním zájmem je to, jak Bůh postupně v historii ustanovuje své nové Království, se v podstatě budeme zabývat čtyřmi kroky či fázemi:

¹²⁷ Viz John M. Frame, *Doctrine of the Knowledge of God* (Phillipsburg, NJ: Presbyterian and Reformed Pub. Co., 1987).

¹²⁸ Nejrozsáhlejší rozbor přístupu založeného na pětibodovém modelu předkládá Ray R. Sutton, *That You May Prosper: Dominion by Covenant* (Tyler, TX: Institute for Christian Economics, 1987); srov. Sutton, *Who Owns the Family?: God or the State?* (Fort Worth: Dominion Press, 1986); *Second Chance: Biblical Principles of Divorce and Remarriage* (Dominion, 1988). Viz také Suttonův newsletter *Covenant Renewal*, který vydává služba *Institute for Christian Economics*, P. O. Box 8000, Tyler, Texas, 75711.

Gary North s tímto modelem pracuje v několika knihách včetně *The Sinai Strategy: Economics and the Ten Commandments* (Tyler, TX: Institute for Christian Economics, 1986); *Liberating Planet Earth: An Introduction to Biblical Blueprints* (Fort Worth: Dominion Press, 1987); *Inherit the Earth: Biblical Principles for Economics* (Dominion, 1987); *Healer of the Nations: Biblical Principles for International Relations* (Dominion, 1987).

Další významné knihy, které používají nějakou verzi tohoto modelu, zahrnují: David Chilton, *The Days of Vengeance: An Exposition of the Book of Revelation* (Fort Worth: Dominion Press, 1987); Gary DeMar, *Ruler of the Nations: Biblical Principles for Government* (Dominion, 1987); George Grant, *The Changing of the Guard: Biblical Principles for Political Action* (Dominion, 1987).

1. Boží ohlášení Jeho záměru, včetně Jeho soudu nad starým světem.
2. Exodus Božího lidu do nového světa.
3. Ustanovení a upevnění Božího lidu v novém světě.
4. Dějiny (a úpadek) nového světa.

Podrobnější diskuzi o tomto vzorci si však schováme až do kapitoly 13, jelikož předtím, než se zaměříme na historii, se potřebujeme podrobněji podívat na člověka a na svět jako takový.

Pán nejdřív stvořil Adama
z prachu a z hlíny,
život vdechl mu do chřípí,
tak jak to říkají Písma.
Pak do edenského ráje,
tam Pán ho postavil,
aby v něm zůstával,
pracoval a aby ho střežil.

– „Christmas Eve“, tradiční anglická koleda –¹²⁹

¹²⁹ Sloka 1, z *The Oxford Book of Carols* (London: Oxford University Press, [1928] 1964).

Kapitola 11:

Člověk: Zmocněnec a nástroj proměny

Člověk je korunou a vůdcem stvoření. Když žalmista oslavuje vyvýšenou pozici člověka, zpívá:

Když zvažuji Tvá nebesa, dílo Tvých prstů, měsíc a hvězdy, které jsi ustanovil, co je člověk, že na něj myslíš? A syn člověka, že se o něj staráš? Učinil jsi ho o trochu níže než Boha a korunoval jsi ho slávou a důstojností. Dáváš mu vládnout nad díly Tvých rukou; všechny věci jsi mu složil pod nohy.

(Ž 8:4–7)

Bible stvrzuje a zdůrazňuje velikost člověka už při jeho samotném stvoření. Bůh totiž řekl:

Učiňme člověka k Našemu obrazu, jako Naši podobu; a ať vládnu nad rybami moří a nad ptáky nebes a nad dobytkem a nad každým zeměplazem, který se plazí po zemi.

(Gen 1:26)

Stručný pohled do Genesis 1 nám ukáže velkolepé věci, které už Bůh udělal a do jejichž konání měl dorůst i Jeho obraz. Bůh dal beztvarému

světu strukturu a poté prázdný svět naplnil. Uspořádal oceány a souše a ustanovil různá podnebí a prostředí. Člověk, vládce stvoření, měl dělat právě takové věci.

Boží záměry pro člověka jsou předloženy v Genesis 2:15, „Poté Pán Bůh vzal člověka a postavil ho do Zahrady Eden, aby ji obdělával [dosl. sloužil] a střežil.“ Vidíme zde dva úkoly, které bychom mohli nazvat královským (basilickým) a kněžským (hieratickým)¹³⁰ úkolem člověka. Stojí za pozornost, že zde není zmiňován úkol prorocký. Podstatou královského úkolu člověka je služba, zatímco podstatou jeho úkolu kněžského je střežit, což jasně uvidíme později. To, jak člověk rozuměl těmto dvěma povinnostem, se mělo postupně rozvíjet a prohlubovat. Ačkoliv člověk byl stvořen k Božímu obrazu a podobě, zároveň měl postupně k Božímu obrazu více a více dorůstat a dospívat, a tak být podobnějším a podobnějším Bohu.

Člověk jako král

Bůh nejprve člověku přivedl zvířata, aby viděl, jak je pojmenuje. Lidé se měli učit od zvířat a získávat díky nim moudrost. Učit se poznání a moudrosti je první částí královského poslání člověka. Jeho *vědeckým* úkolem je pochopit svět předtím, než s ním bude pracovat.

Skvělým biblickým příkladem krále je Šalomoun. Písmo nám říká o jeho moudrosti v kontextu zkoumání stvoření: „A hovořil o stromech, od cedru, jenž je na Libanonu, až po yzop, který roste na zdi; hovořil i o zvířatech a ptácích a zeměplazech a rybách“ (1. Kr 5:13). Příklad toho, jak Šalomoun „pojmenovával“ zvířata a jak se od nich učil, vidíme v Přísloví 6:6, „Jdi k mravenci, lenochu, pozoruj jeho cesty a buď moudrý.“ Dalším dobrým příkladem je Přísloví 30:24–28:

¹³⁰ Pozn. př.: Z řeckých slov pro krále (*basileus*) a kněze (*hiereus*).

Jsou čtyři, kteří jsou malí na zemi, ale jsou nesmírně moudří:

Mravenci nejsou silný lid, ale připravují si v létě svůj pokrm;

jezevci nejsou mocný lid, a přece si stavějí své domy ve skalách;

kobylky nemají žádného krále, a přece jdou všechny sešikovány;

ještěra můžeš chytit rukama, a přece je v palácích králů.¹³¹

Jakmile člověk začne svět chápat, dokáže s ním začít pracovat. Tento vědecký úkol člověka je tedy základem, na němž stojí jeho *estetický* úkol zkrášlovat svět a vést ho od slávy ke slávě. Zde je znovu výtečným příkladem Šalomoun, což dokazuje jeho překrásný Chrám a palác.

Jak už jsme viděli, práce se stvořením je vždycky analogií k práci s lidmi, jelikož jednotlivé části stvoření jsou obrazy člověka. Například Mojžíš a David se stali vůdci lidí poté, co nejprve byli pastýři stád. Ježíš se naučil vůdcovství tak, že jako tesař pracoval s nepoddajným dřevem. Adam měl ve skutečnosti Zahradě „sloužit“; slovo, které se zde objevuje, je stejné jako to, které Bible používá pro otroctví. Sloužit stvoření tedy mělo Adama naučit, jak má sloužit své ženě, svým dětem a dalším lidem.

¹³¹ Tato přísloví jsou rčeními Agúra (Př 30:1), ale jsou považována za součást Šalomounovy sbírky. Agúr znamená „příchozí“ či „poutník“, a proto někteří badatelé přišli s hypotézami, že tato přísloví jsou Jákobova či možná Mojžíšova. Viz Roland E. Murphy, *Wisdom Literature* (Grand Rapids: Eerdmans, 1981), s. 80.

Skutečné kralování je službou a děje se skrze službu, nikdy ne odděleně od služby. Ježíš řekl, že

ti, kdo jsou uznáváni jako vládci pohanů, nad nimi panují; a jejich velcí nad nimi vykonávají vládcovskou moc. Avšak mezi vámi tomu tak není, ale kdo si přeje stát se mezi vámi velkým, bude vaším služebníkem; a kdo si přeje být první mezi vámi, bude otrokem všech. Vždyť dokonce ani Syn člověka nepřišel, aby si nechal sloužit, ale aby sloužil.

(Mk 10:42–45)

Životy Josefa a Daniele a dalších starozákonních svatých ukazují, že Boží lid získává pozice autority a vlády skrze pokornou službu. Životy Saula a Davida ukazují, že jestliže člověk zapomene být služebníkem a stane se pánem, ztratí své království.

Konec konců, účelem vlády není tyranie, ale oslavování. Jestli je mým cílem oslavovat a zkrášlovat mou ženu, nebudu s ní zacházet hrubě. Jestli je mým cílem povznést mou čtvrt' a proměnit ji, aby byla krásnější, nebudu ji ničit. Jestli je mým cílem „zjeruzalémštit“ a „znebeštit“ mou zemi, nebudu ji znečišťovat.

Když Bůh nechal Adama pojmenovat zvířata, měl při tom i další, vedlejší záměr. Adam si na základě svého zkoumání zvířat uvědomil, že žádné z nich není pomocníkem, který by se k němu jedinečně a konkrétně hodil. Na to potřeboval další lidskou bytost.

Teď, když si Adam uvědomil, že *nutně potřebuje* lidskou společnost, Bůh jednal a poskytl mu ji. V souladu se vzorcem stvoření

Bůh svrchovaně *vzal* Adama a uvedl na něj hluboký spánek.¹³² Poté Bůh rozdělil Adama tím, že z jeho boku vyňal maso a kost a *přetvořil* lidstvo v muže a ženu. Když se Adam vzbudil, Bůh mu *dal* ženu. Adam na ni upřeně pohleděl a pozitivně ji *zhodnotil*: „Tohle je konečně kost z mých kostí a maso z mého masa!“ (Gen 2:23). Nakonec Adam vyjádřil, že tento stav bude pokračovat, že výsledná situace je *spočínutím*: „Z tohoto důvodu opustí muž svého otce a svou matku a přilne ke své ženě; a stanou se jedním tělem“ (Gen 2:24).

Nyní bude náležité si všimnout, že akt nového stvoření je zároveň i skutkem ustanovení nové smlouvy. Manželství je smlouvou, jak nám říká např. Malachiáš 2:14. Ustanovení smlouvy v Bibli zahrnuje rozdělování a změnu struktury – a právě to jsme viděli zde. Ve zbytku knihy se pečlivěji a plněji podíváme na Boží skutky přetváření struktury a ustanovování nových smluv v historii. Pointou zde je, že lidskou společnost utváří a formuje smlouva, utváří ji skutky rozdělování a přetváření struktury.

Eva je nyní součástí Zahrady; Adamovým úkolem tedy bude, aby ji střežil tak, jak střeží Zahradu. A tím se dostáváme k Adamově kněžskému úkolu.

Člověk jako kněz

Systematičtí teologové obecně vidí těžiště kněžského díla člověka v oblasti uctívání. Jak to vyjadřuje presbyteriánský

¹³² Vyjádření „hluboký spánek“ odkazuje na stav blížký smrti nebo dokonce i na smrt jako takovou (Ž 76:6; Př 10:5; 19:15). Během „hlubokého spánku“ se Bůh zjevuje lidem v děsivých vizích (Jb 4:13; 33:15; Dan 8:18; 10:9). Během „hlubokého spánku“ Bůh „rozřízí“ svou smlouvu s Abramem (Gen 15:12). Církevní otcové považovali Adamův hluboký spánek a narození Evy z jeho boku za velmi důležitý předobraz Kristovy smrti a narození církve z Jeho boku. Viz diskuze v Jean Daniéλου, *From Shadows to Reality: Studies in the Biblical Typology of the Fathers*, př. Wulstan Hibberd (Westminster, MD: Newman Press, 1960), s. 48–56.

Westminsterský kratší katechismus: „Kristus vykonává svůj úřad kněze tím, že jednou provždy přinesl sám sebe jako oběť, aby uspokojil Boží spravedlnost a smířil nás s Bohem, a že se za nás neustále přimlouvá“ (Ot. 25). Aniž bychom chtěli odporovat postřehům systematické teologie, bude náležité a nutné, abychom se nyní stručně zaměřili na přezkoumání biblického symbolismu, který obklopuje kněžství.

Královský úkol člověka pokračuje od kroku a díla vědeckého zkoumání k estetickému přetváření; a i jeho kněžský úkol má dvě fáze. Nejprve jako kněz ustanovuje hranice či rozpoznává a uznává hranice, které byly ustanoveny dříve, a poté jedná tak, aby tyto hranice střežil. Adam měl rozpoznat a uznat hranice Boží svaté Zahrady stejně, jako rozpoznal jména Božích zvířat. Poté měl Adam tyto hranice chránit, aby je nikdo neporušoval a nepřekračoval.

Faktem je, že ustanovovat a prosazovat hranice je ve všech lidských společnostech kněžským dílem.¹³³ V Církvi jsou tyto hranice ustanoveny křtem a střeženy exkomunikací. Ve státě, který také má kněžskou roli, jsou hranice politické a střeží je vojenská síla. Hranice týkající se majetku jsou ustanovovány smlouvami mezi lidmi v dané společnosti a střeží je stát skrze policii.

Samozřejmě, nejdůležitějším a ústředním strážcovským úkolem kněží je střežit Boží dům. Nejpodrobnější obraz díla měření [a rozdělování] najdeme v Ezechieli 40 a v následujících kapitolách, kde člověk měří nový Boží Chrám [a jeho hranice] měřící třtinou. Většinou nám však Bible vykresluje kněží jako ty, kdo Boží svaté hranice střeží. Kněží určují, kdo je čistý a kdo je nečistý, a kdo tedy může vstupovat do Božího Stánku (Lev 11–15). Konfrontují hříšníky, kteří se odvážili zakázaným způsobem překročit Jeho práh, tak jako se Azarjáš postavil

¹³³ Pozn. př.: Jinými slovy, kněží definují hranice toho, co je přijatelné a co ne, co je „čisté“ a co „nečisté“ (a tak oddělují „čisté“ od „nečistého“), či prosazují dříve určené hranice mezi „čistým“ a „nečistým“; zároveň jsou těmi, kdo řeší situace, kdy tyto hranice někdo překročil.

proti králi Uzijášovi (2. Le 26:16–23).¹³⁴ Kněží však především střeží Boží dům tím, že vedou lid v uctívání. Lidé, kteří skutečně a v pravdě uctívají Boha, vůči Němu nebudou neposlušní. Proto systematictí teologové správně říkají, že hlavním úkolem kněze v nějakém smyslu je přinášet Bohu oběti, a to především tím, že vede lidi k tomu stát se živými oběťmi.

Bůh přivedl Adamovi zvířata obecně, aby ho tak učil o společnosti a o jeho královském úkolu. Zároveň však přivedl i jedno konkrétní zvíře, aby Adama učil o svatosti a o jeho úkolu kněžském. Tímto zvířetem byl had či drak, nejkrásnější a nejmoudřejší ze všech polních zvířat. Nepochybně se jednalo o jedno z „velkých monster“, která Bůh stvořil pátý den. Faktem je, že slovo překládané jako „stvořit“ v Genesis 1:21 ukazuje na výjimečně úžasné dílo.¹³⁵ Satan s Božím svolením (srov. Jb 1; 2) použil draka, aby Adama a Evu postavil před zkoušku.

Celý útok směřoval proti ženě. Jelikož Adamovým úkolem bylo střežit Zahradu a všechno v ní, měl střežit i Evu. Místo toho stál poblíž a nechal ji padnout. (Genesis 3:6 říká, že během jejího rozhovoru s hadem byl Adam „s ní“.) Adam selhal ve svém poslání střežit Zahradu a vpustil do ní nepřítele.

Už výše jsme poznamenali, že hlavním nástrojem, který kněží používají v rámci svého úkolu střežit, je uctívání. Co měl Adam býval by udělat? Měl odvést Evu pryč od hada ke Stromu života.¹³⁶ Tam se měli

¹³⁴ Na téma povinnosti kněží střežit hranici svatyně, viz James B. Jordan, „The Death Penalty in the Mosaic Law: Five Exploratory Essays“ (dostupné od služby *Biblical Horizons*, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713), kap. 3.

¹³⁵ Slovo „stvořit“ v sobě v hebrejštině neneso jen koncept stvoření z ničeho, ale především vyjadřuje koncept nového a úžasného díla.

¹³⁶ Adam měl celou řadou povzbuzení k tomu jíst ze Stromu života. Bůh tento strom jedinečným způsobem oddělil (Gen 2:9) a řekl Adamovi, ať svobodně jí z každého stromu, s výjimkou Stromu poznání. Tvrdit, jak to někteří dělají, že Adam neměl jíst ani ze Stromu života, je spekulací, kterou nelze jakkoliv dokázat. Viz diskuze na toto téma v: Gary North, *The Dominion Covenant: Genesis*. Economic Commentary on the Bible I, 2. vyd. (Tyler, TX: Institute for Christian Economics, 1987), s. 102–106.

spolu (pod Adamovým vedením) s úctou klanět Pánu života; Adam tam měl vyznat, že potřebuje, aby mu Bůh dával život. Poté by vzal ovoce Stromu života a dal by ho Evě (stejným způsobem, jakým svou Nevěstu krmí Ježíš, Nový Adam). Tím by byly Satanovy plány překaženy.

Místo toho však Adam poskytl Satanovi přístup do Zahrady. Tím, že Adam a Eva přijali jídlo od Satana, ho uznali jako svého kněze. Ztratili tím výsadu střežit Zahradu, a tak místo nich byli ustanoveni noví cherubští strážci (Gen 3:24).

V období Staré smlouvy Bůh oddělil některé muže, aby plnili úřad kněžský jedinečným způsobem. Tito muži vedli druhé ke dveřím Zahrady (Stánek, Chrám, atd.), ale ne dovnitř do ní. Kněží sami mohli jít pouze do Svatyně, ale ne do Nejsvětější svatyně. Tam mohl vstoupit jedině velekněz, a to pouze jednou za rok (Lev 16). Tato odepření vstupu lidem ostře a důrazně připomínala, že kvůli hříchu ztratili přístup do Zahrady a že jedině dílo Mesiáše jim dá možnost tam znovu přicházet.¹³⁷ Do té doby měli kněžské hranice střežit především cherubové; lidští kněží tento úkol zastávali jen ve velmi konkrétní a omezené míře.

Člověk jako prorok

Jedním z faktů, který vyplývá ze všech těchto skutečností, je, že Bůh jednal tak, aby povzbudil růst a dospívání člověka. Adam dospěl do té míry, že pochopil, že potřebuje manželku, a poté se oženil. Později měl dorůst k pochopení, že potřebuje roucho autority, a poté by ho byl dostal.¹³⁸

¹³⁷ Tento fenomén „vyhnanství“ rozsáhle rozebírám ve svých knihách *The Sociology of the Church* (Tyler, TX: Geneva Ministries, 1986), kap. 3; a *Sabbath Breaking and the Death Penalty: A Theological Investigation* (Tyler, TX: Geneva Ministries, 1986), kap. 2.

¹³⁸ Fakt, že Adam potřeboval roucho autority, aby se mohl vypořádat se Satanem, je naznačen jeho nahotou. Pro plný rozbor viz: James B. Jordan, „Rebellion, Tyranny,

Tento fakt vidíme nanejvýš jasně, když se zaměříme na otázku, co Bible míní tím, že člověk je prorok. Zde se opět musíme vyhnout tradičním definicím systematické teologie, které, ačkoliv samy o sobě nejsou nesprávné, nejdou ve svém odkrývání biblicko-teologických motivů dostatečně daleko. Když se vrátíme k našemu dřívějšímu příkladu, *Westminsterský kratší katechismus* říká, že „Kristus vykonává svůj úřad proroka tím, že nám pro naši spásu zjevuje Boží vůli svým Slovem a Duchem“ (Ot. 24). To je samozřejmě pravda, ale být prorokem v sobě zahrnuje mnohem více.

Plným významem úřadu a úlohy proroka je to, že je členem Boží Rady bohů. Tuto Radu původně tvořily tři osoby: Otec, Slovo a Duch. Člověk jakožto učiněný k Božímu obrazu a k Jeho podobě byl stvořen, aby se stal členem Rady (ačkoliv, samozřejmě, hierarchicky a jasně podřízeným Bohu). Když byl však vyhnán z Edenu, byl z této Rady vyloučen. Pod Starou smlouvou zde byla jen hrstka mužů, jimž bylo dovoleno fungovat jako členové Rady, a to stejně jen dočasně.

Abraham Heschel píše:

Prorok říká, že je mnohem víc než jen posel. Je někým, kdo stojí v Boží přítomnosti (Jer 15:19), kdo stojí „v Pánově radě“ (Jer 23:18), kdo je jakoby účastníkem Pánova koncilu, ne jen nositelem zpráv, jehož úlohou není nic víc než obíhat pochůzky. Je poradcem i poslem.¹³⁹

and Dominion in the Book of Genesis“ v Gary North, ed., *Tactics of Christian Resistance*. Christianity and Civilization 3 (Tyler, TX: Geneva Ministries, 1983); a také James B. Jordan, *Primeval Saints: Studies in the Patriarchs of Genesis* (dostupné od služby *Biblical Horizons*, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713).

¹³⁹ Abraham J. Heschel, *The Prophets*, 2 sv. (New York: Harper and Row, 1955) 1:21.

Citaci si zde zaslouží i Amos 3:7, „Pán Bůh zajisté neudělá nic, aniž by odhalil svůj skrytý úradek svým služebníkům prorokům.“

Když pochopíme, že prorok je někdo, s kým se Bůh radí, vysvětlí nám to, proč Adam v Zahradě neměl žádný „prorocký úkol“. Adam ještě nebyl dost dospělý na to, aby se mohl stát členem Rady. Byl kněžským strážcem a královským pastýřem, ale ještě nebyl prorockým poradcem. Jsem přesvědčený, že Adam by se býval stal prorokem tím, že by [v náležitý, Bohem daný čas] pojedl ze Stromu poznání.¹⁴⁰

Někteří starozákonní svatí vystávají do popředí jako význačné příklady členů Rady/proroků. Jedním z nich je Abraham. Když se Bůh chystal zničit Sodomu, zeptal se sám sebe: „Budu snad před Abrahamem tajit, co se chystám udělat?“ (Gen 18:17). Poté Bůh Abrahamovi sdělil své plány a „zeptal se ho, co si myslí“. Zbytek příběhu je všem jistě dobře známý. Abraham Bohu radil, ačkoliv vždycky uctívám a pokorným způsobem, s úctou k náležité hierarchii. Právě v tomto světle bychom měli chápat Genesis 20:7, kde Bůh Abímelekovi ohledně Abrahama řekl: „Nyní tedy vrať ženu tohoto muže, neboť je to prorok. A on se za tebe bude modlit, a tak budeš žít.“ Prorok Abraham mohl jakožto člen Rady předkládat Radě své prosby.

Druhým význačným příkladem je Mojžíš, vzorový prorok Staré smlouvy (Num 12:6–8) a největší prorok před Janem Předchůdcem.¹⁴¹ Vidíme, že když Mojžíš vystupoval na horu Sinaj a znovu z ní sestupoval, dělal toho mnohem více, než že by jen dostával informace od Rady a předával její rozhodnutí lidu. Když to považoval za nutné, aktivně s Radou debatoval a občas dokonce „změnil Boží mysl“ (Ex 32:7–14, 30–35; Num 14:13–20).

Toto ponětí o tom, kým bývali proroci, však dnes rozhodně není běžné. U biblických proroků se nesetkáme s žádným patetickým

¹⁴⁰ Viz Jordan, „Rebellion, Tyranny, and Dominion in the Book of Genesis“.

¹⁴¹ Pozn. př.: Další označení pro Jana Křtitele.

řečněním, s žádným blouzněním. Prorok není ani jen někdo, koho se chopil Bůh, aby z něj udělal svou hlásnou troubu. Prorok místo toho jakožto člen Rady ohlašuje rozhodnutí Rady lidu.

Vandervelde shrnuje úlohu proroků následovně:

[Proroci] jsou nejen naslouchajícími účastníky Božské Rady (1. Kr 22:19–23; Iz 6:1–5), ale přímo se podílejí na Božích plánech. Když Bůh ohlašuje soud, prorok se nebojí proti Němu vznést námitky. Amos Boha žádá, ať Izraeli odpustí, jelikož Jákob je tak maličký (Am 7:2). Jak to trefně vyjadřuje Heschel, Amos neříká „Buď vůle Tvá,“ ale „Změň se vůle Tvá.“ A v Amosově případě Pán ustupuje. Kaje se: „Nestane se to tak,“ praví Pán“ (Am 7:3). Ústřední role proroka jako někoho, kdo stojí v Pánově radě a stává se partnerem Božích rozvíjejících se smluvních plánů soudu a spásy, je kriticky důležitá pro náležité pochopení způsobu, jímž novozákonní lid jako celek může být považován za prorocký lid.¹⁴²

Jan Předchůdce byl – podle Ježíšova vlastního svědectví – největším prorokem Staré smlouvy, a přece i ten nejmenší svatý v nebeském království Nové smlouvy měl být větší než on (Mt 11:7–14). Jan jakožto člen Rady znal více „interních informací“ než jakýkoliv jiný prorok před ním (J 1:33), ale přece, ani jemu nebylo vše dokonale jasné

¹⁴² George Vandervelde, „The Gift of Prophecy and the Prophetic Church“, *ICS Academic Papers* (August 1984), s. 10. Dostupné od služby *Institute for Christian Studies*, 229 College St., Toronto, Canada M5T 1R4. U mnoha postřehů v této sekci jsem Vanderveldeovým dlužníkem. Odkaz na Heschela je do jeho knihy *The Prophets* 1:22.

(Mt 11:3). Jan žil pod Starou smlouvou, předtím, než byla opona roztržena a než byla nebesa znovu otevřena, a tak jeho přístup do Rady byl jen omezený a částečný.

Vždycky tomu tak však být nemělo. Bůh dal Joelovi prorokovat, že až přijde Nová smlouva, ze všech věřících se stanou členové Rady na plný úvazek:

Poté se stane, že vyleji Mého ducha na veškeré tělo; a vaši synové a dcery budou prorokovat, vaši starci budou snít sny, vaši mladíci uvidí vidění, a na tvé otroky i otrokyně vyleji v těch dnech svého Ducha.

(Jl 3:1–2)

Nejen muži, ale i ženy; nejen dospělí, kteří jsou plní síly, ale i mladí a staří; nejen svobodní, ale i otroci; nejen Izrael, ale veškeré tělo – všichni budou mít tu výsadu zasednout spolu s Boží Radou. Všichni budou mít hlas v rozhodovacích procesech, ačkoliv každý z nich podle svého místa.

Ježíš prorokoval to samé:

Už vás nenazývám otroky; otrok totiž neví, co dělá jeho pán. Já jsem vás však nazval přáteli, protože jsem vám oznámil všechny věci, které jsem slyšel od Mého otce.

(J 15:15)

Králův Přítel byl jeho nejbližším společníkem a rádcem (1. Kr 4:5; 2. S 15:32–17:15; 1. Le 27:33), což vysvětluje plnou hloubku tvrzení, že

Abraham byl Božím Přítelem (Jk 2:27; 2. Le 20:7; Iz 41:8; Gen 18:17). V Nové smlouvě jsou všichni učiněni Královými Přáteli ve svém křtu.

Písmo nám tedy předkládá historický vývoj. Vidíme ho v zajímavé poznámce v 1. Samuelově 9:9, „Když se někdo šel doptávat Boha, dříve se v Izraeli říkávalo: ‚Pojďte, jdeme k vidoucímu‘; dnešnímu prorokovi se totiž dříve říkalo vidoucí.“ Vidoucí nebyl členem Rady. Byl někým, kdo znal Boží vůli a hlásal ji, avšak bez toho, že by byl Božím rádcem. V době ustanovení úřadu krále v Izraeli byl zároveň vidoucí povýšen na proroka.

Tato historická progresa v Izraeli nám však ukazuje i na vzorec dospívání jednotlivce. V oblasti proroctví lidé postupují z místa, kdy jsou posluchači Božího Slova, k tomu, že jsou vidoucími, kteří Boží Slovo vysvětlují, a nakonec se stávají proroky, s nimiž se Bůh radí. Samozřejmě, Bůh slyší modlitby všech; avšak být prorokem v nejplnějším smyslu je výsadou dospělosti.

V oblasti kralování lidé začínají jako studenti, kteří se učí o světě. Poté se stávají válečníky, kteří bojují pro Boha tím, že slouží druhým. (V historii Izraele tato doba odpovídá období soudců.) Nakonec se stávají králi, kteří směřují životy lidí a celé společnosti.

A konečně, v oblasti kněžství lidé začínají jako následovníci, kteří jsou vedeni v uctívání kněžími církve. Poté se mohou stát diákoný (levity), kteří pomáhají vést lidi před Boha. Nakonec se stávají staršími, čili kněžími v tom nejplnějším smyslu.

Osudem všech vykoupených lidí je stát se proroky, králi a kněžími v nejplnějším možném smyslu, i když ne všichni slouží nebo mohou sloužit jako nositelé úřadů v Církvi nebo státu.

Závěr

Bůh zamýšlel a stvořil člověka, aby byl Jeho zmocněncem a nástrojem při oslavování světa. Když lidé dospívají v plnění svých úkolů, sami tím také rostou od slávy ke slávě jako proroci, kněží a králové. Ačkoliv hřích se pokusil zničit tento Boží plán, skrze Ježíše Krista nás Bůh vrátil na správnou cestu. Kéž Bůh dá povstat generaci dospělých křesťanů, kteří uvidí svět takový, jaký skutečně je, a budou mu sloužit podle Boží vůle.

Ať celý svět v každém koutě zpívá:

„Můj Bůh a Král!“

Nebesa nejsou příliš vysoko,

Jeho chvála tam dolétne;

země není příliš hluboko,

Jeho chvály tam mohou růst.

Ať celý svět v každém koutě zpívá:

„Můj Bůh a Král!“

Ať celý svět v každém koutě zpívá:

„Můj Bůh a Král!“

Církev s žalmy musí křičet;

žádné dveře je nezadrží;

avšak srdce především

musí nést část nejdelší.

Ať celý svět v každém koutě zpívá:

„Můj Bůh a Král!“

– George Herbert –¹⁴³

¹⁴³ *Antiphon I.*

Kapitola 12:

Eden: Svět proměny

Jaký byl svět, když ho Bůh dokončil? Jaká byla struktura „syrového, nezpracovaného kosmu“, nad nímž měl člověk panovat? V této kapitole se budeme snažit představit si původní vzor biblického světa. V následujících kapitolách budeme studovat proměny, jimiž Bůh spolu s člověkem postupně svět provedli.

Než začneme, pojdme si shrnout podstatu a charakter biblických vzorů světa. Bible nám předkládá celou řadu modelů a vzorů světa, některé z nich velmi jednoduché, jiné velmi složité a komplexní. Poměrně jednoduché modely světa jsou nám předloženy ve třech podlažích Noemovy Archy; ve třech „pásmech“ hor Sinaj a Sion; a dost možná i ve třech částech Ezechielova stupňovitého oltáře. Mnohem komplexnějšími modely světa jsou Stánek a Chrám.

Bible k tomu, aby popsala celý svět v Genesis 1:1–2:17, používá 48 veršů. Oproti tomu symbolický popis světa v Ezechieli 40–48 čítá 260 veršů; popis světa Šalomounova Chrámu zabírá 346 veršů; a popis světa mojžíšovského Stánku se rozprostírá na konzervativních 1140 verších.¹⁴⁴ Zároveň si můžeme všimnout, že popis Nového Jeruzaléma, který je také obrazem světa, zabírá 24 veršů.

¹⁴⁴ Šalomounův Chrám jako takový je popsán v 1. knize Královské 5–7 a v 2. knize Letopisů 2–5; dohromady 178 veršů. „Personál“ Chrámu (lidstvo v Zahradě) je popisován v 1. knize Letopisů 22–28; 168 veršů. Mojžíšovský Stánek je popsán v Exodu 25–31; 35–40; popis zabírá 459 veršů. Popis zvířat nové Zahrady (obětí) a nového Adama (kněze) je předložen v Levitiku 1–9; celkem čítá 255 veršů. Omezení přístupu do Zahrady v Levitiku 11–16 zabírá 238 veršů. Symbolická organizace edenského národa Kolem zahrady v Numeri 1–4 zabírá 188 veršů. Z Pentateuchu bychom samozřejmě mohli uvést i další pasáže.

Proč tolik veršů o Stánku a o Chrámech? Protože tyto obrazy hovoří o mnoha věcech zároveň, a to v mnoha bohatých detailech. Stánek a Chrám jakožto Boží paláce byly symbolem nebes; a jelikož nebesa jsou vzorem a modelem země, Stánek a Chrám byly zároveň i modelem a vzorem země. A nejen to: Když je vezmeme společně s jejich nádvořími a okolními oblastmi, i tyto celky jako takové tvoří model nebes a země. Jakožto nebesa, jakožto země a jakožto celky nebes a země byly obrazem Božího domu. Jelikož člověk je chrámem a stánkem, zároveň byly obrazem člověka jakožto jednotlivce (1. Kor 6:19; 2. Kor 5:1). Stánkem a chrámem je i lidská komunita, a proto Stánek a Chrám byly obrazem jak komunity a politických celků, tak i lidí jako jednotlivců (1. Kor 3:10–17). Díky tomu vykreslovaly Pravého Člověka, Ježíše Krista, a s Ním i Jeho Církev (J 2:19).

Všechny tyto pravdy si podrobněji probereme později; zároveň je však nutné, abychom je vzali v potaz už i teď na začátku. Některé věci, které jsou v Genesis 2 relativně nejasné, se při srovnání s pozdějšími modely světa vyjasňují (příčemž je vždy třeba pamatovat na fakt, že pozdější modely jsou více oslavené než modely dřívější). Například: Čtyři řeky, které proudily ven z Edenu, jsou prostě jen zajímavým detailem, dokud je nespojíme s čtyřmi úhly světa, se čtyřmi rohy oltáře a se čtyřmi rameny kříže. Proto už i v naší úvodní studii prvního světa budeme čerpat z pozdějších modelů světa, které nám pomohou pochopit obrazy, jež jsou nám kompaktně a ve stručnosti předloženy v Genesis 1 a 2.

Třípatrový vesmír

Když vezmeme v úvahu, že Bible obecně popisuje svět jazykem vzhledu, pochopíme ústřední důvod, proč nám Bible předkládá třípatrový vesmír. Druhé přikázání nám zakazuje klanět se jakémukoliv vyobrazení učiněnému k podobě „toho, co je v nebi nahoře nebo na

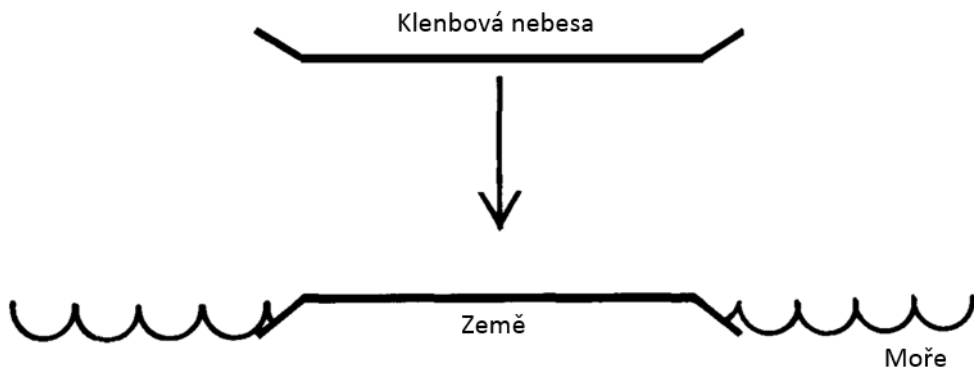
zemi dole nebo ve vodách pod zemí“ (Ex 20:4b). Tento třídlílný kosmos je klíčovým základem biblických obrazů a biblického symbolismu.

V Genesis 1:9 čteme, že vody byly shromážděny „do jednoho místa“. Zdá se, že řeč je zde o světových oceánech, které jsou ve skutečnosti navzájem propojené, takže všechny kontinenty jsou v důsledku obrovskými ostrovy v tomto jediném ohromném oceánu. Kromě hrstky izolovaných jezer jsou veškeré vodní plochy na zemi jediným velkým mořem, a tak toto „jedno“ shromáždění vody lze také nazvat „moře“ (plurál).

Hladina moře ustanovuje hranice země. Proto je moře vždycky „pod“ zemí; a jelikož moře pokračuje stále dolů a dolů, zřetelně tak sahá do propasti. Navíc, země je ve vizuálním smyslu velmi zjevně „založená“ na mořích, je „upevněná“ na potopě (Ž 24:2). Představme si však, že by byla propojená veškerá světová pevnina, takže to, co by bylo oddělené, by byly vodní plochy. V takovém případě – který by byl zrcadlovým opakem skutečného světa – bychom řekli, že moře jsou nesená zemí. Nicméně, opak je pravdou: Každý ostrov země, ať už je sebevětší, je ohraničený mořem. Proto v *obrazech a symbolismu* máme třípatrový vesmír: moře dole, nad ním země a nakonec nebesa. (Viz Diagram 12.1.) Odkazy na třípatrový svět najdeme v pasážích, jako je Exodus 20:11; Žalm 146:6; Nehemiáš 9:6 a Zjevení 10:6. Tento vizuální třípatrový svět se stává symbolem třípatrového morálního světa: pekla, země a nebes.

Diagram 12.1

Třípatrový vesmír

Nyní přecházíme k širším symbolickým strukturám, které vycházejí z konkrétního jazyka Genesis 1. Už jsme viděli, že v Genesis 1 jsou zmiňována dvojí nebesa: Nejvyšší nebesa, stvořená v První den, a nebesa pozemské oblohy, klenbová nebesa, upevněná v Druhý den. Klenbová nebesa (obloha) jsou obrazem, symbolem, připomínkou Nejvyšších nebes. Můžeme dovodit, že to samé platí i o moři či o propasti. „Hlubina“, „propast“ moře poukazuje dále než jen k sobě, ukazuje na Propast, na místo, kde ďábel a ničemní stráví věčnost. Tato Definitivní Propast však v Genesis 1 ještě neexistovala, jelikož ani andělé ani lidé ještě nezhrěšili, a proto není v Genesis 1 zmiňována. Jakmile však byla tato Definitivní, Nejhlubší Propast ustanovena, oceán-propast se stal jejím obrazem, symbolem a připomínkou, tak jako jsou Klenbová nebesa obrazem a připomínkou Definitivních, Nejvyšších Nebes.¹⁴⁵

¹⁴⁵ Na téma Propasti, viz David Chilton, *The Days of Vengeance: An Exposition of the Book of Revelation* (Fort Worth, TX: Dominion Press, 1987), s. 244.

Po pádu člověka se oddělení země od moře stává běžným symbolem oddělení Božího lidu od bezbožných národů světa. Ničemní jsou jako nepokojné moře, zatímco spravedlivým je dána Boží svatá země, aby v ní přebývali. Stejně jako se chaotické moře neustále pokouší pohltit zemi, i pohané se pokoušejí vtrhnout do Boží země. Ve Starém zákoně jsou národy často vykreslovány jazykem a v kontextu moře (srov. např. 2. S 22:4–5; Ž 65:8–9; Iz 5:30; 17:12–13; 57:20; Jer 6:23; Dan 7:2–3; srov. L 21:25; Zj 13:1, 11). Bůh v různých dobách zachraňoval svůj lid tak, že porážel a poutal pohanské, oceánské národy (Jer 5:22; Ž 74:13; Jb 26:10–12).

Tím, co způsobuje, že „země“ je viditelná, je často „shromáždění moří do jednoho místa“. Když se ničemní shromažďují proti Bohu a proti Jeho lidu, On znovu a znovu přichází obhájit svůj lid a porazit jeho nepřátele (Ž 2). A všimněte si jazyka Zjevení 20:8–9:

[Satan] svede národy, které jsou ve čtyřech koutech země, Góga [Knížete] a Magóga [Lid], aby je *shromáždil* k válce; jejich počet je jako množství písku *moře*. A vystoupili vzhůru na šíři *země* a obklopili tábor svatých...

Bůh na počátku řekl, že je „dobré“, aby moře a země byly oddělené (Gen 1:10), a nakonec odstraní bezbožné lidské „moře“ ze země a uvrhne ho do Definitivní Propasti (Zj 20:15).

Křesťany by nemělo nijak znepokojoval, když je někdo obviní, že věří v „třípatrový svět“. Na takovém pohledu na svět není nic pohanského ani primitivního. Je prostým a snadno pozorovatelným faktem, že moře leží pod souší a že nebe je nad ní. Tohle jednoduché pozorování je samozřejmě samo o sobě relativně bezvýznamné, dokud nevidíme, že obloha je obrazem nebes a že nám připomíná naše

povolání vyrůst do plnosti Boží podoby a přivést tento svět do slávy. A podobně, moře souvisí s životem a s potenciálem. Bible neustále hovoří o vodě jako o životodárné; voda je tím, co živí rostliny, zvířata a lidi v zemi, což jim umožňuje růst k jejich nebeskému povolání.¹⁴⁶ Voda tedy podepírá zemi a nese ji k dokonalosti. A podobně, moře nám zároveň kvůli hříchu připomíná Propast, opak Nebes, kde budou věčně přebývat nekající hříšníci.

Čtyři rohy světa

Jedním s nejznámějších symbolů Písma jsou čtyři rohy, úhly či kouty světa. Izajáš 11:12 prorokuje, že Bůh „shromáždí rozptýlené z Judy ze čtyř rohů země,“ a Ezechiel 7:2 říká, že „přichází konec na čtyři rohy země.“ Ve Zjevení 20:8 jsou ničemní shromáždění ze čtyř koutů země.

Abychom mohli pochopit tento obraz, tento symbolismus, je nápomocné připomenout si, že Bible nám vykresluje svět jako dům:

Kde jsi byl, když jsem pokládal základy země? Řekni, jestli máš poznání. Kdo určil její rozměry, když to víš? Nebo kdo nad ní roztáhl měřicí šňůru? Do čeho byly zapuštěny její podpěry? Nebo kdo položil její rohový kámen?

(Jb 38:4–6)

Svět je jako dům, nebeská klenba je jako jeho strop, hory jsou jako sloupy podepírající nebesa, takže obraz bortících se hor je spojován

¹⁴⁶ Pro další úvahy ohledně vody, viz James B. Jordan, „Hexameron: Theological Reflections on Genesis One (A Syllabus)“ (dostupné od služby *Biblical Horizons*, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713), kap. 15–16.

s roztržením nebeské klenby-stropu (Iz 34:3–4; Zj 6:16–14). Jak už jsme zmiňovali, Stánek i Chrám byly modelem světa, byly světem pojatým jako kosmický dům.

Dalším doplňujícím biblickým obrazem světa je oltář. Oltáře musí být vyrobené ze země (Ex 20:24–25) a mají čtyři rohy, které jsou obrazem čtyř úhlů země (srov. Zj 7:1 a 9:13). Proto byl oheň na bronzovém oltáři obrazem soudu, který musí přijít na svět; a oběť byla svědectvím, že oheň musí přijít buď na zástupce, a nebo na lidstvo jako takové. Stejným způsobem pálení kadidla na kadidlovém oltáři hovořilo o povinnosti a výsadě všech lidí, jíž je stát na světě a modlit se k Bohu. Když tedy Bible hovoří o čtyřech úhlech, rozích či koutech světa, připomíná nám, že svět je dům a oltář. Obraz domu nám předkládá svět jako „nádobu“ na lidi, zatímco obraz oltáře vykresluje svět jako vyvýšené místo pro člověka. Oba obrazy se napříč celým Písmem objevují znovu a znovu. Soud v kontextu světa jako domu znamená zborcení domu, otřesení jeho sloupových hor, pád jeho stropních hvězd atd. V kontextu světa jako oltáře soud znamená oheň, který sestupuje na oltář. Z pozitivního hlediska je svět dům, který má být vyzdoben a v němž člověk uctívá, přičemž zároveň je oltářem, na kterém člověk roste a stoupá vzhůru a na němž obětuje Bohu sám sebe a své vírou naplněné dobré skutky.

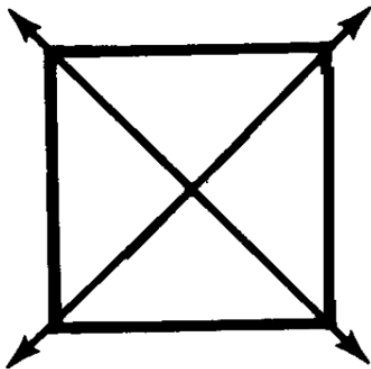
Z hlediska symbolismu má čtyři rohy nejen biblický kosmický svět, ale i biblický svět sociální. Izraelskou společnost pod vládou soudců a králů vedli muži, kteří sloužili jako její čtyři *rohy* či čtyři *rohové kameny*. Tito muži byli nejvyšší soudce či král a jeho tři nejvyšší rádci. Toto slovo se objevuje v Soudcích 20:2 a v 1. Samuelově 14:38, kde se překládá jako „vůdcové“ (srov. také Iz 19:13; 28:16; Sof 1:16; 3:6; Za 10:4). Proto David měl tři mocné muže, přičemž on sám byl hlavním úhelným kamenem (2. S 23; 1. Le 11). Podobně vidíme, že Ježíš měl Petra, Jakuba a Jana, kteří byli třemi rohovými sloupy apoštolské Církve (Ga 2:9), přičemž Ježíš sám byl čtvrtým a hlavním úhelným kamenem nového chrámu (Ef 2:20; 1. Pt 2:6).

Tento obraz světa se čtyřmi rohy či úhly vyvstává z faktu, že ze Zahrady Eden proudily čtyři řeky, aby zavlažovaly celý svět. Nepochybně ve skutečnosti neproudily čtyřmi přesně opačnými směry; vskutku, jak uvidíme, zdá se, že všechny proudily na jih. Symbolicky však nesly edenský vzor do čtyř rohů země. Úkolem Adamových potomků mělo být sledovat tyto čtyři řeky, nést s sebou vzor Království, rozšiřovat ho po celé zemi a vést svět od počáteční slávy do slávy eschatologické.

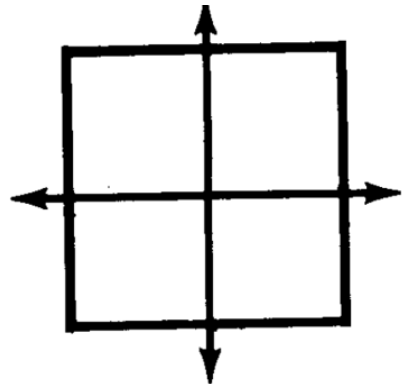
Čtyři řeky tekoucí do čtyř rohů či koutů země si můžeme a máme spojit se čtyřmi tvářemi cherubů (Ez 1:10), se čtyřmi stranami izraelského tábora (Num 2) a se čtyřmi rameny kříže.¹⁴⁷ Jedná se o základní symbol celé struktury světa. (Viz Diagramy 12.2 a 12.3.)

Diagram 12.2

Čtyři řeky Zahrady Eden

Symbolismus čtyř rohů

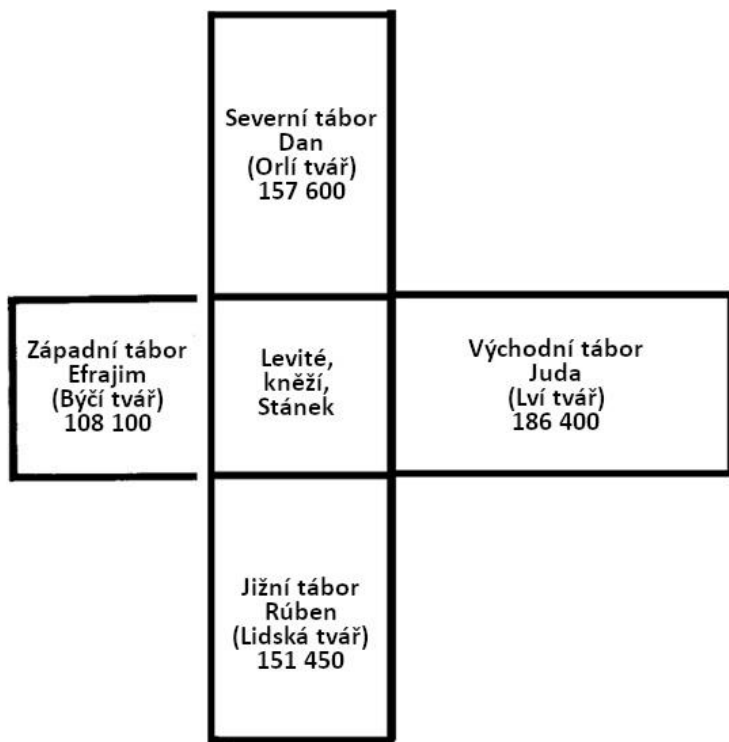

Symbolismus kříže

¹⁴⁷ Pro více na téma kříže, viz: James B. Jordan, *The Sociology of the Church* (Tyler, TX: Geneva Ministries, 1986), s. 212–218.

Diagram 12.3

Tábor Izraelců

Starověký člověk věděl, že svět je kulatý, a Bible v Jóbovi 26:7 říká, že Bůh zavěsil „zemi na nic“.¹⁴⁸ Je zásadní chybou domnívat se, že vzdělaní lidé považovali starověké či středověké diagramy, které vykreslují svět se čtyřmi kouty nebo na zádech slonů či býků, jako doslovná zpodobnění světa. Takováto ztvárnění se vždy chápala jako symbolická. Biblické popisy světa například říkají, že země je založená na mořích (Ž 24:2), jelikož, jak už jsme viděli, moře je pod zemí.

¹⁴⁸ Viz C. S. Lewis, *The Discarded Image* (New York: Cambridge University Press, 1964), s. 28, 61, 140nn; a Daniel J. Boorstin, *The Discoverers* (New York: Random House, 1983), s. 94, 98, a passim.

Tak nebo tak, v Genesis 2 se dozvídáme informace, které nám pomáhají zhruba určit, kde se nacházela země a Zahrada Eden. Eden sice smetla Potopa, ale to nic nemění na faktu, že byl skutečným místem. Je nám řečeno, že ze Zahrady tekly čtyři řeky a že směřovaly na jih. První řeka, Píšón, tekla do země Chavíly (Arábie); druhá, Gíchón, do Kuše (Etiopie) a třetí a čtvrtá byly Tigris a Eufrat. Tato jména pravděpodobně doplnil Mojžíš, když upravoval Genesis do její konečné podoby, ale i tak nám říkají hodně o místech, kam tyto řeky původně tekly. Řeka se může rozdělit do čtyř proudů a téct do těchto čtyř míst jedině v případě, že pramení buď na severu, nebo na jihu. Nejpravděpodobnější se zdá, že řeka Píšón protékala údolím, které dnes známe jako údolí Jordánu, směrem k Arábii, zatímco řeka Gíchón stékala dolů údolím řeky Nil směrem k Etiopii, tedy opačným směrem než Nil dnes. (Pamatujte, Potopa celý svět drasticky změnila.)¹⁴⁹

Této hypotéze přidávají na důvěryhodnosti odkazy na Boží Království na dalekém severu. Žalm 48:2 říká, že hora Sion je na nejzazším severu; faktem však je, že Sion se nacházel v jižním Izraeli. Tento jazyk tedy musí být symbolický. Co však symbolizuje? V Izajáši 14:13 čteme, že Boží trůn je „na severu“; v Jóbovi 37:22 a v Ezechieli 1:4nn je řečeno, že Bůh přichází „ze severu“.¹⁵⁰ Je snadné udělat čáry zpět z míst těchto řek k hypotetickému bodu jejich původu na severu; a když to uděláme, zjistíme, že tento bod se nachází někde v Arménii. A právě v Arménii spočinula Archa po Potopě; právě odtamtud se rozšířilo do světa nové stvoření (Gen 8:4). Jelikož řeky tečou z kopce, Eden se velmi zjevně nacházel na vyvýšeném místě. To by odpovídalo vysokým

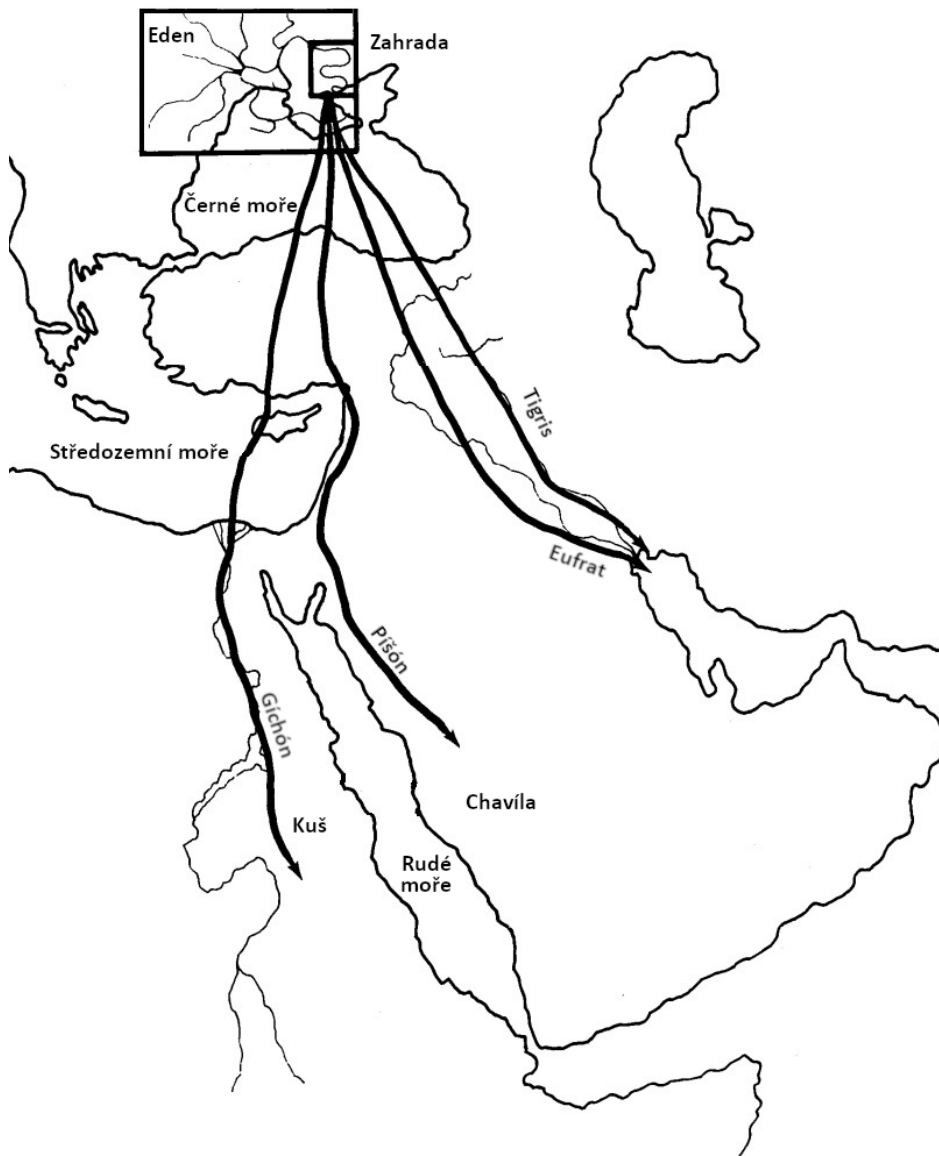
¹⁴⁹ Pro přehled některých užitečných a některých pochybných postřehů ohledně umístění Edenu na severu viz: D. F. Pocock, „North and South in the Book of Genesis“ v J. H. M. Beattie a R. G. Lienhardt, *Studies in Social Anthropology: Essays in Memory of E. E. Evans-Pritchard by his Former Oxford Colleagues* (Oxford: Clarendon Press, 1975), s. 273–284.

¹⁵⁰ Kdyby Bůh k Ezechieli přicházel z Jeruzaléma, byl by přišel ze západu. „Sever“ zde proto musí ukazovat zpět k Araratu a k Edenu.

horám v oblasti Arménie, ačkoliv, samozřejmě Potopa mohla zcela změnit i tamní topografii. (Viz Diagram 12.4.)

Diagram 12.4

Možné místo Edenu před Potopou

To, co z této diskuze vyplývá, je, kromě možného místa původního Edenu, i další symbolický obraz. Na severu je Boží trůn. Uprostřed žijí lidé a na jihu leží zbytek světa.

Tuto symbolickou strukturu zřetelně vidíme především v Zachariáši 6. Satan zkazil Sever, Boží trůn, když mu Adam odevzdal Zahradu. Boží armády v Zachariáši 6 přinášejí na sever soud a poté i očišťující požehnání, které s sebou v první řadě nese opětovné ustanovení severu. Soud směřuje i na jih, avšak v této historické situaci nepřichází s očištěním.¹⁵¹

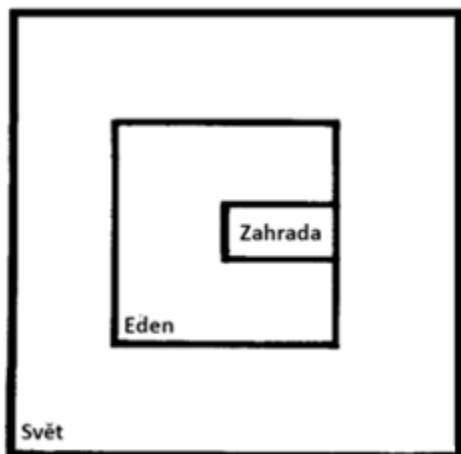
Tři prostředí

Bible nám říká, že Bůh zasadil zahradu v Edenu, na východní straně té země (Gen 2:8). To pro nás rozděluje zemi do tří prostředí: Zahrada, Eden, Svět. (Viz Diagram 12.5.) Lidé měli postupovat ze Zahrady a z Domova na severu dolů po proudu k jižním zemím. Měla je k tomu motivovat, mimo jiné, i skutečnost, že v jižních zemích byly dobré minerály, jelikož je nám řečeno, že v Chavíle (Arábii) bylo zlato, bdelium a onyx. A podobně, v dalším symbolickém obrazu by lidé sledovali čtyři řeky z Edenu do čtyř koutů světa.

¹⁵¹ Zachariášovo proroctví se týká evangelizace severních říší, Babylonu a Persie, pod Danielem a Ester. Egypt na jihu však v této době obrácen nebude.

Diagram 12.5

Tři prostředí člověka

Pojďme se nyní zaměřit na tato tři prostředí. Země Eden měla být Adamovým prvním domovem. Měla být místem, kde bude spát, kde bude vychovávat své děti a tak dále. Domov je místo, kam se muž vrací, když je jeho práce hotová.

Vzdálenější země, Chavíla, Kuš a podobně měly být místem práce člověka. Představují místo, kde měl Adam pracovat, kde měl radostně zápasit se světem, aby ho činil slavnějším a slavnějším. Jeho synové se měli stěhovat dál po proudu a budovat v těchto zemích nové domovy. Kain mohl žít se svou rodinou v Chavíle a Ábel v Kuši. Mezi lidmi by bujel obchod, jedinečné poklady jednotlivých zemí by se směňovaly za poklady jiných oblastí.

A pak tu byla Zahrada. Zahrada byla svatyně, tedy místem, kde se Adam setkával s Bohem v Jím ustanovených časech. Adam byl stvořen

šestý den; další den byl Boží sabat. Adam se měl setkat s Bohem. Bůh však přišel až po Adamově pádu, kdy Adam už byl v hříchu, a tak musel být ze Zahrady vyhnán. Nicméně, vzorec už byl ustanoven. Kdyby Adam byl nezhrěšil, jeho synové by později zbudovali Zahrady-svatyně v Chavíle, v Kuši a v dalších zemích.

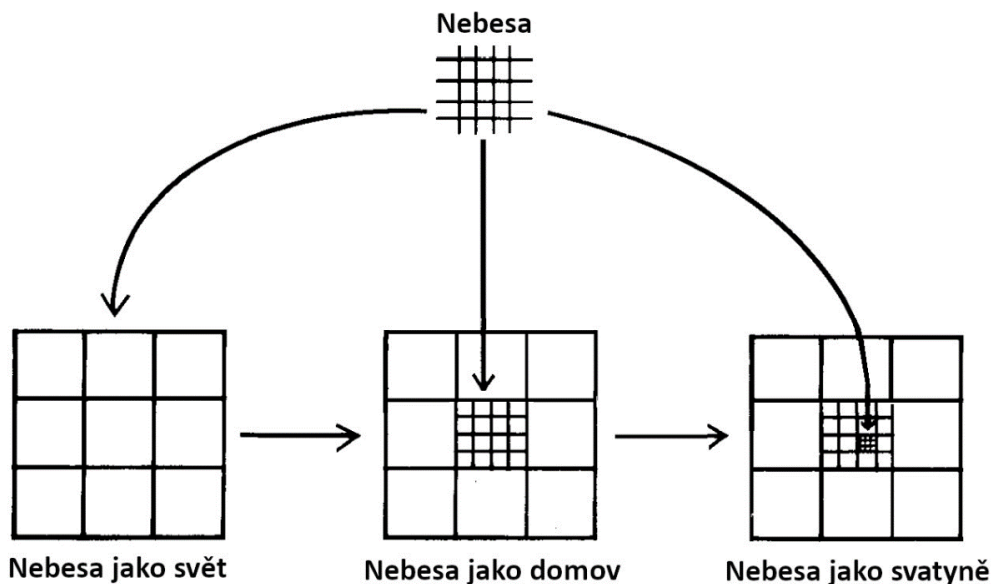
Tato tři prostředí odpovídají třípatrovému světu v Genesis 1, jen ve smyslu postupného vzdalování se od středu. Jádrem je Zahrada-svatyně, která je bodem kontaktu s nebesy. Domovská země je spojená se zemí, a proto Božímu lidu Izraeli byla dána země. Vzdálenější země, do nichž tečou řeky, si máme spojit s mořem, a proto jsou pohanské národy vykreslované jako moře.

Každé z těchto prostředí mělo být proměněno po vzoru nebes. Nebesa jsou nejen vzorem pro svatyni a uctívání; jsou zároveň i vzorem pro domácnost a domovskou zemi a také pro práci ve světě. (Viz Diagram 12.6.) V konečném důsledku je Nový Jeruzalém městem a svatyní a světem v jednom. Vidíme zde tedy „eschatologické splynutí kultury a kultu“. ¹⁵² Dokud však žijeme v historii, můžeme na sebe vztáhnout Šalomounova slova v Kazateli 3: Všechno má svůj náležitý čas – je čas se smát a čas plakat, čas uctívat ve svatyni, čas pracovat ve světě, čas odpočívat doma. Proto tato tři prostředí budou i nadále napříč historií rozlišená, přičemž každé z nich má být „znebeštěno“ způsobem, který bude specificky odpovídat jeho charakteru.

¹⁵² Užitečné reflexe na toto komplexní téma předkládá Klaas Schilder, *Heaven: What Is It?*, př. a ed. Marian M. Schoolland (Grand Rapids: Eerdmans, 1950); Schilder, *Christ and Culture*, př. G. van Rongen a W. Helder (Winnipeg: Premier Pub., 1977); Henry R. Van Til, *The Calvinistic Concept of Culture* (Grand Rapids: Baker Book House, 1959); a Francis Nigel Lee, *The Central Significance of Culture* (Phillipsburg, NJ: Presbyterian and Reformed Pub. Co, 1977).

Diagram 12.6

Sekvence stvoření

Adam byl kvůli svému hříchu vyhnán ze Zahrady-svatyně. Trvalo až do dob Mojžíšova zákona, než byli lidé znovu vpuštěni do Zahrady, a dokonce i tehdy Bůh stanovil celou řadu omezení ohledně toho, kdo a jak smí vstoupit. Hřích však neskončil s Adamem; Kain byl kvůli svému hříchu vyhnán i z edenské domovské země (Gen 4:16). Při Potopě bylo lidstvo kvůli tomu, jak jeho hřích dospěl, vyhnáno z celého světa, a započal nový svět.

Když Bůh tvořil svět, nejprve stvořil moře. Poté oddělil zemi a nakonec zasadil Zahradu-svatyni. Stejně tak i po Potopě nejprve čteme výčet národů (Gen 10). Poté vidíme povolání Abrahama a zaslíbení země (Gen 12). V mojžíšovském Stánku máme vztyčení prozatímní Zahrady-svatyně. Jedině až poté, co byla země definitivním způsobem

zabezpečena pod Davidem, vidíme pod Šalomounem plné ustanovení trvalé Zahrady-svatyně, tedy Chrámu. Izrael však zhřešil, a tak přišel Nebúkadnesar, aby Chrám a Jeruzalém zničil (2. Kr 25:1–21). Když lid pokračoval ve své vzpouře, byl deportován ze země do vyhnanství (2. Kr 25:22–26). Poté Bůh znovu vystavěl celý svět: Začal tím, že obrátil pohanské národy a obnovil je pod Danielem (Dan 4; 6), poté navrátil lid do země a nakonec znovu vystavěl Zahradu-Chrám pod Ageem a Zachariášem, pod Jošou a Zerubábelem (Ag 1–2; Ezd 1–5).

Samozřejmě, lidé vždycky měli přístup k Bohu v nebesích, a to bez ohledu na to, kde žili ze symbolického hlediska. Noe tedy uctíval Boha pod širým nebem, tak jako všichni věřící z pohanů napříč věky. Abraham uctíval Boha v zemi, tak jako všichni zbožní Židé. Po Mojžíšovi Izraelci uctívali Boha na nádvoří svatyně-zahrady. Jedině áronští kněží však měli dovoleno uctívat Boha ve Stánku a v Chrámu. To vše nám ukazuje, že plnost přístupu k Bohu byla až do příchodu Mesiáše zásadním způsobem omezena.

V Nové smlouvě mají lidé bezprostřední a plný přístup k Bohu v nebesích. Už tu nejsou žádná symbolická omezení (Žd 7–10). Nicméně, co se týče kulturních hnutí, vidíme, že když křesťané poprvé pronikají do pohanské kultury, musejí se setkávat v domovech nebo dokonce v katakombách. Když už kultura byla prostoupena křesťanským vlivem a stává se křesťanskou domovskou zemí, je možné stavět velkolepé a překrásné Zahrady-kostely (katedrály). Právě tak tomu bylo s Římem. Právě tak tomu bylo s Evropou. Právě tak tomu musí být i v naší vlastní době.

Naše katedrály byly znesvěceny. Naše domovy čelí útokům, při nichž se úředníci sekulární humanistické vlády snaží zavírat křesťanské školy a násilně narušovat a rozbít křesťanské domácnosti. Naše doba tedy není dobou budování katedrál, ale dobou prostupování a prokvašování kultury. Nejprve musí přijít věrnost, jedině poté přijde sláva.

Výšina

Řeky tečou z kopce, což znamená, že Zahrada, z níž proudily, byla na vyvýšeném místě. Nebyla však na místě nejvyšším, jelikož řeka pramenila v domovské zemi Edenu, což znamená, že Zahrada byla níže než jiné části Edenu. Dost možná bychom čekali něco jiného; stejnou skutečnost ale vidíme zopakovanou v Žalmu 125:2, „jako hory obklopují Jeruzalém, tak Pán obklopuje svůj lid,“ což je přirovnání, které čerpá z faktu, že hory obklopující Sion byly ve skutečnosti vyšší než on. I proto vidíme, že hora Mórija, kde byl postaven Chrám, byla nižší než Sion jako takový, kde stál Jeruzalém. Faktem je, že stejně jako vody Zahrady Eden vytékaly ze země Eden, i voda používaná na Móriji tekla z pramenů na Sionu.¹⁵³ Je nám však řečeno, že jednoho dne „bude hora Hospodinova domu upevněna jako přední z hor a bude vyvýšena nad kopce“ (Iz 2:2). Co to znamená?

Za prvé, pravá Boží hora je v nebesích, ne na zemi, a proto na ni lidé nejsou schopni vystoupit. Vždycky je tak vysoká, jak jsou nebesa vysoko nad zemí.

Za druhé, pozemská svatyně člověka, ačkoliv začíná vysoko, má růst a napříč historií se má dále rozvíjet ve slávě. Během raného dětství lidstva byla svatyně chráněna plenami hory, které ji obklopovaly (srov. Ga 4:1–7). Po příchodu dospělosti vidíme, jak se svatá hora tyčí jako nejvyšší ze všech hor.

Třetí aspekt tohoto proroctví vidíme v tom, že Ježíš nechal Sion i Móriji za sebou a přenesl své Království na Olivovou horu, která byla

¹⁵³ Viz George Ernest Wright a Floyd Vivian Filson, *The Westminster Historical Atlas to the Bible*, rev. vyd. (Philadelphia: Westminster Press, 1956), s. 105. Také „Zion“ v John McClintock a James Strong, *Cyclopedia of Biblical, Theological, and Ecclesiastical Literature* (Grand Rapids: Baker Book House, [1867–87] 1981) 10:1100–1102. Výška Sionu byla 2550 stop [777 metrů], zatímco výška Mórije 2440 stop [743 metrů].

nejvyšší horou v celé oblasti.¹⁵⁴ Z duchovního hlediska je však hora Jeho Království žebříkem do nebes, jehož vrcholek proráží nebeskou klenbu a sahá až k Božímu trůnu (Zj 21:10; 22:1).

Symboliku hor najdeme ve všech světových náboženstvích. Hindové měli horu Méru, Japonci měli Fudžijamu, Řekové Olymp.¹⁵⁵ Najdeme ji i napříč Písmem. Proto Abraham obětoval Izáka na hoře Mórija (Gen 22:2); Mojžíš dostal zákon na hoře Sinaj (Ex 19–24); Eliáš porazil Baala na hoře Karmel (1. Kr 18) a dostal své obnovené pověření na hoře Sinaj (1. Kr 19); Ježíš kázal své nejdůležitější kázání na hoře (Mt 5), byl proměněn na hoře (2. Pt 1:16–18) a dal Církvi její poslední, velkolepé pověření na hoře (Mt 28:18–20).

Ale nejen to. Vidíme, že křesťané „jsou světlo světa; město na hoře nemůže být skryto“, což je odkaz na Jeruzalém na hoře Sion, přičemž se zároveň jedná o symbol spravedlivého člověka (Mt 5:14). Věřící jsou Boží lid-hora, přičemž jednoho dne „bude hora Hospodinova domu upevněna jako přední z hor a bude vyvýšena nad kopce; a budou k ní proudit všechny národy“ (Iz 2:2). Boží svatá hora roste, dokud nenaplní celý svět (Dan 2:34–35). Důvodem, proč tomu tak může být, je to, že hora symbolizuje nejen člověka jako jednotlivce, ale i Církev:

Přišli jste na horu Sion a do města živého Boha, do nebeského Jeruzaléma, a k myriádám andělů ve

¹⁵⁴ McClintock a Strong, „Olivet“, 7:353–355. Olivová hora byla 2665 stop [812 metrů] vysoká. Jak už jsme viděli v kapitole 7, olivové dřevo je dřevem Nejsvětější svatyně. Ježíšovo sestoupení z Olivové hory při Jeho triumfálním vjezdu do Jeruzaléma se mohlo zdát jako sestoupení z nebes (Mt 21:1). Ježíš odešel ze Sionu a poté ho spolu s Mórijí z Olivové hory proklel (Mt 24:1–3). Svou velekněžskou modlitbu předložil právě z Olivové hory (Mt 26:30). A z Olivové hory i vystoupil do nebes (Sk 1:12). Viz i další postřehy v kapitole 7.

¹⁵⁵ Viz Boorstin, kap. 10.

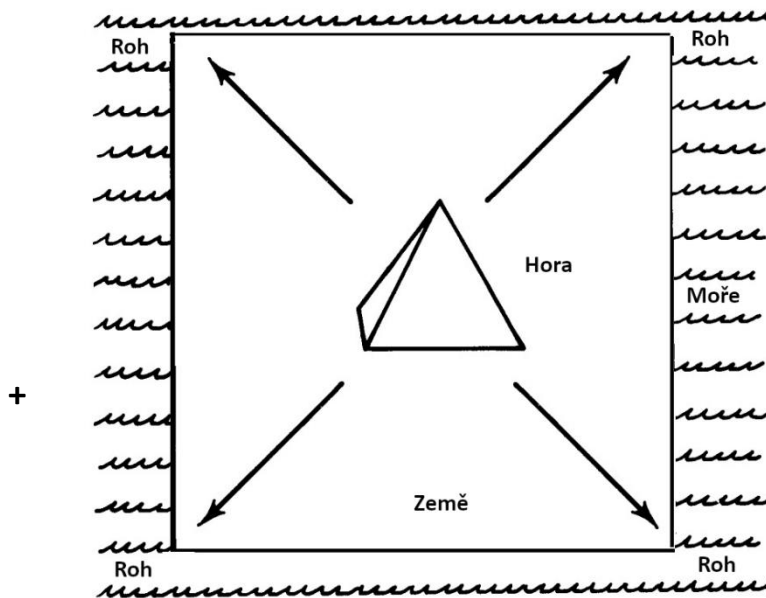
svátečním shromáždění a k církvi Prvorozeného, která je zapsána v nebesích...

(Žd 12:22–23a)¹⁵⁶

Podstatou svaté hory je, že je místem, kde se člověk může setkat s Bohem, jelikož vrchol hory je nejbližší nebesům. Proto Izrael obětoval na „návrších“ a „výšinách“. Symbolicky zde máme obraz pyramidy, jelikož pyramida není nic jiného než stylizovaná hora. Čtyři stěny – či čtyři hrany – pyramidy odpovídají čtyřem řekám, které z ní tečou a berou vlivy Božího Království do celého světa. (Viz Diagram 12.7.) Když člověk stojí na vrcholu hory, dokáže díky tomu vidět nebeský vzor, a poté ho přináší dolů na zemi pod horou, tak jako Mojžíš.

Diagram 12.7

Eden ve světě

¹⁵⁶ Všimněte si propojení lidí a hor ve Zjevení 17:9–10, „Sedm hlav [šelm] je sedm hor, na kterých ta žena sedí, a je to sedm králů.“

Hory a pyramidy jsou tedy žebříky do nebes. (Viz Diagram 7.1. v kapitole 7.) U Bábelské věže se hříšní lidé snažili vystavět takovou pyramidu-žebřík ze země vzhůru k Bohu, ale Bůh to zakázal. Veškerá půda byla znesvěcena Adamovým hříchem, jelikož Adam byl stvořen z hlíny, a tak jeho hřích porušil a zkazil celou zemi. Kdyby tedy měl existovat nový žebřík do nebes, musel by přijít shůry dolů. Jákob ve svém prorockém vidění viděl právě takový žebřík (Gen 28:12). V naplnění tohoto vidění v Den Letnic přišel Nový Jeruzalém dolů z nebes na zem, ne naopak.

Nový Jeruzalém je pyramidou, která je zdobená drahokamy, a rozkládá se na hoře (Zj 21:2, 10nn). Na rozdíl od svatých hor Staré smlouvy, Nový Jeruzalém je definitivním (symbolickým) způsobem na nejvyšší ze všech hor, jelikož vrchol této pyramidy sahá až do samotných nebes a k Božímu trůnu (Zj 22:1); a právě odtud proudí obnovené řeky, aby přinesly život světu.

Odkud se vzaly tyto drahokamy a zlato pro Jeruzalém? Ze vzdálenějších zemí. Zdá se, že ani Eden ani Izrael nebyly bohaté na drahokamy. Židé získali suroviny na výrobu Stánku a drahokamy na efod velekněze z kořisti z Egypta (Ex 35) a ze svých cest po Chavíle (Arábii). Šalomounův Chrám byl zdobený zlatem a drahokamy z jiných zemí (2. S 8:11; 1. Kr 7:51; 9:28; 10:11). Sdělením zde je, že Boží dům nemůže být plně vystavěn, dokud se neobráť všechny národy a nebudou spolupracovat na jeho duchovním rozvoji a růstu. Když z Jeruzaléma (Církve) tečou řeky duchovního požehnání do světa, národy se vrací se svými desátkami a zdobí Boží město.

Ještě zbývá si povšimnout, že svatými horami a žebříky do nebes byly i oltáře. Právě jsme zmiňovali kontrast mezi Jákobovým žebříkem a Bábelskou věží. Obecněji řečeno, je zde kontrast mezi Bábelskou věží na straně jedné a oltáři určenými k bohoslužbě, které budoval Abraham, na straně druhé. Abrahamovy oltáře byly pravděpodobně jen sloupy

z kamenů a ze země; nicméně, realita, kterou symbolizovaly, je nám obsáhleji předložena v důležitém vidění v Ezechieli 43.

Ezechiel popisuje oltář ve formě stupňovité pyramidy. Horní část je nazvána „Boží hora“; plošina na oheň na vrcholu je nazvána „ohniště“. Doslovný překlad Ezechiele 43:15 je: „A Boží Hora: čtyři lokty [vysoká]; a od ohniště čtyři rohy sahají vzhůru.“¹⁵⁷ Ačkoliv oltář ve Stánku tento tvar neměl, Ezechielův popis jasně vyjadřuje *teologii* oltářů obecně (viz Diagram 12.8). Když se Bůh zjevil na hoře Sinaj, její vrcholek byl zahalen ohněm a kouřem (Ex 19:18). Jen stěží zde můžeme nevidět vizuální

¹⁵⁷ Hebrejské slovo pro „hora Boží“ je *har'el*, zatímco „ohniště“ je *'ari'eil*. Jak je zjevné, tato dvě slova se od sebe velmi liší, ale navzdory tomu je následující biblické překlady obě předkládají jako „ohniště“: *New American Standard Version* [NASV], *New International Version* [NIV], *Jerusalem Bible* [anglický překlad Jeruzalémské Bible] a *New King James Version* [NKJV]. Starý Překlad krále Jakuba [KJV] se celému problému vyhýbá tím, že oboje překládá jako „oltář“. Předpoklad, že *har'el* by se mělo změnit na „ohniště“, se zakládá pouze na domněnce a na Septuagintě [LXX], a tak je nemožné ho jakkoliv podložit či dokázat, a to bez ohledu na fakt, že ho občas hájí i někteří konzervativci; např. Patrick Fairbairn, *An Exposition of Ezekiel* (National Foundation for Christian Education, [dotisk] 1969), s. 475.

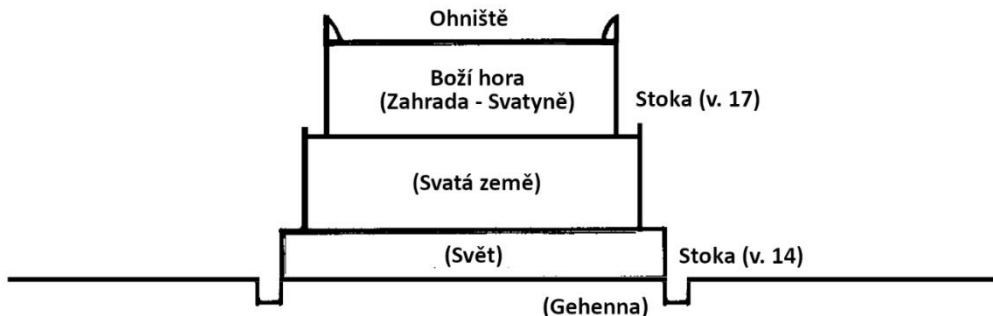
Na zvláštnosti tohoto chybného překladu v jinak konzervativních překladech Bible (které nejsou zrovna známé tím, že by následovaly Septuagintu!) přidává i fakt, že mnoho konzervativních komentářů na Ezechiele silně a důrazně zastávalo a zastává, že slovo *har'el* je nutné zachovat a že verš 15 jasně a nepochybně nazývá celý oltář nebo jeho horní část „horou Boží“. Viz například C. F. Keil, *Biblical Commentary on the Prophecies of Ezekiel*, 2 sv., př. James Martin (Grand Rapids: Eerdmans, 1968) 2:287; E. W. Hengstenberg, *The Prophecies of the Prophet Ezekiel Elucidated*, př. A. C. Murphy a G. Murphy (Edinburgh: T. & T. Clark, 1869), s. 425; a Charles Lee Feinberg, *The Prophecy of Ezekiel* (Chicago: Moody Press, 1969), s. 254.

Albright tvrdí, že slovo *heqha'arets*, které NASV v Ezechieli 43:14 překládá jako „základ na zemi“ a NIV jako „stoka na zemi“, by měl být přeložen v kosmičtější smyslu jako „základ země“. Takový překlad dává smysl ve světle obrazu kosmické „Boží hory“ ve verši 15. Někteří ho však na formálním základě zpochybňují. I „stoka“ by měla důležité symbolické asociace, jelikož by poukazovala na oblast „Gehenny“ u úpatí hory. Viz W. F. Albright, *Archaeology and the Religion of Israel*, 5. vyd. (Baltimore: Johns Hopkins, 1968), s. 146–147; pro shrnutí kritiky viz: David P. Wright, *The Disposal of Impurity: Elimination Rites in the Bible and in Hittite and Mesopotamian Literature*. Society of Biblical Literature Dissertation Series 101 (Atlanta: Scholars Press, 1987), s. 151.

spojitost s oběťmi hořícími na bronzovém oltáři a s kadidlem hořícím na zlatém oltáři. Navíc, oltáře pro obětování se předtím, než byl ustanoven Stánek, obecně stavěly na vrcholcích hor (srov. Gen 22:9); to samé platilo i v době mezi zrušením a zničením Stánku a vybudováním Chrámu (srov. 1. S 9:12). Realita úzké souvislosti mezi oltářem a svatou horou se tedy objevuje poměrně rozšířeně a často.

Diagram 12.8

Oltář v Ezechieli 43:13–17

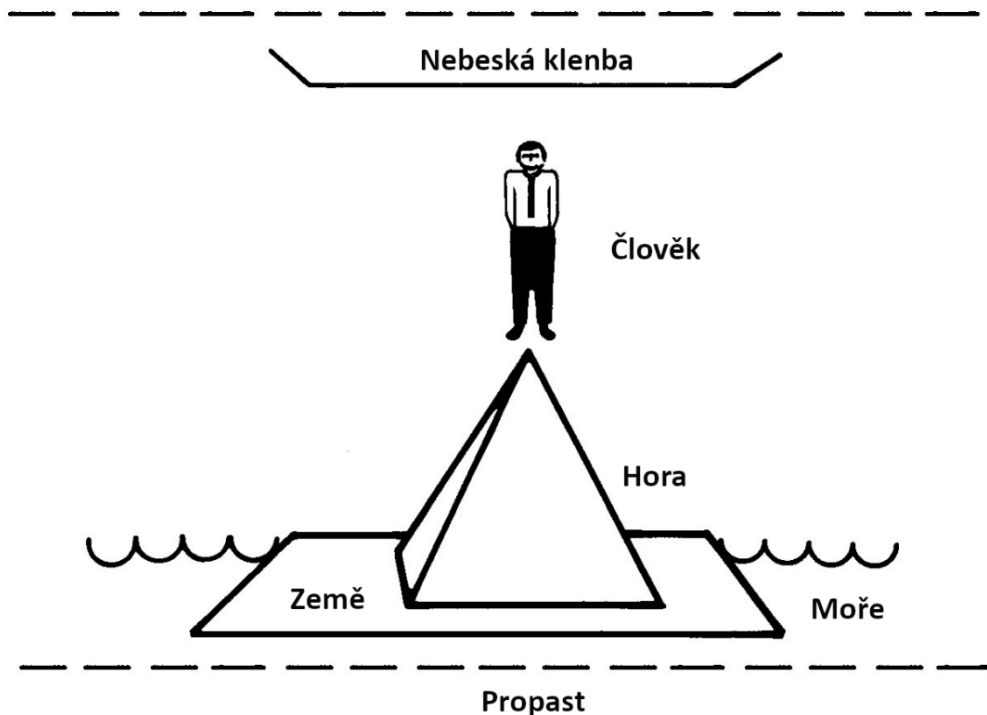

Závěr

Za prvé, nyní, když před sebou máme všechny tyto informace, si můžeme udělat symbolický obrázek původního světa (viz Diagram 12.9). Nad zemí byla Klenbová nebesa, obraz Nejvyšších nebes. Pod zemí bylo moře, obraz Propasti. Ze středu země vyrůstala Svatá hora, z níž tekly čtyři řeky, aby nesly Duchovní vlivy do čtyř rohů země. Na vrcholu pyramidy byl člověk, Boží činitel a nástroj proměny světa. Z tohoto vyvýšeného místa mohl člověk vzhlednout a vidět nebeský plán a vzor, aby poté sestoupil dolů z hory a pracoval se zemí a proměňoval ji k podobě nebes.

Diagram 12.9

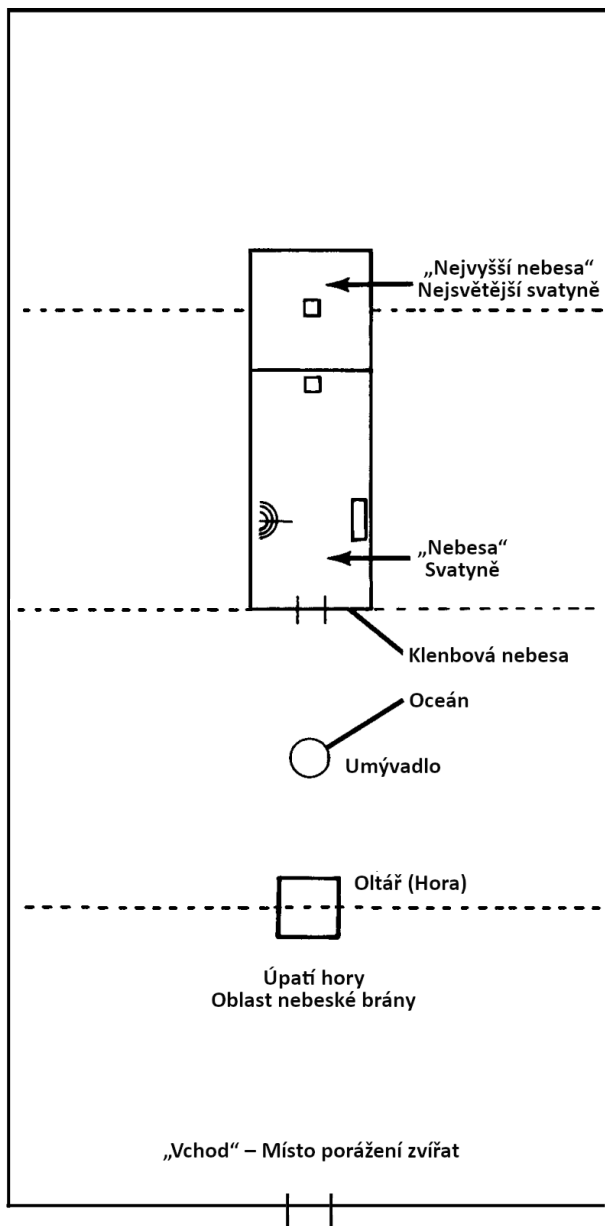
Průřez světem

Za druhé, nyní si můžeme shrnout koncept žebříku do nebes. Každý žebřík do nebes je nutně modelem nebes a země; nebesa jsou nahoře, zatímco pozemská svatyně, brána nebes, je níže či úplně dole. Také můžeme říct, že každý model nebes a země je zároveň žebříkem do nebes. Například Mojžíšův Stánek: Izraelec byl vpuštěn na přední nádvoří či k bráně nádvoří Stánku, kde přinesl oběť. Nebylo mu dovoleno vystoupit na Svatou horu bronzového oltáře, a tak nesměl na

nádvoří jít dál než k oltáři. Oltář jako Svatá hora vystupoval vzhůru ke klenbovým nebesům. Nádrž s vodou na očišťování tedy značila nebeské moře v Genesis 1:7 (a, pozor, *ne* kosmické nebo pohanské moře vod pod zemí). Svatyně byla spojená s viditelnými či Klenbovými nebesy, s Božím vnějším nádvořím, zatímco Nejsvětější svatyně souvisela s Nejvyššími nebesy, se samotným Božím trůnem (viz Diagram 12.10). Bible hovoří o Nejvyšších nebesích a o Klenbových nebesích jako o Božích stanech či stáncích (Jb 36:29; Ž 18:12; 19:5; 104:2; Iz 40:22). Samozřejmě, na Stánek se podrobněji zaměříme v Kapitole 15; pro teď si ho spolu s Chrámem chceme jen připomenout jako model nebes a země, a proto tedy i jako žebřík do nebes.

Diagram 12.10 Mojžíšovský Stánek

Žebříky do nebes a modely nebes a země spolu velmi úzce souvisejí. Je relativně snadné vidět, že hovoří o prostředích. Nebesa jsou konkrétním prostředím, a to samé platí o zemi. Stánek a Chrám s jejich nádvořími byly prostředími – fyzickými prostředími. Jedinečný strom, oltář, připomínkový sloup, svatá hora – to vše jsou fyzická prostředí.

Každá z těchto věcí je však obrazem společenského nebo lidského prostředí. Už jsme viděli, že nebeský zástup je velmi často spojený s vládci nebo se svatými. V kontextu politického uspořádání národa jsou nebesy vládcové, zatímco zemí jsou jejich poddaní (Iz 13:13; 34:4). V kontextu duchovní hierarchie světa se Boží lid nachází v nebesích (Fp 3:20; Ef 1:20; 2:6; Žd 12:22–23).¹⁵⁸ Už jsme viděli, že stromy hovoří o lidech a že prostředí stromů, jako například Chrám a Stánek, hovoří o společenském uspořádání lidu. Už jsme viděli, že Chrám a Stánek byly symboly spravedlivého jednotlivce, a proto tedy především Ježíše Krista, Pravého Žebříku do nebes, a i Církve jako lidu. To samé platí o horách, které symbolizují lidi, národy a Boží lid (Iz 41:14–16; Jer 51:25, 42; Za 4:7; Mt 21:21–22).¹⁵⁹ Boží lid je Jeho Hora, Hora, která roste a vyplňuje zemi (Dan 2:35).

Tato symbolika je pro biblické zjevení naprosto základní a zásadní. Samozřejmě, každou pasáž musíme číst v jejím kontextu, jediné tak budeme moci pochopit, co říká; musíme při tom však být pozorní vůči symbolismu a obrazům. Bible tyto obrazy používá, aby tak vyjádřila svůj pohled na svět, svůj světonázor, podle jednotlivých fází historie. Nyní bude náležité se na tyto fáze zaměřit podrobněji. Začneme Noemovým světem.

¹⁵⁸ Viz také Izajáš 51:13–16, kde se hovoří o „sázení“ nebes v kontextu jasného odkazu na založení Izraele jakožto Božího „zasazení“ (viz kapitola 7). Viz také Jer 4:23–31. Obzvláště užitečné kázání na téma Nových nebes a Nové země předkládá puritánský vykladač John Owen, *Works*, 16 sv. (London: Banner of Truth Trust, 1965–68) 9:131nn. Viz také Chilton, *Days of Vengeance*, s. 538–545.

¹⁵⁹ Viz Chilton, s. 197, 238–239.

ČÁST ČTYŘI

POHYB HISTORIE

Ved' mě, velký Hospodine,
poutníka touto zemí vyprahlou,
já jsem slabý, Ty však mocný,
silnou drž mne rukou svou;

Chlebe z nebes,
krm mne, dokud nebudu nasycen.

Otevři křišťálový pramen,
odkud proud zdraví vytéká,
ať plamen a oblačný sloup
vedou mě cestou celou;
silný Zachránce,
buď Ty mou silou a štítem mým.

Když kráčím po břehu Jordánu,
utiš můj úzkostlivý strach;
ty, který jsi Smrtí smrti a Zkázou
pekla,
postav mne bezpečně na stranu
kenaánskou;
pak písňě chval
zpívat Ti budu navěky.
– William Williams – ¹⁶⁰

¹⁶⁰ Z velšského originálu přeložil autor spolu s Peterem Williamsem.

Kapitola 13:

Noemův svět

Na rituál proměny světa jsme se už dívali v Kapitole 10. Nyní ho začneme vztahovat na svět a na lidstvo. Zjistíme, že biblické dějiny znovu a znovu opakují ten samý vzorec, který si nyní předložíme.

Po Pádu člověka celý svět začal *upadat*. Tento úpadek je vždycky předehrou k Božímu prvnímu kroku, jímž je to, že se Bůh *chopí situace*. Bůh přichází k člověku, k prorokovi, a ohlašuje soud nad starým světem; zároveň však hlásá i svůj záměr zformovat svět nový. Když použijeme jazyk Bible, Bůh ohlašuje zničení starých nebes a staré země a zároveň i svůj záměr stvořit nová nebesa a novou zemi. Například:

- Při Potopě byla zničena první fyzická nebesa a země [2. Pt 3:5–6]; místo nich byla ustanovena nová fyzická nebesa a nová země, které budou trvat až do Kristova návratu.
- Při ukřižování a vzkříšení našeho Pána byla otřesena a zničena stará Adamovská nebesa se starou zemí, místo nichž byla ustanovena nová nebesa a nová země, v nichž je na trůnu nebes posazen Bůh-člověk. Proto v soudním smyslu Nová Nebesa a Nová Země začaly už tehdy [srov. 2. Kor 5:17].
- Na konci historie budou nynější nebesa a země slavně proměněny do plnosti Nových Nebes a Nové Země.
- Nicméně, pokaždé, když Bůh napříč Starou smlouvou přivedl soud na svůj lid, v jistém smyslu tím došlo k nahrazení starých nebes a staré země novými nebesy a novou zemí: Byli ustanoveni noví vládci, byl vystavěn nový symbolický model světa (Stánek, Chrám) a podobně.

Nuže, Božím prvním krokem v kontextu vzorce, který jsme se rozhodli používat k organizování našeho materiálu, je to, že se Bůh chopí situace – ohlásí, že se chystá změnit svět. Tuto fázi historie nazveme Božím *ohlášením*.

Za druhé, poté, co se Bůh svou rukou chopil svého lidu, přesouvá ho z jednoho místa na jiné, z jedné situace do jiné, z jednoho světa do jiného. Tuto změnu, tento přesun, můžeme nazvat *exodus*. Nejoslavovanějším z těchto přesunů je exodus z Egypta; jak ale uvidíme, tento exodus rozhodně nebyl první ani poslední. Konečným důsledkem exodu či přesunu je založení nového řádu světa.

Za třetí, poté, co Bůh vykoná exodus, dává svému lidu své Slovo zaslíbení a příkazu; rozděluje a dává svému lidu nový svět a ustanovuje pro něj zákony a pravidla, podle nichž má Jeho lid nad novým světem vládnout. Bůh zároveň v tomto kontextu zřizuje symbolický model světa jako svou svatyni. Tuto fázi můžeme nazvat *ustanovení*.

Za čtvrté, poté, co Bůh ustanovil nový řád světa, znovu uvádí historii do pohybu. Dějiny po tomto založení jsou časem, kdy Bůh hodnotí svůj lid, kdy hodnotí jeho věrnost či naopak neposlušnost. Jedná se o čas uplatňování pozitivních a negativních sankcí v kontextu smlouvy, která byla ustanovena při založení daného zřízení. Před křížem byla tato fáze vždycky obdobím úpadku, který směřoval k závěrečnému soudu. Po kříži máme zaslíbení, že se bude jednat o čas růstu. (Pro více na toto téma viz Kapitoly 18 a 19.) Tuto fázi můžeme označit spojením *dějiny a úpadek*.

Za páté a na konec: Bůh přichází v soudu. Jeho soud je však vždy zároveň ohlášením Jeho záměru stvořit nový svět; a tak celý cyklus – či celá spirála – začíná znovu. V Genesis 1 byl tímto pátým bodem Boží sabat, Jeho odpočinek. Po ochutnání a hodnocení, jak už jsme řekli, přichází odpočinek a užívání. Kvůli hříchu člověka však Bůh nemohl v žádném světě spočinout, ale musel neustále začínat další a další nové světy. S příchodem Ježíše Krista však byl tento cyklus rozbit. Bůh je

ochotný „spočinout a radovat se“ z Království, jelikož ví, že toto Království nikdy nemůže selhat.

Předtím, než se zaměříme na Noema, zde chci zmínit ještě dva postřehy. Za prvé, Boží přícházení k Jeho lidu, aby ho hodnotil, je sabatovým jevem, také označovaným jako Den Páně či Pánův den. Sabat byl sedmým dnem Božího týdne stvoření, ale prvním plným dnem týdne člověka. Proto je čas sabatu, čas soudu a hodnocení, posledním dnem starého týdne a zároveň i prvním dnem týdne nového.¹⁶¹ Je to čas obnovy smlouvy, a proto čas uctívání. Bohoslužba by tedy měla být časem, kdy necháváme starý svět předchozího týdne za sebou a přijímáme dar Království, nového světa, pro nový týden.

Za druhé, tato sekvence nám pomáhá lépe pochopit biblický pohled na čas. V tradičním pohanství se čas a historie chápou jako otroctví, z něž chcete uniknout prostřednictvím náboženské aktivity. V křesťanství je čas však *příležitostí*. Souslednost okamžiků před nás neustále staví nová rozhodnutí a nové příležitosti jednat lépe než doposud.

Zároveň platí, že křesťanské chápání času je lineární spíše než cyklické. V pohanství je čas a historie sérií nekonečných cyklů, v nichž není nikdy možné učinit žádný reálný pokrok. Křesťanství však v historii skutečný pokrok vidí, jelikož každý nový „svět“ je slavnější než svět, který mu předcházel.¹⁶²

¹⁶¹ Pro více na téma Dne Páně, sabatu a soudu, viz: James B. Jordan, *Sabbath Breaking and the Death Penalty: A Theological Investigation* (Tyler, TX: Geneva Ministries, 1986); a Jordan, „Christianity and the Calendar (A Syllabus)“ (dostupné od služby *Biblical Horizons*, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713).

¹⁶² Pro více na téma času jako břemene nebo příležitosti, jako cyklického nebo lineárního, viz: Mircea Eliade, především *Cosmos and History: The Myth of the Eternal Return*, př. Willard R. Trask (New York: Harper Torchbooks, [1949] 1959) a další jeho díla; a Gary North, *The Dominion Covenant: Genesis. An Economic Commentary on the Bible I*, 2. vyd. (Tyler, TX: Institute for Christian Economics, 1987), s. 118–131,

Křesťanské chápání času však není lineární v novodobém sekulárním smyslu: není sousledností jednotlivých momentů bez hlubšího významu. Místo toho jsou čas a historie *rytmické*; to znamená, že se v nich opakují konkrétní základní vzorce. Vskutku, jsou tu historické cykly; jsou to však spirály, a ne kruhy. Fakt, že tyto vzorce se s variacemi opakují, samozřejmě souvisí s realitou, o níž už jsme hovořili dříve: souvisí s faktem, že biblický pohled na dějiny je ze své podstaty typologický.

A nakonec, křesťanský pohled na čas je *liturgický*. Začínáme o sabatu u Božího trůnu, vycházíme ven do světa a pracujeme, poté se v Den Páně vracíme pro Jeho hodnocení a požehnání. Veškerá historie vychází z Boží *Alfy* a vyvíjí se v Jeho nekonečnou *Omegu*.

Ohlášení

Po hříchu člověka v Zahradě Eden a po jeho vyhnání ze Zahrady čteme o hříchu Kaina v Zemi Eden a o jeho vyhnání z této země. Kain vyšel a vystavěl město, město v podstatě vystavěné na krvi jeho bratra. Toto město se stalo městem krve; a v sedmé generaci od Adama nacházíme vraha Lámecha, jak oslavuje své násilí písní (Gen 4).

Sedmý od Adama ve zbožné Šétově linii byl Enoch, který kráčel s Bohem a poté, co v tomto světě prožil rok let, byl vzat do nebes (Gen 5:23–24). Zdá se však, že zbožná Šétova linie následně odpadla. O tři generace později už byl ponechán jen Noe, který našel přízeň v Božích očích. Co se stalo? Jsem přesvědčený, že Šétova linie se dopustila hříchu smíšených manželství s Kainovou linií; a že právě to je míněno tvrzením, že „synové Boží [Šétovci] viděli, že dcery lidské [kainovské] jsou krásné; a brali si je za manželky, kterékoliv si vybrali“ (Gen 6:2). Je pravda, že

existují i jiné pohledy na tuto pasáž, ale tento výklad jako jediný vysvětluje, proč Šétovci zmizeli.¹⁶³ Všimněte si, že Šétovci se dopustili stejného hříchu jako Adam v Zahradě. Člověk *viděl* ovoce v zahradě jako *krásné* – a *stejně* tomu bylo i s Šétovci a s dcerami Kainovců (Gen 3:6; srov. 6:2).

Bůh vynesl předběžný soud, zaznamenaný v Genesis 6:3, a dal lidstvu 120 let na to činit pokání. Později napříč Písmem zjišťujeme, že Bůh předtím, než sešle soud v jeho plnosti, vždycky vynáší předběžné soudy a dává příležitosti činit pokání.

Věci se však i nadále zhoršovaly a Bůh se nakonec rozhodl svět zničit. Zároveň se však chopil Noema a řekl mu, že on a jeho rodina budou zachráněni.

Exodus

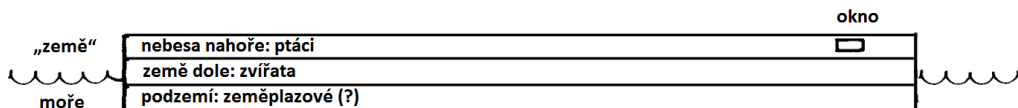
Noemovi bylo řečeno, ať postaví Archu. V roce Potopy byla jedinou „zemí“, která se nořila z vody, Archa. Archa tedy byla jediným místem, kde na světě žil člověk. Navíc, Archa byla modelem světa se třemi podlažími (viz Diagram 13.1). Meredith G. Kline napsal, že Archa byla:

¹⁶³ Viz komentáře na Genesis. Mezi alternativní výklady patří to, že Boží synové byli andělé, kteří si brali lidské ženy, ale tato představa se zakládá na židovských báčorkách a nedává smysl ve světle Mt 22:30. Upravená verze vidí „Boží syny“ jako démonizované lidi, kteří jsou „andělští“ v tomto [temném] smyslu. Další náhled tvrdí, že „Boží synové“ jsou mocní králové-válečníci, kteří si brali jakékoliv ženy, které chtěli; byli jakýmsi předchůdci Nimroda. Tento výklad doporučuje mnohé, ale věřím, že do celého kontextu přináší úvahy, které v něm jinak chybí. V širším kontextu knihy potřebujeme vysvětlit, co se stalo se zbožnou Šétovou linií. A toto vysvětlení nám poskytuje jedině výklad smíšených manželství.

duchovním Božím domem, který má své symbolické vnější prototypy ve Stvořitelově kosmickém domě [tvořeném] nebesy a zemí a později v mikrokosmickém Stánku a Chrámu Izraele. Je třeba si zde všimnout, že konstrukce Archy naznačuje, že měla představovat Boží Království v této formě kosmického domu. Přestože totiž Archa byla schopna plavby, byla zhotovena spíše jako dům než jako loď. Všechny rysy zmiňované v popisu Archy jsou věci architektury domu; jsou tu tři patra, dveře a okno.¹⁶⁴

Diagram 13.1

Noemova archa jako model světa

Kline pokračuje a poznamenává, že tři patra Archy odpovídají nebesům nahoře, zemi dole a vodám pod zemí. Nejnižší patro může být spojené se zeměplazy, protože ti si do nějaké míry dělají doupatka v zemi; nebo může být spojeno s vodou „pod zemí“, jelikož bylo ponořeno nejhluběji. Jak už jsme viděli, zhruba si tu odpovídají tři prostředí země a tři prostorová prostředí, takže zeměplazové odpovídají mořským tvorům (a ptáci domestikovaným zvířatům, zatímco divoká zvířata jsou paralelou k suchozemským zvířatům obecně). Kline jasně píše:

okno Archy je protějškem „nebeského okna“, na nějž tento narativ odkazuje (Gen 7:11; 8:2). Oblast s oknem se příhodně nachází poblíž vrchní části Archy jako

¹⁶⁴ Meredith G. Kline, *Kingdom Prologue*, 3 sv. (vydáno autorem, 1983) 2:105.

součást horního (nebeského) patra. Toto uspořádání přirozeně člověka vede k tomu spojovat a srovnávat dveře Archy s dveřmi, které zavírají hlubiny moře a drží zpět jeho pyšné vlny. (Pro tento kosmologický obraz, viz Jb 38:8–11.)¹⁶⁵

Ačkoliv Bůh Noemovi neřekl, ať umístí ptáky do nejvyššího patra, zvířata do prostředního a zeměplazy do nejnižšího, pokaždé, když jsou zvířata zmiňována, jsou uváděna jako rozdělená do kategorií, které tvoří kontextovou konceptuální paralelu (Gen 6:7, 20; 7:8, 14, 21, 23; 8:17, 19; 9:2).¹⁶⁶

Dalším aspektem, který vykresluje Archu jako model světa, je fakt, že Bůh Noemovi nadiktoval její rozměry, což je něco, co vidíme Boha dělat jediné v případech, kde se připravuje a staví model světa (Ex 25nn; 1. Le 28:11–19; Žd 9:5; Ez 40nn; Zj 21:10nn). Archa tedy byla modelem světa a jako taková byla vždy považována za předobraz Církve, Božího nového stvoření.¹⁶⁷

Dále: Archa byla postavená ze dřeva. Z čeho jiného by také měla být postavená? Boží příkaz postavit ji ze dřeva se může zdát nadbytečný a nepotřebný, dokud si neuvědomíme duchovní souvislost mezi dřevem a stromy. V kapitole 7 jsme si povšimli, že různá historická období jsou spojená s různými stromy. „Goferové“ dřevo Archy je charakteristické pouze a výhradně pro ni. Faktem je, že nikdo vlastně ani neví, co

¹⁶⁵ Tamtéž.

¹⁶⁶ Pro podrobnější diskuzi o těchto seznamech zvířat a o tom, co je důvodem rozdílů mezi nimi, viz James B. Jordan, *Food and Faith: The Mosaic Dietary Laws in New Covenant Perspective* (dostupné od služby *Biblical Horizons*, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713).

¹⁶⁷ Kline, s. 100–109; Jean Daniélou, *From Shadows to Reality: Studies in the Biblical Typology of the Fathers*, př. Wulstan Hibberd (Westminster, MD: Newman Press, 1960), s. 69–102.

„goferové“ dřevo je! Tak jako Stánek a Chrám, i dřevěná Archa byla obrazem Božího edenského háje.

Noemovský exodus byl zcela a plně zázračnou událostí. Stačí se na chvíli zamyslet a hned bude jasné, jak výjimečná celá událost byla. Za prvé, zahrnovala zázrak toho, že všechna zvířata přišla k Noemovi a vstoupila do Archy. Měli bychom zde vzít v potaz paralelu přesunu Božího lidu z Egypta k hoře Sinaj a pamatovat, že zvířata jsou obrazy lidí.

Za druhé, „Noemův“ exodus zahrnoval zázrak toho, že zvířata spolu přebývala v pokoji. Během putování Izraele v pustině Bůh vykonal mnoho zázraků – zázraků soudu – aby tak lid donutil žít mezi sebou v míru a aby potlačil jeho vzpoury (srov. hlavně Num 11:1–3; Num 16–17).

Za třetí, krmení těchto zvířat a péče o ně také nutně zahrnovaly nějaký druh zázraku. Nebylo by možné mít na Arše dostatek krmiva, aby z něj všechna tato zvířata mohla žít celý rok. Bůh v pustině krmil Izrael manou a je snadné si představit, že něco podobného se stalo i zde. Zároveň je však samozřejmě možné, že mnohá zvířata celý rok hibernovala.

„Noemův“ exodus byl tedy vykonán skrze celou sérii zázraků. A zatímco Noe a jeho rodina byli bezpečně zaopatřováni na Arše, andělé měli plné ruce práce s přetvářením světa. Pohřbívali zvířata, aby z nich udělali ropu, a rostliny, aby z nich udělali uhlí, a celou řadou dalších způsobů připravovali pro lidstvo nový svět.

Podrobná studie Potopy nám ukáže na celou řadu motivů znovustvoření.¹⁶⁸ Ustupující vody ukázaly souš, tak jako při týdnu stvoření. Holubice vznášející se nad vodou připomíná vznášení Ducha při stvoření a Ducha-holubici, který se vznáší nad naším Pánem při Jeho křestní inauguraci Nové smlouvy.

¹⁶⁸ Viz Kline, tamtéž; a Jordan, „Christianity and the Calendar“, kap. 23.

Ustanovení

Se spočínutím Archy na souši zde máme přenesení modelu světa do světa jako takového. Tohle je něco, co znovu uvidíme na hoře Sinaj, kde bude struktura hory přenesena do struktury Stánku. Zde u Noema vidíme, jak se trojpodlažní Archa stává modelem nového trojpodlažního světa. Vody ustupují a svět je nově stvořen jako obraz svého vzoru.

Konec cesty Archy je jako příchod Izraele do Kenaánu; Bůh znovu dal Noemovi svět, nový svět, a řekl mu, ať je v tomto novém stvoření plodný a rozmnoží se (Gen 8:16–17). Bůh zaslíbil, že tento nový svět bude trvalý a že On sám bude jednat a zabrání hříšnosti člověka v tom znovu dorůst od mládí do dospělosti (Gen 8:21). S těmito novými nebesy a novou zemí přišla změna Božího smluvního uspořádání. Bůh dovolil Noemovi a jeho potomkům jíst maso, zjevně vůbec poprvé, a zakázal jim pít krev. Paralelou k pití krve je prolití krve při vraždě; Bůh zároveň poprvé člověku dal právo a výsadu sedět jako soudce a popravovat vrahy (Gen 9:2–7). S touto novou výsadou bylo spojené roucho autority, které značilo nový úřad člověka jako soudce.¹⁶⁹

Bůh dal nové noemovské smlouvě speciální znamení: Pověsil svůj válečný luk na oblohu jako duhu (Gen 9:12–17). Válečný luk, Boží zbraň, je paralelou k plamennému meči cherubů (Gen 3:24), který byl speciálním znamením adamovské smlouvy pod soudem.

Nyní se dostáváme k tomu, abychom si shrnuli způsoby, jak se toto nové zřízení podobá prvnímu zřízení v Genesis 1–3. Co jsou tedy

¹⁶⁹ Pro více na téma roucha svěřené autority, viz James B. Jordan, *Primeval Saints: Studies in the Patriarchs of Genesis* (dostupné od služby *Biblical Horizons*, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713); a Jordan, „Rebellion, Tyranny, and Dominion in the Book of Genesis“ v Gary North, ed., *Tactics of Christian Resistance*. Christianity and Civilization 3 (Tyler, TX: Geneva Ministries, 1983), s. 38–80.

některé paralely mezi nimi? Za první, nový třípatrový svět je jako ten první, až na to, že nový svět je trvalý.¹⁷⁰

Za druhé, je tu nové vyvýšené místo, nová svatá hora: Ararat. Jak už jsme viděli, Ararat je pravděpodobně na stejném místě, kde se původně nacházel Eden. Lidstvo se rozlije z Araratu tak, jak mělo předtím proudit z Edenu. Navíc, v kontextu budoucích paralel je potřeba si uvědomit, že spočinutí Božího domu, Archy, jejíž plán nadiktoval sám Bůh, na vrcholu Araratu je paralelou k umístění Chrámu na vrcholu hory Mórija.

Za třetí, tak jako v Edenu byla Zahrada, i Noe vysadil vinici. Tak jako Adam zhřešil v Zahradě, i Chám zhřešil na vinici (Gen 9:18–27).¹⁷¹ Jako Adam uchvátil symbol zatím zakázané výsady vládcovství, i Chám uchvátil Noemovo roucho autority.¹⁷²

Za čtvrté, tak jako Bůh odsoudil Adama, i Noe odsoudil Cháma. Tato změna [soudcovského úřadu a výnosu z Boha na Noema] přišla na základě toho, že Bůh svěřil soud do rukou člověka a dal Noemovi roucho autority jako symbol jeho úřadu. Noe byl novým Adamem, a to oslaveným Adamem; byl Adamem, jemuž bylo uděleno něco z Božího

¹⁷⁰ Některé faktory naznačují, že svět před Potopou byl teplý od pólu k pólu, což je situace, která se často vysvětluje domněnkou, že „vody nad nebeskou klenbou“ ve světě před Potopou existovaly na doslovné i symbolické úrovni; zaujímaly formu baldachýnu vodní páry kolem celé země, který tvořil „sklenkový“ efekt a při Potopě se zhroutil. Ve Zjevení 4 a v dalších pasážích vidíme stále trvajícím spojení nebeské klenby s „nebeským mořem“, což však nevylučuje možnost doslovného baldachýnu. Viz Joseph C. Dillow, *The Waters Above: Earth's Pre-Flood Vapor Canopy* (Chicago: Moody Press, 1981); a James B. Jordan, „Hexameron: Theological Reflections on Genesis One (A Syllabus)“ (dostupné od služby *Biblical Horizons*, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713), kap. 14–16.

¹⁷¹ Jako onen nový hřích v nové zahradě se může zdát Noemova opilost; Bible se však zaměřuje na Chámův hřích a na Noemův soud nad ním. Celou událost obsáhlejším způsobem rozebírám v Jordan, *Primeval Saints*, kap. 3 a 4.

¹⁷² Strom poznání dobrého a zlého byl spojený s investiturou, vládou a autoritou. Viz Jordan, *Primeval Saints*, kap. 9, a Jordan, „Rebellion, Tyranny, and Dominion in the Book of Genesis“.

soudcovského úřadu. Na rozdíl od Adama v Zahradě, Noe byl prorok. Noe soudil Cháma tak, jak měl Adam soudit hada. Noe soudil Cháma tak, jak Adama soudil Bůh. Jsou tu paralely, ale je zde i pokrok ve slávě. Historie nemá tvar kruhu, ale spirály.

Za páté, jak už zaznělo, je zde paralela mezi ohnivým mečem Božího hněvu na straně jedné a Jeho uvolněným válečným lukem míru na straně druhé. Zahrada a ohnivý meč byly pryč, ačkoliv meč měl později i nadále hrát roli ve Stánku a v Chrámu, a to až do příchodu Nové smlouvy. Byla zde však velmi skutečná, zjevná a důležitá změna od hněvu k milosti.

Ačkoliv Noemova vinice nám velmi zjevně připomíná Zahradu Eden, přece je tu důležitý rozdíl: Noemova vinice nebyla Boží zahradou-svatyní. Ve světě bezprostředně po Potopě nebyla žádná zahrada-svatyně, tak jako ve světě nebyla žádná svatá země. Pamatujte, že Bůh původně stvořil svět, poté v něm oddělil zemi Eden a nakonec zasadil zahradu-svatyni v Edenu. Tu samou sekvenci vidíme i po Potopě. Až do doby Abrama tu nebyla žádná speciální, oddělená země. Až do doby Stánku a jeho nádvoří nebyla ve světě žádná pozemská zahrada-svatyně.

Jaká tedy byla tato „nová nebesa a nová země“ po Potopě? Inu, za prvé, co se týče struktury světa, máme zde sedmdesát národů, které jsou uvedeny v Genesis 10. Ačkoliv počet národů na světě brzy překročil sedmdesátku, symbolickým počtem (či číslem) národů v Bibli zůstává sedmdesát.¹⁷³ Před Potopou byla dominantou celého světa země Eden – všechny řeky tekly z Edenu. Po Pádu člověka však začala světu dominovat země Nód s jejím falešným, padělaným městem-svatyní Henochem (Gen 4:16–24). Byl tu svět ve formě jednoho státu, jemuž vládli Nefilim, mocní muži (Gen 6:4). Ačkoliv v Genesis 2 jsou uvedeny mnohé země, nebyly tu mnohé národy. Byly zde prostě dvě rodiny, dvě linie, a

¹⁷³ Pro více o numerologických strukturách v Genesis 10, viz Umberto Cassuto, *A Commentary on the Book of Genesis, Part II: From Noah to Abraham*, př. Israel Abrahams (Jerusalem: Magnes Press, [1949] 1964), s. 175–180.

světu postupně začala dominovat ta Kainova. Po Potopě zde však bylo sedmdesát národů, a už ne jeden světový stát.

Za druhé, v těchto sedmdesáti národech byly městské státy, jimž vládli kněží-králové. Předním biblickým příkladem je zde Melchisedech, který byl knězem „Boha Nejvyššího“ a zároveň i králem Sálemu (pozdějšího Jeruzaléma) (Gen 14:14–22). Tato vláda kněží-králů, či společná vláda kněží a králů, „šamanů a náčelníků“, je ve srovnání se situací před Potopou opět pokrokem a posunem vpřed. Politickými nebesy před Potopou tedy byli mocní muži, kteří dominovali celé zemi; po Potopě se však politickými nebesy stali kněží-králové sedmdesáti rozdělených národů. Někteří z těchto kněží-králů byli zbožní, jiní byli bezbožní; ať už však konkrétní král byl jakýkoliv, přesunuli jsme se k novým nebesům a k nové zemi s národy a městskými státy. Tato situace na světě obecně pokračovala až do doby vyhnání Izraele, kdy se přesouváme do další fáze historie, do fáze světových impérií. (Viz Diagram 13.2.) Dokud totiž Izrael zůstával národem, i svět pohanů byl rozdělený do národů s jejich hlavními městy a městskými státy.

Diagram 13.2

Politická zřízení

	Svět před Potopou	Noemovský svět	Svět vyhnání
Nebesa	Mocní Kainovci, kteří ovládají a utlačují.	Kněží-králové, kteří vládou.	Světoví vládci (Dan 2; 7).
Země	Jeden celosvětový stát zahrnující všechny lidi.	Mnoho rozdělených národů.	Mnoho národů shromážděných pod jedním vládcem.

Za třetí, jak právě zaznělo, Božím jménem, které se používalo mezi národy, bylo „Bůh Nejvyšší“. Bůh Nejvyšší byl chápán jako Ten, jemuž patří nebesa a země; Jeho jméno mělo mezinárodní význam. Melchisedech, kněz Boha Nejvyššího (Gen 14:18), žehná Abramovi těmito slovy: „Požehnán buď Abram Bohu Nejvyššímu, jemuž patří nebesa a země; a požehnaný buď Bůh Nejvyšší, jenž vydal tvé nepřátele do tvé ruky“ (Gen 14:19–20). Jméno, kterým se Bůh zjevil hebrejským patriarchům, bylo „Bůh Všemohoucí“, Bůh, který je schopen naplnit svá zaslíbení (Gen 17:1; 28:3; 35:11; 48:3). Melchisedech však použil Boží jméno, které používaly ostatní národy. Všimněte si také, co Abram řekl králi Sodomy: „Přísahal jsem Pánu, Bohu Nejvyššímu, jemuž patří nebesa a země, že si nevezmu ani nit ani řemínek sandálu z ničeho, co je tvoje“ (Gen 14:22–23). Abram ztotožnil svého vlastního Boha, Pána, Hospodina, s Bohem, který byl znám mezi pohanskými národy jako Bůh Nejvyšší, jemuž patří nebesa a země.

Souhrnem lze říct, že svět ustanovený pod noemovskou smlouvou, měl následující aspekty:

Jména:

Bůh: Bůh Nejvyšší; Ten, jemuž patří nebesa a země.

Lid: Bohabojní (Sk 10:2, 22, 35; 13:16, 26).

Dar země:

Celý svět.

Zaslíbení:

Žádná budoucí Potopa.

Ustanovení:

Svátostná: Zákaz pít krev.

Společenská: Zákaz vraždit.¹⁷⁴

Správní

řízení:

Kněží-králové s právem popravovat vrahy, vláda nad jednotlivými, samostatnými národy.

Symbol:

„Sedmdesát národů světa“.

¹⁷⁴ Pozn. př.: Lépe řečeno: soud a trest smrti pro vrahy.

Dějiny a úpadek

Adam se vzbouřil a byl vyvržen ze Zahrady. Chám se vzbouřil a byl proklet a vyhnán z Noemovy vinice. Po Adamově hříchu se Kain stal vrahem, odešel a postavil město. Po Chámově hříchu se Chámovec Nimrod stal „mocným lovcem“ (implikací je, že lidí) a postavil město: Bábelskou věž (Gen 10:8–12; 11:1–9). Bůh svůj válečný luk odložil, ale člověk ne. Město Knížete pokoje je z duhových drahokamů. Město knížete lovců bylo z cihel z bláta.

Bůh však slíbil, že proti hříchu člověka zakročí už v jeho mládí. Chámovi, Noemovu *nejmladšímu* synovi (Gen 9:24), bylo zabráněno v tom chopit se zakázaného ovoce. Nyní se Bůh chystal zabránit Nimrodovi, novému Kainovi, v tom, aby dosáhl takových výšin moci a hlubin zvrácenosti, jakých v minulosti dosáhli Kain a Lámech. Jeho město bylo zničeno.

Nimrod se u Bábelské věže pokoušel znovustvořit svět před Potopou. Jeho cílem byl svět s jedním státem, jemuž by vládli jeho mocní muži, jeho noví Nefilim. Tím, že Bůh rozptýlil lid od Babelu, stvořil sedmdesát světových národů, a tak silou prosadil [náležité] politické zřízení světa po Potopě. Nimrod po svém babylonském selhání odešel a založil Ninive a Asýrii (Gen 10:10–11). Obě dvě tyto mocné lovecké-dobyvatelské kultury tedy založil jediný člověk, který pečlivě a cíleně uplatňoval Kainovu politiku. Babylon i Ninive bychom proto měli chápat jako rozšíření Henocha, Kainova města.

Boží soud nad Bábelskou věží však doprovázelo – tak jako vždycky – nové ohlášení spásy. Bůh ohlásil, že všechno to, co se člověk hříšně snažil uzmut u Babelu – zemi, jméno, kněžský vliv – dá Abrahamovi.

Lidé chtěli zemi, „aby nebyli rozptýleni po tváři celé země“ (Gen 11:4). Bůh je však rozptýlil (Gen 11:8) a zemi dal Abramovi: „Vyjdi ze své

země a od svých příbuzných a z domu svého otce do země, kterou ti ukážu“ (Gen 12:1).

Chtěli jméno: „A udělejme si pro sebe jméno“ (Gen 11:4b). Bůh však zmátl jejich jazyky, takže nedokázali navzájem porozumět svým jménům (Gen 11:7), a dal velké jméno Abramovi: „A učiním z tebe veliký národ a požehnám ti a učiním tvé jméno velikým“ (Gen 12:2).

A nakonec: Chtěli být náboženskými vůdci. Jejich věž měla dosáhnout do nebes. Chtěli být prostředníky kontaktu mezi jinými lidmi a „bohem“ (Gen 11:4). Bůh jim však ve stavění věže zabránil a ustanovil Abrama a jeho potomky za kněžský národ: „A tak budeš požehnáním; a Já požehnám těm, kdo ti žehnají, a toho, kdo tě proklíná, proklejí. A v tobě budou požehnány všechny rodiny země“ (Gen 12:2–3).¹⁷⁵

Tím se dostáváme ke světu Patriarchů, na který se zaměříme nyní.

Bůh Abrahamovy chvály,
který vládne z trůnu shůry,
Starobylý věčných dní
a Bůh Lásky:

¹⁷⁵ V hebrejštině existuje slovo, které označuje „zemí“ ve smyslu uspořádaného kosmu, a jiné slovo znamenající „půda“, „hlína“ či „země“, z níž byl učiněn člověk. Celá věž byla postavená z hliněných cihel (Gen 11:3); Abramovo požehnání se mělo rozšířit ke všem rodinám učiněným z hlíny (Gen 2:7; 12:3). Skrze Abramovo Sémě tedy měla být sňata kletba, která ležela na půdě, a tak i na lidstvu jako takovém (Gen 3:17, 19).

Hospodine, Ty Velký ‚JSEM‘,
jehož vyznávají země i nebesa,
klaním se a žehnám Tvé posvátné
Jméno,
navěky požehnané.

Bůh Abrahamovy chvály,
na jehož svrchovaný příkaz
ze země vstávám a hledám radosti
na Jeho pravici,
vše na zemi opouštím,
moudrost světa, jeho slávu a moc,
Jeho činím svým Podílem jediným,
mým Štítem a Věží.

Bůh Abrahamovy chvály,
jehož vše-dostatečná milost
mne bude směřovat po všechny mé
šťastné dny
po všech cestách mých:
On nazývá červa svým přítelem!
On nazývá sám sebe Bohem mým!
A on mne zachrání až do konce

skrze Ježíšovu krev.

On sám při sobě přísahal,
já na tu přísahu spoléhám,
jako na orlích křídlech nesený
do nebes vystoupím;
budu hledět na Jeho tvář,
Jeho moc budu obdivovat
a zpívat o divech Jeho milosti
navěky.

– Thomas Olivers –¹⁷⁶

¹⁷⁶ „The God of Abraham Praise“; křesťanská parafráze židovské písně *Jigdal*. Olivers napsal tuto parafrázi v roce 1770. Zkrácené verze se objevují v celé řadě hymnářů a zpěvníků. Text použitý v této knize je kompletní [a vychází z verze, kterou předkládá] John Julian, ed., *A Dictionary of Hymnology* (New York: Dover Pub., [1907] 1957), s. 1150.

Kapitola 14:

Svět patriarchů

Už jsme řekli, že [na konci konkrétního období či na konci konkrétních nebes a země] vždycky přijde úpadek, který do nějaké míry vysvětluje potřebu a nutnost nové smlouvy. Zároveň je však pravda, že i kdyby člověk byl nezhřešil, bývaly by zde byly pokroky od slávy ke slávě. Proto příchod nové smlouvy nelze plně vysvětlit selháním smlouvy předchozí. S touto realitou souvisí i fakt dospívání jednotlivců a lidstva, kvůli němuž to, co bylo dříve v konkrétní fázi dětství vhodné a náležité, nyní musí být nahrazeno. Jak děti rostou, musíme jim stále pořizovat nové boty a nové oblečení, částečně proto, že ty staré se opotřebovávají, ale i kvůli tomu, že z nich dítě vyrostlo.

To nám vysvětluje, proč Bůh nikdy nevolá svůj lid zpět k předchozí smlouvě. Proroci přicházejí a říkají lidu, že porušil smlouvu, a připomínají mu jeho povinnosti podle podmínek a kontextu staré smlouvy; když však přijde smluvní obnova, nikdy se nejedná prostě o návrat na staré cesty. Spíše je to obnova starých cest v nové formě, ve formě vhodné a náležité pro danou dobu a fázi růstu.

Nyní, když se přesouváme do období patriarchů, bude nápomocné předložit si alespoň hrubé shrnutí smluvní historie. Po Potopě Bůh znovustvořil svět s Noemovskou smlouvou. Řád světa byl ohrožen hříchy Cháma a po něm i Nimroda; Bůh tuto příležitost využil, aby skrze abrahámovskou smlouvu oddělil novou (edenskou) *zemi* a ustanovil jeden národ, Hebreje, k tomu být kněžími všem ostatním národům. Tento národ kněží v Egyptě upadl do hříchu; Bůh tuto příležitost využil, aby skrze mojžíšovskou smlouvu znovustvořil (zahradní) *svatyni* a oddělil levity a áronské kněze k tomu vést a směřovat izraelský národ. Dále, tak jako Bůh zasadil Zahradu v Edenu a

pak stvořil člověka, aby jí vládl, stejně i poté, co izraelští kněží upadli do hříchu (1. S 1–3), Bůh tuto příležitost využil, aby skrze davidovskou smlouvu znovustvořil (adamovského) *krále*. Následně Bůh využil příležitost kolapsu davidovské smlouvy a s ním spojeného vyhnanství, aby ustanovil *imperiální* fázi historie a ukryl Izrael pod ochranu předních světovládů. S kolapsem imperiální fáze historie, který vidíme v tom, že Řím ukřižoval Syna Božího, Bůh vyzvedl na trůn Ježíše Krista, aby byl pravým noemovským Nežidem, pravým abrahámovským Hebrejem, pravým (mojžíšovským) áronským Knězem, pravým davidovským Králem a pravým Světovládce.

Každá z těchto smluv je vystavěna na smlouvě předchozí, a to tak, že je k ní přidána. Každá smlouva však zároveň smlouvu, která jí předcházela, proměňuje. Jakmile byla Abramova rodina jako taková oddělena za kněží, už nestačilo, aby se pohanské národy řídily jen noemovskou smlouvou. Přibyla jim další povinnost: žehnat Abramovi. Jakmile byl ustanoven Stánek, už nebylo náležité a přijatelné, aby Hebrejové měli oltáře na mnoha místech.¹⁷⁷ Jediným dovoleným oltářem byl oltář ve Stánku. Jakmile byl ustanoven Chrám, už tu nebyl Stánek, který by se přesouval z místa na místo. Jakmile byla ustanovena imperiální fáze historie, Boží lid měl „odevzdat císaři to, co je císařovo“ [Mk 12:17]. Samozřejmě, s příchodem Nové smlouvy přišly radikální proměny starosmluvní série smluv.

S tímto pozadím a v tomto kontextu se pojdme podívat na věk patriarchů. Už jsme poukazovali na to, jak se Bůh „chopil“ situace tím, že povolal Abrama z chaldejského Uru. Písmo nám říká, že Terach měl v Uru syny, ale jeho syn Háran zemřel (Gen 11:27–28). Dále vidíme, že

¹⁷⁷ Nevěřím, že se toto pravidlo týkalo pohanů mimo zemi a národ Izraele. V Exodu 18 vedl Izrael v uctívání Jitro, neobřezaný kněz z pohanů, který se poté vrátil do své vlastní země. Přestal však pak uctívat u oltářů? Není důvod si to myslet. Bohabojní pohané pokračovali pod noemovskou smlouvou až do doby Nové smlouvy. Tou jedinou změnou pro ně ve starozákonní době bylo, že po ustanovení abrahámovské smlouvy měli povinnost uznávat jedinečný kněžský statut Izraele.

Abram si v Uru vzal ženu, ale jeho žena byla neplodná (Gen 11:29–30). Poselství tu bylo jasné: Jestli budete mít děti v Babylonu, zemřou; a jestli si v Babylonu vezmete ženy, budou neplodné. Velmi jasně byl potřeba exodus.¹⁷⁸

Exodus

To, co následuje, je druhý [větší] exodus v Bibli; prvním byla Potopa. Exodus je druhým krokem typologického vzorce historie, je přechodem ze starého světa do nového. Je skutkem rozdělení a změny struktury, jako když vyndám sklenici ze skříňky a vodu z trubky a spojím je v něco nového: ve sklenici vody; nebo jako když Ježíš vzal chléb, lámal ho a dal mu nové jméno: Jeho tělo. To, co vidíme v těchto skutečích změny struktury velmi prostým a základním způsobem, vidíme ve vzorci exodu v mnohem větším měřítku.¹⁷⁹

Pojďme si uvést některé z nejdůležitějších biblických exodů:

1. Noemova záchrana z otroctví ve Starém světě do Nového světa.
2. Abramův přechod ze smrti v Babylonu do života v Kenaánu (Gen 11:27–12:5).
3. Abramova záchrana z otroctví v Egyptě k životu v Kenaánu (Gen 12:6–13:18).

¹⁷⁸ Autorova studie „The Life of Abraham“ předkládá podrobný přehled abrahámovské historie a jejího významu v kontextu Genesis. Tvoří ji série dvanácti kazet s šestačtyřiceti stránkovým sylabem, která je dostupná od služby *Biblical Horizons*, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713.

¹⁷⁹ David Daube, *The Exodus Pattern in the Bible* (London: Faber and Faber, 1963). Daubeho práce je standardním dílem na toto téma, ale kazí ji kritické (liberální) předpoklady. Mé vlastní komentáře jsou do velké míry rozšířením Daubeho původní studie.

4. Lotova záchrana ze Sodomy (Gen 19:1–16), Boží nabídka života u Hory (Gen 19:17–19) a Lotova smrt v divočině (Gen 19:30–38).¹⁸⁰
5. Abrahamova záchrana z nebezpečí v Pelišteji (Gen 20).
6. Izákova záchrana z nebezpečí v Pelišteji (Gen 26).
7. Jákobova záchrana z otroctví v Mezopotámii (Gen 31).
8. Záchrana Izraele z otroctví v Egyptě (Ex 1–15).
9. Boží archa ukořistěná Pelištejci poráží pelištejské bohy a vrací se s kořistí (1. S 5–6).
10. Davidovo přebývání v pustině a v Pelišteji, poté jeho návrat do země (1. S 21–2. S 2).
11. Návrat Izraele z vyhnanství v Mezopotámii.
12. Ježíšův „exodus v Jeruzalémě“ (L 9:31); Jeho odmítnutí Jeruzaléma a Chrámu, Jeho ukřižování za hradbami; Království Olivové hory.
13. Odchod Církve z Jeruzaléma před jeho zničením v roce 70 (Mt 24:16–18; Sk 1–28).

Když si uvědomíme, že Bible považuje Pelištejce za podskupinu Egyptanů (Gen 10:13–14), uvidíme, že ve Starém zákoně jsou v podstatě dvě skupiny exodů: ty ze severu (Babylon, Mezopotámie) a ty z jihu (Egypt, Pelištea). Všechny nacházejí své naplnění v Kristově opuštění Jeruzaléma, a tak i celého starého světa.

Vzorec či souslednost událostí v exodu je následující:

¹⁸⁰ Hora, kterou andělé nabídli Lotovi, byla horou, na níž byl Abraham, ale Lot ji odmítl. Proto skončil na jiné hoře a žil v jeskyni, což je symbolem toho, že se vrátil do prachu smrti. Lotův exodus byl varováním Izraeli. Všimněte si nekvašeného chleba (Gen 19:3), andělů střežících dveře a půlnočního pesachového exodu. Když Izraelci odmítli dobýt Kenaán, opakovali tím Lotovu chybu a stihl je ten samý soud. Nepoučili se z typologie.

1. *Nějaké nebezpečí, nějaký aspekt hříchu či kletby, vyhnání Boží lid z jeho domova.* Adam byl vyhnán z ráje. Hladomory vyhnaly Abrama do Egypta (Gen 12:10), Izáka do Pelišteje (Gen 26:1), Hebreje do Egypta (Gen 43:1). Katastrofa Sodomy a jejího okolí vyhnala Abrahama do Pelišteje (Gen 19:28; 20). Ničemní utiskovatelé vyhnali Jákoaba do Mezopotámie (Gen 27:42–43) a Davida do Pelišteje (1. S 20:31). Osobní hřích dovedl Lota do Sodomy (Gen 13:7–13). Vojenská porážka znamenala přesun archy do Pelišteje (1. S 4) a Izraele do Babylonu (2. Kr 24–25). Láska k Jeho [hříšnému] lidu způsobila, že náš Pán opustil Nebesa, aby nás zachránil.
2. *Během pobývání ve vyhnanství či v otroctví na Evu útočí Had, který ji chce zneužít k tomu, aby dal povstat svému vlastnímu ničemnému semeni.* Potopě předcházela smíšená manželství (Gen 6:2). Faraó a Abímelek útočili na Sáru (Gen 12:13; 20:2). Lotovy dcery se daly zkazit (Gen 19:30–38). Abímelekův lid ohrožoval Rebeku (Gen 26:10). Lában vydědil Ráchel a Leu (Gen 31:14–16). Faraó zabíjel malé chlapce, ale dívky nechával pro svůj lid (Ex 1:15–22). Amálek v pustině útočil na Davidovy ženy (1. S 30:5). Ester si ve vyhnanství vzal Achašvéroš (Est 2). Izrael během služby našeho Pána pustošili démoni. Napříč knihou Skutků na Kristovu nevěstu neustále útočili Židé.
3. *Spravedlivé využití „svatého klamu“ k oklamání hada a ochraně Evy.* Had na počátku oklamal Evu (1. Tim 2:14); a podle principu „oko za oko, zub za zub“ žena oklamává hada. Abraham proto při dvou příležitostech nazval Sáru svou sestrou; stejně tak nazval Izák svou sestrou Rebeku, jelikož věděli, že upřímní, čestní vládci by si prostě neuzmuli ženy, aniž by o tom předtím jednali s jejich

bratry.¹⁸¹ (Samozřejmě, tyraní, s nimiž se Patriarchové potýkali, se jich i tak zmocnili.) Jákob podvedl Lábanu, aby znovu získal věna svých manželek (Gen 30:37–43). Hebrejské porodní báby lhaly faraonovi, aby tak zachránily izraelské chlapce, a Bůh jim za to požehnal (Ex 1:18–21). David v Pelišteji předstíral šílenství a tvářil se, že slouží Pelištejcům (1. S 21:14; 1. S 27; 29), ačkoliv ve skutečnosti chránil Izrael. Ježíš chránil a zachránil svou svatou nevěstu tím, že veškeré útoky Satana přitáhl na sebe.

4. *Boží lid je při svém přebývání mimo svou zemi velmi často nějakým způsobem zotročen.* Jákob byl v podstatě Lábanovým otrokem; Lában se k němu jako ke svému otrokovi choval.¹⁸² Izrael byl zotročen v Egyptě. Izrael byl v podstatě zotročen na začátku babylonského vyhnanství. Ježíš byl přitažen před Piláta a uvržen do vězení.
5. *Bůh svému lidu během jeho zotročení žehná, ale moří jeho tyrana, ať už postupně nebo v rámci záchrany Božího lidu.* Abram v Egyptě získal bohatství (Gen 12:16), ale na faraonův dům dopadaly rány (Gen 12:17). Izák v Pelišteji, navzdory tomu, že tam byl utlačován, zbohatl (Gen 26:12–17). Bůh dal Jákobovi zbohatnout v Mezopotámii, ale postupně připravil o majetek Lábanu (Gen 31:5–12).

¹⁸¹ Křesťanští etici obecně nepovažovali a nepovažují klamání tyranů za zlo. Známým příkladem je způsob, jak nizozemští křesťané skrývali Židy před nacisty a neochvějně o tom lhali. Luther ve svých kázáních na Genesis hájí Abrahamovo a Izákovo oklamání faraona a Abimeleka. Viz mé komentáře na toto téma v Jordan, *Primeval Saints: Studies in the Patriarchs of Genesis*. Dostupné od služby *Biblical Horizons*, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713.

¹⁸² Podrobnosti epizody mezi Jákobem a Lábanem odpovídají zákonům o otroctví v Exodu 21. Viz mé poznámky na toto téma v Jordan, *The Law of the Covenant: An Exposition of Exodus 21–23* (Tyler, TX: Institute for Christian Economics, 1984), s. 33–34.

Izrael se v Egyptě rozmnožil (Ex 1:12), ale Egypt sám byl stížen ranami. Archa během svého „vyhnanství“ přinesla morové rány na Pelištejce (1. S 5:6–6:1). David ve vyhnanství získal armádu a bohatství, zatímco Saula sužovali démoni (1. S 16:14; 22:2; 1. S 25). Židům se v Babylonu dařilo; zastávali důležitá místa u dvora, zatímco Nebúkadnesar zešílel (Dan 4). Kristovo dílo na kříži vykoupilo svět, vydobylo naše požehnání a zničilo Satana, zatímco odpadlý Izrael byl během Kristovy služby a napříč knihou Skutků sužován démony.

6. *Bůh zázračně zasahuje, aby zachránil svůj lid, přičemž často dává pohanským tyranům vidění.* Jak už zaznělo dříve, Potopa a Noemova archa byly zjevnými zázraky. Abramovi se v Uru zjevila Boží sláva (Sk 7:2). Abímelekoví se zjevil Bůh, aby tak zachránil Sáru (Gen 20:6–7). Lota přišli zachránit andělé, kteří konali zázraky (Gen 19:11). Lábanovi se zjevil Bůh a přikázal mu, ať nechá Jákoba být (Gen 31:24). Izrael byl z Egypta zachráněn zázrakem Pesachu (Ex 12). Rány, které dopadly na Pelišteu, byly zázračné (1. S 5–6). Nebúkadnesarovi se zjevil Bůh a obrátil ho na víru, což vedlo k tomu, že začal projevovat Božímu lidu více přízně než do té doby (Dan 4). Bůh poslal Pilátově manželce vidění (Mt 27:19) a vzkřísil Ježíše z mrtvých.
7. *Had se velmi často snaží shazovat vinu a vinit spravedlivé a obviňuje je, že si za své obtíže mohou sami.* Faraó tedy vinil Abrama (Gen 12:18), Abímelek vinil Abrahama (Gen 20:9), Abímelek vinil Izáka (Gen 26:10), Lában vinil Jákoba (Gen 31:26), faraó vinil Mojžíše (Ex 10:28) a Saul vinil Davida (1. S 20:31). Herodes a Pilát se snažili shodit vinu jeden na druhého. Pilát si umyl ruce a poté dal na kříž ceduli, která vinila Boha a věřící. Židé vinili křesťany (Sk 5:28).

8. *Bůh pokořuje falešné bohy nepřítele.* Když pravý Bůh zachránil Abrama a Izáka, byli tím zároveň pokořeni falešní bohové Egypta a Pelišteje. Ráchel na Lábanových bozích seděla (Gen 31:34) a Jákob je pohřbil (Gen 35:4).¹⁸³ Bůh odsoudil všechny bohy Egypta (Ex 12:12). Archa pokořila Dáгона Pelištejců (1. S 5:3) a poté ho zničila (1. S 5:4). Nebúkadnesar a Dareios byli obráceni a zřekli se svých falešných bohů (Dan 4; 6:7, 26–27). Kristus porazil Satana a poté, co vystoupil na nebesa, zničil i Chrám, který se stal modlářskou ohavností.
9. *Boží lid odchází s kořistí.* Noe si s sebou vzal pravou moudrost starého světa (Gen 8:20–22). Abram odešel z Egypta s kořistí (Gen 12:16). Lot se, samozřejmě, stěžil dostal ze Sodomy naživu, ale Abraham dostal od Abímeleka velké dary (Gen 20:16). Jákob, když šel do Mezopotámie, neměl nic, ale vrátil se extrémně bohatý (Gen 32–33). Izrael vyplenil Egyptany (Ex 12:35–36). Pelištejci poslali archu zpět obloženou zlatem (1. S 6:17–18). David zdědil Saulovo Království. Židé se vrátili z Babylonu s velkou kořistí (Za 6:10–11). Církev mezi lety 30 a 70 plenila Starou smlouvu. Nyní plení celý svět a přináší všechny a všechno do Království.
10. *Nakonec je Boží lid slavnostně uveden a usazen do Svaté země.* Právě to je, samozřejmě, cílem exodu. Někdy se však stává, že lid je vyveden z otroctví, ale Království odmítne, jak tomu bylo u Lota a Izraele v pustině. Nakonec však do nového světa přece jen vchází.
11. *Usazení v nové zemi znamená ustanovení uctívání, postavení Božího domu z části kořisti a ustanovení*

¹⁸³ Jejich uložení „pod dubem poblíž Šekemu“ naznačuje, že tito bohové byli pokořeni pod pošlapávajícíma nohama Boha, jehož žebříkem do nebes je strom.

kněžstva. (Tento vzorec „vítězství – stavění domu“¹⁸⁴ je ve skutečnosti tím, co nazýváme fází ustanovení, která přichází po exodu, ale pro úplnost si na něj pojďme poukázat zde.) Noe postavil oltář a přinesl na něm oběť (Gen 8:20). Když Abram vyšel z Uru, stavěl v zemi oltáře (Gen 12:7–8). Když Abram vyšel z Egypta, obnovil oltář u Bételu (Gen 13:4). Když byl Abraham zachráněn před Abímelekem, Bůh otevřel Sářino lůno a dal mu syna (Gen 21:1). A vzpomeňte si, že oltář, Chrám atd. jsou vše symboly Božího lidu. Zázračné narození mesiášského syna tedy odpovídá postavení Božího domu. Tato událost je zároveň „padělaná“ narozením Lotových synů po jeho záchraně ze Sodomy (Gen 19:30–38).¹⁸⁵ Když byl Izák zachráněn z Pelišteje, postavil oltář (Gen 26:25). Když Jákob po svém vyhnání v Mezopotámii dorazil zpět do Kenaánu, také tam postavil oltář (Gen 33:20). Když Izrael unikl z Egypta, nejprve postavil z kořisti zlaté tele a poté Stánek (Ex 25:1–9; 32:2–4). Návrat archy z pelištejského vyhnání nakonec vedl k postavení Chrámu. Kořist z Davidových pelištejských válek po jeho exodu a dosazení na trůn také šla na Chrám (1. Le 22:14–16). Po návratu Izraele z babylonského vyhnání byl znovu postaven Chrám (Ezd; Ag; Za). Po Ježíšově exodu na kříži a po Jeho uvedení do kněžského úřadu v nebesích začal být z živých kamenů budován pravý Chrám Božího lidu.

¹⁸⁴ Rozsáhlou diskuzi tohoto vzorce a jeho širších důsledků a aplikací předkládá Meredith G. Kline, *The Structure of Biblical Authority*, rev. vyd. (Grand Rapids: Eerdmans, 1975), s. 76–93.

¹⁸⁵ Lotův exodus (Gen 19) a Abrahamův exodus (Gen 20–21) jsou studií paralel a kontrastů.

Takový je tedy biblický vzorec exodu. Bude zajímavé si povšimnout několika dalších případů, kde se tento vzorec objevuje. V knize Soudců 17–18 vidíme falešný, padělaný exodus. Čteme zde o vztyčení padělaného Stánku a o ordinování padělaného kněze. Poté vidíme padělanou cestu odpadlých Danovců, kteří odmítli svou Bohem danou zemi. Celá věc následně vede k padělanému dobytelskému tažení a k plnému ustanovení padělané svatyně v Danu.¹⁸⁶

Dalším zajímavým exodem je exodus Jarobeáma. Tak jako Abrahamovi, i Jarobeámovi byla zaslíbena část Kenaánu (1. Kr 11:29–37). Šalomoun ho poté vyhnal do Egypta (1. Kr 11:40). Když Šalomoun zemřel, jeho syn Rechoboám se zachoval pošetile. Jarobeám se tedy vrátil do země a Severní Izrael ho učinil svým králem (1. Kr 12:1–20). Jarobeám pokračoval ve svém odpadlictví, postavil falešné svatyně a ustanovil falešné kněží (1. Kr 12:25–32).

Ustanovení

Nuže, když Abram vykonal svůj exodus z Babylonu a přišel do země, jakou smlouvu s ním Bůh ustanovil? Co bylo podstatou smlouvy s Abrahamem a s dalšími patriarchy Izákem a Jákobem a se syny Izraele? Za prvé, Boží jméno dané ve spojení s touto novou smlouvou je, jak už jsme zmiňovali, Bůh Všemohoucí. Bůh tímto jménem ujišťoval patriarchy, že je plně schopen splnit to, co jim zaslíbil.

Za druhé, Bůh dal svému lidu, jehož strukturu přetvořil, nová jména. Bůh změnil „Abram“ na „Abraham“ a „Jákob“ na „Izrael“. „Jákob“ znamená „Ten, který vyštává“ či „Ten, který nahrazuje“; toto jméno poukazovalo na fakt, že byl mladším synem, který nahradil syna staršího. Starší syn je často obrazem Adama, zatímco mladší je předobrazem

¹⁸⁶ Viz můj rozsáhlý komentář v James B. Jordan, *Judges: God's War Against Humanism* (Tyler, TX: Geneva Ministries, 1985), s. 279–290.

Druhého Adama. Proto Šét nahradil Kaina; Šém nahradil Jafeta (Gen 5:32; 9:24; 11:10); Izák nahradil Izmaele, Jákob nahradil Ezaua, Josef nahradil své starší bratry, Efrajim nahradil Manasese (Gen 48:18), Eleazar a Ítamar nahradili Nádaba a Abíhúa (Ex 6:23; 24:1; Lev 10:1–6), David nahradil své starší bratry a Ježíš nahradil Adama. „Izrael“ však znamená „Boží Princ“. Když se dostaneme k Exodu a k mojžíšovské smlouvě, zjišťujeme, že kněžský národ je nazýván „děti Izraele“; je lidem princů a princezen. V období patriarchů však byl tento lid známý jako Hebrejové, jako potomci Šémovce Hebera (Gen 11:16; 14:13; 43:32; Ex 1:15; 2:6; 3:18; 5:3; 21:2).¹⁸⁷

Darem země daným Abramovi a jeho potomkům byl Kenaán (Gen 15:18–21). Požadavkem v oblasti etiky či morálky, který šel ruku v ruce s tímto darem, byla poslušnost vůči celému Božímu zákonu (Gen 26:5), v oblasti svátostí to byla obřízka (Gen 17).

Nové světové zřízení, které tehdy Bůh ustanovil, znamenalo, že Hebrejové jsou národem kněží, který má evangelizovat a vést ostatní národy. Tato úloha byla součástí obsahu zaslíbení, že Abraham bude „otcem“ jiným národům (Gen 45:8; Ř 4:11). Jak ještě uvidíme, evangelizační službu patriarchů symbolizují jejich oltáře a studny.

Vnitřním zřízením Abrahamova lidu byl prostý patriarchální nebo klanový řád: Muž, který byl hlavou rodiny, byl zároveň i jejím duchovním vůdcem. Jelikož Abrahamův rod ještě nebyl národem a nespravoval žádné území, nenosil meč státní správy. Proto „oddělenost církve a státu“ nebyla otázkou, která by se v období patriarchů řešila. Hebrejové byli rodinou a církví, ale nebyli státem.

¹⁸⁷ Heber měl dva syny, Pelega a Joktána (Gen 10:25). Abraham byl potomkem Pelega (Gen 11:16–27). V „Přehledu národů“ v Genesis 10 jsou Heber a Peleg v seznamu sedmdesáti národů započtení jako odlišné „národy“. Pelegovci v Úru odpadli a uctívali jiné bohy (Joz 24:14). Obrácený Abraham a jeho klan se považovali ne za Pelegovce, ale za pravé Heberovce (neboli Hebreje).

Symbolismus

V kontextu abrahámovské smlouvy a věku patriarchů vystává šest symbolů, které jsou pro ni jedinečným způsobem důležité. Tyto symboly vyjadřují charakter Božího lidu a jeho služby. Symboly, které se dostávají do popředí ve věku patriarchů, jsou hvězdy, prach, oltáře, sloupy, stromy a studny. Znovu se objeví i v mojžíšovské smlouvě, kde budou uspořádány do jediného celku, do Stánku. Ve věku patriarchů však byly tyto symboly „rozložené pod širým nebem“.

Bůh řekl Abramovi: „Tvých potomků učiním jako prachu země; jestli tedy někdo dokáže spočítat prach země, pak budou spočtení i tví potomci“ (Gen 13:16; srov. 22:17; 28:14; 32:12). Bůh zároveň Abramovi řekl, že jeho símě bude jako hvězdy nebes svým charakterem (Gen 15:5; viz Kapitola 5) i svým počtem (Gen 22:17; srov. 26:4; 37:9–10). To znamená, že Abrahamův lid bude novými nebesy a novou zemí. Zaslíbením daným Abrahamovi bylo, že národ spravedlivých *naplní* zemi jako prach a že spravedliví budou vládnout zemi jako hvězdy. Boží Království, Abrahamův duchovní lid, jednoho dne pokryje celý svět a bude mu vládnout.¹⁸⁸

Abraham měl konat svou službu evangelizace a vedení napříč všemi národy světa. Právě tak měl být „otcem“ mnoha národů a ony měly být jeho duchovními dětmi. Pavel se k tomuto tématu vrací a dále ho rozebírá v Římanům 4; najdeme ho však už v Genesis (srov. Gen 45:8). Abraham začal svou evangelizační službu v Cháranu ještě předtím, než se dostal do Kenaánu; a čteme, že při jeho exodu se k němu připojili mnozí konvertité (Gen 12:5).¹⁸⁹ Abraham tuto službu konal tím, že stavěl

¹⁸⁸ Josefovy klasy si máme ve světle Genesis 1:9–13 spojit se zemí. Izrael je proto vykreslen jako prach (klasy) i jako hvězdy, které vidíme v Josefových snech (Gen 37:6–10).

¹⁸⁹ Tento verš nehovoří o koupených otrocích, ale o konvertitech. Viz poznámky, které předkládá Umberto Cassuto, *A Commentary on the Book of Genesis, Part II: From Noah to Abraham*, př. Israel Abrahams (Jerusalem: Magnes Press, [1949] 1964), s. 320.

oltáře, které, jak už jsme viděli, byly modely svaté hory, byly žebříky do nebes. U těchto oltářů Abraham a jeho potomci vedli své konvertity v uctívání a vyučovali je Božím cestám (Gen 12:7, 8; 13:4, 18; 22:9; 26:25; 33:20; 35:1, 3, 7).

Jak už jsme viděli v Kapitole 7, Abraham stavěl oltáře poblíž speciálních stromů, které také sloužily jako žebříky do nebes (Gen 12:6; 13:18; 14:13; 18:4, 8; 21:33; 23:17; 35:4, 8). Toto spojení stromů s oltáři, se svatými horami, nám připomíná Zahradu Eden. Edenské obrazy jsou dále posíleny a zdůrazněny množstvím pozornosti, která se v kontextu služby patriarchů věnuje studnám s vodou (Gen 16:14; 21:19, 25, 30; 26:15, 18–32). Ani to není náhoda. Abrahamova evangelizační služba byla voláním lidí k tomu vydat se na duchovní cestu zpět k Bohu.

V Adamově zahradě byla svatá hora, háj stromů (srov. Gen 23:17), studna s vodou a spolu s nimi i žena. Je příznačné, že patriarchové si našli své ženy právě v souvislosti se studnami. Izák našel u studny Rebeku (Gen 24:11–45), Jákob našel u studny Ráchel (Gen 29:2–10), Mojžíš našel u studny Sipuru (Ex 2:15). A u studny se i Ježíš sám zjevil rozvedené a cizoložné Samařance jako Pravý Ženich (J 4:6–26).

Oltáře hovořily o budoucí oběti Ježíše Krista na Boží svaté hoře. Stromy hovořily o Boží slávě a o Božím stínu, byly žebříky do nebes. Prameny hovořily o duchovním sycení a o duchovní výživě, tedy o sycení a o výživě, které měl kněžský národ poskytovat ostatním národům (viz především Izákova služba v Pelišteji, Gen 26:12–33).

Patriarchové vykopávali studny, stavěli oltáře a sázeli stromy (Gen 21:33); a všechno naznačuje, že tyto věci spolu byly vzájemně propojené a děly se v kontextu hájů.¹⁹⁰ Patriarchové tedy vytvářeli svatyně-zahrady pod širým nebem. Nestavěli Bohu dům. V našem

¹⁹⁰ Strom a oltář, Gen 12:7; 13:18; 35:7–8; strom, studna a uctívání (oltář implikovaný), Gen 21:30–34; oltář a studna, Gen 26:23–25, 32–33.

přehledu „exodového vzoru“ výše jsme si v jedenáctém kroku zmiňovali, že v době patriarchů byl po každém exodu postaven oltář; v pozdějších dobách se po každém exodu však stavěl Boží dům. Tento kontrast je důležitý. V [Božím] domě jsou spolu uspořádány společně všechny výše zmiňované materiály a prvky: nádrž s vodou, oltář, dřevěné desky (stromy). Struktura domu je náležitou paralelou k národu. Hebrejové však ve věku patriarchů nebyli organizovaným národem. Proto pro ně nebyl vhodný ani přenosný dům-stan, ani trvalý chrám. Jakmile však lid přešel ze slávy do slávy a stal se plnohodnotným národem, zahrada s oltářem, stromy a pramenem přešla do slávy Stánku a Chrámu.

Abraham učinil „základnami“ své služby Šechem, Bétel a Hebrón (Gen 12:6–8; 13:18). Na těchto místech později sloužil i Jákob (Gen 33:18, 20; 35:1, 6, 7, 27; 46:1). Byla to tato klíčová místa, která Jozue při svém tažení do Kenaánu dobyl jako první (Joz 7:2; 8:30; 10:3). Abraham a Jákob tedy vedli „stínové dobytelské tažení“ a zabírali při něm zemi. A co je důležitější, na tomto základě vidíme, co je skutečným dobýváním. Kulturnímu dobytelskému tažení předcházelo stavění evangelizačních oltářů. Jestli chceme v naší zemi vybudovat křesťanskou civilizaci, měli bychom začít s oltáři.

Důležitým symbolem období patriarchů se stává i sloup, ač v této době vidíme pouze jeden. Když Jákob měl své vidění Pravé Bábelské věže (Bábel = Brána Nebes), probudil se a

vzal kámen, který si předtím dal pod hlavu, a postavil ho jako sloup a na jeho vrchol vylil olej. A pojmenoval to místo Bétel [Boží dům]; dříve se však to město jmenovalo Lúz.

(Gen 28:18–19)

To znamená, že pokaždé, když v Genesis čteme o Bételu, lidé té doby ho nazývali Lúz. Jákob stál venku před městem a vírou ho přejmenoval na Bétel; věřil, že jednoho dne Lúz skutečně bude Božím domem. Když se Jákob vrátil zpět do země, znovu se vrátil do Lúzu a znovu se mu tam zjevil Bůh.

Poté od něj Bůh vystoupil vzhůru v onom místě, kde s ním mluvil. A Jákob vztyčil sloup v místě, kde s ním Bůh mluvil, kamenný sloup, a vylil na něj litou oběť; také na něj vylil olej a znovu to místo pojmenoval Bétel.

(Gen 35:13–15)

Boží vystoupení na nebesa z tohoto místa si rozhodně máme spojit s žebříkem do nebes.

Jákobovy kamenné sloupy tedy byly symbolem Boží svaté hory, onoho pravého žebříku do nebes. Jákob ve skutečnosti nazval „Božím domem“ sloup jako takový: „A tento kámen, který jsem postavil jako sloup, bude Božím domem“ (Gen 28:22a). Jákob vylil na sloup víno, tak jako by ho vylil u oltáře (srov. Num 15:1–10). Vylil na něj olej, tak jako byl olejem prostoupený celý Stánek, mojžíšovský Boží dům (Ex 40:9), a tak jako byl olejem polit Boží lidský dům, Jeho kněz (Lev 8:12). Tento olej představoval Boží oblak, který sestupuje na horu, plní Stánek a pomazává Jeho nového Adama. Bible tyto obrazy spojuje v Žalmu 133:

Hle, jak dobré a příjemné je,

když bratři přebývají pospolu v jednotě!

Je to jako vzácný olej na hlavě,

stékající na vous, na Áronův vous,
stékající na okraj [ústa, vršek] jeho roucha.
Je to jako rosa z Chermónu,
která padá na sionské hory.
Tam totiž Pán přikázal požehnání:
Život navěky!

Opar Božího oblaku na Jeho hoře je tedy paralelou k oleji vylitému na Jákobův kámen. Byl symbolem faktu, že na vrcholu svaté hory, na vrcholu žebříku do nebes, je oblak Boží slávy. Jákob provedl tento rituál, jenž se našim dnešním modernistickým myslím (které jsou ochuzené o symboly a o symbolický pohled na svět) zdá tak podivný, ve smělé a pevné jistotě, že Boží slavný oblak, Jeho nebeské Království, jednou skutečně přijde na zem. Oblak a olej představují Ducha Svatého, který je Poutem jednoty v Království. Sestoupení oblaku na horu a oleje na sloup má své typologické naplnění v sestoupení Ducha na našeho Pána při Jeho křtu a na Církev o Letnicích.¹⁹¹

Dějiny a úpadek

Boží kněžský národ byl Bohu po nějakou dobu věrný. Někakou dobu se mu dařilo i navzdory soužením a zkouškám. Úspěšně a plodně sloužil Pelištejcům, kteří toužili, aby je Abraham a Izák vedli v uctívání (Gen 21:22–34; 26:26–33). Vrcholem bylo, když k sobě Bůh obrátil egyptského faraona a svěřil Josefovi celý svět.¹⁹² V manželství mezi

¹⁹¹ Pro více o oblaku a Duchu, viz Meredith G. Kline, *Images of the Spirit* (Grand Rapids: Baker, 1980), *passim*. Pro více o oleji, viz s. 45–46.

¹⁹² Viz Jordan, *Primeval Saints*, kap. 10.

Josefem a dcerou kněze města Heliopolis vidíme spojení staršího noemovského kněžstva v národech s novým, jedinečným abrahámovským kněžstvem.¹⁹³ V té době se národ Hebrejů více a více rozrůstal, takže ačkoliv do Egypta sestoupilo pouze 70 členů Josefovy nejbližší rodiny (Gen 46:27), lid se v Egyptě rozrostl natolik, že mu musela být k přebývání dána celá země Góšen, to nejlepší z oné edenské země (Gen 47:6; srov. 13:10).

Po období blahobytu v Egyptě však lid znovu upadl do modlářství (Joz 24:14). Bůh dal povstat tyranovi, aby Jeho lid soužil. Vložil Hebreje do ohnivé pece, aby je jako lid mohl přetvořit. Roztrhal národ a poddal ho do otroctví, ale jen proto, aby ho mohl znovu vystavět ve větší slávě než kdy dřív.

Závěr

Zřízení patriarchální doby bylo relativně volné. Nebylo tu žádné národní politické uspořádání, jelikož lid žil pod vládou jiných národů. Proto zde v rámci analogického symbolismu nebyl žádný dům ani chrám, který by značil a symbolizoval Izrael jako Boží lid.

Patriarchové přebývali ve stanech. Je ale omylem a mýtem, že byli nomádi, kteří se přesouvali z místa na místo. Skutečností je, že patriarchové žili jen na několika málo místech a obvykle tam zůstávali po celé roky. Abraham žil v Hebronu asi dvacet pět let a u Beer-šeby v Geraru asi sedmdesát pět let. Když žijete ve stanu tak dlouho, rozhodně nebydlíte v týpí nebo v „beduínském“ stanu. Abychom si mohli lépe představit stany patriarchů, stačí se podívat na Stánek. Tyto stany měly stěny z dřevěných desek, které byly zasazené do podstavců a držely je kovové tyče. Jejich místnosti podpíraly a oddělovaly dřevěné

¹⁹³ Ve světle konverze Egypta není žádný důvod domnívat se, že Potifar byl pohanským knězem. Josef, který byl příliš čistý, než aby se zapletl s Potifarovou ženou, by si jen stěžl vzal pohanku.

sloupy. Byly zakryté střechem z voděvzdorné kůže. To jediné, co z nich dělalo „stany“, bylo to, že podél stěn měly (spolu s deskami) i plachty a že v případě potřeby se daly rozmontovat.

Proto byl stan patriarchů jakousi polo-trvalou stavbou. Patriarchové nebyli neustále v pohybu. To znamená, že ani svatyně-háje, které sázeli a pěstovali, nebyly ničím malým. Když někde žijete pětadvacet let, je samozřejmé, že si své místo uctívání náležitě vyzdobíte a zvelebite. Bohoslužebné oázy patriarchů nebyly ničím primitivním.

Nicméně, ačkoliv zde vidíme velmi edenský symbolismus, mezi bohoslužebnými zahradami patriarchů a Zahradou Eden byl důležitý rozdíl. Tím, kdo zasadil Zahradu Eden, byl Bůh. Tím, kdo zřídil edenskou svatyni, byl On sám. Oproti tomu zahrady patriarchů byly ustanovené lidmi, ačkoliv určitě pod Božím vedením. Abraham a Jákob vedli „stínová dobytelská tažení“ do země – a podobným způsobem zřizovali tyto svatyně-oázy jako „stínové zahrady“. Bůh nezaložil svou vlastní zahradu-svatyni v zemi (a ani o ní nedal žádné explicitní příkazy) až do Mojžíšovy doby.

Souhrnně řečeno, svět patriarchů měl následující aspekty:

Nová jména:

Bůh: Bůh Všemohoucí.

Lid: Hebrejové.

Dar země: Kenaán (očekávaný).

Zaslíbení: „Bude patřit tvému semeni.“

Ustanovení:

Svátostná: Obřizka.

Společenská: Boží pověření, příkazy, ustanovení a zákony (Gen 26:5).

Správní zřízení: Patriarchální hlavy rodin a vedoucí bohoslužeb.

Symbol:

Oáza-svatyně.

I když přirozená síla selhává
a země a peklo mi brání,
na hranice Kenaánu pospíchám,
jak mi to přikázal On.
Přecházím hlubiny vod,
před očima Ježíše stále mám,
a tak skrze vyjící pustinu
držím se cesty své.

Už vidím onu dobrou zemi,
jíž Bůh mírem a hojností požehnal,
tu zemi svaté svobody
a pokoje bez konce.
Mlékem a medem oplývá,
i olejem a vína hojností;
a stromy tam rostou života,
korunované milosrdenstvím.

– Thomas Olivers –¹⁹⁴

¹⁹⁴ The God of Abraham Praise, sloky 5 a 6.

Kapitola 15:

Svět Stánku

Žalm 102 nám říká, že nebesa a země se nakonec obnosí a je nutné je vyměnit:

Dávno jsi založil zemi; a nebesa jsou dílem Tvých rukou. Ony zaniknou, ale Ty zůstáváš; a všechna se obnosí jako roucho; jako oblečení je vyměníš a budou vyměněna.

(Ž 102:26–27)

Není zcela a bezprostředně jasné, jestli měl žalmista na mysli fyzická nebesa a fyzickou zemi, a nebo společenské zřízení světa. Samozřejmě je možné, že jeho jazyk má cíleně zahrnout oboje.¹⁹⁵ Princip, který však jeho slova vyjadřují, se jasně týká obou, a výjimkou nejsou ani abrahámovská nebesa a abrahámovská země. Jak se Abrahamův lid postupně rozrostl v celý národ, obnosily se. Postupem času zde bylo příliš mnoho lidí, než aby jim mohly vládnout jednoduché klanové struktury. Roucho starých nebes a staré země začalo prskat ve švech a lid se začal řinout ven.

Bůh zasáhl a roucho vyměnil. Za prvé, poté, co byl lid zotročen, se v celém národě rozklížilo rozlišení mezi Jákobovou pokrevní linií a

¹⁹⁵ Všimněte si, že i potom, co Bůh vyměnil nebesa a zemi, je [v Ž 102] o Božím lidu řečeno, že pokračuje a je upevněn. Tato realita by se mohla týkat i vzkříšení a nového fyzického vesmíru, ale pravděpodobněji se týká smluvní změny v historii.

mezi zástupy služebníků.¹⁹⁶ Nyní byli služebníci všichni. Když Izrael vychází z Egypta, nevidíme v něm aristokracii čistokrevných Izraelců, která by vládla nad plebejskou třídou tvořenou potomky služebníků, jak by tomu pravděpodobně bývalo bylo, kdyby Bůh neprovedl izraelský národ tavicí pecí otroctví. V důsledku této změny se vláda patriarchů změnila ve vládu starších (Ex 3:16; 4:29). V Izraeli se tak postupně dostali k moci muži schopní moudře rozlišovat, kteří nahradili muže z konkrétní pokrevní linie.

Stejně jako se muselo změnit společenské uspořádání, muselo se změnit i uspořádání symbolické. Hebrejové v době svého otroctví žili ve městech (Ex 1:11), a tak nemohli ustanovovat bohoslužebné oázy. Postupně tedy začali uctívat ve speciálních stanech, které oddělili k tomuto účelu. V Exodu 33:7–11 vidíme velmi jasný odkaz na speciální Boží stan, na „stan setkávání“. Tato pasáž však nemůže hovořit o Stánku, jelikož ten ještě nebyl postavený.

Tyto dvě změny ve společenském a symbolickém uspořádání *očekávaly a předznamenávaly* novou smlouvu, která měla přijít, ačkoliv zatím to dělaly jen velmi hrubým a nejasným způsobem. Když Hebrejové snili o svobodě, nepochybně si představovali návrat k zahradám-oázám svých otců. Bůh však měl na mysli něco jiného, něco mnohem slavnějšího, něco, co si určitě nedokázali ani představit. Chystal se uspořádat Hebreje jako národ kolem starších a soudců, kteří by konečně sloužili jako skuteční nositelé národních či státních úřadů. Zároveň se chystal ustanovit symbolické zřízení ve formě slavného stánku ze zlata a vzácných tapiserií.

¹⁹⁶ Jak zaznělo v předchozí kapitole, Hebrejové měli tolik služebníků, že jim byla k bydlení dána celá země Góšen. Většina těchto „služebníků“ byli osvojení svobodní lidé; právě to totiž znamená označení „zrození v domě“ (Gen 14:14). Pro více na toto téma viz: James B. Jordan, *The Law of the Covenant: An Exposition of Exodus 21–23* (Tyler, TX: Institute for Christian Economics, 1984), s. 76–84. O tomto průvodu patriarchů jako „šejků“ se hovoří i v Genesis 24:2; 26:19, 25, 32; 32:16.

Proto se Bůh *chopil* Hebrejů a *rozbil* je v ohních své tavicí a zušlechťující pece (Ex 3:2, 7). Poté z nich *změnou struktury* ustanovil národ, dal jim nové jméno („Izrael“ místo „Hebrejové“) a zjevil jim nové jméno pro sebe samého („Pán“ či „Hospodin“; Ten, který dodržuje zaslíbení daná otcům; Ex 6:3–8).

Mojžíšovský zákon

Mojžíšovské zřízení, jelikož zahrnovalo změnu v kněžství, zahrnovalo i změnu zákona (Žd 7:12). Svátostným zákonem patriarchálního zřízení byla obřizka. Srdcem mojžíšovského svátostného zákona byl Pesach, ačkoliv obřizka rozhodně pokračovala. Z Pesachu vyrůstaly všechny ostatní svátostné zákony.¹⁹⁷

Centrem mojžíšovského společenského zákona bylo Desatero přikázání. Z Desatera vyvěraly všechny ostatní druhy společenských zákonů. Jednou z hlavních změn v sociálním právu, kterou zavedl Mojžíš, bylo rozšíření zákonů o incestu. Dříve byl zakázaný jen mezigenerační incest (Gen 2:24; 19:30–38). Abraham si vzal svou sestru, tak jako si své sestry samozřejmě vzali i Kain a Šét (Gen 20:12). Jákob si vzal dvě sestry (Gen 29:18–30). V Mojžíšově době však bylo uzavírání manželství mezi bratrem a sestrou či manželství mezi mužem a dvěma sestrami zakázáno (Lev 18:6–18).

Když Bůh zformoval svůj lid jako národ, dal mu v rámci mojžíšovského zákona i řadu sociálních zákonů. Faktem však je,

¹⁹⁷ Lze říct, že celý Stánek a celý obětní systém proudily z Pesachu. Při Pesachu si Bůh nárokuje prvorozené syny Izraele za své kněží. Oni pak padají do hříchu u zlatého telete a jsou nahrazeni levity. Bůh zároveň při Pesachu dal krev na domy Izraelců a ušetřil je rány, kterou seslal na Egypt. Tyto ochráněné domy lze spojit se Stánkem, který sám byl symbolem národa chráněných domů. Proto byl při Pesachu stvořen „národ pod krví“ a Stánek jako jeho symbol. Všechny nové oběti (přidávané k původní ohnivě oběti) souvisely s přístupem do Stánku. Všechny zákony o čistotě souvisely s přístupem do Stánku. Vše tedy v důsledku proudilo z Pesachu.

že dnešním křesťanstvu ohledně mojžíšovského zákona panuje značné nepochopení. Třemi nejčastějšími omyly v tomto ohledu je, že mojžíšovský zákon: 1) byl přísný; 2) bylo nemožné ho dodržovat; a 3) pro nás dnes už není relevantní.

Na první mylné přesvědčení, že zákon byl přísný, musíme odpovědět, že náš Bůh je Bohem lásky. Bůh nikdy nedal žádné podlé, protivné, nevlídné, nerozumné či kruté zákony. Boží zákony, dokonce i ty hromované ze Sinaje, byly milující, radostné, pokojné, trpělivé, laskavé, dobré, vírou prodchnuté, mírné, trpělivé, střídmé a duchovní [srov. Ř 7:12, 14; Ga 5:22–23]. Jestli se nám zdají kruté a příliš přísné, je to buď proto, že je chápeme špatně, nebo proto, že se na ně díváme ze sekulárně humanistické perspektivy. Nesmíme se však odvážit posuzovat Bibli podle našich novodobých standardů.

Tváří v tvář druhému omylu, že zákony byly tak přísné, tak náročné, tak tísnivé, že je nikdy nikdo nemohl dodržet, musíme říct, že tomu tak zkrátka není. Bible nám říká, že Zachariáš a Alžběta „byli oba spravedliví v Božích očích a bezúhonně kráčeli ve všech Pánových přikázáních a požadavcích“ (L 1:6). Je tedy zjevné, že zákon bylo možné dodržet a že mnozí zbožní lidé ho dodržovali. Je pravda, že nebyli dokonalí, nebyli bezhříšní, ale dodržovali zákon [mimo jiné i] tím, že přinášeli oběti na přikrytí svých hříchů.

List Galatským 4:1 říká, že lidé pod Starou smlouvou byli jako děti; a v Galatským 3:24 vidíme, že zákon byl jako učitel, který tyto děti vychovával. Zákon tedy byl „zjednodušenou verzí“, která byla přizpůsobená dětem. Od dospělých čekáme více než od dětí. Dospělí mají větší zodpovědnosti a jsou vykazatelnější než děti. Poslušnost vůči zákonu Nové smlouvy je tedy [v nějakém smyslu] mnohem těžší, jelikož klade tolik požadavků ohledně našich vnitřních postojů.

Proč se lidé domnívají, že mojžíšovský zákon bylo těžké dodržovat? Obecně je to proto, že nevědí, co zákon skutečně přikazoval, a také si pletou mojžíšovský zákon s rabínskými tradicemi judaismu.

Rabínské tradice byly „těžkým jhem“ (Mt 15:1–20; Mk 7:1–23; Sk 15:10; Mt 23:4). Ježíš volal lidi zpět k mojžíšovskému zákonu, plně si ho přivlastňoval a zároveň říkal, že tím nabízí „lehké jho“ (Mt 5:20–48; 11:29–30). Proto bychom se měli na mojžíšovský zákon alespoň stručně podívat.

Možná se ptáte, co byly zač všechny ty oběti. Jen tak pro začátek, byly tu zápalné či ohnivé oběti [Num 28:2, 11], moučné oběti [Lev 2:1], pokojné oběti [Lev 7:11–18], děkovné oběti [Lev 7:12], dobrovolné oběti [Lev 7:16], oběti za hřích [Lev 4:3, 14], oběti za vinu [Lev 7:1–7], oběti pozdvihování [Num 18:29], mávané oběti [Lev 7:30]. Při některých se používala sůl, při některých ne. Při některých se používal olej, při některých ne. Při některých se musel obětovat beránek; při jiných býčci; při jiných ptáci. Při některých se používal kvašený chléb, při jiných nekvašený. Některé části zvířete se spalovaly, jiné se dávaly kněžím, jiné jedli laici. Tyto věci se lišily obět od oběti. Bylo tady opravdu hodně detailů, které bylo potřeba zvládnout. Žádný řadový izraelský občan však nikdy nepřinášel žádnou ze svých obětí sám. Oběti směli přinášet jen kněží a ti to dělali každý den. Určitě netrvalo dlouho, než jim tyto detaily přešly do krve.

A teď srovnajte podrobnosti tohoto komplikovaného obětního systému s podrobnostmi opravování aut; rázem vám bude jasné, jak jednoduchá vlastně byla práce kněze. Kolik různých druhů aut po světě jezdí? Navíc, auta se rok od roku mění. A teď se zamyslete nad tím, které všechny různé díly a aspekty fungování auta by se mohly pokazit. Příště, až vezmete svoje auto do servisu, se podívejte na všechny ty svazky *Chiltonových příruček opravy automobilů*, které má váš mechanik po ruce, a srovnajte jejich rozměry a podrobnosti s knihou Leviticus. Jestli se váš mechanik dokáže naučit opravovat auta a užívat si to, kněží Izraele samozřejmě neměli žádný problém „provozovat“ celý obětní systém.

A co sabat? Nebyl snad sabat břemenem? Naopak, byl časem odpočinku. Ale neměli snad věřící zakázáno na sabat vařit? Ne, sabat se

dodržoval jako hostina. Ale neměli snad o sabatu zakázanou rekreaci? Ne, Bible nic takového neříká. Nuže, co tedy dělali? Šli „do kostela“, uctívali Boha v místní synagoze (Lev 23:3), a zbytek dne odpočívali. Sabat nebyl žádným nemožným břemenem.¹⁹⁸

A co všechna ta pravidla očišťování v Levitiku 11–15? No, za prvé, stát se nečistým znamenalo jen jednu věc: Neměli jste dovoleno jít na nádvoří Stánku a přinést oběť. Jelikož většina forem nečistoty trvala pouze den či týden, být nečistý v podstatě nebylo žádným velkým břemenem. Za druhé, když jste byli vážným způsobem nečistí, mohlo se stát, že tím, že se někoho dotknete, ho učiníte na několik hodin (do západu slunce) nečistým. Ale, znovu, o problém šlo jen v případě, že se ten druhý právě chystal přinést oběť. Být nečistý ve většině případů byla jen nepříjemnost. Samozřejmě, pokud jste byli nečistí celé měsíce a nemohli jste se účastnit svátků, celá věc se tím stala závažnější.

Zákony o nečistotě nebylo těžké dodržovat. Když vám do hrnce spadla ještěrka a zemřela, měli jste ho vymýt.¹⁹⁹ To samé bychom udělali i my dnes. Neměli jste si vzít za manželku svou sestru, tetu nebo dceru. Jen málo z nás by bylo v pokušení něco takového udělat. Neměli jste jíst pesburgery nebo solené, pražené šváby. Většina z nás by nedělala ani to. Důvodem je, že takové jednání jde proti našim zvykům, a tak tyto zákazy nepovažujeme za přítěž. Kdybychom však byli zvyklí jíst psí maso, jak to dělají některé jiné kultury, nějakou dobu by pro nás tato ustanovení byla tíživá, dokud bychom si na ně nezvykli. Židé neměli jíst vepřové, ale to pro ně nebylo nic těžkého. Nebyli totiž v pokušení jíst vepřové o nic víc, než jsme my v pokušení jíst šváby.

¹⁹⁸ Viz James B. Jordan, *Sabbath Breaking and the Death Penalty: A Theological Investigation* (Tyler, TX: Geneva Ministries, 1986); a Jordan, „Christianity and the Calendar (A Syllabus)“ (dostupné od služby *Biblical Horizons*, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713).

¹⁹⁹ Pozn. př.: Lev 11:33 však říká, že nádoby bylo potřeba rozbít.

Mojžíšovský zákon tedy nebyl nijak strašlivě komplikovaný, ani nebylo nemožné ho dodržovat. Samozřejmě, v Nové smlouvě nejsme pod mojžíšovským zákonem [tak, jak byl zjeven]. Oběť Ježíše Krista naplňuje a nahrazuje všechny mojžíšovské oběti. Kristus svým vzkříšením jednou provždy očistil svět, a tak se nás zákony o nečistotě už netýkají. Tím míním, že už se nás netýkají jako *zákony*. Nicméně, stále z nich máme čerpat moudrost, a to včetně jejich symbolismu.

To však neznamená, že by Zákon byl irelevantní; což je třetím výše zmiňovaným omylem. Je smutná pravda, že Církev posledních několik staletí mojžíšovský zákon ignorovala. V odpovědi na tento trend někteří vzali mojžíšovské sociální zákony téměř jako praktický plán moderní společnosti.²⁰⁰ Náležitou střední cestou je uvědomit si typologický charakter mojžíšovského zřízení. Stará smlouva je předobrazem Nové smlouvy; mojžíšovské zřízení je tedy, tak jako ostatní zřízení, na něž se zaměřujeme, předobrazem Kristova Království. A jako předobraz přetéká moudrostí, kterou se z něj máme naučit.²⁰¹

Náležitý přístup k mojžíšovskému zákonu si pokládá čtyři otázky. Za první, ptá se, co daný zákon znamenal ve Staré smlouvě. Za druhé, ptá se, jak byl daný zákon naplněn v Ježíši Kristu. Za třetí, ptá se, jak se daný

²⁰⁰ Právě to je tendencí, pokud ne přímo pozicí, „teonomických“ spisů mužů jako R. J. Rushdoony a Greg Bahnsen. Viz Rushdoony, *Institutes of Biblical Law* (Nutley, NJ: Craig Press, 1973); Bahnsen, *Theonomy and Christian Ethics* (Nutley, NJ: Craig Press, 1977). Pro kritiku, viz Vern S. Poythress, *Understanding the Law of Moses* (chystá se) [pozn. př.: Kniha nakonec vyšla pod názvem *Shadow of Christ in the Law of Moses*, přičemž Poythress, tak jako Jordan, v ní podotýká, že Rushdoony a Bahnsen by simplistní přístup odmítli a že je k nalezení spíše v řadách některých jejich interpretů]. Je nutné poznamenat, že „teonomické“ pozice Rushdoonyho a Bahnsena jsou teologicky mnohem sofistikovanější a umírněnější než postoj radikální „mojžíšovské teokracie“, který v době reformace zaujali někteří militantní anabaptisté a o století později některá extrémní křídla puritánského hnutí. Novodobí „teonomisté“ nevěří ve společenskou proměnu skrze politickou revoluci.

²⁰¹ Některé důsledky a aplikace této pravdy jsem předložil v: James B. Jordan, „The Death Penalty in the Mosaic Law: Five Exploratory Essays“ (dostupné od služby *Biblical Horizons*, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713).

zákon má naplňovat v Církvi, která je v jednotě s Kristem. A za čtvrté, ptá se, jaký význam by daný zákon mohl mít při tvarování širší společnosti mimo Církev. Když budeme pamatovat na tento postup, mojžíšovské zákony nám mohou být velmi užitečné a prospěšné; zároveň se tím vyhneme nebezpečí zákonictví na straně jedné a antinomiánství na straně druhé.

Vzpomeňte si, že předobraz, *typ*, je něco, co dělá *obtisk*. Když dovolíme, aby se mojžíšovský zákon obtiskl na naše srdce, když budeme přemítat o jeho starosmluvním a novosmluvním významu, získáme díky tomu niternou moudrost; a tato niterná moudrost nám umožní kreativně vztahovat základní a zásadní principy Boží [správy věcí vyjádřené Božím zákonem] do novodobých situací a problémů, z nichž mnohé zákon neadresuje nijak explicitně (např. pornografie).

Mojžíšovské politické zřízení

Nyní se zaměříme na společensko-politická „nebesa a zemi“ Izraele pod mojžíšovským zřízením. V mojžíšovské smlouvě existovalo jasné rozlišení mezi „církví“ a „státem“. Jedině Áronova rodina mohla sloužit jako kněží ve Stánku; a jedině kmen Lévi jim v tom mohl pomáhat. To znamená, že nikdo nemohl zároveň zastávat úřad na úrovni státu i v církvi; obě dvě instituce tak byly zásadním způsobem rozdělené (srov. 2. Le 26:16–19). Zákon rozlišoval mezi civilními tresty na straně jedné a církevními tresty, jako je „vytnutí z lidu“ – neboli exkomunikace – na straně druhé.²⁰²

²⁰² Někteří argumentovali a argumentují, že „vytnutí“ je to samé jako poprava; toto ztotožnění však není možné. Leviticus 18:29 říká, že všechny ohavnosti v Levitiku 18 se trestají „vyhlazením“ či „vytnutím“; nicméně, o těch samých zločinech se hovoří i v Levitiku 20, kde je u nich uvedena celá řada různých trestů. Jen některé z nich jsou hrdelními zločiny. Je tedy zjevné, že „vytnutí“ či „vyhlazení“ neznamená vždycky popravu. Toto vyjádření pravděpodobně znamená, že Bůh se s hříšníkem vypořádá sám – Bůh sám ho vytne či vyhladí – ale jelikož církevní hodnostáři vědí, že Bůh se stal

Toto politické zřízení Izraele bylo předpokládáno a předvídáno už během přebývání v Egyptě. Jeho předzvěstí byla správa ze strany starších, kteří sloužili jako soudci. Nikdy předtím, než vyšel z Egypta, nebyl Izrael národem v tom smyslu, že by měl státní zřízení. Jeho starší byli prostě „muži, kteří vedli“. Nyní však byl potřeba systém soudců. Bůh přivedl Jitra, aby jim ho pomohl zřídit (Ex 18). Jitro byl noemovský kněz-král (Ex 2:16; 18:12); byl hlavou kenijské větve midiánského národa (Gen 25:2; Ex 2:16; Sd 1:16; kontrast: Num 22:4; 25; 31). Jitro byl Mojžíšovým tchánem; a Mojžíš čtyřicet let sledoval, jak Jitro spravuje svůj národ (Sk 7:30). Mojžíš tedy měl v oblasti civilní vlády značné zkušenosti, a i proto na základě Jitrovy Bohem inspirované rady ustanovil v Izraeli sérii soudců a odvolacích soudů: ustanovil starší nad deseti, padesáti, sty a tisíci, přičemž on sám byl nejvyšším soudcem.

Mojžíšovým následovníkem byl Jozue. Po něm přišli další soudci, z nichž někteří dohlíželi na celý národ, zatímco jiní soudili v lokalizovanějších oblastech. Žádný z těchto soudců nebyl králem; Bůh zmařil plány všech, kdo se o něco takového pokoušeli.²⁰³ Žádný z nich neměl stálé vojsko nebo „pretoriánskou gardu“. V dobách vojenské nouze se museli spoléhat výhradně na izraelskou dobrovolnou milici.²⁰⁴ Posledním z těchto soudců byl Samuel, který předsedal rozkladu mojžíšovského zřízení a položil základy pro nové davidovské zřízení, které ho nahradilo.

Jak už jsme viděli, zřízení doby patriarchů zahrnovalo celou řadu zahrad-oáz, které lidé ustanovili jako svatyně. Na těchto místech se konaly pravidelné bohoslužby, doprovázené pravidelným obětováním.

nepřítelem daného člověka, reakcí církve musí být jeho exkomunikace. Proto v sobě „vytnutí“ či „vyhlazení“ vždycky nese exkomunikaci. Viz tamtéž, kap. 5.

²⁰³ Viz James B. Jordan, *Judges: God's War Against Humanism* (Tyler, TX: Geneva Ministries, 1985).

²⁰⁴ Viz James B. Jordan, „The Israelite Militia in the Old Testament“ v Morgan Norval, *The Militia in 20th Century America: A Symposium* (Falls Church, VA: Gun Owners Foundation, 1985).

V mojžíšovském zřízení byla církev dřívějších patriarchálních oáz rozdělena do dvou institucí, na Stánek a synagogu. Synagogy byly pokračováním patriarchální tradice v tom smyslu, že se zřizovaly na mnoha místech podle rozhodnutí a plánů místních věřících. Stánek byl pokračováním patriarchálních svatyní v tom, že jeho architektura propojovala oltáře, stromy a studny patriarchů do organizované struktury. Stánek však výslovně ustanovil a rozvrhl Bůh sám. I jeho umístění bylo věcí Božího příkazu, přičemž každé jeho nové místo vždy zjevil přesun oblaku Boží slávy.

Obětní uctívání se soustředilo na tři každoroční svátky a jeho centrem byl Stánek. K oltáři a do Stánku směli přistupovat pouze kněží, kteří přinášeli oběti a Stánek udržovali. Levité byli odděleni jako strážci a pomocníci celého komplexu Stánku. Oproti tomu uctívání zaměřené na kázání a modlitby bylo decentralizované v místních synagogách, které vedli levité žijící ve městech (Dt 14:27, 29; Sd 17:7; 19:1).

Učenci obvykle používají termín „synagoga“ pro označení vysoce strukturované instituce, která se rozvinula před příchodem našeho Pána a která v judaismu přetrvává dodnes. Podle židovské tradice tuto strukturovanou synagogu ustanovil Ezdráš, ale pravděpodobnější je, že se vyvinula až po Ezdrášově době. Soustředění na novozákonní synagogu žel často zaslepuje studenty Bible vůči jasným tvrzením Starého zákona, že v celém Izraeli už od Mojžíše existovala centra bohoslužby (avšak ne obětování). Takové domy modlitby byly místem „svatého shromáždění“, které bylo přikázáno na každý sabat (Lev 23:3). Bohoslužby se slavily i o novoluních (2. Kr 4:23). V mojžíšovském období byli pastory těchto místních církví levité. Nevím, jak jinak bychom je mohli nazývat, pokud je nenazveme „synagogami“,²⁰⁵ a proto je zde budu označovat tímto termínem.

²⁰⁵ Pozn. př.: Slovo „synagoga“ vychází z řeckého *sunagó*, tedy „shromáždít“.

Synagoga byla místem sabatového uctívání a přišla ruku v ruce s mojžíšovským exodem. Není zcela jasné, jestli a jak Hebrejové dodržovali sabat před Sinajem. Bůh poté, co dokončil svět, v sedmý den odpočinul. Nicméně, nový svět, který započal Potopou, v nějakém smyslu nebyl dokončen až do Mojžíšovy doby, jelikož předtím v něm nebyla žádná nová zahrada-svatyně. Je tedy možné, že Bůh neobnovil sabat v jeho plnosti až do chvíle zřízení Stánku. Vzhledem k sedmidenním vzorcům v Genesis je náležité odvodit, že pro patriarchy byl sabat dnem uctívání (např. Gen 7:10, 12). Existuje však jen málo podkladů pro domněnku, že sabat (přinejmenším ve své mojžíšovské formě) byl závazný pro noemovské národy.²⁰⁶

Rozhodně je však legitimní pochybovat, že Hebrejové byli schopni dodržovat sabat během svého otroctví v Egyptě. Sabat jako den odpočinku, slavení a uctívání se tedy stal charakteristickým a jedinečným požehnáním mojžíšovského exodu. Kniha Exodus je strukturovaná jako cesta z otroctví do sabatu. Kniha smlouvy jako taková, tedy Exodus 21–23, začíná a končí zákony o sabatu.²⁰⁷ Deuteronomium 5:15 říká, že důvodem, proč měl Izrael dodržovat sabat, bylo připomínání nejen stvoření, ale i exodu. Vznik synagogy tedy přichází společně s ustanovením každotýdenního sabatu.

Symbolické zřízení

Bůh v pustině ustanovil, aby Jeho svatá armáda, Jeho milice, tábořila kolem Něj ve speciálním symbolickém uspořádání. Je důležité,

²⁰⁶ V Genesis jsou však velmi zjevné sabatové vzorce, jako třeba sedm let hojnosti a sedm let hladu, nebo Genesis 8:6–12. Není zcela jasné, jestli sabat v té době byl dnem uctívání. Pro velmi pečlivé a podrobné shrnutí materiálu souvisejícího s touto otázkou, viz Francis Nigel Lee, *The Covenantal Sabbath: The Weekly Sabbath Scripturally and Historically Considered* (London: The Lord's Day Observance Society, 1966).

²⁰⁷ Viz Jordan, *Law of the Covenant*, s. 64, 75.

abychom tento pořádek vzali v potaz, jelikož odpovídá některým prvkům Stánku, který byl symbolem politického „těla“ Izraele. Kniha Numeri nám ukazuje Izrael jako Boží zástup, jako Jeho armádu (Num 1:2–3). Když Izrael tábořil, áronští kněží měli své místo na východní straně Stánku jako strážci jeho dveří (které byly na východě). Na zbývajících třech stranách byly kolem Stánku tři skupiny levitů. Vnější kruh válečnicků-stráží tvořilo dvanáct kmenů Izraele, které byly pečlivě rozmístěny kolem čtyř stran Stánku (viz Num 2; 3; viz také Diagram 15.1). Tímto způsobem armáda jasně tvořila lidský stánek, v němž přebýval Bůh (srov. Ex 23:17; 34:23; Dt 16:16).

Diagram 15.1

Tábor Izraelců

Meredith G. Kline napsal, že „budování Božího domu, jak je zachycené v Exodu, je dvou druhů. Nejprve je tu členění lidu a jeho formální uspořádání jakožto domu Izraele.“²⁰⁸ Toto uspořádání se děje v Exodu 18–24 a zahrnuje Jitrovu změnu uspořádání izraelského národa, udělení Desatera a zjevení sociálních zákonů v Knize smlouvy.

²⁰⁸ Meredith G. Kline, *The Structure of Biblical Authority*, rev. vyd. (Grand Rapids: Eerdmans, 1975), s. 80.

Poté, co kniha Exodus vylíčila budování tohoto živého domu Božího přebývání, pokračuje záznamem o budování jiného, doslovnějšího Hospodinova domu, Stánku. ... Ačkoliv stánek-dům byl doslovnějším domem než živý dům Izraele, byl ustanoven tak, aby fungoval jako symbol druhého z těchto domů; skutečná Boží rezidence tedy byla království-lid-dům (což je koncept, který je plněji rozebírán a zduchovněn v Novém zákoně). Kniha Exodus končí spojením těchto dvou smlouvou vybudovaných domů; je jím shrnující výrok ohledně toho, že Hospodin přebýval v oblaku slávy ve svém stánku-domě „před očima celého domu Izraele“ (Ex 40:34–38).²⁰⁹

Vidíme tedy, že Stánek je symbolem mojžíšovského zřízení; a jako na takový se na něj nyní zaměříme. Budeme se věnovat pěti aspektům Stánku. Za prvé, Stánek byl Božím domem. Za druhé, jelikož Božím domem je celý vesmír nebes a země, Stánek symbolizoval nebesa a zemi. Za třetí, Stánek byl svatou horou, která konkrétně reprodukovala strukturu hory Sinaj. Za čtvrté, jelikož Božím domem je Jeho lid, Stánek symbolizoval politické zřízení Izraele v dané fázi historie. A za páté, jelikož Boží lid-dům začal „v Adamovi“ a postupem času začal být „v Kristu“, přičemž Kristus je Pravý Izrael, Stánek zároveň symbolizoval spravedlivého jednotlivce a jako takový byl předobrazem Krista.²¹⁰

²⁰⁹ Tamtéž.

²¹⁰ Je pravda, že následující diskuze předkládá řadu tvrzení, které nijak rozsáhle neobhajuje. Tento svůj přístup jsem oznamoval a zdůvodňoval už v úvodu celé knihy. Navíc, mnoho z argumentace, na které tato diskuze stojí, se objevuje na celé řadě míst této knihy v tom smyslu, že vychází z perspektivy [zde předloženého] biblického světonázoru.

Stánek jako Boží dům

Za prvé, Stánek byl místem, kde přebýval Bůh. Jeho nejnvtitřnější komnata, Nejsvětější svatyně, byla Božím trůním sálem. Bůh trůnil na křídlech cherubů, Jeho nohy spočívaly na slitovnici.²¹¹ Do této místnosti směl vstoupit jen jeden člověk, velekněz, a to jen jednou za rok, aby očistil slitovnici (Lev 16:14–15). V podstatě šlo o snahu zabránit tomu, že by se Bůh rozhněval, sundal své nohy ze své podnože, odešel z Izraele, a tak mu odebral a odepřel svou ochranu.

Vnější místnost, Svatyně, byla oblastí stanu, kde „se žilo“. Byly v ní tři kusy nábytku. Byla tam lampa, aby prostoru dodávala světlo. Byl tam jídelní stůl a na něm ležel chléb. A byl tam stupínek s kadidlem. My dnes proto, aby naše domy hezky voněly, používáme potpourri a vonné

Ačkoliv někteří autoři, jako například Fairbairn, umenšovali a umenšují symbolický charakter Stánku v jeho kosmických a lidských rozměrech, aby něco takového mohli udělat, v podstatě musí polykat velbloudy. Viz např. Patrick Fairbairn, *The Typology of Scripture*, 2 sv. (Grand Rapids: Zondervan, [1876], bez datování) 2:201–223. Problém autorů, jako byl Faibairn, velmi reálným způsobem spočívá v tom, že nemají světonázorový přístup, a tak v Bibli nevidí světonázorové modely, ani když se v ní velmi zjevně objevují. Zároveň je však faktem, že světonázorový výklad Stánku a Chrámu je starobylým přístupem a přesvědčením a má v hlavním proudu křesťanského uvažování dlouhou a ctihodnou historii, jak jasně dokázal Davidson (viz níže).

Zdravé výklady mnohovrstevného symbolismu Stánku předkládají Meredith G. Kline, *Images of the Spirit* (Grand Rapids: Eerdmans, 1980); a Vern S. Poythress, *Understanding the Law of Moses* [pozn. př.: Vyšlo jako *Shadow of Christ in the Law of Moses*]. Viz také Erich Sauer, *The Dawn of World Redemption*, př. G. H. Lang (Grand Rapids: Eerdmans, 1952), s. 137–140; Richard M. Davidson, *Typology in Scripture* (Berrien Springs, MI: Andrews University Press, 1981), s. 336nn; Angel Manuel Rodriguez, „Sanctuary Theology in the Book of Exodus“, *Andrews University Seminary Studies* 24 (1986):127–145; James B. Jordan, „From Glory to Glory: Degrees of Value in the Sanctuary“ (dostupné od služby *Biblical Horizons*, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713).

²¹¹ Viz Menahem Haran, *Temples and Temple-Service in Ancient Israel* (Oxford: Clarendon Press, 1978), kap. 13; 1. S 4:4; 2. S 6:2; 2. Kr 19:15; Iz 37:16; Ž 80:3; 99:1.

spreje. Ve starověkém světě, před vynálezem splachovacích toalet, v situaci, kdy zvířata žila velmi blízko lidí, byly nepříjemné pachy v lidských domech silnější, a jejich obyvatelé proto pravidelně pálili kadidlo, aby jejich domovy příjemně voněly.

Venku před stanem byla oblast, kde se vařilo. Před příchodem plynových a elektrických sporáků si lidé, kteří si to mohli dovolit, umísťovali kuchyně do vedlejších místností či dokonce do samostatné budovy. Stejným způsobem byla kuchyně i mimo Stánek. Zde se zabíjela, vyvrhovala a stahovala zvířata. Umývala se ve dřezu (v nádobě s vodou na očišťování) a vařila se na oltáři.

Takový tedy byl Boží stan, Boží dům. Bůh samozřejmě nechtěl, aby Jeho dům byl špinavý. Muselo se hlídat, že v něm bude uklizeno, protože kdyby si ho lidé nehleděli, kdyby Boží dům příliš sešel a bylo v něm příliš špíny, Bůh by odešel. A teď, i když ze zařízení Stánku se určitě otírala fyzická špína, to, co poskvřovalo Boží dům, byla především morální špína a ceremoniální „nečistota“. (Konec konců, půda pod Stánkem byla „svatou půdou“, což znamená, že byla očištěna od kletby z Genesis 3.) Účelem očišťujících obětí v Levitiku 4 a 5 bylo očišťovat Boží dům od těchto poskvrn. Na části domu, které se staly nečistými, se nanasla krev. Krev totiž fungovala jako jakýsi obětní „detergent“. Například opony a plachty stánku, které byly poskvřněny ceremoniální špínou, bylo třeba vyprat (pokropit) krví.

Stánek jako kosmický dům

Bible nám říká, že Stánek a jeho nádvoří symbolizovaly nebesa a zemi, místa Božího přebývání.²¹² Nebesa byla Božím trůnem a země byla podnoží Jeho nohou (Iz 66:1; Mt 5:35; Sk 7:49). Tato skutečnost byla ve Stánku vyjádřena dvěma způsoby. V Nejsvětější svatyni byl nebeský

²¹² Viz Kline, *Images of the Spirit*, kap. 2.

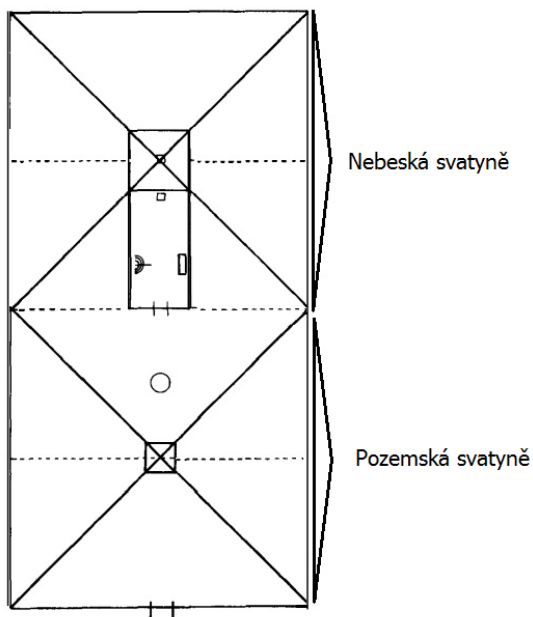
trůn, který znázorňovali okřídlení cherubové. Bůh trůnil na rozpražených křídlech cherubů, Jeho nohy byly na slitovnici, která přikrývala archu smlouvy. Proto archa smlouvy a její víko se slitovnicí byly spojené se zemí a s lidstvem jako Boží podnoží.

Za druhé, celý Stánek jako takový byl modelem nebes (Žd 8:5; 9:23–25). Nejsvětější svatyně sama byla modelem nejvyšších nebes; nebeská klenba či zemská nebesa byla ztvárněna Svatyní; nádvoří představovalo zemi. (Viz Diagramy 15.2 a 15.3.) Oltář na nádvoří byl svatou horou, jež sahala k nebesům, které ztvárňovala Svatyně za první oponou – za nebesky modrou oponou. S touto svatou horou souvisela nádrž na očišťování, což znamená, že tato nádrž je spojená s vodami Edenu (Gen 2:10–14). Když projdeme nebeskou klenbou Svatyně, přicházíme k druhému oltáři, který je jakoby druhým žebříkem, jenž sahá od nebeské klenby do nejvyšších nebes. Za druhou oponou s cheruby, za tímto zlatým oltářem, byla Nejsvětější svatyně, neboli Nejvyšší nebesa.

Nádvoří tedy představovalo pozemskou zahradu-svatyni. Adam byl z této svatyně vyvržen; a v mojžíšovském systému do ní směli lidé přicházet jen podle velmi striktních omezení (kodifikovaných v zákonech o čistotě). Navíc, laici směli přicházet pouze na nádvoří. Přistupovat ke svaté hoře oltáře měli zakázáno pod trestem smrti.

Diagram 15.2

Komplex Stánku

Bible nikdy explicitně neříká, že archa smlouvy se má nacházet v samotném centru nebes a že oltář má být v centru pozemské poloviny komplexu Stánku. Není pochyb o tom, že podle terénu tábora mohly být umístěny i jinak. Zároveň však vidíme, že rozměry všeho, co je spojené se Stánkem, obecně tvoří čtverce či dvojité čtverce, a proto je výše předložené rozmístění symbolicky nejvhodnější. Konec konců, kdybyste měli možnost rozložit tento komplex na rovném místě, udělali byste to snad nějak jinak? Všimněte si, jak toto uspořádání zdůrazňuje vztah mezi oltářem a archou. Oltář či svatá hora je v centru země; Boží trůn je v centru nebes.

Diagram 15.3

Prostředí

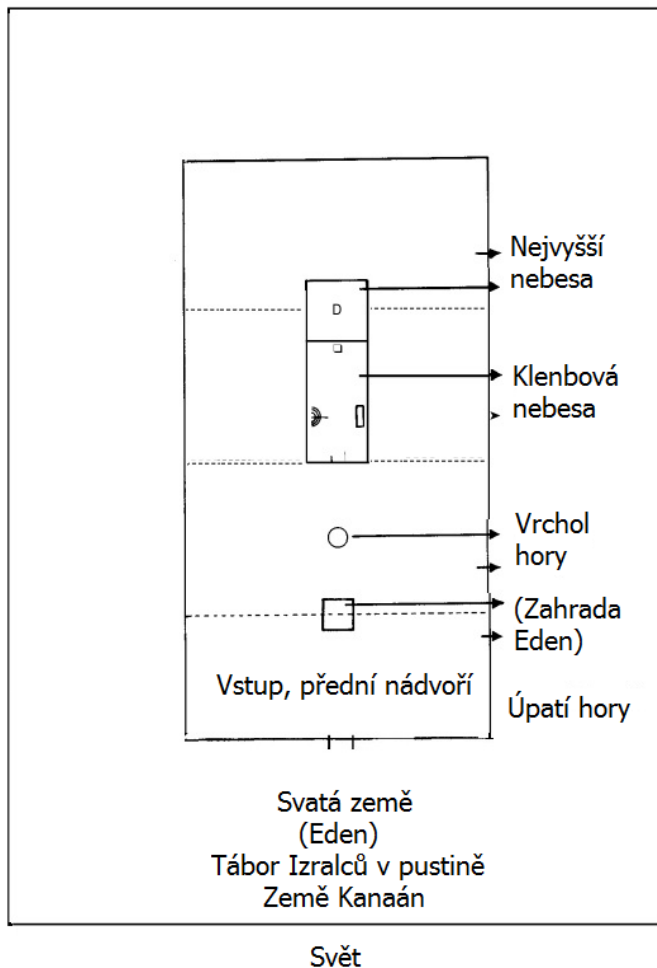

Diagram 15.4

Prostředí

Místo	Symbol	Obyvatel	Strážce	Zařízení	Roucho svatyně	Štít na hranici
Nejvyšší nebesa	Nejsvětější svatyně	Bůh	Cherubové (Velekněží)	Archa Slitovnic e	Plachty Stánku	Vnitřní opona
Klenbová nebesa	Svatyně	Bůh	Kněží (Velekněží) (Cherubové)	Oltář Svícen Stůl	Plachty Stánku	Vnější opona
Zahrada	Nádvoří	(Kněží) ¹	Levité (Kněží)	Nádoba na vodu Oltář	Plachty stanu	Plachta nádvoří
Eden	Kenaán	Izrael	Armáda Izraele	Příbytky (Lev 11) ²	Červené beraní kůže	Řeka a hranice ₃
Svět	Svět	Pohané	Pohané	Příbytky	Delfín	Čtyři rohy světa

Poznámky:

¹ Adam a Eva žili v zahradě, ale byli z ní vyhnáni. Dočasná a částečná výsada kněží přebývat v zahradě byla obrazem, že člověk se jednou v budoucnu do zahrady vrátí.

² Příbytky Izraelců musely být čisté. Mrtvá zvířata je poskvrňovala. Malomocenství je poskvrňovalo. Každoročně se před Pesachem musely vyčistit od veškerého starého kvasu.

³ Důležitost těchto hranic je zdůrazněna obrovským množstvím pozornosti, která se jim věnuje v Jozuovi 15–22. Všimněte si i symbolických hranic v Ezechieli 48.

(Tyto postřehy jsou shrnutím materiálu předloženého v: James B. Jordan, „From Glory to Glory: Degrees of Value in the Sanctuary“.)

Oblastí obklopující nádvoří byl tábor Izraele, později pak Svatá země. Máme zde tedy paralelu k zemi Eden, k „domovině“ kněží. Kenaán, tak jako Eden, měl velmi pečlivě stanovené a střežené hranice

(Joz 13–21). V tomto případě sloužili jako strážci sami Izraelci, jelikož byli národem kněží [Ex 19:5–6]. Zemi Izraele nemohl nikdy trvale vlastnit nikdo kromě Izraelců, jelikož se každých padesát let vracela svým izraelským vlastníkům (Lev 25). S výjimkou měst tedy nesměl v zemi bydlet nikdo jiný než Izraelci. A nakonec, kolem země byl svět – svět pohanů, obrácených i neobrácených. Nežid, který se obrátil na víru, nemusel být obřezán a stát se Izraelcem; mohl zůstat noemovským věřícím. Takoví pohané byli vítáni při svátku stánků, ale nesměli žít ve svaté zemi.

Máme zde tedy pět různých prostředí: nejvyšší nebesa, klenbová nebesa, zahradu-svatyni, svatou zemi a svět (viz Diagram 15.4). Rozsáhlejší rozbor by nám ukázal následující stupně svatosti:²¹³

- Nejvyšší nebesa/Nejsvětější svatyně:
 - Bůh
 - Cherubové a andělé
- Klenbová nebesa/Svatyně:
 - Velekněz
 - Kněží
- Zahrada Eden/Nádvoří svatyně:
 - Nádvoří Stánku/Armádní tábor/Nazíři
 - Levitská města/Armádní tábor v pustině
- Eden/Země:
 - Města/Tábor v pustině
 - Země Izrael
- Svět:
 - Obrácené národy
 - Odpadlé národy

²¹³ Pro plný výklad, viz: Jordan, „Death Penalty in the Mosaic Law“, kap. 4.

Zde nás nyní zajímá především Svatyně (či klenbová nebesa). Sedm lamp na svícnu lze snadno spojit s hvězdami, jak je zjevné i ze Zjevení 1:20. Lze se domnívat (ačkoliv to nelze dokázat), že těchto sedm hvězd bychom měli spojit se sedmi planetami starověkého světa. Planety byly „hvězdy“, které se hýbaly, a Stánek bylo možné přemísťovat. Další možností je spojit těchto sedm lamp se sedmi sestrami, s Plejádami (Jb 9:9; 38:31; Am 5:8).²¹⁴

Dvanáct bochníků předkládaného chleba na stole pro předkládaný chléb bychom měli propojit s manou, která se snášela na Izrael z nebes během jeho přebývání v pustině (Neh 9:15; J 6:31). Když Boží lid jedl tento nebeský chléb, byl tím symbolicky proměňován v nebeský lid. Stával se díky tomu „hvězdami“ abrahámovského zaslíbení [Gen 15:5 atd.].

A nakonec, oblak kouře vycházející z kadidlového oltáře si máme spojit s Božím oblakem slávy, který se zjevoval na nebeské klenbě (Ex 19:18). Kadidlo je spojené s modlitbou, přičemž prostředí oblaku slávy je prostředím neustálé modlitby andělů (Iz 6:3–4; Zj 5:8).

Je velmi zajímavé uvědomit si, že synagogy z raně křesťanské éry velmi často mají na podlahách tři části mozaiky, které postupují od dveří dopředu. První mozaiky se obecně svými motivy liší či jsou neurčité; nicméně, v synagoze v Bejt Alfa²¹⁵ vidíme obraz oběti Izáka, což je velmi zjevně motiv nádvoří a svaté hory. Druhou mozaikou, která zabírá střed sálu, je téměř vždy zvěrokruh. Třetí mozaika v přední části je „posvátný portál“ a bývá plná obrazů nejvyšších nebes. V této sekvenci, která je odvozená od Stánku a Chrámu, je zvěrokruh velmi zjevně spojený s nebeskou klenbou. Podobné zvěrokruhy najdeme i v raných křesťanských kostelích.²¹⁶

²¹⁴ Viz různé komentáře na Zjevení u Zj 1:16, 20.

²¹⁵ Pozn. př.: Významná archeologická lokalita na severu Izraele.

²¹⁶ Viz Bernard Goldman, *The Sacred Portal: A Primary Symbol in Ancient Judaic Art* (Lanham, MD: University Press of America, 1986), především s. 20, 21, 60, 63.

Stánek jako svatá hora

Ačkoliv v komplexu Stánku byl svatou horou, která vede k nebesům, oltář, v širším smyslu byl svatou horou či žebříkem vztyčeným k nebesům celý komplex Stánku. Tento fakt jasně ukazuje i propojení Stánku a hory Sinaj. Už dříve jsme viděli, že třípatrová Noemova archa byla modelem světa; modelem, který se obtiskl do třípatrového zřízení světa po Potopě. To samé vidíme i zde: Hora Sinaj byla modelem světa, který se poté obtiskl do Stánku. Když lid odešel od Sinaje, vzal si tuto horu s sebou.²¹⁷

Boží oblak původně zakryl vrchol Sinaje, a tak z něj udělal Nejsvětější svatyni. Tím jediným, kdo tam směl vstoupit, byl Mojžíš a jedině Mojžíš, tak jako později měl dovoleno vstupovat do Nejsvětější svatyně Stánku jedině velekněz (Ex 19:19–24). Na vrcholu hory mu Bůh dal Desatero přikázání, které bylo později uloženo v Nejsvětější svatyni Stánku.

V polovině hory byla Svatyně. Do této oblasti směli vstoupit jen izraelští starší, kteří zde sdíleli jídlo s Bohem. Tito starší byli „sluncem, měsícem a hvězdami“ izraelského národa; odpovídali jeho svícnu. Jídlo, které jedli, odpovídá stolu s předkládaným chlebem. Starší sami odpovídají áronským kněžím, kteří jako jediní směli vstoupit do svatyně Stánku. Když tito starší jedli, „viděli Boha Izraele; a pod Jeho nohama se jevil něco, co se podobalo safírové dlažbě, tak čiré jako samo nebe“ (Ex 24:10). Tato modrá safírová dlažba odpovídá oponě, která oddělovala Svatyni od Nejsvětější Svatyně.

Nádvoří hory bylo vyznačeno hranicí a každý, kdo ji překročil, byl usmrčen (Ex 19:12). V prostoru vymezeném touto hranicí se nacházel

Goldman si žel neuvědomuje propojení této sekvence se Stánkem. Viz také: Jacob Neusner, „Studying Judaism through the Art of the Synagogue“ v Doug Adams a Diane Apostolos-Cappadona, *Art as Religious Studies* (New York: Crossroad, 1987).

²¹⁷ Plnější výklad tohoto tématu předkládá Rodriguez, „Sanctuary Theology“.

oltář, k němuž mohli přistupovat jen vybraní mladí muži (Ex 24:4–5; srov. 19:22, 24). V té době byli kněžími prvorození synové, které Bůh zachránil při Pesachu. Když však upadli do hříchu u zlatého telete, nahradili je levité a Áronovi synové, kteří se poté starali o oběti u oltáře (Ex 32:28–29; Num 8:14–18). Hranice kolem hory odpovídá hranici na nádvoří, která lidem bránila v tom přistupovat k oltáři.²¹⁸

Tímto způsobem tedy Stánek (a později Chrám) sloužily jako modely žebříku do nebes, jako modely svaté hory. Poté, co byl postaven Stánek, už se Izrael nemusel vracet k hoře Sinaj nebo ji považovat za něčím speciální. Stánek byl Boží přenosnou horou.

Stánek jako symbol společenského zřízení

Co je však důležitější, Stánek symbolizoval lidstvo jako prostředí, kde skutečně přebývá Bůh. Stánek byl symbolem izraelského politického či národního zřízení (1. Kor 3:16). Když tedy Izraelci zhřešili nebo se stali symbolicky nečistými, na Stánku se „objevily“ odpovídající neviditelné skvrny. Čím nečistějším se stal lid, tím nečistějším se stal i Stánek spolu se svými nádobami, plachtami, sloupy a dalším zařízením. Očistit Stánek tedy bylo symbolem očistění celého lidu (srov. Ex 24:4, 8). Jedině očištěný lid se mohl přiblížit k Bohu; a Bůh přebýval pouze a jedině uprostřed očištěného lidu. Jedině očištěný lid mohl tvořit Boží trůn, aby tak Bůh byl ochoten trůnit na chválách Izraele a položit na něj své nohy (Ž 22:4).

A symbolický byl i stan Stánku jako takový. Jeho plachty značily šiky strážců kolem Trůnu, značily místa, na kterých měly spočinout Boží „nohy“. Když se poskvřnili lidé, poskvřnily se tím látkové opony, které je

²¹⁸ Pro více o změnách kněžství a pro podrobnější studii hranic a jejich stráží, viz: Jordan, „Death Penalty in the Mosaic Law“, kap. 3.

představovaly. Při očišťování lidu se dávala krev na opony, na oltáře a na slitovnici.²¹⁹

Šiky strážců stály kolem Trůnu, aby držely lidi dostatečně daleko od Boha, aby se Bůh buď nerozhněval a nezničil je, nebo aby se nerozhněval ještě víc, nesbalil se, neodešel, nenechal svůj dům opuštěný a v pohrdání, a tak nevydal svůj lid napospas jeho zkáze (Ez 8–11). Tyto zástupy strážců tedy byly *botami* mezi Bohem a prokletou půdou lidstva. Opony tedy byly zároveň i *boty*. V tomto kontextu je důležité, že vnější opona byla zhotovena ze stejného materiálu jako jemné boty: z delfíní kůže. Tento vztah vyjasňuje alegorie v Ezechieli 16:10, „Oblékl jsem ti vyšivanou látku a na tvé nohy jsem ti obul sandály z delfíní kůže; a zabalil jsem tě jemným plátnem a přikryl jsem tě hedvábím.“ S výjimkou hedvábí zde máme velmi jasný popis Stánku a jeho opon.

Jedinými lidmi, jimž Bůh dovolil, aby se k Němu přiblížili, byli ti, kdo Mu byli náležitým obrazem (Gen 1:26). Tito lidé zároveň potřebovali být obuti. Samozřejmě, jelikož Stánek byl postavený na svaté půdě, nemuseli nosit boty tam, ale všude jinde je nosit museli.

Jak už jsme viděli v Kapitole 8, všechna zvířata, která symbolizovala Boží svatý lid, „nosí boty“ nebo jsou velmi vybíravá v tom, čeho se svýma nohama dotknou. Když člověk snědl neobuté zvíře, sám se tím symbolicky zul a nemohl vstoupit do prostorů svatyně a přinést oběť.

Tři zóny komplexu Stánku symbolizovaly tři skupiny lidí. Když zhřešil velekněz, musela se krví pokropit archa v Nejsvětější svatyni (Lev 16:11–14). Když zhřešil řadový kněz, krev se kropila na oponu a na zlatý oltář ve Svatyni. Předměty ve Svatyni tedy byly úzce spojené s kněžími jako s „nebesy“ Izraele. Když zhřešila kongregace jako celek, důsledkem

²¹⁹ Pro kompletní studii opon a jejich symbolismu, viz: Jordan, „From Glory to Glory: Degrees of Value in the Sanctuary“.

bylo poskvrnění Svatyně, což znamenalo, že kongregace jako celek byla „nebeským lidem“ národům světa (Lev 4:1–21). Když zhřešil řadový Izraelec, krev se dávala na oltář na nádvoří; stejně tomu bylo i v případech, že zhřešil nositel civilního úřadu (Lev 4:22–35). Všechny tyto oběti se přinášely za hříchy spáchané nedopatřením, za hříchy, které nebyly záměrné. Jednou za rok se přinášela oběť smíření za „svévolné“ či „cílené“ hříchy kongregace; při této příležitosti se pak krev dávala na archu v Nejsvětější svatyni (Lev 16:15–16).²²⁰

Vyvstává nám zde tedy celá série souvislostí, jakýsi „společenský světonázor“. Shromáždění lidu je spojené s nejvyššími nebesy, s klenbovými nebesy i s nádvořím. Izraelci jsou hvězdy i prach, nebesa i země, cherubovská opona i oltář země. Velekněz jakožto nejvyšší duchovní vládce je spojený s Nejsvětější svatyní; nižší kněží se Svatyní; a nositelé civilních úřadů s nádvořím. Kněží vládou v „nebeských věcech“, [„sekulární“] vedoucí ve „věcech pozemských“.

Jakmile pochopíme, že Stánek byl symbolem izraelské společnosti, můžeme z tohoto faktu vyvodit celou řadu dalších skutečností. Vnitřní opona Nejsvětější svatyně je spojená s Božími andělskými strážci. Vnější opona Svatyně je spojená se strážci kněžskými. Stanová plachta z kozí srsti, která příkrývala Stánek, je spojená s nádvořím a s levity. Červená beraní kůže, která byla přetažena přes tuto plachtu z kozí srsti, je spojená s Pesachem, a proto i s celým Izraelem, který si Bůh nárokoval a přivlastnil při Pesachu. Příkrývka z delfíní kůže je spojená s pohany – delfín je zvíře, které žije v *moři*.²²¹

²²⁰ Pozn. př.: Je pravda, že Lev 16:15–16 hovoří o „všech hříších“; nicméně, Žd 9:7 vysvětluje, že se jednalo o „nevědomosti lidu“ – tedy o hříchy spáchané nedopatřením. Apoštol Pavel v Žd 10:26 varuje, že na dobrovolný, nekající, vzpurný hřích se nevztahuje oběť za hřích ani pod Novou, lepší smlouvou (Žd 8:6). Stejnou skutečnost vidíme i v Num 15, kde se oběti přinášejí za hříchy spáchané nedopatřením (v. 22–29), ale na vzpurný hřích se nevztahují (v. 30). Na autorově širším argumentu ze symbolismu Stánku se tím však nic nemění.

²²¹ Tyto vzájemné vztahy dokládám v Jordan, „From Glory to Glory: Degrees of Value in the Sanctuary“.

Ačkoliv by rozhodně bylo zajímavé pokračovat takto dál a podívat se na zlaté a bronzové nádoby a nástroje a další vybavení komplexu Stánku, nyní už se musíme posunout k dalším tématům. Na oltář jako symbol společenského zřízení se podrobněji zaměříme v Kapitole 16. Momentální pointou, kterou už jsme dostatečně obhájili a ilustrovali, je, že komplex Stánku symbolizoval izraelskou společnost. Když je komplex Stánku v 1. Samuelově knize rozdělen, symbolizuje to rozdělení či roztržení celé Izraelské společnosti.

Stánek jako člověk

A nakonec, Stánek symbolizoval spravedlivého člověka, nebeského člověka, člověka stvořeného k Božímu vlastnímu nebeskému obrazu (J 1:14; 2:21; 1. Kor 6:19).²²² Neměli bychom však o něm uvažovat jako o vizuálním symbolu, jako by Nejsvětější svatyně byla hlavou a oltář nohama. Stánek symbolizoval člověka holističtějším způsobem. Nejsvětější svatyně symbolizovala nitro člověka, jeho hlavu i jeho srdce. Svatyně byla spojená se smysly, zatímco nádvoří s vnějším člověkem, s pokožkou.

Ježíš řekl, že „lampou těla je oko; jestliže je tedy tvé oko čisté, celé tvé tělo bude plné světla; jestliže je však tvé oko zlé, celé tvé tělo bude plné temnoty“ (Mt 6:22–23a). Máme tu jakousi převrácenou metaforu. Lampy vydávají světlo, zatímco oči světlo přijímají. Důrazně symbolický je i zbytek Ježíšova tvrzení: Jestli je naše oko dobré, světlo plní naše tělo světlem. Tohle je něco, co můžeme okamžitě spojit se svícnem ve Stánku, který plnil dům světlem. Spravedlivý člověk nechává světlo Boží slávy naplnit jeho tělo, jeho život.

²²² Velmi užitečnou studii Ježíšova spojení Chrámu s Jeho tělem předkládá Lucius Nereparampil, *Destroy This Temple: An Exegetico-Theological Study on the Meaning of Jesus' Temple-Logion in Jn 2:19* (Bangladore, India: Dharmaram [College] Publications, 1978).

Avšak to, co platí o oku, platí i o dalších orgánech. Jestli lampou těla je oko, pak kadidlem těla je nos. Jestli náš nos není ucpaný, celé naše tělo se naplní kadidlem. Podobně, jídlem těla jsou ústa. Jestli je naše chuť dobrá, naše tělo se naplní Boží nebeskou manou a předkládaným chlebem. Připomeňme si také, že velekněz vždycky při vstupu do Svatyně nosil zvonečky (Ex 28:34–35). Zvonkem těla je ucho. Jestli je náš sluch jasný, naše tělo se naplní Božím slavným hlasem.

Všechny tyto věci souvisí s Božím oblakem slávy. Oblak vydával pozoruhodný, úžasný zvuk, který napodobovaly zvonky. Byl to oblak, oblak napodobovaný sladkým oblakem kadidla. Zářil světlem, což napodobovala lampa. A snášela se z něj mana, což napodoboval stůl s chlebem. Jak ukázal Kline, tento oblak značil Božího Ducha.²²³ Nuže, spravedlivý člověk je naplněný Božím oblakem, Jeho přítomností, Jeho Duchem. Svatyně symbolizuje smysly, jimiž do spravedlivého člověka vstupuje Boží život. Člověk naplněný světlem je moudrý. Člověk naplněný hudbou je prostoupený hlasem Božího Slova. Člověk naplněný kadidlem je člověkem modlitby. Člověk naplněný manou je naplněný životem.

Archa ve vnitřní místnosti symbolizovala srdce a mysl. Obsahovala zákon, jelikož zákon měl být napsaný na srdci. Zároveň obsahovala i nádobu s manou, která ukazovala na Boží život v srdci člověka. A nakonec se v srdci nacházela rozkvetlá Áronova hůl, která byla obrazem modlitby. Nad archou byl Boží trůn slávy, který ukazoval, že na trůnu srdce spravedlivého sedí Bůh. Archa v kontextu hlavy či mysli byla obrazem vůdcovství, obrazem sebeovládání spravedlivého člověka.²²⁴

²²³ Kline, *Images of the Spirit*, kap. 1.

²²⁴ Pro více o srdci, mysli a dalších aspektech člověka v Bibli, viz Hans Walter Wolff, *Anthropology of the Old Testament*, př. Margaret Kohl (Philadelphia: Fortress Press, 1974).

Vnější život spravedlivého člověka byl symbolizován nádvořím. Nádoba na umývání ukazovala, že spravedlivý člověk ve svých vztazích vůči druhým žije čistým a morálním životem; oltář ukazoval, že spravedlivý člověk je člověkem, který uctívá nejen ve svém srdci, ale i veřejně.

Závěr

Světónázor je něčím velmi komplexním. Je stejně široký a komplexní jako svět sám. Stánek, jehož popis zabírá více než tisíc veršů, byl modelem světa, a proto byl velmi bohatý. Ze všech divů, které v něm lze najít, jsme jich zmínili jen malý zlomek. I tak jsme se možná trochu ztratili v detailech, a proto si teď pojdme shrnout charakter mojžíšovského zřízení.

Nová jména:

Bůh: Pán (Hospodin či Jahve), Bůh, který plní zaslíbení daná otcům.

Lid: Převládajícím označením, které nahrazuje „Hebreje“, je „Izrael“.

Dar země:

Země Kenaán.

Zaslíbení:

Bůh bude se svým lidem, v jeho středu.

Ustanovení:

Svátostná: Pesach a celý systém obětí, nečistoty a svátků.

Společenská: Desatero přikázání, mojžíšovský zákon jako celek v tom, jak: 1) symbolizoval společnost (Stánek a oběti); a 2) pro ni stanovil zákony („precedentní právo“ v Exodu a Deuteronomiu).

Správní zřízení:

Rozlišení církve a státu.

Církev: Kněží ve Stánku, levité v synagogách.
Stát: Místní starší, struktura soudců.
Symbol: Komplex Stánku.

Tam přebývá Pán, náš Král,
Hospodin, Naše Spravedlnost,
(vítěz nad světem, nad hříchem),
Kníže Pokoje,
na Sionu posvátných výšinách
stále posiluje své Království
a slavný se svými svatými ve světle
vládne navěky.

– Thomas Olivers –²²⁵

²²⁵ The God of Abraham Praise, sloka 7.

Kapitola 16:

Svět Chrámu

Poté, co Izrael už nějakou dobu přebýval v zemi, se začala opotřebovávat i mojžíšovská nebesa a země. Smluvní švy národa zase začaly prskat a začalo očekávání nové smlouvy.

Dějiny a úpadek mojžíšovského zřízení

Z hlediska společenského zřízení byl Izrael spravován staršími, kteří byli ustanoveni nad skupinami čítajícími deset, padesát, sto a tisíc lidí, a jedním či více nejvyššími soudci, kteří sloužili jako definitivní odvolací soud. Soudci zároveň vedli lid ve válce, když byl národ napaden. Jak se však Izrael rozvíjel a jeho populace rostla, více a více se v něm rozvíjel i národní duch. Ve skutečnosti se v něm vyvinul duch dvou národů: étos severního Izraele se soustředil v Efrajimovi, étos jižního Izraele v Judovi. Bůh řekl, že z Judy nakonec vzejde král, ale pouze až k tomu nastane Boží určený čas (Gen 49:10). Dlouho byla většina Judy diskvalifikována a nemohla zastávat veřejný úřad, jelikož vzešla z potomků bastardů (Gen 38), přičemž bastardi nesměli zastávat veřejný úřad až do desáté generace (Dt 23:2). Proto žádný soudce v knize Soudců nebyl z Judy. Rodokmen na konci knihy Rút má ukázat, že mezi Peresem a Davidem uběhlo deset generací, a proto David, ač původem z Judy, byl legitimním králem.²²⁶ Izrael selhal, nechápal Hospodina jako

²²⁶ Srovnání tohoto rodokmenu s jinými rodokmeny a s chronologií daného období nám ukazuje, že zde nepochybně bylo více než deset generací. David se narodil 406 let po vstupu do Kenaánu (1. Kr 6:1; 2. S 5:4). Pokud budeme předpokládat, že Hebrejové žili v Góšenu 215 let a budeme datovat 430 let egyptského otroctví od doby, kdy se Abraham po zničení Sodomy přestěhoval z Kenaánu do (egyptské) Pelišteje (Gen 19–20), Peres se narodil asi dvě stě let před Exodem. Když se

svého pravého Krále, ale toužil po lidských králích (Sd 8:22–23; 9:6; 11:9; 17:6; 18:1; 19:1; 21:25).²²⁷ Touha Izraele po lidském králi tedy byla předzvěstí další smlouvy, ale zároveň i příznakem morálního úpadku.

Pokud jde o symbolické uspořádání, vidíme, že Stánek se proměňuje v Chrám. Hebrejské slovo pro *chrám* také znamená Palác; Boží Chrám tedy byl prostě Jeho pozemským Palácem. Takový Palác-Chrám je však spojený s dobou izraelských králů, jelikož i oni sídlili v palácích. Boží Stan odpovídal době, kdy i sám Izrael bydlel ve stanech. Jakmile se však Izrael usadil v zemi a postavil si domy, bylo jen přirozené, aby se i místo Božího přebývání začalo více podobat domu a méně stanu. Jelikož Stánek zůstal dlouho na jednom místě, bylo nasnadě, aby se kolem něj postupně stavěly další budovy pro skladování potřebných surovin a předmětů, ubytování levitských pomocníků a stále početnějších rodin áronských kněží a pro další účely. Proto se Stánek

Hebrejové přestěhovali do Góšenu, Judovi bylo zhruba čtyřicet dva let; Peres byl jeho vnuk. Proto je příběh o Judovi v Genesis 38 z teologických důvodů zaznamenán mimo striktní chronologii a ve skutečnosti k němu došlo potom, co se Hebrejové přestěhovali do svých nových domovů v Góšenu. V každém případě tak mezi Peresem a Davidem máme zhruba šest set let, což je poměrně dlouhá doba na deset generací. Navíc, Nachšón byl zhruba Áronova věku (Ex 6:23) a Salmón byl manželem Rachab (Mt 1:5). Vzali se zhruba čtyři sta let před Davidovým narozením. Víme, že Davidovým vlastním otcem byl Jišaj. Jelikož David byl jeho osmým synem, můžeme se domnívat, že Jišajovi bylo zhruba padesát let, a tak se Jišaj narodil asi 356 let po dobytí země. Rodokmen je zde Salmón – Boáz – Obéd – Jišaj. Víme, že Boáz skutečně byl otcem Obéda (Rt 4). Je zde tedy značná mezera mezi Salmónem a Boázem, nebo mezi Obédem a Jišajem, nebo je tu značná mezera v obou případech. Jinde jsem argumentoval, že na základě biblické teologie může být možné spojit narození Obéda s narozením Samsona a Samuele. Jestli je tento můj odhad správný, pak Obéd byl Jišajovým vlastním otcem. To by znamenalo, že mezera je mezi Salmónem a Boázem. Pro více o narození Obéda, viz: James B. Jordan, *Judges: God's War Against Humanism* (Tyler, TX: Geneva Ministries, 1985), s. 239–240.

²²⁷ Vyjádření, že „v Izraeli nebyl žádný král“, hovoří o Božím kralování, ne o tom, že by v Izraeli chyběl lidský král. Tento fakt je zjevný z celého vyznění knihy Soudců, která nám v tomto historickém období předkládá Boží kralování v kontrastu proti kralování lidskému. Pro rozsáhlé komentáře na toto téma v knize Soudců, viz Jordan, *Judges*, passim.

v Šílu rozrostl v chrámový komplex a celá oblast se nazývala „Hospodinův chrám“ (1. S 1:9; 3:3). Samozřejmě, Stánek sám zůstal tím, čím vždycky byl: zůstal stanem z plachet a desek zasazených do podstavců na zemi. Okolní budovy však tvořily palácový komplex.

To, co se Bůh chystal udělat, si samozřejmě nikdo nedokázal představit. Izraelští političtí filozofové nepochybně přemítali o budoucím králi, ale neměli ani potuchy, že bude mít tak úzký vztah s Hospodinem, jaký měl. Dost možná si neuvědomovali, že tento král bude mít malou profesionální, trvalou armádu.²²⁸ Jistě by neuhodli, že země bude rozdělena do správních daňových obvodů, které se budou lišit od kmenového rozdělení (1. Kr 4:7–19). Podobně mohli i liturgiční učenci Izraele spekulovat o budoucím, plnějším chrámu. Ani by je ale nenapadlo, že nádrž na umývání se promění v obrovský bronzový oceán jedoucí na hřbetech dvanácti býků. Nebo že ve Svatině bude deset zlatých svícnů, zatímco na nádvoří budou svícny stříbrné. Nebo že na nádvoří bude deset vodních „vozů“. Nebo že po obou stranách vchodu budou dva obrovské sloupy (1. Kr 6–7; 1. Le 28:11–19; 2. Le 3–4). Tyto nové prvky nebyly pouhým dovozováním na základě symbolismu Stánku, byly jeho zásadními proměnami.

Rozbití mojžíšovského kosmu

Po slavných Jozuových dnech vstoupil národ Izraele do dlouhého období pomalého úpadku. Byla zde období odpadlictví a období probuzení, ale v podstatě šlo o postupný úpadek. Jednalo se o předběžné soudy. Hluboký úpadek nastal, když Izraelce porazili Pelištejci a když byla archa odnesena do „vyhnanství“. Bůh zároveň i zabil

²²⁸ Viz 1. S 13:2; 14:52; 23:13; 24:2; 25:13; 2. S 15:18; 20:7. Viz James B. Jordan, „The Israelite Militia in the Old Testament“ v Morgan Norval, ed., *The Militia in 20th Century America: A Symposium* (Falls Church, VA: Gun Owners Foundation, 1985), s. 34–36.

velekněze a jeho syny (1. S 4), což bylo plným a definitivním soudem nad mojžíšovským zřízením.

Jak už jsme viděli, konečný, poslední soud nad Starou smlouvou je vždycky zároveň i ohlášením smlouvy nové. Bylo to právě v těchto chvílích dějin, kdy Bůh zasahoval a dával povstat mesiášům, aby skrze ně lid obnovil. V tomto případě se z neplodných lůn zázračně narodili dva muži, z nichž oba měli být po celý svůj život nazíry, jedinečnými kněžími-válečníky. Těmito dvěma muži byli Samson a Samuel.²²⁹ Oba muži započali svou službu řádově ve dvaceti letech, tedy ve věku občanství a vojenské služby (Num 1:3).

Jak už jsme viděli v Kapitole 14, archa soužila Egyptány a vyšla z Pelišteje s kořistí ve svém vlastním exodu (1. S 5–6). Právě to bylo úvodní porážkou Pelištejců, ale trvalo dvacet let, než se Samsonovi a Samuelovi podařilo národ obnovit do té míry, že dokázal Pelištejcům uštvědit velkou vojenskou porážku. Samson si z Pelištejců dvacet let tropil žerty, a tak je zesměšňoval, zatímco Samuel cestoval po celé zemi, vyučoval Bibli a vychovával novou, spravedlivou generaci.²³⁰ Na konci své kariéry Samson zabil všech pět pelištejských vládců a většinu pelištejských kněží a šlechty (Sd 16:23, 27). Poté, co Samson zabil přední muže Pelišteje, Izrael u Mispy Pelišteje snadno porazil (1. S 7:9–11).

Tavicí pec pelištejského otroctví (a, nezapomeňte, Pelištejci byli Egyptané; srov. Gen 10:13–14) měla za následek rozervání struktury mojžíšovského zřízení. Izraelský soudce Samson se musel většinu času skrývat; a i Samuel často musel mizet ze scény. Důsledkem byl rozklad celého soudcovského systému. Zároveň vidíme, že Pelištejci v rámci zotročení Izraele zabavili izraelské milici všechny zbraně. Izraelci bitvu u Mispy vyhráli pouze zázrakem (1. S 7:10). Dokonce i po tomto vítězství

²²⁹ Viz Sd 13; 1. S 1. Pro více o narození Samuele a Samsona ve stejné době a o úpadku Izraele, viz Jordan, *Judges*, především s. 229–230, 238–238 [sic].

²³⁰ Samson nebyl blázen, ač za něj často chybně bývá považován. Pro analýzu jeho Istitivých metod národního probuzení viz Jordan, *Judges*, kap. 12–14.

byl Izrael stále pod nadvládou Pelišteje, ačkoliv už nebyl zotročený; stále však neměl žádné zbraně (1. S 13:19–22).

V důsledku této situace lid požadoval krále. Jeho smyšlenou záminkou bylo, že Samuelovi synové si jako soudci nevedli příliš dobře. Můžeme si však všimnout, že tito mladí muži soudili v Beer-šebě, na samé hranici Izraele, takže tak daleko od centra národního života, jak to jen bylo možné. Navíc, jejich hříchem bylo to, že brali úplatky; jejich provinění tedy nebylo ani zdaleka tak závažné jako provinění synů Élího o generaci dříve (1. S 2:12–17, 22–25). Navíc: Stačilo, aby starší Izraele prostě požádali, ať jsou Samuelovi synové odvoláni z úřadu. Oni se však místo toho dožadovali krále (1. S 8).

Chtěli krále podobného králům ostatních národů, „abychom i my byli jako všechny národy“ (1. S 8:20). Takového krále pro ně však Bůh nezamýšlel. Boží král měl být pastýřem, tak jako David. Měl vládnout skrze službu, měl být služebníkem lidu. Izraelci však chtěli krále, který by vládl strachem a pánovitostí a který by na lid uvalil smrtící daně. Ježíš shrnul rozdíl mezi těmito druhy králů následovně:

Víte, že ti, kdo jsou uznáváni jako vládci pohanů, nad nimi panují; a jejich velcí nad nimi vykonávají vládcovskou moc. Avšak mezi vámi tomu tak není, ale kdo si přeje stát se mezi vámi velkým, bude vaším služebníkem; a kdo si přeje být první mezi vámi, bude otrokem všech.

(Mk 10:42–43)

Tavicí pec pelištejského otroctví roztrhala i symbolické zřízení Izraele. Když se archa vrátila do země, nebyla umístěna zpět do Stánku; Izrael ji uložil do Kirjat-jearimu. Nedožíváme se, proč tomu tak bylo, ale

tou dobou byl vůdcem Izraele Samuel, a proto se tak muselo stát pod jeho vedením. Archa se nevrátila do Božího domu, dokud nebyl o celých sto let později postaven Chrám. V tomto století, kdy neexistovala žádná centrální svatyně, lidé směli přinášet oběti na „návrších“, na místních „svatých horách“, které byly obdobou oáz-svatyní patriarchů (1. Kr 3:2; a srov. 1. S 6:15; 7:16–17; 9:12–13; 10:5, 8, 13; 11:14–15; 16:3–5; 20:6, 29; 2. S 15:12). Později, když byl postaven Chrám, už takovéto uctívání na návrších přijatelné nebylo (Dt 12:13–14; 1. Kr 15:14; 22:43; 2. Kr 12:3–4; atd.). Nyní byl však národ rozervaný a neměl žádné centrum.

Jsem přesvědčený, že rozervání Stánku bychom měli chápat ve spojení s „rozerváním“ (tedy rozdělením) zvířete v rámci obětního systému. Jedná se o obraz smrti; vybudování Chrámu je tedy obrazem vzkříšení. Nereparampil přesvědčivě dokázal, že v Janově evangeliu je Ježíš vykreslen tak, že před svou smrtí se svým lidem přebývá ve Stánku či jako Stánek [J 1:14],²³¹ zatímco po svém vzkříšení je vykreslen jako Chrám.²³² To, co tedy Izrael zažil pod Božím soudem, bylo druhem smrti, a to, co zažil pod Jeho milostí, bylo druhem vzkříšení. Chrám měl být oslaveným Stánkem, měl být jakýmsi vzkříšeným tělem.

Budování Království

Prázdný Stánek byl přenesen do Nóbu (1. S 21:1) a později do Gibeónu (1. Le 16:39–40). Kněží ho udržovali jako Boží prázdný dům. Jakmile se Saul stane králem, Bůh se dost možná do Stánku vrátí. Saul však odpadl od milosti téměř ihned po své korunovaci; Izrael dál

²³¹ Pozn. př.: J 1:14 lze doslovněji přeložit tak, že Slovo „stánkovalo“ mezi námi.

²³² Lucius Nereparampil, *Destroy This Temple: An Exegetico-Theological Study on the Meaning of Jesus' Temple-Logion in Jn 2:19* (Bangladore, India: Dharmaram [College] Publications, 1978), s. 67–73.

utlačovali Pelištejci.²³³ Toto období odpovídá době, kterou Izrael strávil v pustině poté, co odmítl Boží nabídku dobýt Kenaán, což je fakt, který dobře ilustruje Davidovo putování pustinou.²³⁴ Když se Izrael mohl opět v klidu usadit, jelikož David porazil Pelištejce, Bůh se nastěhoval zpět do stanu; nicméně, i když David přenesl archu do Jeruzaléma, nenechal tam přenést Stánek, ale postavil pro ni nový, samostatný stan (1. Le 16:1, 37–38).

Bůh udeřil i na kněžstvo. Velekněz Élí a jeho dva synové byli v den, kdy byla ukořistěna archa, zabiti kvůli svým hříchům (1. S 4:11–18; Élí byl navzdory svým hříchům spravedlivý a byl více rozrušen ukradením archy než smrtí svých dvou synů). Bůh přísahal, že Élího linie, linie Áronova syna Ítamara, už nebude sloužit v úřadu velekněží (1. S 3:14).²³⁵ Saul ve své démonické zuřivosti pobil všechny kněze v Nóbu, včetně Élího vnuka Achímeleka (1. S 22:11–19). Achímelekův syn Ebjátar utekl k Davidovi a putoval s ním pustinou, až dokud David neusedl na trůn (1. S 22:20). Během Davidovi vlády sloužili dva velekněží, Ebjátar z Ítamarovy linie a Sádok z linie Eleazarovy (1. Le 24:3).²³⁶ Ebjátar spřádal intriky proti Šalomounovi, a tak ho Šalomoun z úřadu velekněze

²³³ Teologii saulovských narativů (1. S 9–15) jsem rozsáhle zpracoval ve dvou eseích: James B. Jordan, „Saul: A New Adam for Israel“ a „Saul: A Study in Original Sin“, *The Geneva Papers* 2:9 (July 1987), 11 (July 1988).

²³⁴ Bylo by zajímavé plně si prostudovat typologické paralely a rozdíly mezi mojíšovským putováním v pustině a Davidovým přebýváním tam, které jsou spojené s dospíváním historie. Všimněte si například, že David začíná tím, že dostává předkládaný chléb ze Stánku (1. S 21:1–6), který bychom si měli spojit s manou v pustině. Saul se stává novým faraonem a pronásleduje Davida. Tak jako Mojžíš, i David musí bojovat s Amalékovci (1. S 30).

²³⁵ „A proto jsem přísahal domu Élího, že ničemnost Élího domu nebude usmířena obětí ani žádným obětním darem.“ Věřím, že se jedná konkrétně o odkaz na velekněze v Den smíření (Lev 16:11–14), a ne na jiné oběti. Jinými slovy, dům Élího byl degradován na úroveň obyčejných áronských kněží.

²³⁶ Ohledně textových problémů v tomto verši, kde se zdá, že jsou zde Achímelek a Ebjátar prohozeni, viz komentáře na 1. knihu Letopisů.

sesadil (1. Kr 2:26–27). Tím se Sádok stal jediným veleknězem; přesun velekněžství byl dokončen.

A teď: Tam, kde je změna kněžství, nutně nastává i změna zákona (Žd 7:12). Postupné změny kněžství během sta let, které uběhly mezi dobou, kdy archa opustila Stánek, a jejím opětovným usazením v Chrámu, byly doprovázeny postupnými změnami zákona. Nejsnazší však bude v první řadě se podívat na větší obrázek. Posunuli jsme se od Ítamara k Eleazarovi, od Stánku k Chrámu. Co se týče společenského zřízení, posunuli jsme se od soudců a vidoucích ke králům a prorokům (jak už jsme o tom hovořili v Kapitole 11). V království teď máme malou profesionální armádu, která chrání krále a slouží jako nárazník proti útoku, zatímco se svolává milice. Na podporu legitimních potřeb paláce a krále tu máme daňový systém; národ je rozdělený na daňové obvody, které neodpovídají kmenovým hranicím (1. Kr 4:7–19).

To vše se tedy postupně stalo během sta let. Když si celou změnu shrneme: Během Samuelova soudcovství byla archa v Kirjat-jearimu, zatímco Stánek a velekněz byli v Šílu. Během Saulova kralování byla archa v Kirjat-jearimu, Stánek v Nóbu a velekněz v pustině s Davidem. Během Davidovy vlády byla archa v Jeruzalémě s Ebjátarem, zatímco Stánek byl v Gibeónu se Sádokem.²³⁷ Pod Šalomounem se archa vrátila do Chrámu se Sádokem jako veleknězem. Když si tohle vše spojíme, vidíme, že Bůh odmítl navrátit archu do [Božího] Domu, dokud nebyla Élího linie z cesty a nebyl dokončen přechod k novému kněžství.

Jak už jsme viděli v předchozí kapitole, Bůh zřizuje své nové společenské uspořádání, svůj lidský dům, předtím, než ustanoví své nové symbolické zřízení, svůj dům fyzický. Když tedy Samuel ustanovil

²³⁷ Zdá se, že právě to je naznačeno v 1. Le 16:37–40, kde je, pokud jde o službu v Gibeónu, zmíněn jen Sádok. V 1. Le 24:5 se píše, že jako předáci či hodnostáři svatyně (Stánku) a jako Boží předáci (u Archy?) sloužili Ítamarovci i Eleazarovci. Jestli tedy v Davidově době existovalo nějaké rozlišení povinností, dost možná nebylo nijak striktní.

Saula za krále, sepsal novou ústavu: „Poté Samuel promluvil k lidu o ustanoveních království a napsal je do knihy a umístil ji před Hospodina“ (1. S 10:25). Bylo by zajímavé mít k dispozici kopii této ústavy, tohoto nového zákona, který byl umístěn před Pána, neboli do Nejsvětější svatyně, spolu s mojžíšovským zákonem. Smutným faktem však je, že ji nemáme.

Tato událost je nanejvýš důležitá. Samuelova nová ústava byla proměnou mojžíšovského zákona pro Novou smlouvu. Bůh nám zanechal mojžíšovský zákon, ale také nám ukázal, že musí být *uplatňován* a „proměňován“ podle nových smluvních situací. Toto uplatňování si nutně žádá *moudrost*, a proto vidíme, že během davidovského zřízení se do popředí zájmu dostává mudroslovná literatura. Šalomoun a David byli hlavními či výhradními autory biblických knih Přísloví, Žalmy, Kazatel a Píseň písní; zároveň je faktem, že právě v jejich době byl pravděpodobně přidán do kánonu Jób. Tato skutečnost se staví proti všem simplistním a zákonickým pokusům prosazovat [moudrostí neproměněnou] mojžíšovskou legislativu v Nové smlouvě, ale zároveň nám připomíná, že základem moudrosti celé naší společnosti musí být pečlivé uvažování o mojžíšovském zákoně.

Celou řadu rysů této nové ústavy lze rozpoznat ze čtení knih Samuelových a Královských a z pečlivého studia 1. knihy Letopisů 11–27. Plná studie celé otázky přesahuje možnosti této knihy, ale některé změny už jsme zmínili. Patří mezi ně malá profesionální armáda, systém zdanění, palácový komplex pro krále. Nejdůležitějším rysem nového zřízení je však to, že král se vždy musí podřizovat slovu proroka, jelikož prorok je vyslancem Krále králů (1. S 10:8; 13:8–14).²³⁸ Právě to Saul odmítl udělat, a tak kvůli své vzpouře přišel o trůn. Napříč knihami Samuelovými a Královskými znovu a znovu vidíme interakci proroků

²³⁸ Viz Jordan, „Saul: A Study in Original Sin“.

s králi. Dobří králové prorokům naslouchali, zatímco špatní se proti nim bouřili.

David porazil Pelištejce jednou provždy. Zároveň i dobyl a zabezpečil Melchisedechovo starobylé hlavní město Jeruzalém. Poprvé byla podmaněna celá země. Nyní se tedy Bůh konečně mohl nastěhovat do svého hlavního města a vystavět v něm trvalou svatyni. David chtěl Bohu vystavět fyzický dům z cedrového dřeva (2. S 7:7), ale bylo mu řečeno, že důležitější je, aby Bůh měl dům z lidských stromů (2. S 7:10). Podle Božích slov se měl Jeho novým lidským cedrovým domem stát Davidův vlastní dům (srov. Ez 17); měla jím být Jeho nová mesiášská komunita shromážděná kolem Něj. Bůh dovolí, aby Mu Davidův syn postavil fyzický dům, teprve až bude postaven Jeho dům lidský (2. S 7:12–16).

Nová nebesa a nová země

Když jsou ustanovena nová nebesa spolu s novou zemí, v první řadě je tím znovu vystavěn svět. Národy světa jsou „přetvořeny změnou struktury“. V tomto případě to znamenalo, že bylo nutné porazit utlačovatelské národy. Z hlediska širšího světa tato Nová smlouva znamenala, že Izrael nyní zaujal své místo mezi národy jako království a už v tomto smyslu nebyl nedospělý. Poté, co je znovustvořen svět, je znovu ustanovena země Eden. Jak už jsme zmiňovali výše, Davidovým úkolem bylo reorganizovat Království ve smyslu společenského uspořádání. David se musel vypořádat s vnitřními vzpourami, a tak zemi uklidnit. Na začátku Šalomounovy vlády zde byly války o nástupnictví. Nová země Izraele měla, na rozdíl od země staré, hlavní město: Jeruzalém. Nová federální vláda v Jeruzalémě pro své účely zřídila

správní obvody, zatímco záležitosti jednotlivých kmenových republik nadále spravovaly kmenové vlády.²³⁹

Země konečně měla mír a Bůh byl připravený zasadit novou Zahradu v novém Edenu. Tato nová Zahrada zahrnovala komplex Chrámu a Paláce na hoře Mórija v Jeruzalémě. To je oproti mojžíšovskému zřízení významná změna. V Zemi nyní byl nový Adam, král. Velekněz byl Nejvyšším Adamem v Zhradě-Svatyni (tak tomu bylo už od Mojžíšovy doby); teď však byl Nejvyšší Adam i v Zemi. Boží Království se pohybuje směrem ven ze Zahrady do Země. Králův palác sousedil s Chrámem – či Božím Palácem – a byl s ním spojený (1. Kr 7:1–12; 14:28). Král byl Davidovým synem. David sám v tomto paláci nikdy nežil; palác byl totiž postaven zároveň s Chrámem. Stojí za pozornost, že Bůh se odmítl nastěhovat do svého Paláce, dokud nebyl postaven palác Jeho místosprávce (1. Kr 6:38; 7:1; 9:10). Bůh a Šalomoun se do svých paláců nastěhovali zároveň.²⁴⁰

Diagram 16.1 nám ukazuje postup a nárůst ve slávě od Noemovy doby po davidovské či šalomounovské zřízení.

²³⁹ Pro více na téma kmenových republik, viz: E. C. Wines, *The Hebrew Republic* (původně vydáno jako *Commentary on the Laws of the Ancient Hebrews*, sv. 2; dot., Rt. 1, Box 65–2, Wrightstown, NJ 08562: American Presbyterian Press, bez datování).

²⁴⁰ Viz James B. Jordan, *Sabbath Breaking and the Death Penalty: A Theological Investigation* (Tyler, TX: Geneva Ministries, 1986), s. 47–49.

Diagram 16.1 Dospívání kosmu

Stvoření	Noe	Patriarchové	Mojžíš		Davidovské zřízení
			Pustina	Osídlení	
Zahrad a			Stánek	Stánek na ustáleném místě	Komplex Paláce/Chrám u
Země Eden		Zaslíbená země	Stany	Města	Město (Jeruzalém)
Svět	70 národů	Zemi vládnou Kenaánci	Izrael interaguje s dalšími národy v Zemi (Kenaánci, Pelištejci) či blízkými příbuznými (Amónci, Moábci).		Izrael interaguje s národy mimo Zemi (Šeba, Sýrie, Egypt, Asýrie, Babylon).

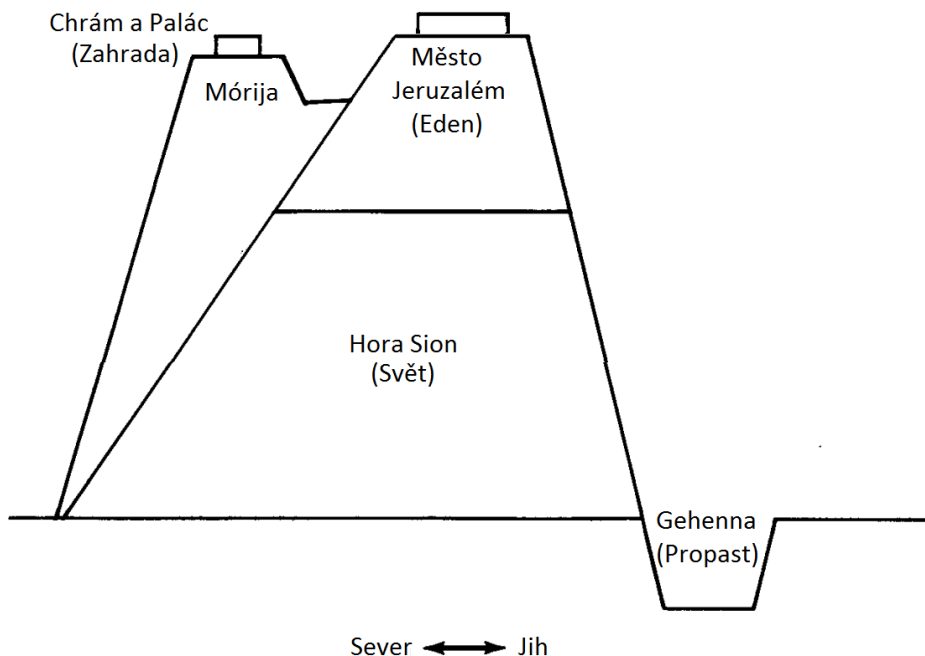
Symbolické zřízení

Nejprve se pojdme zaměřit na horu Sion jako na model světa. Sion hraje v Žalmech významnou roli jako Boží nová hora, jelikož na jednom z jejích kopců stál Chrám. Sion je replikou třípatrového vesmíru. Na jeho severním vrcholu je Chrám, model nebes. Na jih od Chrámu, na Sionu jako takovém, je město Jeruzalém, tedy Eden proměněný v město. Neobdělávaná hora níže na svazích představuje svět. Pod horou na jihu, v hluboké trhlině, se nachází Gehenna, jáma, symbol pekla či Propasti.²⁴¹

²⁴¹ Gehenna (či Údolí Hinnómovo) byla „hluboká a úzká rokle na jih od Jeruzaléma, kde modlářští Židé poté, co Achaz ustanovil uctívání ohnivých bohů, obětovali své děti Molochovi (2. Le 28:3; 33:6; Jer 7:31; 19:2–6). V důsledku těchto ohavností nechal Jóšijáš toto údolí znečistit (2. Kr 23:10); poté se stalo společnou městskou skládkou, kam se odvážela mrtvá těla zločinců, zdechliny zvířat a všechny ostatní druhy špíny a kde se, přinejmenším podle pozdějších a poněkud pochybných autorit,

Sion tedy představuje severojižní symbolismus stvoření i vertikální obraz třípatrového světa²⁴² (viz Diagram 16.2).

Diagram 16.2 Sion jako model světa

hořlavá část odpadu páčila. Tato rokle se na základě své hloubky a úzkého profilu a dost možná i jejich neustále hořících ohňů a na základě toho, že byla úložištěm všech možných hniјících věcí a všeho, co znesvěcovalo svaté město, v pozdějších časech stala obrazem místa věčného trestu. ... Právě v tomto smyslu toto slovo používá náš Pán, Mt 5:29–30; 10:28; 23:15, 33. ...“ „Gehenna“ v John McClintock a James Strong, *Cyclopedia of Biblical, Theological, and Ecclesiastical Literature* (Grand Rapids: Baker Book House, [1867–87] 1981) 3:764.

²⁴² Ohledně strouhy okolo základu oltáře jako možného symbolického ekvivalentu Gehenny, viz kapitola 12, poznámka „Hebrejské slovo pro...“ výše.

Druhé rozšíření symbolického zřízení vidíme v Písni písní, nazývané také Píseň Šalomounova. Už jsme zmiňovali, že s davidovskou smlouvou přichází nejen znovu-ustanovení světa, země a Zahrady, ale i dosazení předního Adama do země. Právě to je významem [přítomnosti] krále a toho, že králův palác je spojený s Chrámem na hoře Mórija (mezi Chrámem a edenským městem na hoře Sion). Existují zde paralely mezi královým palácem-zahradou a jeho nevěstou na straně jedné a Božím Chrámem-Zahradou a Jeho nevěstou (Izraelem) na straně druhé. Píseň písní nám ukazuje Adama a Evu, a to konkrétně Adama a Evu navrácené do Zahrady. Celá kniha přetéká obrazy zahrady či ráje. Vidíme nevěstu, jak je pokoušena k nevěře. Mnoho slov se věnuje stromům a ovoci a tomu, jak manžel krmí svou nevěstu. V Písni písní zároveň vidíme mnoho architektonických obrazů, které přirovnávají lidské tělo k Božímu Chrámu.²⁴³ Křesťanští vykladači proto obvykle chápali Píseň písní jako podobenství Krista a Církve, ačkoliv se zároveň jedná i o oslavu obnovení a uzdravení manželské lásky.²⁴⁴

Samozřejmě, přední změnou symbolického zřízení je Chrám. Stejně jako Stánek symbolizoval politický kosmos Izraele v mojžíšovské době, politický kosmos davidovské doby byl symbolizován Chrámem. Chrám jako takový tvořily jen dvě místnosti: Nejsvětější svatyně a Svatyně. Všechny rozměry Nejsvětější svatyně se zdvojnásobily, a tak se stala celkem osmkrát větší; oproti tomu Svatyně se zvětšila

²⁴³ Například slovo „patky“ či „podstavce“ v Písni písní 5:15 se objevuje v Jóbovi 38:6, kde označuje základy země, a jediné další použití tohoto slova je pro podstavce, které držely sloupy Stánku; ve spojení s nimi se toto slovo objevuje dvaapadesátkrát, a to v Exodu 26–27; 35–40 a v Numeri 3–4. Přirovnání Šalomouna ke sloupu odpovídá bronzovému chrámovému sloupu Boáz, který představoval Krále.

²⁴⁴ Jako klíč k Písni písní se obecně chápe Žalm 45. Dílem, které bych zde srdečně doporučil, je: G. Lloyd Carr, *The Song of Solomon: An Introduction and Commentary* (Downers Grove, IL: Inter-Varsity Press, 1984), ačkoliv já sám bych kladl větší důraz na tradiční typologické aspekty. Srovnajte například volání nevěsty v Písni písní 8:14 s voláním Nevěsty ve Zjevení 22:17–21.

dvanáctkrát.²⁴⁵ Samotný Chrám měl tvar stupňovité pyramidy, jejíž stěny se směrem k zemi postupně zesilovaly a rozšiřovaly (1. Kr 6:6; Ez 41:7). (Viz Diagram 16.3.) O tyto stupně se opírala tři patra venkovních místností. Podlaha Chrámu už nebyla z hlíny, ale ze zlata (1. Kr 6:30). Zdi Chrámu byly pokryty rytinami cherubů a palem, které symbolizovaly dva Boží zástupy andělů a lidí (1. Kr 6:29). V Nejsvětější svatyni nyní byli čtyři cherubové, kteří střežili Boží trůn. Bůh „trůnil“ na křídlech dvou z nich a křídla druhých dvou zastíňovala trůn. Toto nové uspořádání bylo nazváno Božím vozem, přičemž v Ezechieli tyto čtyři cheruby vidíme v jiných pozicích jako kola tohoto válečného vozu (1. Le 28:18; 1. Kr 6:23–28).

Ve Svatyni nyní kromě stromu-svícnu ze Stánku bylo i deset nových zlatých svícňů. Bylo zde i deset stolů na náčiní patřící k těmto novým svícňům (2. Le 4:7–8).

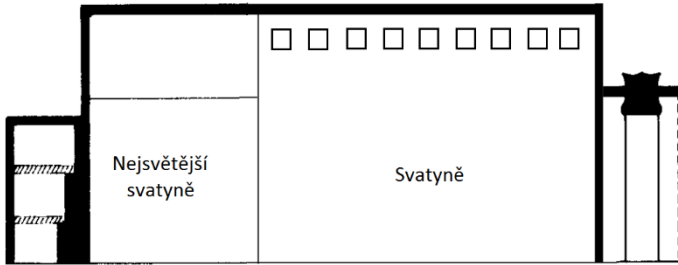
Před Chrámem byla otevřená předsíň, kterou lemovaly dva velké volně stojící sloupy pojmenované Jakín a Boáz (1. Kr 7:15–22). Jakín představoval velekněze, Boáz krále; oba byli služebníci-strážci Božího Království. Struktura těchto sloupů symbolizovala žebříky do nebes, přičemž bronzový dřík byl spojen s Nádvořím, stromovitý pruh hlavice představoval Svatyni a čtyři lokty vysoká lilie na vrcholu představovala Nejsvětější svatyni²⁴⁶ (viz Diagram 16.4).

²⁴⁵ Nejsvětější svatyní Stánku byla krychle, jejíž strana měřila deset loktů, což znamená, že měla objem tisíc loktů. V Chrámu měřila její strana dvacet loktů; měla tedy osm tisíc loktů. Svatyně ve Stánku byla dvacet na deset na deset loktů; čítala tedy dva tisíce loktů krychlových. V Chrámu měla Svatyně čtyřicet loktů na délku, dvacet na šířku a třicet na výšku; to znamená, že měla čtyřadvacet tisíc krychlových loktů.

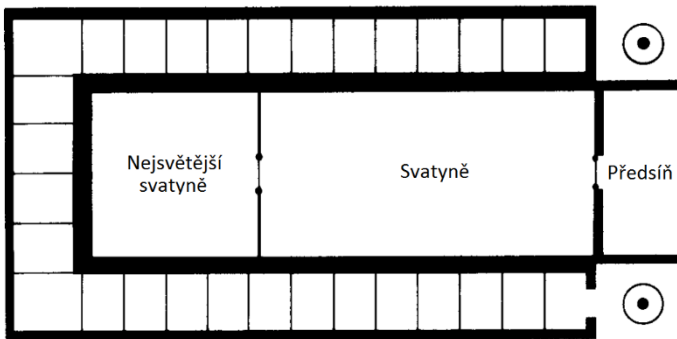
²⁴⁶ Ohledně jmen Jakín a Boáz, viz 1. Le 24:17; 2. Kr 11:14; 23:3. Pro plnou studii této otázky, viz James B. Jordan, „Thoughts on Jachin and Boaz“ (dostupné od služby *Biblical Horizons*, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713).

Diagram 16.3

Šalomounův Chrám

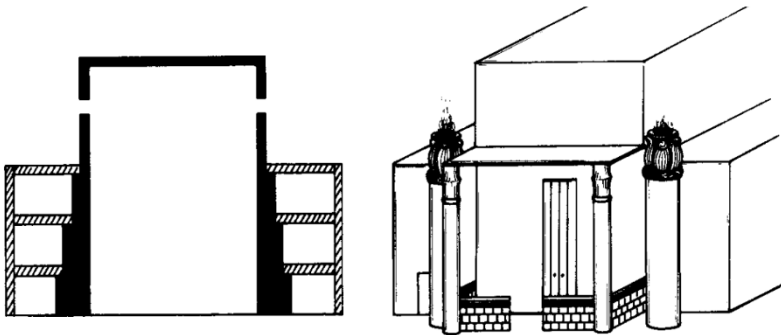

Průřez, pohled z boku

Boční komory

Průřez, pohled shora

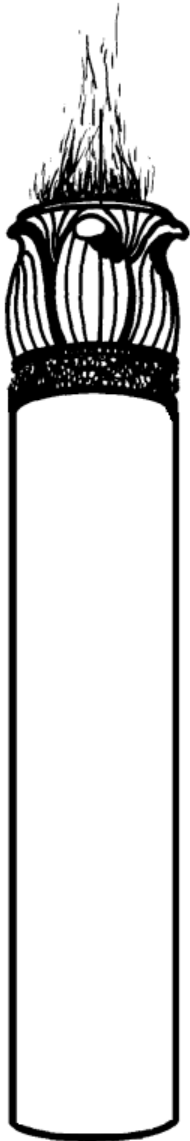
Průřez, pohled zepředu

Pohled zepředu

Všechny diagramy předpokládají tloušťku zdi jeden loket.

Diagram 16.4

Chrámový sloup

Lilie, 4 lokty
(Nejsvětější svatyně; hlava)

Pruh hlavice, 1 loket
(Svatyně, krk)

Dřík, 18 loket
(Nádvoří, torzo)

Na nádvoří bylo zároveň i obrovské bronzové moře (1. Kr 7:23–26; 2. Le 4:2–5), jež nahradilo malou nádobu na očišťování, která bývala ve Stánku. I bronzové moře bylo replikou Chrámu: jeho bronzová nádrž byla spojena s Nádvořím, řada býků představovala Svatyni, lilie nahoře představovala Nejsvětější svatyni. Dvanáct býků pod bronzovým oceánem bylo rozmístěno stejným způsobem jako tábor Izraele v Numeri 2; býci tedy představovali Izrael a zemi.

Na nádvoří bylo deset obrovských pevných podstavců s vodou, které sice byly nepohyblivé, ale měly podobu vozů (1. Kr 7:27–39). Na nádvoří byly i stříbrné svícny, jež v noci poskytovaly světlo (1. Le 28:15).

I velikost oltáře se značně zvětšila (2. Le 4:1). Oltář byl zároveň oddělen od laiků nízkou zdí, která rozdělovala nádvoří na dvě, a tak institucionalizovala oddělení laiků od oltáře, které platilo už v době Stánku (1. Kr 6:36).

To vše ukazuje na obrovský nárůst slávy a zjevení. I když se lidé stále nemohli dostat do Chrámu a prohlédnout si jeho vnitřní vybavení, mohli vidět rovnocennou symboliku na sloupech a na bronzovém oceánu. Sloupy samozřejmě byly zcela nové, nebyly rozšířením ničeho, co by dříve bylo ve Stánku. Jak již zaznělo, souvisely s institucí královského úřadu, která byla definitivní změnou davidovské smlouvy.

Změna od Stánku k Chrámu si vynutila konkrétní změny zákona. Například „zkoušku žárlivosti“ z Numeri 5 už nebylo možné provádět podle mojžíšovských ustanovení, jelikož vodu žárlivosti bylo třeba smíchat se svatým prachem z podlahy Stánku (Num 5:17); podlaha Chrámu však byla ze zlata. Bylo třeba provést nějakou úpravu. Zároveň platí, že jelikož levité už neměli povinnost nosit Stánek, David jim pod Boží inspirací dal nové úkoly (1. Le 24:1–26:32).

Dějiny a úpadek

Nedlouho poté, co bylo Království ustanoveno, ho Šalomoun svým hříchem zničil. Samuel v 1. Samuelově 8 vykreslil, jak vypadá tyranský král. Saul i David v různých chvílích svých životů splňovali jeho popis, ačkoliv David z toho, na rozdíl od Saula, činil pokání. Teď se tyranem stal Šalomoun.

Lidé už dříve byli daněni a odváděni kvůli budování Chrámu a Paláce, což bylo nutné ze dvou důvodů. Nejprve požadovali krále, a tak bylo případné, aby mu postavili palác. Lid zároveň už dříve přispěl na budování Stánku (konec konců, do určité míry jej symbolizoval); proto bylo nutné, aby přispěl i na stavbu Chrámu. Žel, Šalomoun však nakládal na lid těžká břemena i po dokončení těchto stavebních prací.

V Deuteronomiu 17:16–17 Mojžíš lidu ustanovil tři zákony ohledně kralování. Král nesměl mít mnoho koní, nesměl hromadit zlato, ani si nesměl vzít víc než jednu ženu. V 1. Královské 10:14–11:8 vidíme Šalomouna porušovat všechny tři tyto zákony. Za prvé, Šalomoun si nechal dovážet 666 talentů zlata ročně (1. Kr 10:14).²⁴⁷ Podle [studijní Bible] *Open Bible* by talent zlata v roce 1985 měl hodnotu 5,76 milionu dolarů.²⁴⁸ Jinými slovy, Šalomoun každý rok získával více než 3,84 miliardy dolarů.²⁴⁹ To na zemi o velikosti New Jersey²⁵⁰ nebyl vůbec špatný příjem. Za druhé, Šalomoun hromadil koně a vozy (1. Kr 10:26). *Přidat* pár koní a vozů pro malou profesionální armádu by bývalo nebylo špatné, ale Šalomoun zašel příliš daleko. A nakonec, samozřejmě,

²⁴⁷ Číslo 666 se tu jen stěží objevuje náhodou. Pro obsáhlejší diskuzi, viz v James B. Jordan, „Revelation Made Practical“ (série šesti kazet se 37-stránkovou studijní příručkou, dostupné od služby *Biblical Horizons*, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713).

²⁴⁸ *The Open Bible* (Nashville: Thomas Nelson, 1985), s. 28.

²⁴⁹ Pozn. př.: V roce 2024 zhruba 258 miliard Kč.

²⁵⁰ Pozn. př.: Tedy zhruba velikosti Jihočeského, Plzeňského a Karlovarského kraje.

Šalomoun se dopouštěl polygamie a jeho manželky obrátily jeho srdce pryč od Boha (1. Kr 11:1–8).

Toto narušení duchovního prostředí smlouvy se projevilo v rozervání společenského zřízení, když se deset severních kmenů s Božím požehnáním oddělilo od národa jako celku (1. Kr 12). K obdobnému narušení symbolického kosmu došlo, když farao odnesl zlato z Chrámu a Paláce a nahradil ho bronzem (1. Kr 14:25–27).

Tyto soudy však byly pouze předběžné. V době královského zřízení nastávaly dobré i zlé časy. Dobří králové naslouchali Božím vyslancům, prorokům, a jelikož jim Bůh kvůli tomu požehnal, dokázali do Chrámu vrátit velkou část uloupeného zlata.

Království (severního) Izraele se oddělilo od Chrámu v Jeruzalémě. Lidé měli chodit do Judska, aby uctívali Boha v Chrámu, a poté se vrátit do svých domovů v odděleném království Izraele. Samozřejmě, odpadlí králové Izraele tomu odporovali a někdy dokonce uzavírali hranice, aby lidem zabránili odejít ze země a uctívat Boha v Jeruzalémě (2. Le 16:1).²⁵¹ Po většinu své historie byl tedy lid v [severním] Izraeli odkázán pouze na uctívání v synagogách.

Při jedné příležitosti však Bůh poskytl lidu náležitou obětní bohoslužbu. Když Elijáš konfrontoval Baálovy proroky na hoře Karmelu – Karmel znamená „plodné místo“ – postavil tam oltář a Bůh tento akt ctí. Bůh by [obvykle] takové oltáře mimo Chrám nepřijal, jelikož by nepřijal cizí oheň, oheň, který nezapálil On sám (Lev 9:24; 10:1–2; 2. Le 7:1). Zde však Bůh seslal svůj vlastní oheň z nebes, aby strávil Elijášovy oběti (1. Kr 18:38).

Elijášův oltář byl modelem Božího Království. V první řadě byl symbolem náboženského zřízení Izraele, a to severního i jižního:

²⁵¹ Pozn. př.: Srov. BK, Pavlík; přední anglické překlady se shodují, že Baeša bránil vycházet a vcházet lidu, ne Ásovi.

A Elijáš vzal dvanáct kamenů podle počtu kmenů synů Jákoba, k němuž přišlo Pánovo Slovo, a řeklo: „Budeš se jmenovat Izrael.“ Tak z kamenů postavil oltář v Pánově jménu.

(1. Kr 18:31–32a)

Oltář okolo sebe jakožto kosmický model měl příkop (jako Gehennu či Propast). Nahoře na oltáři bylo naskládáno dřevo; jednak samozřejmě proto, aby se spálilo při oběti, ale i jako znamení Boží stromové zahrady (1. Kr 18:32–33). Zápalná oběť na dřevě nám připomíná zvířata v Zahradě.

Potom Elijáš vylil vodu na celou zápalnou oběť i na dřevo. Proč? Nejen proto, aby pro Boha bylo těžší oběť zapálit. Uvědomte si, že Elijáš tuto oběť přinášel po třech letech sucha (1. Kr 17:1; 18:1). Voda vylitá na oltář byla znamením deště sestupujícího na celou svatou horu Izraele, což je samozřejmě přesně to, co se právě toho dne stalo (1. Kr 18:41–45). Voda polila celý oltář a naplnila příkop-Gehennu. Právě tak se při dešti naplnil vodou potok Kíšón a spláchl mrtvá těla Baálových proroků ze svaté země do moře, a tak očistil zemi (1. Kr 18:40).

Elijášův oltář jasně hovoří o kosmickém významu oltáře. Najdeme tu všechny čtyři prvky Zahrady Eden – stromy, zvířata, vodu a kněze. Zničení oltáře Božím ohněm bylo zástupnou náhradou zničení světa, který oltář představoval: „Poté padl Pánův oheň a strávil zápalnou oběť i dřevo a kameny a prach a vylízl vodu, která byla v příkopu“ (1. Kr 18:38). Když si uvědomíme, že kameny představovaly Izrael a že člověk je stvořen z prachu, vidíme, že zničení tohoto oltáře a všeho, co ho tvořilo, značilo zničení světa. Na oltář dopadl hněv, který byl právem určen Izraeli. Voda na oltáři vyschla, aby díky tomu mohla opět přijít do celé izraelské země. Izrael byl tedy ušetřen Božího soudu.

Severní království Izraele však velmi rychle upadlo, a tak ho Asýrie odvedla do vyhnanství. Jižní království vytrvalo déle, ale Bůh ho nakonec také odsoudil. Poslední předběžný soud je zaznamenán ve 2. knize Královské 24. Nebúkadnesar dobyl Jeruzalém a odvedl do vyhnanství šlechtu, včetně takových lidí, jako byli Daniel a Ezechiel. Odněl i zlato z Chrámu, které bylo symbolickým ekvivalentem těchto předních mužů.

Izrael však odmítl činit pokání, a tak se Nebúkadnesar vrátil. Tentokrát už oslepil jeho krále, město spálil, Chrám zničil ohněm a všechny lid odvedl. Poté, co se dozvídáme o deportaci lidu, je nám řečeno, že Nebúkadnesar rozbil bronzové sloupy Chrámu a odnesl všechny jeho bronzové „služební“ nádoby (2. Kr 25:11–17). Tyto malé bronzové nádoby byly symbolickým ekvivalentem obyčejných lidí. Text zároveň jedinečným způsobem zdůrazňuje rozbití sloupů, které si máme propojit se zničením krále.²⁵²

Shrnutí

Zřízení během královské éry můžeme shrnout následovně:

Nová jména:

Bůh: Do popředí se nedostává žádné nové jméno, s výjimkou Davidovy modlitby v 2. knize Samuelově 7, kde je uzavřena davidovská smlouva a kde se objevuje jméno „Panovník Hospodin“ či „Pán Bůh“, které v hebrejštině značí panství a vlastnictví. Jelikož podmínkou Království bylo, aby lidský král uznával

²⁵² Pro více informací, viz James B. Jordan, „Thoughts on Jachin and Boaz“.

Pána jako Nejvyššího Krále, toto vyjádření se zdá nanejvýš náležité.

Lid: Novým jménem je zde „Dům Davidův“. Zároveň je označení „Izrael“ spojeno se severním Izraelem, a tedy s odpadlictvím; oproti tomu slovo „Juda“ začíná označovat relativně věrnější jižní království. Dalším konceptem, který se začíná objevovat, je „Ostatek“; značí ty, kdo v dobách odpadlictví zůstávají věrní.

Dar země:

Město Jeruzalém jako hlavní město Království.

Zaslíbení:

Bůh neopustí Davidův dům.

Ustanovení:

Svátostná: Drobné změny v systému uctívání, které odrážely změnu od Stánku k Chrámu. Některé oběti zároveň platil král, který jednal z pozice nejpřednějšího laika (např. 2. Le 35:7).

Společenská: Nová ústava Království, především pak pravidlo, že král musí poslouchat proroka.

Správní zřízení:

Církev: Kněží v Chrámu, proroci a levité v synagogách.

Stát: Starší a soudcové s králem v čele.

Symbol:

Komplex Paláce/Chrámu.

On chrání své věrné,
střeží je po svém boku,
rouchy je obléká bílými, čistými.

Svou nevěstu bez poskvrny
bez ustání sytí
prameny posvátné blaženosti
z hájů živých radostí
a veškerým ovocem ráje.

– Thomas Olivers –²⁵³

²⁵³ The God of Abraham Praise, sloka 8.

Kapitola 17:

Světy vyhnanství a Obnovy

Davidovská nebesa a země se sotva stačily rozběhnout, než upadly do hříchu. Království bylo rozdělené, Chrám vyrabovaný. To znamená, že se změnilo společenské i symbolické zřízení. Postupem času se davidovská smlouva začala opotřebovávat. Nemělo smysl pokoušet se ji zazáplatovat; bylo potřeba nové roucho.²⁵⁴

Toto nové roucho tvořil řád světových říší a velmocí, v rámci nějž byl Izrael pod ochranou (či vydán na milost) konkrétního světovládc. Synagogy v Izraeli, v nichž dříve působili jako místní pastoři levité, nyní vedli laici. Chrám z období Obnovy, který představoval symbolické zřízení Království, nebyl ani zdaleka tak slavný jako Šalomounův; to, co však symbolizoval, byla mnohem slavnější a mocnější přítomnost Božího Ducha.

To všechno bylo předvídáno a předpovídáno po staletí předtím, než byla ustanovena nová smlouva. Za prvé, ztráta Chrámu-slávy na úrovni symbolického zřízení odpovídala ztrátě davidovského domu, když bylo Království rozděleno. Jednalo se předobraz relativně méně slavného Chrámu z doby Obnovy.

Za druhé, co se týče místních „svatých shromáždění“ [Lev 23:3], zatímco v Judsku nadále působili jako místní pastoři levité, v severním Izraeli bylo levitů jen velmi málo. Většina z nich se kvůli tomu, že byli pronásledováni, přestěhovala do Judska (2. Le 11:13–14). Bůh tedy

²⁵⁴ Obecně řečeno, poexilní období se v knihách na téma smluvní historie často přehlíží. Obvykle se chápe jako čas slabosti spíše než síly; já zde však předkládám opačné přesvědčení. Navíc, Chrám z Ezechielova vidění se často vztahuje na Novou smlouvu, místo aby se vztahoval především na dobu Obnovy. Viz ale poznámka „Žel, mnozí...“ níže.

dával povstat prorokům; a tito proroci zakládali teologické semináře, „školy proroků“, aby v nich trénovali místní pastory.²⁵⁵ Synagogy věrných („Ostatek“) se nadále setkávaly o sabatech a o novoluních (2. Kr 4:23), ale jejich pastoři byli laici vyučení a ordinovaní proroky. Ačkoli tedy levité nadále plnili své povinnosti v Chrámu, na úrovni synagog došlo k odklonu od nich.

Za třetí, co se týče společenského uspořádání, Judsko i severní Izrael byly opakovaně dobyty a podrobeny mocnostmi ze severu i z jihu. Tyto události předjímaly systém světových říší, který měl přijít se smlouvou Obnovy. Jakmile byl lid odveden do babylonského vyhnanství, Bůh davidovské zřízení zcela rozbil. Nebyl tu žádný král; lid byl pod přímou nadvládou velmocí. Nebyl tu žádný Chrám; lid si musel zvyknout na koncept Duchovního Chrámu. Nebyla tu žádná obvyklá struktura synagog; lid se musel obejít bez levitského vedení.

Tím tedy bylo předjímáno nové zřízení, ale jeho plný charakter si lidé, kteří žili v době úpadku Izraele, nedokázali představit. Ve vyhnanství si zajisté stále představovali, že obnovená smlouva bude velmi podobná staré davidovské smlouvě. Tato Nová smlouva však byla mnohem slavnější než smlouva předchozí.

Za prvé, Bůh chtěl éru světových velmocí, jelikož podporovala evangelizaci. Židům (jejich nové jméno) bylo řečeno, ať se usadí v Babylonu a pracují pro dobro svých nových měst (Jer 29:4–7). Víra se v důsledku rozšířila po celé zemi. Ve smlouvě Obnovy měl Boží Duch být dán ve větší míře a Židé měli cestovat po zemi i po moři a obracet pohany na víru.

²⁵⁵ Dovozeno z pasáží jako 1. Kr 18:4; 20:35; 2. Kr 2:7; 4:1; 6:1. „Synové“ proroků znamená „učedníci“ a naznačuje učňovství. Samozřejmě, zajisté tu byl *někdo*, kdo v Izraeli prováděl rutinní pastýřskou službu. Kdo jiný by to mohl být?

Za druhé, Bůh chtěl nelevitské synagogy, jelikož právě v nich se jedinečným způsobem projevovaly duchovní dary laiků, a tak předjímalý vznik novosmluvní církve.

Za třetí, Bůh chtěl menší Chrám. S Chrámem z období Obnovy přichází velký posun významu. Mojžíš na hoře Sinaj viděl vzor a poté pod ním podle něj postavil svatyni; mojžíšovský Stánek symbolizoval charakter a slávu mojžíšovského zřízení. Podobně dostal pokyny ohledně Stánku i David. Šalomounovský Chrám symbolizoval charakter i slávu davidovské smlouvy. Tentokrát dostal vizi a plán poexilního Chrámu Ezechiel, ale byl to Chrám tak obrovský a rozsáhlý, že ho nikdy nebylo možné postavit. Ezechielova vize Chrámu symbolizovala charakter i slávu zřízení doby Obnovy, ale Chrám, který Ezdráš ve skutečnosti postavil, byl malý. Ezdrášův Chrám symbolizoval charakter, avšak ne slávu nové smlouvy Obnovy.

Nová nebesa a nová země v proroctví

Bůh skrze své proroky opakovaně oznámil svůj záměr uvalit soud na svůj pobloudilý lid i na další národy. Jedna slavná pasáž v Jeremiáši popisuje pád judského politického zřízení kosmickým jazykem:

Pohleděl jsem na zemi, a hle,

byla pustá a prázdná.

A na nebesa, ale neměla světlo.

Pohleděl jsem na hory;

hle, třásly se;

všechny kopce se hýbaly sem a tam.

Pohleděl jsem, a hle, nebyl tam žádný člověk
a všichni ptáci nebes uletěli.
Pohleděl jsem, a hle, plodná země
byla pustinou
a všechna její města byla zbořena
před Pánem,
před Jeho planoucím hněvem.
Neboť toto praví Pán:
„Celá země bude zpustošena,
ale nezničím ji úplně.
Proto bude země truchlit
a nebesa nahoře budou temná,
neboť jsem promluvil.
Mám svůj záměr
a nerozmyslím si ho,
ani se od něj neodvrátím.“
(Jer 4:23–28)

Taková ohlášení soudu vždycky šla ruku v ruce s ohlášeními obnovy, nové smlouvy, nových nebes a nové země, které měly přijít. Nová smlouva, nová nebesa a nová země v konečném důsledku ukazují na Kristův příchod, ale jejich první naplnění máme vidět v návratu a

obnově Izraele z vyhnanství.²⁵⁶ Tato obnova byla jakousi zálohou, zástavou, zárukou Boží věrnosti. Konec konců, každá nová smlouva jakožto slavnější vzkříšení smlouvy předchozí ukazovala na Novou smlouvu [ustanovenou v Pánu Ježíši Kristu].

Často se přehlíží, že zřízení z doby Obnovy skutečně bylo novou smlouvou a pokrokem ve slávě, které přesáhly davidovské zřízení. Ať už nazveme poexilní zřízení novou smlouvou nebo prostě „obnovou smlouvy“, faktem je, že v jeho novém kosmu došlo k velmi zásadním změnám, které se svou velikostí rovnají změnám v předchozích nových smlouvách. Zároveň vidíme, že Zachariáš 3 říká, že davidovská smlouva se stala natolik pošpiněnou a znesvěcenou, že už nemůže být obnovena, a proto scéna v Zachariáši 3 je ustanovení Nové smlouvy. K tomuto faktu se vrátíme později v této kapitole, až se zaměříme na Zachariášova noční vidění.

Kniha proroka Ezechiele je velmi užitečná v tom, jak nám prorocky vykresluje nebesa a zemi doby Obnovy. Ezechiel předkládá první skupině vyhnanců poselství, že i když Chrám bude brzy zbořen, pravý Chrám je v nebesích a je s nimi všude, kam jdou. Jak velmi jasně řekl už Šalomoun, Bůh sám nepřebývá v Chrámu; přebývá tam jen Jeho „jméno“ (1. Kr 8:27–29).

V první kapitole Ezechiele je prorokovi dáno vidění cherubského [válečného] vozu, který byl symbolizován čtyřmi cheruby v Nejsvětější svatyni. Do Nejsvětější svatyně směli vstoupit pouze velekněží, což nám ukazuje na možnost, že Ezechiel bude během vyhnanství Izraele jeho veleknězem. Fakt, že Ezechiel je označen jako „syn člověka“, neboli další

²⁵⁶ Přístup starších křesťanských komentátorů, jako byl Jan Kalvín, k tématu prorocství je cenným protilékem vůči modernímu evangelikálnímu přístupu, který poexilní období obecně přeskakuje. Kalvín ve svých poznámkách na Jeremiáše 23:7–8 píše, že „křesťané byli a jsou v tomto ohledu příliš rigidní; pomíjejí totiž celé období mezi návratem lidu a Kristovým příchodem, příliš vehementně převracejí tato prorocství v prorocství o duchovním vykoupení.“ Jan Kalvín, *Jeremiah*, př. John Owen (Grand Rapids: Baker Book House, dot. 1979) 3:149.

Adam, to jen dále zdůrazňuje. Daniel, Ezechielův přítel a spolupracovník v Babylonu, viděl Mesiáše jako Syna člověka. Ezechiel jakožto velekněz byl předobrazem pravého Druhého Adama, který měl přijít.²⁵⁷

V kapitole 1 Ezechiel vidí [Boží válečný] vůz v Babylonu. Smyslem tohoto vidění bylo, že Bůh je se svým lidem ve vyhnanství. I když Bůh svůj lid trestal, neopustil ho. V kapitolách 8–11 Ezechiel vidí vůz slávy, jak se vznáší, opouští Chrám a odlétá. Chrám, nyní opuštěný a „zpusťšený“, se stal „ohavností“; a Bůh tuto „ohavnost zpusťšení“ zničí. Po zničení Chrámu přichází vyhnanství knížete, krále Izraele (Ez 12); bude však zachována větévka davidovského domu (Ez 17:22).

V Ezechieli 24:16–27 Bůh prorokovi řekl, že mu vezme jeho manželku. Smrt Ezechielovy manželky byla symbolem Božího soudu nad Izraelem, Jeho vlastní nevěstou. Od smrti Ezechielovy ženy až do chvíle, kdy se k vyhnancům donesla zpráva o zničení Jeruzaléma, byl Ezechiel němý, neschopný mluvit. Když dorazili první noví vyhnanci, Ezechiel byl znovu schopen prorokovat (Ez 33:1–22). Kapitoly mezi těmito dvěma událostmi obsahují proroctví proti národům světa. Zdá se, že Ezechiel tato proroctví zapsal v době, kdy byl němý. Fakt, že jsou „orámována“ zničením Jeruzaléma, znamená, že soud nad Jeruzalémem v sobě zahrnuje soud nad celým světem. Týr, bývalý spojenec Jeruzaléma, jehož král pomáhal stavět Chrám, bude zničen. Všechny národy budou uvedeny do nového systému světových velmocí a poddány Nebúkadnesarovi: Amón, Moáb, Edóm, Pelištea (Ez 25), Týr (Ez 26–28), Egypt, Etiopie, Pút, Lúd, Arábie, Libye (Ez 29–32), Asýrie, Élam, Mešek-Túbal a Sidón (Ez 32). Bůh se chopil světa a trhal ho, aby ho mohl znovu vystavět jako nová nebesa a novou zemi.

Po soudu nad svatyní, nad Edenem a nad světem nám Ezechiel vykresluje charakter nového, obnoveného světa. Ezechiel se soustředí

²⁵⁷ Když zemřela Ezechielova manželka, prorok měl zakázáno truchlit, což je podmínka stanovená pro velekněze (Ez 24:16–18; Lev 21:10–12). Ezechiel, tak jako každý jiný kněz, vstoupil do služby, když mu bylo třicet let (Ez 1:1).

na obnovu země, kterou dokonce nazývá Eden (Ez 35:35). Poté, co popsal nadcházející obnovu lidu a období míru (Ez 34–37), Ezechiel zároveň prorokuje, že přijde i čas velkých a vážných obtíží (Ez 38–39). Do země vtrhne armáda tvořená lidmi z mnoha národů pod vedením knížete Góga, ale bude poražena. Bezprostředním naplněním tohoto proroctví byla invaze Antiocha Epifana do Palestiny ve druhém století před Kristem. Podle Zjevení 20 je však tato válka obrazem konfliktu, jemuž církve čelí ve všech dobách. Ezechiel používá symbolické a přehnané popisy, aby tak zdůraznil fakt, že součástí tohoto konfliktu jsou nejen doslovné bitvy, ale i duchovní boj. Z tohoto důvodu křesťanští vykladači vždy viděli bitvu s Gógem a Magógem jako duchovně významnou.²⁵⁸

Po exodu z vyhnanství a po zničení nepřítelů zde následuje stavění Božího domu. Zničení jednoho národa, Egypta, vedlo k postavení Stánku. Zničení několika nepřátel v Kenaánu a v Pelišteji vedlo k vystavění Šalomounova většího Chrámu. Nyní Izrael poráží všechny národy světa, které pod svým vedením spojil kníže Góg. Proto v Ezechieli 40–48 máme velmi symbolický popis rozsáhlého, obrovského, obnoveného Chrámu a nové, obnovené země.

Nejedná se v první řadě o obraz Nového zákona, ale o duchovní reality přítomné v době Obnovy. Tato skutečnost je zjevná nejen z kontextu vlastního proroctví; celou řadu jasných náznaků nám

²⁵⁸ Žel, mnozí zcela přehlížejí první naplnění tohoto proroctví v době mezi starozákonními a novozákonními Písmy. Mezi komentátory, kteří jsou si vědomi bezprostředního naplnění Ezechiele 38–39 v době Obnovy a kteří vidí Ezechielův Chrám jako nějak propojený s Obnovou, patří, mimo jiné, Matthew Henry, Matthew Poole, Adam Clarke a E. W. Hengstenberg. Viz *Matthew Henry's Commentary* (celá řada edic); Matthew Poole, *A Commentary on the Holy Bible* (London: Banner of Truth Trust, [1685] 1962); Adam Clarke, *Commentary* (celá řada edic); E. W. Hengstenberg, *The Prophecies of Ezekiel Elucidated*, př. A. C. Murphy a J. G. Murphy (Minneapolis, MN: James Publications, dot.: 1976). Viz také Ralph Woodrow, *His Truth is Marching On: Advanced Studies on Prophecy in the Light of History* (Riverside, CA: Ralph Woodrow Evangelistic Association, 1977), s. 32–46.

předkládá i jeho text jako takový. Klíčovým faktem je, mimo jiné, to, že řeka v kapitole 47 teče pouze jedním směrem, ne do čtyř směrů, a pouze na okraj Svaté země, ne do celého světa.²⁵⁹

Proroctví začíná tím, že Ezechiel je přiveden na velmi vysokou horu severně od města (Ez 40:2). Tímto městem samozřejmě je prorocké vidění Jeruzaléma, horou je prorocká Mórija severně od Sionu. Vidíme, že svatá hora s každými novými nebesy a s každou novou zemí roste výš a výš. V kapitole 40 se popis Chrám velmi výrazně soustředí na brány a na síně stráží. Nové zřízení z doby Obnovy mělo být časem větší otevřenosti pro evangelium než kdy dříve (brány), ale i časem větší svatosti (strážě). (Viz Diagram 17.1.)

V kapitole 43 Ezechiel vidí válečný vůz Boží slávy, jak se vrací, aby znovu přebýval v Chrámě. Jedná se o slib těm, kdo budou chtít obnovit Chrám, že Bůh se do něj vrátí. V kapitole 44 je navrácen i kníže a na svá místa se vrací levité a kněží. Ezechiel ukazuje, že bude obnoven i obětní systém.²⁶⁰ Prorok popisuje nový, obrovský Jeruzalém s velmi rozsáhlými předměstskými oblastmi (Ez 45:1–8). V rámci Obnovy už neměla existovat levitská města, a tak levité potřebovali nějaká místa, kde by mohli žít. Ve skutečnosti měli žít mezi lidmi v zemi; Ezechiel však ukazuje duchovní realitu, že měli žít kolem Chrámě (viz Diagram 17.2). Prorok zároveň popisuje i kmenové hranice v novém zřízení; hranice, jejichž charakter je zcela geometrický a symbolický, ale které zároveň ujišťovaly vyhnance, že jejich děti se vrátí do země (Ez 48). (Viz Diagram 17.3.)

²⁵⁹ Viz práce v předchozí poznámce a také Kathryn Pfisterer Darr, „The Wall Around Paradise: Ezekielian Ideas about the Future“, *Vetus Testamentum* 37 (1987):271–279.

²⁶⁰ Všimněte si, jak náš výklad odstraňuje veškeré problémy, které souží tolik různých přístupů k těmto kapitolám. Oběti byly skutečně obnoveny, a to v Zachariášově době. Tyto kapitoly v Ezechieli neukazují na domnělé obnovené oběti v době milénia, a stejně tak je není třeba „zcela zduchovňovat“, aby hovořily jen o novozákonní situaci. Tak jako v knize Leviticus, i zde je řeč o skutečných obětech, které mají typologický význam pro novozákonní církev.

Věci, které Ezechiel popisuje v těchto kapitolách, nikdy nebylo možné doslovně uskutečnit. Chrám, Město i Země jsou výlučně vizionářské a symbolické. Boží Království v době Obnovy mělo být tak mocné a slavné, že se prostě nedalo vykreslit žádným architektonickým modelem, který by bylo možné postavit. To jediné, co ho dokázalo vykreslit, bylo vidění.

Diagram 17.1

Ezechielův chrámový komplex

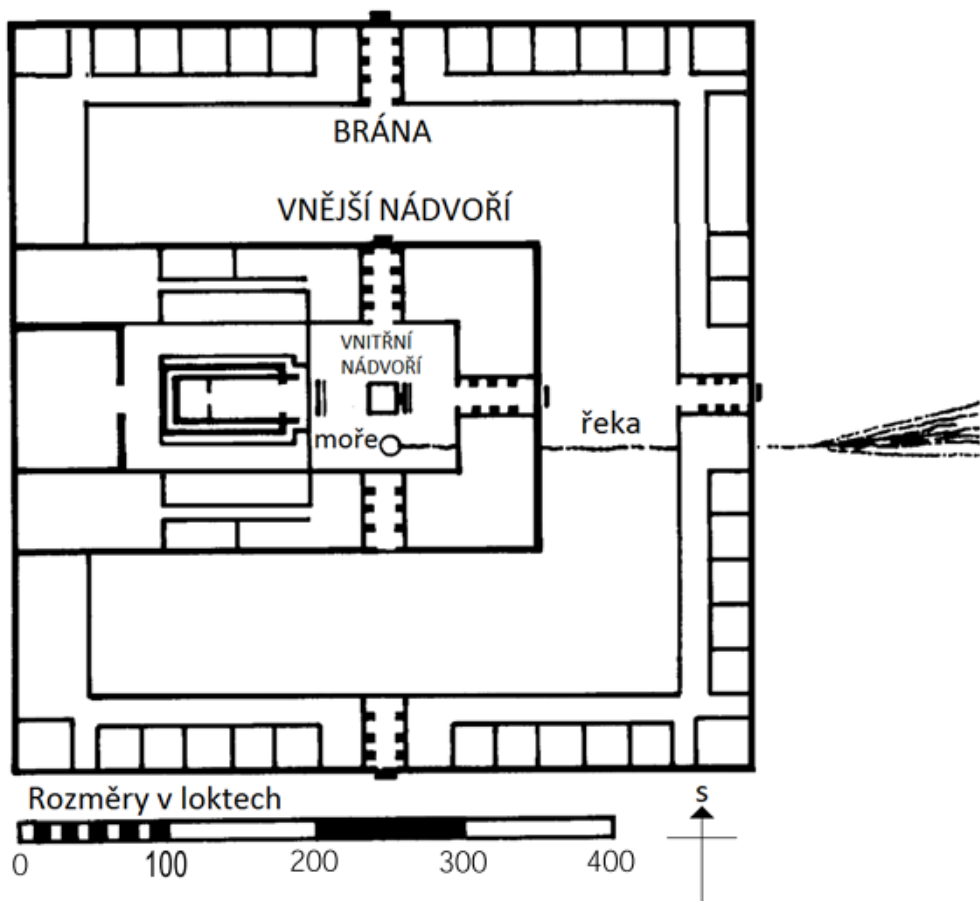

Diagram 17.2

Srdce země

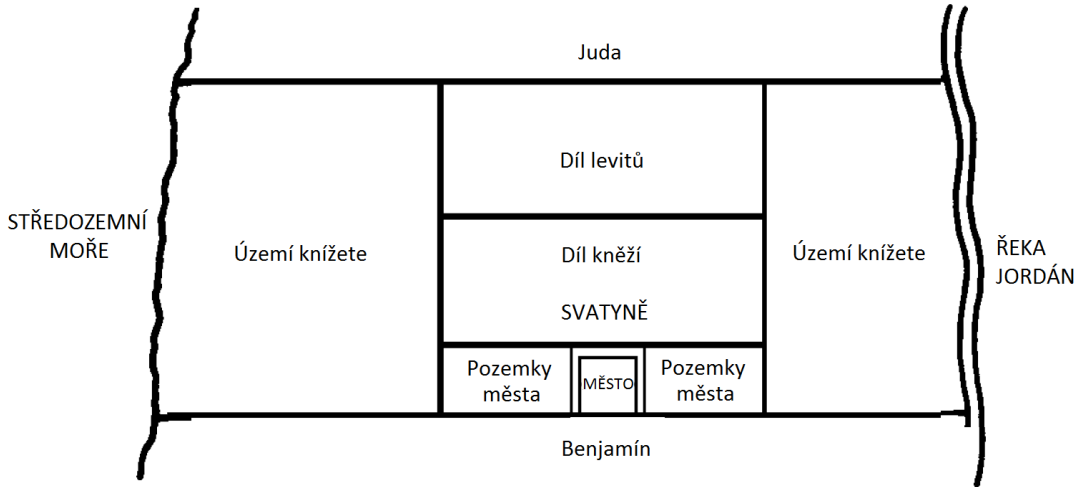
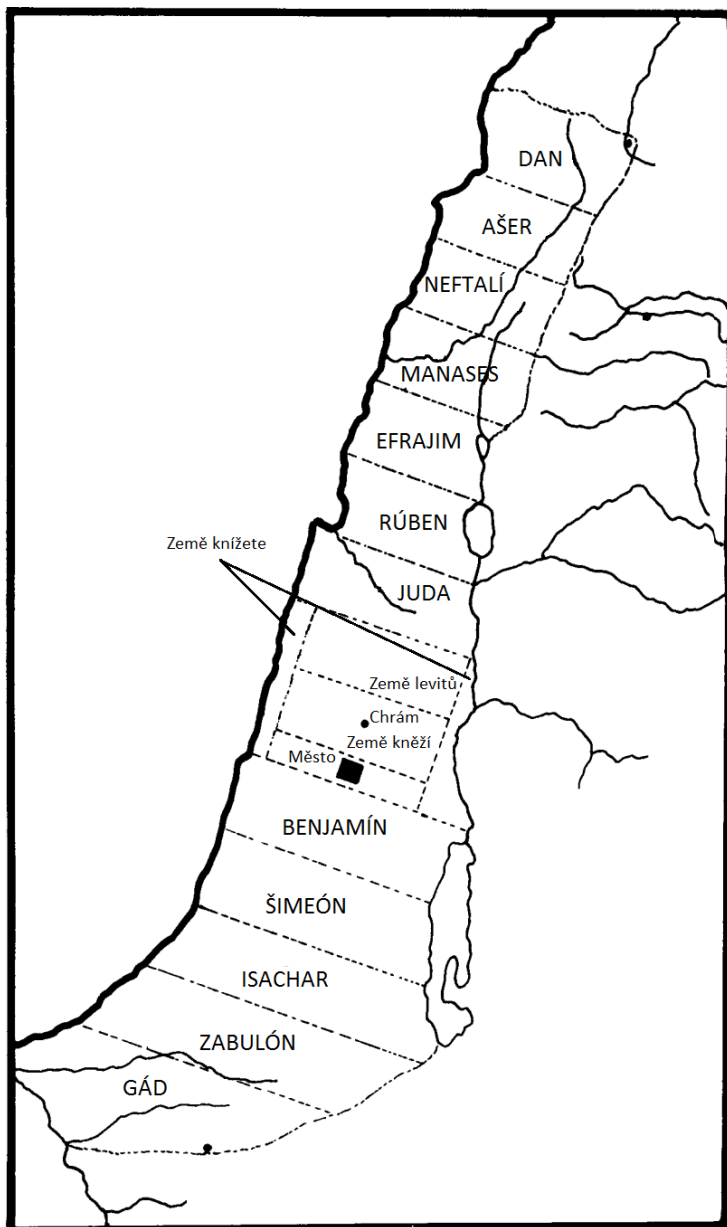

Diagram 17.3

Svatá země v Ezechieli 47–48

Nejzajímavějším aspektem Ezechielova Chrámu je jeho řeka. V kapitole 47 Ezechiel vidí řeku, která vytéká z Chrámu. Postupně se prohlubuje a rozšiřuje, až nakonec doráží k Mrtvému moři a obnovuje v něm život. Jedná se samozřejmě o obraz očištění země, o obraz obnoveného života, jelikož voda je spojená s očistou a se životem. Je to obraz velkého nárůstu duchovní moci smlouvy Obnovy. Zkusme chvilku tuto řeku sledovat. Nejprve se s ní setkáváme v Edenu, odkud proudila a dělila se do čtyř řek, aby zavlažovala celý svět. Po pádu člověka tato řeka „vyschla“. Hřích člověka ho oddělil od očištění a od života; celý svět byl nakonec zničen Potopou. Po Potopě Bůh povolal patriarchy, aby sloužili světu. Patriarchové vykopávali studny a zakládali oázy-svatyně. Voda v jejich době a zřízení byla v zemi a bylo třeba ji dostat ven. Proto se namáhali, aby ji mohli předložit svým konvertitům.

V mojžíšovském zřízení, v jeho nebesích a zemi, najdeme ve Stánku nádobu na očišťování. Voda stále ještě neteče ven, ale alespoň už není pod zemí. V Šalomounově Chrámu už se řece blížíme. Máme tu obrovský bronzový oceán, mnohem vyšší a plnější, než byla dřívější nádoba, a také tu máme deset vodních vozů. Tyto vozy mají své pevné místo a voda z nich nevytéká ven; ale alespoň je v Království mnohem více vody, mnohem více duchovní moci.

V dobách patriarchů, Stánku a Chrámu Bůh postavil svůj lid do srdce světa. Karavany, které směřovaly z Evropy a Asie do Afriky, musely projít skrze Palestinu. Bůh umístil svůj lid právě do tohoto místa, aby tam věřící plnili roli evangelistů. Poté ke svému lidu přiváděl národy, jako když například k Šalomounovi přišla královna ze Šeby. Voda zůstávala v zemi, následně ve Stánku a poté v Chrámu, přičemž národy přicházely k ní.

Ve světě Obnovy je však bronzový oceán převrácený. V Ezechielově Chrámu není žádná nádoba na umývání ani žádný oceán. Voda se konečně stala řekou a vytéká ven. Pravda, teče jen jedním směrem, a ne do všech koutů světa, ale to nic nemění na tom, že vytéká

ven. Židé se poprvé měli začít stěhovat z Palestiny jako misionáři, takže v novozákonní době už byli po celém světě konvertité z pohanů a synagogy.

Tento náš přehled bychom měli uzavřít stručným pohledem do Zjevení 22:1. Zde už se svatá hora stala tak vysokou, že proráží nebeskou klenbu; a na vrcholu této pyramidy je samotný Boží trůn. Edenské vody se tak konečně spojily s nebeskými vodami Genesis 1. Jelikož město [vykreslené ve Zj 22] je pyramida, je pochopitelné a samozřejmé, že vody stékají po všech čtyřech jejích stranách. Proto je v Nové smlouvě překonána i Ezechielova řeka.

Nová nebesa a nová země v praxi

Pojďme se nyní podívat na Obnovu, jak se v naplnění Ezechielových proroctví skutečně odehrála. Za prvé, v knize Daniel vidíme, že Boží nový světový řád zahrnoval světové velmoci a říše, které dominovaly svým podřízeným národům. Tyto říše si pro sebe nashromáždily „svrchovanost, nadvládu a velikost všech království pod celým nebem“; v Božím plánu tomu tak však bylo jen proto, aby to vše odevzdaly Synu člověka (Dan 7:27). Kristus, který měl přijít, měl být konečným, posledním Světovládce; a Jeho nepolitická Církev měla být pravou světovou mocností a říší, která do sebe přijímá a proměňuje každý národ, aniž by však některý z nich tyranizovala či ničila.²⁶¹ Daniel dopodrobna prorokuje vývoj světových říší od jejich ustanovení pod Nebúkadnesarem až do Kristovy doby.²⁶²

²⁶¹ Ohledně problematiky národů a říší v biblické perspektivě, viz Gary North, *Healer of the Nations: Biblical Principles for International Relations* (Fort Worth, TX: Dominion Press, 1987), a James B. Jordan, „The Bible and the Nations (A Syllabus)“ (dostupné od služby *Biblical Horizons*, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713).

²⁶² Pokud jde o podrobné předpovědi v Danieli 11 a 12, nejnápomocnějším dílem je podle mého názoru *Commentary* Adama Clarkea, ačkoliv nesouhlasím s každou podrobností jeho analýzy.

V tomto novém světovém řádu se Boží svědkové mají snažit ovlivňovat centra světovlády. Proto vidíme, že Daniel a jeho přátelé získali pozice moci na Nebúkadnesarově dvoře a nakonec se obrátil na víru i sám Nebúkadnesar. To samé se později děje i na perském dvoře. Proto ve světě Obnovy sice byl duchovním hlavním městem světa Jeruzalém, ale politickým hlavním městem, centrem židovského zájmu, měla být hlavní města světových velmocí. Toto téma pokračuje i v Novém zákoně, kde vidíme, jak se Pavel touží dostat do Říma a začít pracovat na císařově domácnosti.

V této fázi dějin se do popředí dostává něco nového: důležitost vydávání svědectví. Být Božím svědkem je důležitým tématem knih Daniel a Ester, což nám zároveň ukazuje i na Nový zákon. Daniel musí sloužit Nebúkadnesarovi věrně a dobře, ale zároveň musí nekompromisně svědčit pro Boha Nejvyššího, Pána Izraele. Právě to je ústředním tématem Daniele 1 (zkouška s jídlem), Daniele 3 (tři mladíci v ohnivě peci) i Daniele 6 (kde je Danielovi zakázáno se modlit). Daniel je vzorovým svědkem: nikdy se nedopouští kompromisů, ale také se nikdy nebojí.

Složitější příklad máme v knize Ester. Na začátku příběhu vidíme, že Mordokaj chce mít vliv u dvora, ale projevuje zbytečnou vzpurnost tím, že se odmítá klanět Hamanovi (Est 3:2; srov. Gen 23:12; 33:3; 42:6; 43:26; Rt 2:10; Est 8:3). Mordokaj zároveň říká Ester, ať skrývá svou identitu, a tak zastírá své svědectví (Est 2:9–10; srov. Dan 1:8). Když jsou kvůli Mordokajově proto-farizejskému a proto-zélotskému chování Židé ohroženi, Ester musí odhalit svůj původ a svědčit. Důsledkem je záchrana Židů a vyvýšení jejich vedoucích do pozic vlivu. Zkompromitovaný Mordokaj, jehož jméno znamená „Uctívač Marduka“, obdržel čest, když pomohl králi (Est 6); nicméně, trvalé místo autority dostal, až když přestal zastírat své svědectví (Est 10).

Knihy Ezdráš a Ageus popisují návrat lidu do země a opětovné vystavění Chrámu. Když lid začal znovu budovat Chrám, Bůh dal

Zachariáši řadu vidění, která jsou zaznamenána v Zachariáši 1–6 a vysvětlují charakter Chrámu. Zajisté, pro tělesné oko nebyl nový Chrám příliš slavný (Ezd 3:12; Ag 2:3); nicméně, duchovní realita Obnovy byla taková, že měla otřást celými nebesy a celou zemí (Ag 2:4–9). Jestli tedy máme pochopit pravý charakter zřízení z doby Obnovy, musíme se vrátit zpět do sféry vidění.

Jak už zaznělo výše, nádvoří Chrámu je ekvivalentem zahrady-svatyně a vede do nebes. Oltář byl svatou horou a nebeským žebříkem; těmi však byly i bronzové sloupy Jakín a Boáz. Bronzový dřík sloupů odpovídal bronzovému oltáři, vrchol odpovídal nebeskému chrámu.

Na tuto skutečnost odkazuje Zachariáš 6:1,

Nuže, znovu jsem pozvedl oči a díval se; a hle, čtyři vozy vyjízděly mezi dvěma horami. A ty hory byly bronzové hory.

O smyslu tohoto verše a o tom, na co odkazuje, už bylo mnoho rozsáhlých debat. Já však věřím, že vodítkem je charakter prorokových vidění jako takových. Zachariáš je označen za jednoho ze čtyřadvaceti hlavních kněží Chrámu (Za 1:1 s 1. Le 24:4–19; Neh 12:1, 4, 16).²⁶³ Měl přístup do Svatyně, a proto ho musíme srovnávat s Ezechielem, který měl jakožto sloužící velekněz přístup do Nejsvětější svatyně. Ezechiel viděl cherubský válečný vůz z Nejsvětější svatyně. Zachariáš vidí menší koňské povozy Svatyně (stojany na vodu v podobě vozů). Ezechiel viděl, jak z obnoveného Chrámu proudí voda. Zachariáš vidí (vodní) vozy vyjíždět ven.

²⁶³ Ustanovení „hlavních kněží“ bylo jednou ze změn, kterou v původním mojíšovském systému udělal David.

Zachariáš prorokoval zároveň s Ageem. Oba napomínali a vybízeli lid, ať obnoví Chrám. Zachariášova noční vidění, tak jako dřívější vidění Ezechielova (Ez 40–48), měla ukázat duchovní pravdy, které měl obnovený, poexilní Chrám ztělesňovat a zjevovat. Je tu osm nočních vidění, jež probíhají od západu slunce do úsvitu a zahrnují důležitou změnu, nový Pesach, který se děje o půlnoci.²⁶⁴

Vidění 1 (Za 1:1–17). První vidění sděluje, že lid musí položit morální a duchovní základy, ne jen ty architektonické, a pak bude Chrám obnoven. Kontextem prvního vidění je údolí, rokлина, kde je Boží myrtový lid tiše napájen skrytými vodami, které jsou spojené s podzemní edenskou vodou, s oázami patriarchů, s nádrží ve Stánku a s mořem v Chrámu.

Vidění 2 (Za 2:1–5). Druhé vidění vysvětluje, že skutečnou příčinou strastí Izraele bylo odpadlické uctívání u rohů modlářského oltáře. Obnovení Chrámu a oltáře – návrat pravého uctívání – bude Izraeli uzdravením.

Vidění 3 (Za 2:6–17). Třetí vidění hlásá, že Boží sláva, kterou Ezechiel viděl odcházet, se vrátí a Bůh bude znovu přebývat ve svém Chrámu. Stejně jako byl po exodu z Egypta postaven Stánek, lidu je nyní nařízeno znovu vyjít v novém exodu z Babylonu a postavit Bohu Chrám. Stejně jako byl Bůh ohnivou zdí mezi Izraelem a faraonovým vojskem, bude svému lidu ohnivou zdí i nyní. Podle slov v Zachariáši 2:13–14 se Bůh vypořádá s národy poté, co Boží sláva usedne na svůj trůn.

Vidění 4 (Za 3:1–10). Čtvrté vidění se týká ustanovení velekněze. Satan argumentuje, že Chrám nemůže být obnoven, jelikož bylo znesvěceno kněžství. Bez chrámových ceremonií neexistuje způsob, jak

²⁶⁴ Velmi podrobnou studii těchto vizí předkládám v sérii třinácti vyučování, která je k dispozici na kazetách od služby *Biblical Horizons*, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713. Rozšířenou verzí tohoto přehledu Zachariáše 1–6, která se soustředí na bronzové hory, je: James B. Jordan, „Thoughts on Jachin and Boaz“ (dostupné od služby *Biblical Horizons*, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713).

očistit velekněze. Proto tu máme zdánlivě bezvýchodný problém.²⁶⁵ Bůh však ustanovuje Zachariáše za nového Mojžíše. Mojžíš jako prorok ustanovil systém Stánku a posvětil Árona – a to na základě přímého Božího zjevení. Právě tak Zachariáš jako prorok vidí, že Bůh v nebesích vynesl rozsudek, na jehož základě může Zachariáš říct lidu, že Jóšua byl očištěn. Je možné znovu ustanovit bohoslužebný systém. Toto meta-liturgické vidění je osou celé série vidění, která probíhala od západu slunce do jeho východu. Přichází o půlnoci a ukazuje k Pesachu. Má tedy spíše znaky „nové smlouvy“, a ne jen smluvní obnovy. Jozue dostává slavnostní roucho (roucho slávy a krásy) a turban (zlatý štítek na čelo), a tak je úřad velekněze obnoven.

Druhý den ráno po těchto nočních viděních má Zachariáš toto vše sdělit lidu. Lid si má uvědomit a uznat, že Nebesa očistila Jóšuu, a že Jóšua proto nyní může očistit chrámové místo a znovu vystavět Chrám.

Vidění 5 (Za 4:1–14). Páté vidění se týká svícnu a služby Božího pomazaného krále. Toto komplikované vidění nám ukazuje nový svícen, tentokrát s devětačtyřiceti lampami, a ne jen se sedmi. Jedná se o symbol Božího Ducha a Boží moci, jak vychází do celého světa, a tak přináší světlo evangelia všem národům. Hory světa se před Davidovými syny stanou plání. Stejně jako Letnice přišly po Kristově ukřižování a vzkříšení, i toto velké vylití Ducha přichází poté, co je obnoven velekněz Jóšua.

Vidění 6 (Za 5:1–4). Šesté vidění se týká očištění Izraele. Obnovení Chrámu a Svatyně (v. 2 odkazuje na rozměry Svatyně ve

²⁶⁵ Za tento důležitý postřeh jsem dlužníkem práce Davida L. Petersena, *Haggai and Zechariah 1–8: A Commentary* (Philadelphia: Westminster Press, 1984), s. 194–202. „Zachariáš se zde zabývá meta-rituálem. Jak se může celý systém chrámového rituálu znovu uvést do pohybu, když je každý nečistý? Velekněz nemůže nést ničí vinu, jelikož on sám je poskvrněný, či přinejmenším je poskvrněno jeho oblečení. Události v tomto Zachariášově vidění umožňují obnovu rituálního systému, a to skrze ad hoc očišťovací rituál v kontextu božské rady. Běžné očišťovací rituály nebyly možné, a proto se nepoužily“ (s. 201).

Stánku) bude mít za následek návrat Božího zvláštního trestu malomocenství za skrytý hřích. Izrael bude očištěn.

Vidění 7 (Za 5:1–11). Sedmé vidění je parodií archy smlouvy. Místo cherubů tu máme nečisté čápy. Místo svaté, hranaté schrány tu je kulatá éfa plná ničemnosti. Místo cesty do Svaté Země a umístění do Chrámu tu máme cestu ze Svaté Země a umístění do země Nimrodovy. Pointou zde je, že Boží přítomnost nebude existovat společně se zlem; a až se Bůh vrátí do svého Chrámu, zlo bude vyhnáno pryč.

Vidění 8 (Za 6:1–9). A tak přicházíme k osmému vidění, k vidění při východu slunce. Symbolismus tohoto vidění se zakládá na Chrámu, jelikož na chrámovém nádvoří bylo deset vodních vozů. Ty bychom si měli spojit se čtyřmi vozy taženými koňmi ze Zachariášova vidění. Čtyři vozy jsou však také čtyři větry nebes, které již byly spojeny s Božím svatým lidem v Zachariáši 2:10. Jelikož tomu tak je, bronzové hory, sloupy Jakín a Boáz, by také měly být lidmi; a kdo by to v tomto kontextu mohl být jiný než velekněz Jóšua a kníže Zerubábel? Vozy vyjedou, aby očistily a obrátily svět.

Sekvence obnovy v Zachariášových nočních viděních je následující:

1. Lidé musí činit pokání ze své morální ničemnosti a odložit veškerý hřích, jehož jsou si vědomi.
2. Lidé pak musí zlikvidovat veškeré falešné uctívání (oltáře) a obnovit náležité uctívání Boha. (Přehodit body 1 a 2 je liturgickým farizejstvím.)
3. Až se tak stane, Bůh bude pro svůj lid stěnou ohně; a narostou počty spravedlivých.

4. Poté Bůh vynese a prosadí soud ve prospěch svého lidu a oslaví svou Církev. Davidův tábor se přesune z pustiny do Jeruzaléma. Pokorné církve, které věří Bibli, se budou scházet v katedrálách.
5. Až se tak stane, Bůh dá svému lidu bohabojného krále, dalšího Zerubábelu.
6. Důsledkem takové obnovy bude, že Bůh odhalí i skryté hříchy a skrytý úpadek. Přejde důkladnější pročištění lidu.
7. Když to nekající uvidí, odejdou, a tak bude ničemnost odstraněna ještě dále pryč ze země.
8. Bůh nakonec uschopní evangelium k tomu jít s mocí do světa a otřást a obrátit svět.

Závěr

Doba Obnovy je nejméně známou a nejméně studovanou fází starosmluvní historie. Často se předpokládá, že Boží Království v tomto období stagnovalo a že lidé až do příchodu Mesiáše prostě jen trpěli. Takové chápání poexilní doby však naprosto neodpovídá realitě. Z hlediska duchovní moci byla doba Obnovy ve skutečnosti mnohem slavnější než jakákoliv doba předchozí, ač z hlediska vnější slávy a nádhery tomu tak nebylo.

Zřízení z doby Obnovy bychom si mohli shrnout následovně:

Nová jména:

Bůh: „Pán zástupů“ či „Hospodin zástupů“. Bůh byl takto označován již dříve, ale stačí nahlédnout do konkordance a zjistíme, že toto jméno se zásadním

způsobem dostává do popředí v poexilních knihách, zejména v Zachariáši. To je samozřejmě a logické. Po vyhnanství už Židé neměli armádu, a tak se museli spoléhat na ochranu Boží armády andělů. Tím, že Bůh zjevil svému lidu toto jméno jako jeho zvláštní poklad, ho ujistil, že kolem něj skutečně bude ohnivou zdí.

Lid: Žid. Toto označení vychází z označení pro Judejce a je výlučně poexilní. Všechny děti Izraele začaly být považovány za „Judejce“, a to dokonce i ty ze severních kmenů, které byly odvedeny do vyhnanství dříve a které se v babylonském vyhnanství spojily s Judou.²⁶⁶

Dar země: Jeruzalém a Svatá země, ale s vlivem napříč celou říší. V určitém smyslu se z Židů stali „celosvětoví lidé“, jakými měli být i křesťané. Dar země se začal rozšiřovat.

Zaslíbení: Vidění Ezechiele, Agea a Zachariáše ukazovala lidu, že Bůh je s nimi.

Ustanovení:

Svätostná: Mírné změny v systému uctívání, které odrážely okolnosti nového Chrámu, ztráty mnoha levitských genealogických záznamů, ztráty levitských měst a plné ustanovení nelevitské synagogy.

²⁶⁶ Koncept „deseti ztracených kmenů“ je zcela mýtický. Pro nezvratný důkaz se stačí podívat do Lukáše 2:36. Severní kmeny odvedla do vyhnanství Asýrie a později se spojily s jižními vyhnanci.

Společenská: Ústava Království byla zrušena, jelikož už neexistovalo žádné nezávislé království s armádou. Ustanovení mojžíšovského zřízení už také v mnoha ohledech nebyla uplatňována, jelikož Židé podléhali nadřazeným zákonům svrchovaných říší. Všimněte si, že Bůh je nechal vztahovat moudrost těchto [etických] systémů do okolností a situací, které se neustále měnily. Boží lid dozrával, stával se „dospělejším“, a tak mu byla svěřena zodpovědnost docházet k vlastním aplikacím. Zároveň se důležitou novou povinností stalo vydávání svědectví.

***Správní
zřízení:***

Církev: Kněží a levité v Chrámu; laičtí vedoucí v synagogách.

Stát: Světovládci, kteří chránili Boží lid nebo ho kázni a vychovávali. Zemi vládli říšští dohlížitelé, jako byl Nehemiáš, a místní židovská knížata, jako byl Zerubábel.

Symbol:

Chrámu v Jeruzalémě, ale pouze jako hrubé znázornění vizionářských Chrámů Ezechiele a Zachariáše.

Před Tím, který je velký TŘI-JEDEN,

všichni stojí a jásají
a vyprávějí o zázracích, které
vykonal

v celé jejich zemi.

Sféry pozorně naslouchají,
velebí rostoucí slávu
a zpívají písně, jež nekončí,
Jeho podivuhodnému JMÉNU.

Bohu, jenž vládne na výšinách,

velicí zpívají archandělé

a volají: „Svatý, svatý, svatý,

VŠEMOHOUCÍ KRÁL!

Ten, který Byl a který Je, stále
stejný,

a navěky takový zůstane,

HOSPODIN – OTEC – VELKÝ „JSEM“!

Tebe uctíváme.“

Před SPASITELOVOU tváří

vykoupené se národy klanějí,

přemožené Jeho všemohoucí
milostí,

která je navěky nová.
On ukazuje jim rány své Lásky,
které ji rozdmýchávají v plamen!
 A celý svět nahoře chválí
 BERÁNKA, jenž byl zabit.

 Celý vítězný zástup
vzdává díky Bohu na výšinách:
 „Sláva OTCI, SYNU a DUCHU
 SVATÉMU!“
 Neustále, vždycky volají:
Sláva BOHU Abrahamovu – a
 mému!
 (Přidávám se k nebeským
 nápěvům.)
Veškerá Moc, veškerý Majestát jsou
 Tvé,
spolu s nekonečnou chválou.
 – Thomas Olivers –²⁶⁷

²⁶⁷ The God of Abraham Praise, sloky 9–12.

Kapitola 18:

Nový svět

Příchod Nové smlouvy je příběhem, který zde není třeba opakovat a rozebírat v plném rozsahu. Ve staletích před Kristem nastal úpadek, jelikož Židé postupně ztratili pravé pochopení Staré smlouvy a vypěstovali si zkaženou a kazící tradici. Ohlašování Království Janem Předchůdcem bylo zároveň i odsuzováním zkažeností judaismu jeho doby (Mt 3:7–12). Janovo hlásání bylo předběžným soudem; Ježíšovo hlásání bylo soudem plným (Mt 23–24). Exodus vykonal náš Pán na kříži, a to pro celý Jeho lid (L 9:31).²⁶⁸ Po tomto přechodu byl ustanoven nový svět, včetně nového jména pro Boha (Otec, Syn a Duch Svátý; Ježíš Kristus) a nového jména pro lid (křesťané; Sk 11:26). Novým darem daným Božímu lidu bylo Království v jeho plnosti, včetně celého světa. Byl zde nový zákon (J 13:34), byly tu nové svátosti (křest a svaté přijímání) a nový vizionářský symbol (Nový Jeruzalém).

Shrnutí Staré smlouvy

Z perspektivy Nové smlouvy byla Stará smlouva jako celek, od Adama až po Jana Křtitele, nedostatečná a nedokonalá. Byla systémem „pod zákonem“ v tom smyslu, že mohla lidi pouze odsoudit, ale ne zachránit [2. Kor 3]. Celá Stará smlouva stála v Adamovi; a Adamovské lidstvo žilo pod odsouzením první smlouvy: Jelikož se zmocnilo zakázaného ovoce, bylo vyhnáno od Boha a odsouzeno k smrti.²⁶⁹

²⁶⁸ Pozn. př.: Řecké slovo pro Kristův „odchod“ (ČSP) či „vyjití“ (Pavlík) v L 9:31 je „exodos“, tedy totožné slovo, které označuje knihu Exodus.

²⁶⁹ Teologové někdy používají spojení „Stará smlouva“ jako označení pro mojžíšovskou smlouvu. Toto označení je do určité míry pravdivé v tom, že

Ačkoliv každá z nových smluv před Kristem předkládala slavnější královské zřízení pro Boží lid, před příchodem Mesiáše byl přesto svět stále „v Adamovi“. Slávy Staré smlouvy tedy nemohly nikdy být jiné než jen provizorní a předjímající.

Aby mohla přijít zcela nová smlouva, někdo musel naplnit veškerou spravedlnost zákona; musel dokázat to, v čem Adam selhal. Musel tu být nový Adam, a tak i nové stvoření. A proto čteme, že „když přišla plnost času, Bůh poslal svého Syna, narozeného z ženy, narozeného pod zákonem“ (Ga 4:4). Ježíš na sebe vzal zákon, Boží dokonalý standard spravedlnosti vyjádřený na úrovni lidství v dané fázi historie, a naplnil jeho podmínky. Ve smrti Ježíše Krista zemřel zákon; ve skutečnosti v něm dokonce zemřela celá stará adamovská smlouva. Ve vzkříšení Ježíše Krista a v Jeho proměně do slávy přišlo vzkříšení zákona a Staré smlouvy ve formě Nové smlouvy.

Už jsme zmiňovali, že napříč starozákonní dobou proroci volali lid zpět ke standardům dřívějších smluv; když však přišlo probuzení, když přišla reformace, nová forma smlouvy vždycky proměnila a překonala ustanovení a zřízení smlouvy předchozí. Právě tak Ježíš začal svou službu tím, že volal lidi zpět ke starosmluvnímu zákonu. Jeho prorocká slova najdeme v Matouši 5:17–20.

Nemyslete, že jsem přišel zrušit Zákon nebo Proroky;
nepřišel jsem je zrušit, ale naplnit.

mojíšovská smlouva nejplnějším a nejzřetelnějším způsobem předkládala charakter adamovské smlouvy pod kletbou. A přece, v konečném smyslu je Stará smlouva smlouvou z původní zahrady Eden. V důsledku totiž existují dvě smlouvy, Stará a Nová. Jsou tu dva Adamové, Adam a Ježíš. Jsou tu dvojí nebesa a země, první v Adamovi a druhé v Kristu. Viz má diskuze na toto téma v Jordan, *The Law of the Covenant: An Exposition of Exodus 21–23* (Tyler, TX: Institute for Christian Economics, 1984), s. 196–198.

(Mt 5:17)

Slovo „naplnit“ zde neznamená prostě „podepřít“ či „zdůraznit“, ale naznačuje proměnu k novotě moci.²⁷⁰ Znamená přivést něco do plnosti, do plnosti, jakou nikdo nikdy dříve neviděl. Jedná se tedy o slovo, které vhodně vystihuje proměnu od starého v nové. Nová smlouva nenahradí tu Starou něčím, co by se lišilo svým druhem či podstatou; rozdíl Staré a Nové smlouvy spočívá v jejich slávě.

Vpravdě vám pravím, že dokud nepominou nebesa a země, nepomine jediné písmeno ani jediná čárka ze Zákona, dokud všechno nebude naplněno.

(Mt 5:18)

Jak už jsme viděli na mnoha místech této knihy, pominutí nebes a země nemusí hovořit o fyzickém světě jako takovém. Často takový jazyk hovoří o smluvním zřízení. Zde máme velmi zjevně takový případ. Po kříži už Církev rozhodně nedodrží každé písmenko a každou čárku starosmluvního zákona. Jakmile Ježíš vykonal své dílo, zákon byl změněn, jelikož „když se mění kněžstvo, nutně nastává i změna zákona“ (Žd 7:12). Stará nebesa a stará země pominuly v prvním století; a tehdy

²⁷⁰ Zde viz Vern S. Poythress, *Understanding the Law of Moses* (chystá se), dodatek „Does the Greek Word *Pleroo* sometimes mean ‘Confirm’?“ [pozn. př.: Kniha nakonec vyšla pod názvem *Shadow of Christ in the Law of Moses*.]

pominulo i mnoho písmenek a čárek, jelikož jejich účel byl konečně naplněn.²⁷¹²⁷²

Kdo by tedy zrušil jediné nejmenší z těchto přikázání a učil tomu druhé, bude nazván nejmenším v Království nebes; kdo je však koná a vyučuje, ten bude nazván velkým v Království nebes.

(Mt 5:19)

Obsah těchto slov je následovný: Každý, kdo nyní ignoruje starozákonní zákon, nenalezne v novém Království, které přijde, nic než potupu a odsouzení; ale každý, kdo nyní celý starozákonní zákon svědomitě dodržuje, bude v Království, až přijde, velký.

²⁷¹ V mé knize *The Law of the Covenant* (Tyler, TX: Institute for Christian Economics, 1984) jsem zastával jiný výklad těchto veršů a argumentoval jsem, že pominutí nebes a země je označením pro konec fyzického světa a že křesťané stále mají dodržovat „základní principy“ vyjádřené ve všech podrobnostech zákona. Nyní jsem však přesvědčený, že tento výklad, ačkoliv má mnoho důležitých a přesvědčivých zastánců, ve světle práce předložené v této knize jako celku jednoduše neobstojí. Proto musím nesouhlasit například s tak jedinečnou prací, jakou předkládá John Murray, *Principles of Conduct* (Grand Rapids: Eerdmans, 1957), s. 149nn. Murray prostě nebere dostatečně v potaz kontext této pasáže ve světle historie vykoupení, ačkoliv jeho etická napomenutí jsou nepochybně stále stejně nedocenitelná. V tomto ohledu chci odkázat čtenáře na stejně reformovanou a hlubokou starší práci, která, podle mého mínění, předkládá správný výklad této pasáže: John Brown, *Discourses and Sayings of Our Lord Jesus Christ*, 3 sv. (London: Banner of Truth Trust, [1852] 1967) 1:171–174.

²⁷² Pozn. př.: Pro kontext toho, co autor těmito slovy míní a nemíní, bude nápomocné poznamenat, že autorův nejbližší spolupracovník a učedník Peter J. Leithart na základě výkladového přístupu předloženého v této knize (a s autorovým souhlasem) napsal např. knihu *From Silence to Song: The Davidic Liturgical Revolution* (Moscow: Canon Press, 2003), kde, mimo jiné, vysvětluje, např. to, jak se pokyny ohledně nošení archy smlouvy a troubení nad oběťmi týkají hudební stránky křesťanského uctívání, či jak se obětní řád v knize Leviticus týká jednotlivých částí dnešní křesťanské bohoslužby.

Farizeové proto, aby mohli dodržovat své tradice, odkládali Boží přikázání a odvraceli se od nich (Mk 7:9). Rušili některá přikázání a čekalo je odsouzení. Proto Ježíš uzavírá slovy:

Neboť vám pravím, že pokud vaše spravedlnost nebude přesahovat spravedlnost učitelů zákona a farizeů, do Království nebes nevstoupíte.

(Mt 5:20)

My jsme dnes často zvyklí smýšlet o zákonících a farizejích jako o puntičkářských lidech, kteří pečlivě dodržovali i ta nejmenší písmenka a ty nejmenší čárky zákona. Tak nám je však evangelia rozhodně nevykreslují. Zákoníci a farizeové, s nimiž se potýkal Ježíš, mojžíšovský zákon zjevným, hrubým a do očí bijícím způsobem porušovali, zatímco se zároveň drželi nejrůznějších lidských tradic. Tuto skutečnost nám velmi jasně ukazují obžaloby a soudy, které vůči nim vznáší náš Pán v Matouši 23, a i známý příběh v Janovi 8. Tam čteme, že zákoníci a farizeové přivedli k Ježíši ženu přistíženou „při samém skutku“ cizoložství (J 8:1–11). Jak věděli, kde ji najdou? Kde byl ten muž, který byl chycen s ní? Velmi zjevně se jednalo o jednoho z jejich kamarádíčků. Navíc, když se Ježíš ptá po někom „bez hříchu“ (tedy po někom, kdo není vinný tím samým zločinem), jenž by mohl první hodit kamenem, všichni odcházejí, jelikož všichni jsou cizoložníci.

Vzpomeňte si, co jsme říkali už v kapitole 15: Mojžíšovský zákon byl lehkým jhem. Nebylo těžké ho dodržovat. Rodiče Jana Křtitele ho dodržovali dokonale, bezúhonně (L 1:6). Byli poslušní vůči Zákonu; a když upadli do hříchu, udělali to, co Zákon říkal, že s tím mají udělat. Když tedy Ježíš volal lidi, ať se vrátí k Zákonu, a varoval je, že je nutné, aby ho plnili lépe než farizeové, nevkládal tím na ně nějaké těžké břemeno. Ve skutečnosti jim jejich břemeno ulehčoval.

Pokaždé, když se ve Starém zákoně změnila smlouva, přišla i změna v zákoně. V jednom smyslu šlo pokaždé o naprostou změnu, jelikož se změnila *forma* zákona, tak jako se změnily *historické okolnosti* jeho vyjádření a aplikace. A přece, jelikož zákon zjevuje Boží charakter, jeho základní *obsah* se nikdy změnit nemůže. Zároveň však platí, že Bůh [vždycky nevyhnutelně] zjevuje svůj zákon člověku konkrétními způsoby a za konkrétních okolností. Dokonce i forma Desatera přikázání se mezi Exodem 20 a Deuteronomií 5 změnila.²⁷³ Právě proto, že základní obsah Zákona se nikdy nemění, proroci pokaždé volají lidi zpět ke staršímu zákonu; a právě proto, že okolnosti historie se mění a postupně dozrávají, má nová smlouva poté, co přijde, vždy jinou podobu. Jak uvidíme, změny v zákoně napříč Starým zákonem byly ve srovnání se změnou od staré adamovské smlouvy k Nové smlouvě relativně malé.

Zákon, moudrost a paradox

Tím, že Ježíš volal lid zpět ke starosmluvnímu Zákonu a k Prorokům, zároveň posouval standardy Království o další krok dál. Už jsme viděli, že v rámci mojžíšovského zřízení Bůh dal lidu psaný zákon, ale že v davidovském zřízení ležel důraz na moudrosti, jejímž základem zákon byl. Lid měl vzít principy mojžíšovského zákona a uplatňovat je v nových a měnících se okolnostech. Ve zřízení Obnovy ležel na moudrosti ještě větší důraz, jelikož pod nadvládou jiných říší Židé neměli možnost dodržovat velkou část zákona v jeho původní formě. Ježíš nás bere ještě o krok dál; od zákona a moudrosti přicházíme k něčemu, co bychom mohli nazvat *paradoxem*. Paradox je zdánlivý rozpor, který nás nutí přemýšlet o hlubších smyslech.²⁷⁴

²⁷³ Pozn. př.: Srov. Ex 20:9–11 a Dt 5:12–15; Ex 20:17 a Dt 5:21.

²⁷⁴ V nekřesťanském uvažování, včetně uvažování některých liberálních a „neo-ortodoxních“ teologů, je paradox skutečným protiřečením, které vyjadřuje rozpor v „konečné realitě“. Křesťanské pochopení paradoxu je však jiné. V Bohu není žádný rozpor; Bůh nám však občas předkládá kontradikce, aby nás pobídl k moudrosti.

V Ježíšově učení a v učení Nového zákona jako celku je mnoho paradoxů. I jen v Kázání na hoře jako takovém Ježíš říká o cizoložství, že jestli někoho svádí jeho oko, má si ho vyloupnout; a jestli ho svádí ruka, má si ji useknout (Mt 5:27–30). Ohledně práva a spravedlnosti Ježíš říká, ať neodporujeme těm, kdo jsou zlí, a přikazuje „dát tomu, kdo od tebe žádá“ (Mt 5:38–42). Ti, kdo se chtějí stát pacifisty a „brát Ježíše doslovně“ v otázce neodporování zlu, Ho musí vzít doslovně i ohledně usekávání rukou a vydlobávání očí. Samozřejmě, druhou z těchto věcí nikdo nedělá; Církev totiž vždy uznávala, že Ježíšovo učení zde má charakter mudroslovného paradoxu.

Druhou sféru paradoxu vidíme v Pánových podobenstvích, která byla jasná a zároveň i záměrně nejasná. Ježíš jasně řekl, že používá podobenství proto, aby spravedlivé poučil, ale ničemné zmátl (Mt 13:10–17). Toto pojetí pravdy a učení je v naprostém rozporu vůči řecké racionalistické tradici v západním uvažování, která předpokládá, že „rozum“ dokáže bez pomoci pochopit pravdu. Ježíš však říká opak; tvrdí, že pravda je v definitivním smyslu „rozumná“ a uvěřitelná pouze pro vyvolené, zatímco ničemní ji nikdy za skutečně rozumnou považovat nemohou, což platí nejen o podobenstvích, ale o veškeré pravdě. Tato skutečnost je základním aspektem křesťanské epistemologie.

Třetí sférou paradoxu je celá otázka a oblast odměn. Když hovoří k dětem Izraele, Bůh (Lev 26) i Mojžíš (Dt 28) jim předkládají odměny za věrnost a tresty za neposlušnost. Obecně řečeno, odměny byly spojené s blahobytem, tresty s utrpením. V Šalomounově době už však moudrost nahlížela na odměny a tresty zralejším způsobem. V Jóbovi moudrý poznává, že spravedliví občas trpí bez jakéhokoliv vlastního přičinění. V Kazateli moudrý zjišťuje, že pouhým hleděním na odměny a tresty se při posuzování světa nikam nedostanete.

V Novém zákoně jdeme ještě dál a nacházíme důraz na myšlenkách, jako jsou tyto:

Můj synu, nepodceňuj Pánovu výchovu, ani neochabuj, když jsi Jím kárán; neboť ty, které Pán miluje, vychovává, a bije každého syna, jehož přijímá. Snášíte to pro svou výchovu; Bůh s vámi zachází jako se syny; neboť je snad nějaký syn, jehož by otec nevychoval? Jestli jste však bez výchovy, na níž dostali podíl všichni, pak jste nemanželské děti, a ne synové.

(Žd 12:5–8)

Úvodní část tohoto tvrzení je z Přísloví 3:11–12; jedná se však o pravdu, která se dostává do popředí až v Novém zákoně. Proč? Protože při jednání s „dětmi“ (Ga 4:1–3) musíme vyjadřovat odměny a tresty v kontextu potěšení a bolesti; když však jednáme s dospělými, můžeme moudrého muže vyzvat k tomu, ať uváží, že káznění je samo o sobě určitou odměnou, je známkou synovství. Samozřejmě, odměny a tresty vyjádřené v Deuteronomiu 28 nejsou v Nové smlouvě zrušené [srov. 2. Kor 1:20], ale spolu s nimi přichází i paradoxní odměna utrpení, která vede k hlubší moudrosti.

Řád Království

V Nové smlouvě Bůh ustanovil jiný druh správního zřízení; toto zřízení však bylo předvídáno už dříve. Synagoga se v průběhu svého vývoje postupně posouvala od levitů a proroků do rukou obdarovaných laiků. V Nové smlouvě byly svátostné aspekty bohoslužby přeneseny z Chrámu do synagogy, a tak se narodila Církev.

Církev je první, ačkoliv rozhodně ne jedinou formou Království. Když Království přijde do nové oblasti, nepřichází v první řadě silou zbraní a nastolením křesťanského občanského řádu. V první řadě

přichází přesvědčováním a praktickou dobročinností a zřízením uctívání. Hlavní povinností člověka je uctívat Boha [J 4:23]. Jakmile se v konkrétním místě pevně ustanoví Církev jako svátostné, vyučující a správní společenství, vlivy Království z ní budou proudit do společnosti a okolo této nové svatyně bude budován nový Jeruzalém.

Přechod od mojžíšovského zřízení k Nové smlouvě zahrnoval postupný posun od občanských, státem prosazovaných trestů k trestům církevním. Mojžíšovský zákon v případě některých zločinů předepisoval trest smrti. Během pozdějších let davidovského zřízení, kdy na trůně seděli špatní králové, se mojžíšovské tresty ignorovaly. Bylo nutné, aby zákon prosazovaly synagogy skrze exkomunikaci. Tato úloha se stala ještě důležitější v době Obnovy, kdy Židé často byli pod zákonem nadřazených říší a nemohli vykonávat civilní tresty (J 18:31).

S otevřením nebes a návratem klíčů člověku – cherubové vrátili ohnivý meč [Gen 3:24] Petrovi a apoštolům – se ústřední formou kázně a prosazování řádu v Království stala exkomunikace (Mt 16:19). Používání těchto klíčů, které musí být vždy v souladu s biblickými standardy,²⁷⁵ je podle duchovního chápání Nové smlouvy mnohem mocnější společenskou silou než pouhý trest smrti.²⁷⁶ Samozřejmě, když má Církev vliv na společnost, důsledkem bude mimo jiné to, že v dané společnosti budou ustanoveny zbožné tresty i na úrovni státu. Ani tím se však nic nemění na faktu, že nejdůležitější naplnění starozákonních trestů spočívá v sankcích, které prosazují starší v Církvi.

²⁷⁵ Matouš 16:19 říká: „Cokoliv svážete na zemi, bude už svázáno v nebi, a cokoliv rozvážete na zemi, bude již rozvázáno v nebi.“ Tyto budoucí pasivy mají sílu a důraz příkazů: „Ujistěte se, že nerozvážete na zemi nic, dokud si nebudete jisti, že už to bylo rozvázáno v nebi.“ A jak to budeme vědět? Podle Písem.

²⁷⁶ Kniha Zjevení vykresluje moc modlitby a kázně církve, která otřásá celým světem. Viz James B. Jordan, „Revelation Made Practical“, sada šesti kazet se 37-stránkovou studijní příručkou, dostupné od služby *Biblical Horizons*, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713.

Obnova typů a symbolů

Židé tohoto období téměř zcela převrátili zákon. Jak už jsme viděli, nedodržovali morální požadavky zákona. Stejně tak nechápali ani jeho symbolické aspekty. Když Ježíš Židům řekl, že jestli zničí Chrám, On ho ve třech dnech postaví, přičemž hovořil o svém těle, byli naprosto zmateni (J 2:19–21). Podobně vidíme, že když Ježíš hovořil s Nikodémem a mluvil o starosmluvních obřadech vodního očišťování jako o prostředcích vzkříšení a nového narození, Nikodém byl zmatený, což Ježíše ohromilo: „To jsi učitel Izraele, a nerozumíš těmto věcem?“ (J 3:10).

V prvním století Židé de facto odmítli biblický symbolismus a biblickou typologii a rozdělili se na dvě skupiny. Farizeové proměnili symbolismus v moralismus a dodržovali zákon jako prostředek spásy. Alexandrijští Židé nahradili biblickou typologii alegoriemi vycházejícími z řecké filozofie. Smutným důsledkem bylo, že Krista při Jeho příchodu nedokázala poznat ani jedna z těchto skupin.

Úkolem Ježíše a autorů Nového zákona bylo obnovit a znovu předložit opravdový biblický symbolismus a náležitou biblickou typologii a ukázat, jak Starý zákon zjevoval Krista. Právě i to je jedním z důvodů, proč Jan píše své evangelium jako „prohlídku Stánku“; proč Pavel vysvětluje, že Stánek a Chrám byly symbolem věřícího jako jednotlivce i Církve jako takové (1. Kor 3:16; 6:19); proč je autor listu Židům v šoku, že jeho posluchači nechápou starozákonní typologii a symbolismus (Žd 5:12); proč Ježíš musel na cestě do Emaus vysvětlovat dvěma učedníkům starozákonní typologii (L 24:27).

Když tedy Ježíš přišel, aby byl pravým Prorokem, nejprve musel obnovit Starou smlouvu v jejích morálních i symbolických rozměrech. Zajímavý příklad, který už jsme stručně zmínili, najdeme napříč celým Janovým evangeliem. V Janově evangeliu je Ježíš vykreslen jako naplnění Stánku.

Než se na tuto skutečnost podíváme podrobněji, zamysleme se nad její důležitostí. Jestli Ježíš Kristus je Božím pravým Stánkem, pak my, kdo jsme *v Kristu*, jsme oním pravým domem Božím na úrovni společenského uspořádání, jsme jeho „politickým tělem“. Navíc, jelikož Stánek je i obrazem kosmických nebes a země, jestli je Kristus pravým Stánkem, pak veškerá nebesa a veškerá země celého kosmu musí být zahrnuty *do Krista*: „v Něm všechny věci drží pohromadě“ (Ko 1:17). Tím, že nám Jan předkládá Krista jako pravý Stánek, nám nedává jen obrazy vykoupení v úzkém slova smyslu; předkládá nám pohled na celý svět, předkládá nám nový vesmír. Jak to Pavel vyjadřuje v listu Koloským 1, Druhá Osoba Nejsvětější Trojice byla centrem prvního vesmíru, Bůh-člověk Kristus Ježíš je centrem vesmíru nového (Ko 1:15–20):

1. Stvoření:

- a. On je *Obraz* neviditelného Boha,
- b. *Prvorozený* [tedy Vedoucí] veškerého stvoření.
- c. Neboť v Něm byly *stvořeny* všechny věci
 - i. v nebesích a na zemi,
 - ii. viditelné i neviditelné,
 - iii. ať už trůny nebo mocnosti nebo vládci nebo autority,
- d. všechny věci byly stvořeny skrze Něho a pro Něho.

2. Obnovení:

- a. On je také *Hlavou* těla, Církve:
- b. A On je Počátek, *Prvorozený* [tedy Vedoucí] z mrtvých, aby On sám mohl ve všem zaujmout první místo.
- c. Neboť veškerá Plnost se uráčila přebývat v Něm a skrze Něj se sebou usmířit všechny věci, ustanovit mír skrze krev Jeho kříže,

d. skrze Něj, ať už věci na zemi nebo věci v nebesích.

Fakt, že Janovo evangelium je napsáno jako komentář na Stánek, tedy není pouhou kuriozitou. Jedná se o hlubokou výpověď o charakteru biblického světonázoru. V Kristu je obnoven celý společenský řád – a celý řád kosmický.

Zde bychom měli zmínit ještě jednu věc: Janovo evangelium není *pouze* komentářem na Stánek. Jan v něm komentuje i různé starozákonní svátky a celou řadu dalších otázek. Stánek je pouze jedním rozměrem, jednou vrstvou jeho evangelia. Nyní, s tímto uvědoměním, si pojďme Stánek stručně projít.

Jan začíná v Janovi 1:14 tím, že říká, že „Slovo se stalo tělem a stánkovalo mezi námi; a my jsme hleděli na Jeho slávu, slávu, jakou má od Otce ten Jednorozený, plný milosti a pravdy.“ Sláva, kterou zde Jan zmiňuje, je oblakem slávy, který naplnil Stánek a trůnil v něm.

Jan začíná tak, jak by začal kněz, u nádoby na očišťování. Tam by se kněz umyl a zároveň by tam umyl i oběť, než by ji předložil Bohu. Ježíš je Knězem i Obětí a i Tím kdo obmývá své živé oběti, Církev.²⁷⁷ Proto se Jan 1:18–34 zabývá křtem Jana Předchůdce. V Janovi 2:1–11 vidíme, že Ježíš na svatbě bere vodu ze „šesti kamenných nádob postavených tam pro židovský zvyk očišťování“ (J 2:6) a proměňuje ji ve víno. V Janovi 2:13–25 Ježíš očišťuje Chrám. V Janovi 3:1–21 Nikodém diskutuje s Ježíšem o novém narození z vody a z Ducha. V Janovi 3:22–36 vede Janův křest ke sporu o očišťování a k diskuzi o Ježíši jako o Ženichovi. V Janovi 4:1–42 se Ježíš představuje Samařance u studny opět jako

²⁷⁷ Římanům 12:1. Křest nás obmývá a činí z nás čisté oběti. Pak, jak týden po týdnu „jíme Kristovo tělo a pijeme Jeho krev“, jsme proměňováni k obrazu Jeho obětího života a vzkríšené moci. Navíc, týden po týdnu nás obětuje a křísí meč Jeho Slova (Žd 4:12–13).

Ženich. V Janovi 4:46–54 Ježíš vrací život umírajícímu chlapci v „Káně Galilejské, kde učinil vodu vínem“ (J 4:46). V Janovi 5:1–47 Ježíš uzdravuje muže u rybníka Bethesda a poté se pouští do diskuze se Židy o vzkříšení. Tím končí Janova sekce na téma nádoby na očišťování, která se točila kolem vody, očišťování, křtu, vzkříšení a Krista jako Ženicha.

Jan se pak obrací ke stolu na předkládaný chléb. V Janovi 6 Ježíš krmí pět tisíc lidí, nazývá se Chlebem života a říká lidem, že musí jíst Jeho tělo a pít Jeho krev (J 6:53). V Janovi 7 se Ježíš představuje jako nápoj života (J 7:37), a tak připomíná lité oběti, které doprovázely předkládané chleby a moučné oběti.

Poté přichází svícen. V Janovi 8 se Ježíš vykresluje jako Světlo světa. V Janovi 9 Ježíš uzdravuje slepého muže. V Janovi 10 Ježíš představuje sám sebe jako Dobrého Pastýře. Souvislost pastýřství se svícnem spočívá v tom, že David byl Dobrým Pastýřem Staré smlouvy a Bible opakovaně hovoří o Davidovi jako o lampě (2. S 21:17; 1. Kr 11:36; 15:4; 2. Kr 8:19; 2. Le 21:7). Existuje zde konceptuální paralela mezi lampou, jež svítí v temném místě, a hlasem pastýře, jenž volá své ovce, které ho slyší. V Janovi 11 Ježíš křísí Lazara a vysvětluje, že ho probudil z temnoty a spánku ke světlu a dni (J 11:9–11). V Janovi 12 Ježíš říká, že ti, kdo v Něj nevěří, jsou slepí, avšak ti, kdo v něj věří, se stávají syny světla (J 11:35–41).

Od Jana 13 procházíme tyto části Stánku podruhé. V Janovi 13:1–20 Ježíš umývá nohy svým učedníkům. V Janovi 13:21–30 s nimi láme chléb. Poté se posouvá k diskusi o Duchu Svatém, který je nejvyšším archetypem či naplněním sedmi lamp ve Stánku (J 14–16). Poté se Ježíš modlí svou velekněžskou modlitbu u kadidlového oltáře (J 17).

Ježíšovo ukřižování a Jeho smrt v kontextu Stánku zahrnují dvojí pohyb. Oběť byla vykonána mimo Stánek, na oltáři na nádvoří. Poté, v Den smíření, velekněz vzal krev do Nejsvětější svatyně a předložil ji před Božím trůnem (Lev 16:15). Právě tak vidíme, jak je Boží Beránek obětovaný venku za branou; a poté předkládá svou smrt před Otcovým

trůnem (Žd 9:7, 23–26). Pod zákonem platilo, že pokud se velebněz vrátil z Nejsvětější svatyně naživu, bylo to znamením, že Bůh přijal jím přinášenou oběť. Tento předobraz je naplněn Ježíšovým vzkříšením. Zároveň platí, že když velebněz v Den smíření přinášel oběť, odložil své roucho slávy a krásy a oblékl si prosté lněné roucho. V souladu s touto skutečností vidíme, že když Petr vstoupil do hrobky, „uviděl tam ležet lněná plátna“ (J 20:6), jelikož Ježíš už si znovu oblékl své roucho slávy a krásy (Lev 16:4, 23–24).

Když do hrobky nahlédla Marie Magdaléna, „spatřila dva anděly v bílém, jak sedí jeden u hlavy a jeden u nohou, kde předtím leželo Ježíšovo tělo“ (J 20:12). Arthur Pink komentuje:

Kdo může pochybovat, že Duch Svatý chce, abychom si tento verš spojili s Exodem 25:17–19, „A vyrobíš slitovnici z čistého zlata ... a vyrobíš ze zlata *dva* cheruby, uděláš je jako tepanou práci *na dvou koncích* slitovnice.“²⁷⁸

Hrob uzavřený velkým kamenem tvořil jen další Nejsvětější svatyni, a to tím spíš, že do něj bylo uloženo vtělené Slovo.²⁷⁹ Hrob obklopovala zahrada (J 19:41), která je připomínkou zahrady-svatyně Stánku. Když Marie Magdaléna uviděla Ježíše, správně Ho poznala jako

²⁷⁸ Arthur W. Pink, *Exposition of the Gospel of John*, 3 sv. (Grand Rapids: Zondervan, 1945) 3:273.

²⁷⁹ Podle Jana 20:7 byl šátek z Ježíšovy hlavy zamotán odděleně od pláten, která balila Jeho tělo. To nám ukazuje, že Ježíš těmito plátny prostě „prošel“, aniž by je rozvazoval. Zároveň je však možné spojit tento fakt s tím, že Stánek ve skutečnosti tvořily dva stany; opona mezi Svatyní (tělem) a Nejsvětější svatyní (hlavou, srdcem) totiž v praxi rozdělovala stan na dva.

nového Zahradníka, nového Adama (J 20:15). Magdaléna, zachráněná od sedmi démonů (Mk 16:9), je symbolem Církve, nové Evy.

Jan však s edenskými motivy ještě ani zdaleka neskončil. Stejně jako Bůh v Genesis 2:7 vdechl život do Adama, tak i Ježíš vdechuje život do svých apoštolů v Janovi 20:22. Jako se nahý Adam skryl v zahradě, stejně se i nahý Petr schoval v moři, dokud ho Ježíš neobnovil (Jan 21:7). Jako Adam pojmenoval zvířata, stejně je i Petrovi a ostatním učedníkům řečeno, ať střeží a krmí Kristovy ovce (J 21:15–17).

Náš Pán se tedy zahalil do roucha starého stvoření a ve své smrti a ve svém vzkříšení ho znovu stvořil. Jaké však toto nové stvoření je?

Nová nebesa a nová země

Podle Zjevení 21:1 Kristovo dílo přineslo nová nebesa a novou zemi, „jelikož první nebesa a první země pominuly.“ Tato skutečnost je vysvětlena o několik veršů později, kde vidíme Nový Jeruzalém, jak sestupuje z *nebes* a přikrývá vysokou horu, kterou je *země*. To znamená, že komplex hory-Nového Jeruzaléma je obrazem nových nebes a nové země.

Tento obraz se dnes často chápe jako obraz konečného, věčného stavu. Já jsem však přesvědčený, že pravdu mají starší komentáře, které ho vztahují především na věk evangelia. Ostatně, v Novém Jeruzalémě jsou stromy, jejichž listy slouží k uzdravení národů (Zj 22:2), což je něco, co po Posledním soudu už nebude třeba. Zároveň vidíme, že lidé jsou vyzýváni, ať si vyperou svá roucha a vstoupí do bran (Zj 22:14), a Duch a nevěsta zvou ty, kdo jsou vně města, ať do něj přijdou (Zj 22:17). Samozřejmě, taková evangelizace už po Posledním soudu probíhat nebude. Ačkoliv tedy plnost Nového Jeruzaléma a Nových nebes a Nové země nastane až po Posledním soudu, už teď jsou přítomnými,

duchovními realitami. Proto nám list Židům 12:22 říká, že už jsme přišli do nebeského Jeruzaléma.

Kristovým dílem byla změněna doslovná nebesa i nebesa vládní. Doslovná nebesa se změnila, když do nich poprvé vystoupil člověk, Ježíš Kristus, a posadil se vedle Boha Otce (Žd 9:24; Zj 4–5). Tak tomu nikdy předtím nebylo,²⁸⁰ jelikož Adam a jeho potomci byli vykázáni ze zahrady i z nebes. Nyní, když Ježíš usedl na svůj trůn, už v nebesích není pro Satana místo, a tak je konečně vyhnán a vyvržen on (Zj 12:9).²⁸¹

Změna v doslovných nebesích s sebou nutně nesla změnu v nebesích vládních. Nyní jsou svatí usazeni s Kristem v nebesích (Ef 2:6), a proto jsou hvězdami (Fp 2:15). Církev jako celek je vykreslena jako sedm svícňů, její starší jako sedm hvězd (Zj 1:20). Proto Církev jako celek – a především pak její vedoucí – tvoří nová nebesa. Stará nebesa jsou svržena. Ve Staré smlouvě existovala dvoje politická nebesa: 1) slunce, měsíc a hvězdy Izraele; a 2) slunce, měsíce a hvězdy národů. Izraelská nebesa byla zničena v roce 70, což je znázorněno ve Zjevení 6:12–14 jako pád slunce, měsíce a hvězd Izraele. A podle Matouše 24:29 začala být bezprostředně po zničení Jeruzaléma setřásána i nebesa národů. (Viz naše pojednání o těchto pasážích v Kapitole 5 výše.)

Pokud jde o zemi, i zde vidíme tu samou dvojí změnu. Doslovná země byla proměněna při Letnicích sestoupením Ducha. Až do Kristova

²⁸⁰ Pozn. př.: Na základě Kristovy jedinečnosti a vzhledem ke zjevnému odstupňování nebes (srov. např. 2. Kor 12:2) je autor přesvědčený, že např. Eliáš a Enoch vystoupili pouze do nižších nebes, ne do nebes nejvyšších; Pán Ježíš byl prvním člověkem, který vstoupil do Boží nebeské přítomnosti v takto blízkém smyslu.

²⁸¹ Satan měl ve Staré smlouvě přístup do nebes, jak nám ukazuje Jób 1–2. Ohledně času Satanova vyhnání z nebes a pro celou řadu důkazních textů, viz Greg L. Bahnsen, „The Person, Work, and Present Status of Satan“ v Gary North, ed., *The Journal of Christian Reconstruction* 1:2, Symposium on Satanism (Winter 1984):11–43, především s. 33–37. [Pozn. př.: Esej se objevuje i v knize Greg L. Bahnsen, *Vítězství v Ježíši*.]

nanebevstoupení nikdy nebyl člověk v nebesích; a až do Letnic na zemi nikdy nebyla vylita plnost Ducha. Příchod Ducha doslova změnil zemi.

Tato doslovná a kosmická změna země vedla i ke změnám v oblasti správy. Dříve měli kněží jiný statut než řadoví, laičtí Izraelci. Jedině kněžím bylo dovoleno přibližovat se k Bohu přicházením do Svatyně. Nyní jsou však všichni věřící v *Kristu* – a v Kristu nemohou existovat žádné rozdíly v přístupu k Bohu. Kristus je po Otcově pravici; a všichni věřící v Něm mají plnější přístup k Bohu, než jaký měl kdokoliv pod Starou smlouvou. Zároveň je faktem, že dříve byli Židé odděleni od pohanů; Židé byli kněžskými národy a jedině oni směli jíst pesach a přibližovat se k Bohu přicházením na nádvoří. Nyní jsou však všichni *věřící v Kristu* – a v Kristu už nemohou existovat žádná taková rozlišení. To znamená, že bylo odstraněno rozlišení [věřících] Židů a [věřících] pohanů (Ef 2:11–22).

V důsledku odstranění těchto rozlišení zaniká i rozlišení mezi kněžskou Zahradou a zemí laických Izraelců. Končí i rozlišení mezi edenskou zemí a zeměmi jinými. Faktem je, že jelikož země pohanů jsou často vykreslovány jako moře, dnes „už není žádné moře“ (Zj 21:1).²⁸² Navíc, s vylitím Ducha a bezprostředním přístupem do nebes odkudkoliv už na zemi nemůže existovat žádná ústřední svatyně (Žd 9:8; 10:19–22; 12:18–24; Mt 18:20).²⁸³ Ústřední svatyně je v nebesích, tam, kde je Kristus.

Tato zásadní přeskupení znamenají, že kosmický model toho druhu, který známe ze Starého zákona, už nebude vyhovovat. Už tu nemáme pět prostředí s pěti různými stupni přístupu k Bohu (Nebesa,

²⁸² Pohanské národy jsou v knize Zjevení konzistentně vykreslovány jako Moře, zatímco Židé jako Země. Viz James B. Jordan, „Revelation Made Practical“.

²⁸³ Proto, zatímco svícen ve Stánku a v Chrámu měl jeden ústřední „kmen“ se sedmi větvemi, v Nové smlouvě má každá církev svůj vlastní svícen (Zj 1:12–20). Království je decentralizované na zemi a centralizované v nebesích.

Klenbová nebesa, Svatyně, Země, Svět).²⁸⁴ Nyní již všichni věřící mají ten samý přístup k Bohu, zatímco všichni nevěřící jsou venku. Jsou zde už jen dvě prostředí.

V Nové smlouvě se mění celý koncept „světa“. Dříve „svět“ zahrnoval obrácené i neobrácené pohany, všechny, kdo byli mimo Zemi. Nyní však „svět“ označuje celou sféru mimo Království. Nový zákon hovoří o „světskosti“ a o „světě, tělu a ďáblu“ způsobem, který ve Starém zákoně nenajdeme.

V praxi stále platí rozlišení míst uctívání (svatyně), míst rodinného života (domovy) a míst práce (svět). Toto rozlišení však už nesouvisí s větší či menší blízkostí k Bohu. Na světě už nejsou žádná *svatá* místa, jen místa určená ke konkrétním účelům.

Na radikální charakter této změny ukazuje i Ježíš ve své kletbě nad starým Jeruzalémem:

...aby na vás padla vina za všechnu spravedlivou krev prolitou na zemi, od krve spravedlivého Ábela až po krev Zachariáše, syna Barachiášova, jehož jste zavraždili mezi Chrámem a oltářem. Vpravdě vám říkám, že všechny tyto věci přijdou na tuto generaci.

(Mt 23:35–36)

Jelikož je zde řeč o [zničení] Chrámu, který znovu vystavěl Herodes a který začal existovat až v Ezdrášově době, mohli bychom očekávat, že jeho zkáza bude souviset se všemi mučedníky od Ezdráše. To ale Ježíš neřekl. Jelikož Jeruzalém byl obsazen a zbudován Davidem, mohli

²⁸⁴ Pro plnou diskuzi o těchto stupních přístupu, viz James B. Jordan, *The Sociology of the Church* (Tyler, TX: Geneva Ministries, 1986), s. 83–124.

bychom očekávat, že jeho zkáza bude souviset se všemi mučedníky od Davida. Ani to ale Ježíš neřekl. Jelikož Starou smlouvu definujícím způsobem hlásal Mojžíš, mohli bychom očekávat, že její zkáza bude souviset se všemi mučedníky od Mojžíše. To však Ježíš také neřekl. Jelikož „nynější nebesa a země“ (2. Pt 3:7) byly ustanoveny po Potopě, mohli bychom očekávat, že jejich zkáza bude souviset se všemi mučedníky od Potopy. Ani to však Ježíš neřekl. Ne, Ježíš se vrátil zpět k původnímu řádu stvoření a k prvnímu mučedníkovi. Celý světový řád prvního stvoření se všemi jeho rozděleními Nebesa-Svatyně-Eden-Svět měl být odstraněn a vymazán. Přišlo nové stvoření.

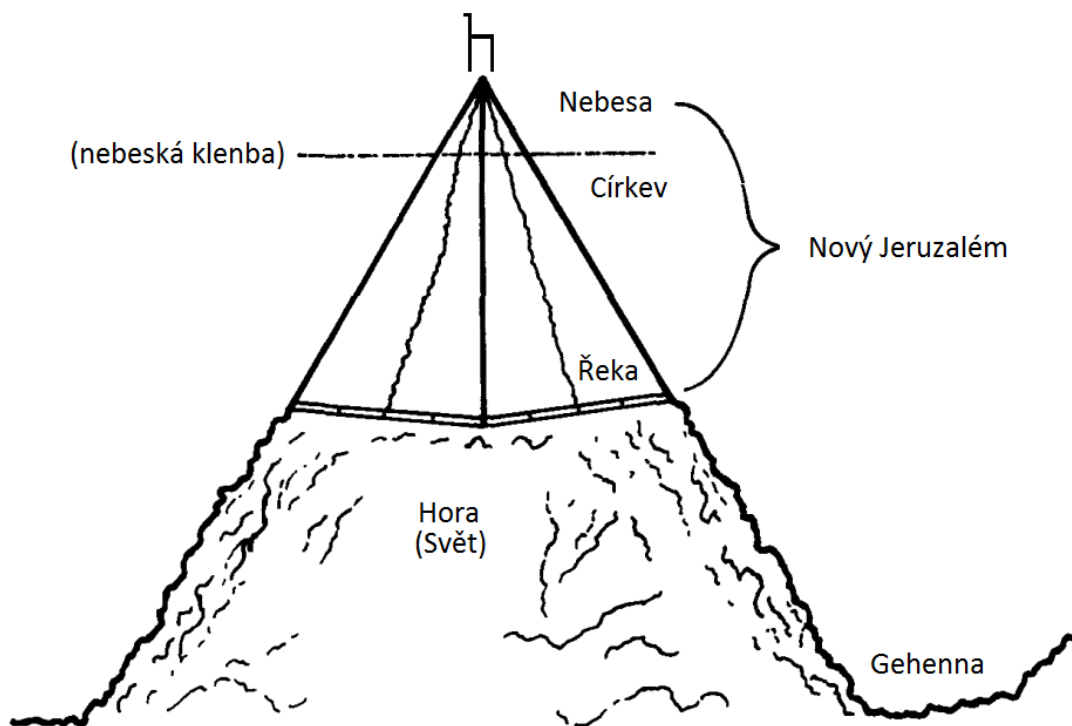
Proto se kosmický model předložený ve Zjevení 21–22 liší od všeho, co najdeme ve Starém zákoně. Jsou zde jen dvě prostředí: uvnitř Nového Jeruzaléma, a mimo Nový Jeruzalém. Nový Jeruzalém je dutou pyramidou, je jakousi vrstvou či schránkou z drahokamů, která přichází z nebes a přikrývá vysokou horu (Zj 21:10). Symbolizuje politické tělo a zřízení Církve (Zj 21:12, 14).²⁸⁵ Je svatyní a zemí, které jsou spojeny dohromady, a je ustanovena „na zemi jako v nebi“, takže její podstava má tvar čtverce, tak jako nebeská Nejsvětější svatyně (Zj 21:16). Nový Jeruzalém nemá žádný chrám, jelikož je tak vysoký, že prochází nebeskou klenbou – když pomíneme, že už tu žádná nebeská klenba není – až k samotnému Božímu trůnu (Zj 22:1). (Viz Diagram 18.1.) Na rozdíl od Stánku a Chrámu, které byly uzavřené, a proto (kromě osvětlení lampami) i temné, Nový Jeruzalém je otevřený a je v něm vždycky den (Zj 21:23, 25).

²⁸⁵ Nový Jeruzalém je „Církví našeho Pána Ježíše Krista, Církví, která v našem věku po svátku Letnic denně sestupuje z nebes. Profesor S. Greydanus píše: „O tomto Jeruzalémě platí dvě věci: již sestupuje z nebes na zemi, a zároveň nesestoupí z nebes až do konce času. Tento Jeruzalém je, konec konců, Pánovou Církví.““ M. B. Van't Veer, *My God is Yahweh*, př. Theodore Plantinga (Ontario: Paideia Press, [?] 1980), s. 26. Greydanova citace je z jeho díla *De Openbaring des Heren aan Johannes* (Amsterdam: H. A. van Bottenburg, bez datování), s. 422.

Souhrnně řečeno, symbol Nové smlouvy nám předkládá jen dvě prostředí. Je zde svaté propojení nebes, svatyně a země Nového Jeruzaléma; a je zde poskvrněná kombinace pekla a „světa“ mimo jeho hradby. Službou církve je přesvědčovat lidi, ať utečou do města skrze jeho brány a jsou zachráněni.

Diagram 18.1

Nový Jeruzalém

Dějiny

Příchod nového stvoření měl tři fáze. První fází byl jeho příchod v Ježíši Kristu samotném. Během let své pozemské služby byl Kristus sám Královstvím. Jeho učedníci Ho následovali a prožili předchuť Jeho Království; před Letnicemi k nim však Království nepřišlo. Moc z výsosti byli totiž oblečeni až o Letnicích.

Učedníci si nové Království nedokázali představit. Oni i ostatní Židé věřili, že Ježíš prostě obnoví slávy davidovské monarchie v nějaké imperiální formě. Z hlediska vývoje historie bylo logické, aby takové chápání zastávali – bylo to však chápání chybné. Stejně jako si Hebrejci v Egyptě nedokázali představit Stánek a stejně jako si Izraelci v Samuelově době nedokázali představit Chrám, ani Židé Ježíšovi doby si nedokázali představit Novou smlouvu. Před Letnicemi byli učedníci ještě tak zmatení, že se ptali, kdy Ježíš vrátí Království Izraeli (Sk 1:6). Dokonce i po Letnicích byli věřící do nějaké míry zmatení ohledně vztahu mezi Židy a Řeky, takže byly potřeba zázraky, konfrontace a církevní koncil, které pevně ustanovily nový charakter Nové smlouvy (Sk 10–11; Ga 2:11–21; Sk 15).

Druhá fáze trvala od Letnic v roce 30 do holocaustu roku 70. Tato fáze se v Novém zákoně obecně označuje jako „Poslední dny“, což je výraz, který se dnes žel často nesprávně vztahuje na dobu těsně před Kristovým druhým příchodem.²⁸⁶ V této fázi spolu Izmael a Izák žili v té samé domácnosti a soupeřili o to, komu patří Království. Nakonec byl Izmael vyhnán a Izák se ukázal jako jediný dědic (Ga 4:22–31). Během tohoto čtyřicetiletého období Církev zároveň plenila Starou smlouvu a obírala ji o její poklady, tak jako Izrael vyplenil Egypt a David vyplenil Pelištejce. Z těchto pokladů byl vystavěn nový Boží Chrám, Jeho Církev.

²⁸⁶ Ohledně „posledních dní“, viz David Chilton, *Paradise Restored: An Eschatology of Dominion* (Fort Worth: Dominion Press, 1985), s. 115–124.

Proto v tomto období stará nebesa a stará země existovaly společně s těmi novými.

To, co sestoupilo na učedníky o Letnicích, byl Boží oblak slávy. Když si uvědomíme, že Stánek a Chrám byly starosmluvními architektonickými modely oblaku slávy, je zřejmé, že o Letnicích z nebe sestoupil Nový Jeruzalém. Jan ve Zjevení 21 vidí obraz událostí ve Skutcích 2. O Letnicích se však stala i další událost, konkrétně o Letnicích v Mojžíšově době. Bůh tehdy dal Zákon z hory Sinaj.²⁸⁷ A stejně jako oblak zakryl horu Sinaj s větrem a ohněm a hřměním, i o [novozákonních] Letnicích „přišel z *nebes* hluk podobný prudkému a hřímajícímu větru“ (Sk 2:2). Tento oblak byl zároveň prodchnutý ohněm, který poté dostali učedníci (Sk 2:3). Tak jako oblak naplnil Stánek a Chrám [při jejich zasvěcení], stejně i [o Letnicích] oblak „naplnil celý dům, kde seděli“ (Sk 2:2). Když ve Staré smlouvě oblak naplnil dům, kněží museli utéct; v Nové smlouvě je však Církev v *Kristu*, a proto už není od Božího trůnu odehnána (srov. Ex 40:35; 2. Le 5:14). Vzorec nebeského oblaku se typologicky obtiskl na dům a vytvořil nový svět – a také se obtiskl na lidi, kteří v domě byli, naplnil je Duchem (Sk 2:4) a vytvořil nové lidstvo.

O Letnicích byl udělen i onen často kontroverzní dar jiných jazyků. Podle Nového zákona (1. Kor 14:20–22) bylo jedním – pokud ne jediným – významem tohoto daru znamení soudu nad Izraelem. Evangelium jde k pohanům a má být hlásáno v nových jazycích. Jestli ho Izrael chce slyšet, bude ho muset slyšet jinými jazyky. Ostatně, Nový zákon ani nebyl napsán hebrejsky, ale řecky! Takový jazyk by Židům zněl jako opilecká řeč (Iz 28:7–10; Sk 2:13–15), ale ve skutečnosti by vyhlášoval soud. Napříč knihou Skutků evangelium šlo nejprve k Židům,

²⁸⁷ Tyto údaje vychází z pečlivého studia chronologie Exodu. Viz má diskuze v Jordan, *The Law of the Covenant: An Exposition of Exodus 21–23* (Tyler, TX: Institute for Christian Economics, 1984), s. 55–58; a také Umberto Cassuto, *A Commentary on the Book of Exodus*, př. Israel Abrahams (Jerusalem: Magnes Press, [1951] 1967), s. 229.

poté k pohanům. Posléze, ve Skutcích 28:28, Pavel Židům vyhlásil, že na ně přijde plný soud a že jim Království bylo odňato.²⁸⁸

Nakonec, po zničení svých rivalů v roce 70, nové Království zazářilo ve své slávě. Dřívější nebesa a země byly zničeny; a nová nebesa a nová země plně přišly.

A přece, ačkoliv prvotní příchod Království proběhl ve třech fázích, stále ještě má přijít čtvrtá a poslední fáze. Po roce 70 Bůh jasně ukázal, kdo je skutečným dědicem Staré smlouvy. Přesto však Církev v tomto světě stále žije v konfliktu; a bez ohledu na to, jak slavným se Království stane, Církev bude stále prožívat těžkosti a smrt a stále bude existovat společně s nevěřícími. Jedině s Kristovým Druhým příchodem konečně přijde Království ve vší své plnosti.

Typologie

Už zbývá jen poznamenat, že veškerá různá zřízení nebes a země, veškerá starosmluvní uspořádání, jsou předobrazy uspořádání novosmluvního. V každém aspektu Starého zákona najdeme vyučování pro Církev. Kniha Zjevení, která se do velké míry zabývá zničením starého Jeruzaléma, začíná dopisy sedmi církvím. Poselství pro věřící v těchto sedmi církvích znělo následovně: Jste pravými dědici Staré smlouvy, ale dávejte si pozor. Jestli se dopustíte těch samých hříchů jako Jeruzalém, budete potrestáni tak, jak bude brzy potrestán on. Proto se mějte na pozoru!

²⁸⁸ Ohledně daru jazyků (*xenolalie*) jako znamení soudu nad Izraelem a ohledně moderní praxe *glossolalie* (která je něčím jiným, ač ne nutně špatným nebo neduchovním), viz James B. Jordan, *The Sociology of the Church* (Tyler, TX: Geneva Ministries, 1986), s. 169–174; a také Richard B. Gaffin, Jr., *Perspectives on Pentecost: New Testament Teaching on the Gifts of the Holy Spirit* (Phillipsburg, NJ: Presbyterian and Reformed Pub. Co., 1979), především kapitola 5.

Každá z těchto sedmi církví byla skutečnou a samostatnou církví v Malé Asii. Z Boží prozřetelnosti však každá z těchto církví byla v jiném duchovním stavu, v jiné duchovní situaci, přičemž těchto sedm situací odpovídá sedmi fázím starosmluvní historie. (Striktně vzato, v této knize jsme se zabývali jen šesti z nich).²⁸⁹ Obrazy použité k popsání jednotlivých církví vycházejí z příslušných dějinných období. Tyto souvislosti načrtává Diagram 18.2.²⁹⁰ Díky tomu se dozvídáme, že můžeme najít paralely mezi našimi dnešními církvemi a naší dnešní civilizací na straně jedné a mezi konkrétními obdobími Staré smlouvy na straně druhé; najdeme zde analogie, které nám pomohou pochopit naše dnešní kategorie a obtíže. Právě o to se pokusím v Kapitle 19.

Diagram 18.2

Obrazy Církve v dopisech sedmi církvím v Asii

²⁸⁹ Jelikož „sardské“ období starosmluvní historie příliš nesouvisí s konkrétními světonázorovými důrazy této knihy, nevěnuji se mu nijak obsáhle. Sardské období se obecně považuje prostě za pozdější fázi monarchie a jako takové ho zde rozebíráme. Na druhou stranu, Elijáš je velmi zjevně mojžíšovskou postavou, která se staví proti faraonovským králům severního Izraele, a nakonec je vzat do nebes na tom samém místě, kde zemřel Mojžíš (2. Kr 2:1–11, 16–18). Poté Eliša, nový Jozue, překračuje Jordán a znovu dobývá Jericho (2. Kr 2:13–22). Následuje série příběhů o zázracích, při níž Eliša ustanovuje Království v nové formě: ve formě Církve-Ostatku (2. Kr 4–6). Všimněte si exodových témat půjčování a záchrany z otroctví v 2. Kr 4:1–7, navrácení prvorozeného syna v 2. Kr 4:8–37, uzdravení jídla v 2. Kr 4:38–41, many v 2. Kr 4:42–44 a především pak budování nového domu pro Boží nový lid v 2. Kr 6:1–7. Nové historické období následující po Elijášovi a Elišovi je obdobím Píščích proroků (Izajáš, Jeremiáš, Ozeáš, Ámos, Jóel, atd.). Proto je naprosto možné vidět období Sard či Ostatku jako „novou smlouvu“ s novými podmínkami, které jsou spojené s posláním být věrnou Církví-Ostatkem v odpadlé zemi.

²⁹⁰ Toto téma stručně rozebírá Chilton, *Days of Vengeance*, s. 86–89; a viz také Eugenio Corsini, *The Apocalypse: The Perennial Revelation of Jesus Christ*, př. a. ed. Francis J. Moloney (Wilmington: Michael Glazier, Inc., 1983), s. 104–111. Je zajímavé, že Corsini, Chilton i já jsme přišli s tímto schématem samostatně, odděleně a v jiné době, ale naše schémata jsou v podstatě identická.

Efez: Eden a Pád		
Zj 2:1	Pán kráčí mezi svícny, které se podobají stromům (Ex 37:19–21)	Pán kráčí v Edenu (Gen 3:8)
Zj 2:4–5	Odpadnutí od první lásky	Adamův pád
Odměna:		
Zj 2:7	Strom života; Boží ráj	Gen 2:9
Smyrna: Patriarchové, především Josef		
Zj 2:8	Smrt a vzkříšení	Ř 4:19; Gen 25:21; 29:31; Gen 22:1–14; Žd 11:17–19
Zj 2:9	Chudoba a bohatství	Žd 11:9
Zj 2:9	Falešní Židé	Falešný Izák; Gen 21:9; Ga 4:22–31
Odměna:		
Zj 2:10	Vězení a povýšení ke koruně	Gen 39; 41
Pergamum: Exodus a divočina		
Zj 2:13	Satanovo prostředí	Divočina; Mt 4:1; 12:43
Zj 2:14	Balaám	Num 22–24; 31:16;
Zj 2:14	Balák	Num 25:1–3
Zj 2:16	Meč proti smilníkům	Pinchas; Num 22:31; 25:7–8; 31:8
Odměna:		
Zj 2:17	Skrytá mana	Žd 9:4 (mana skrytá v arše)
Zj 2:17	Bílý kamének	Ex 28:9–12; Za 3:5–9*
Thyatiry: Davidovská monarchie		
Zj 2:18	Bronzové nohy	Jakín a Boáz; 1. Kr 7:15–22
Zj 2:20	Jezábel	1. Kr 16; 21
Zj 2:22	Velké soužení	1. Kr 17; Zj 12:6; 13:5
Zj 2:23	Bůh zkoumá srdce	Davidovy žalmy, především Ž 51 a 139
Odměna:		

Zj 2:26n	Královská vláda	Davidovský Syn; Ž 2
Zj 2:28	Jitřenka	Kořen Davidův; Zj 22:16
Sardy: Jeremiáš a období pozdějších proroků		
Zj 3:1	(Téměř) mrtvý	Soud a vyhnanství
Zj 3:3	Příchod jako zloděj	Vyplenění Jeruzaléma Nebúkadnesarem (srov. L 12:39; Zj 16:15; vyplenění Jeruzaléma Titem)
Zj 3:4	Špinavá roucha	Roucha velekněze Jóšuy; Za 3
Odměna:		
Zj 3:5	Bílá roucha, Kristus nás brání proti Satanovi před Otcem	Za 3*
Filadelfie: Návrat z vyhnanství		
Zj 3:7	Obnovený David	Zerubábel; Za 4*
Zj 3:8	Malá moc	Poexilní komunita (Ezdráš, Nehemiáš)
Zj 3:8	Otevřené dveře	Celosvětový vliv (Ester)
Zj 3:9	Falešní Židé	Ezd 4; Neh 4; 6; 13
Zj 3:10	Hodina zkoušky	Invaze Antiocha Epifana; Dan 11
Odměna:		
Zj 3:12	Obnovený Chrám	Ageus, Zachariáš, Ezechiel 40–48
Zj 3:12	Napsané Jméno	Za 3:5; 9; 14:20*
Laodicea: Období Krista a apoštolů		
Zj 3:15n	Vlažnost	Židé Ježíšovy doby
Zj 3:16	Vyplivnutí z Jeho úst	Lev 18:24–28; L 21:24
Zj 3:20	Večeře Páně	Novosmluvní svátost
Odměna:		
Zj 3:21	Usazení na trůn	Zj 20:4–6
*Pro více informací ohledně symbolismu v Zachariáši, především pak ohledně ztotožnění bílého kaménku se zlatou destičkou na velekněžově čele, viz James B. Jordan, „Zechariah’s Night Visions“,		

série třinácti kazet, k dispozici od služby *Geneva Ministries*, P. O. Box 131300, Tyler, Texas, 75713.

Závěr

Zřízení Nové smlouvy lze shrnout následovně:

Nová jména:

Bůh: Otec, Syn a Duch Svatý; Ježíš Kristus.

Lid: Křesťané.

Dar země:

Nový Jeruzalém, jímž je Církev a Království; a svět jako místo, které má být prostoupené Novým Jeruzalémem.

Zaslíbení:

Budu s vámi, a to až do konce světa.

Ustanovení:

Svátostná: Křest vodou a svaté přijímání.

Společenská: Celý biblický zákon, proměněný skrze moudrost a paradox v Novou smlouvu, jak ilustrují (ač ne vyčerpávajícím způsobem) epištoly.

Správní zřízení:

Církev: Svátosti Chrámu a kázání synagog se spojily v jedno. Už zde není pokrevní linie kněží. Církev je první a ústřední formou Království, kolem níž se rozvíjí nová kultura.

Stát: List Římanům 13 nám říká, že nositelé civilních úřadů jsou ustanoveni Bohem, aby byli krevními mstiteli. Pod křesťanským vlivem jsou přesvědčeni, aby mstili krev podle standardů Bible. Kristus je Světovládce; každého

místního vládce je třeba přesvědčit, ať před Ním skloní koleno. Všimněte si však: posunuli jsme se dál než ke kněžím-králům, soudcům, monarchům či vládcům říší. Podle času a místa (a typologického principu vyjádřeného výše) může být náležitý kterýkoliv z těchto druhů vlády, pokud je křesťanský.

Symbol:

Nový Jeruzalém.

Jediným základem Církve
je Ježíš Kristus, její Pán.
Ona je Jeho novým stvořením,
jež vzešlo z vody a Slova.
Z nebes přišel a vyhledal ji,
aby byla Jeho svatou Nevěstou.
Svou vlastní krví ji koupil
a pro její život zemřel.

Vyvolená z každého národa,
a přece po celém světě jediná,

její charta spásy zní:

Jeden Pán, jedna Víra, jedno
Narození.

Jediné svaté Jméno velebí,

jediný svatý Pokrm jí,

za jedinou směřuje nadějí,

obdařena každou milostí.

Církev nikdy nezanikne!

Její drahý Pán ji brání,

vede, podpírá, schraňuje,

je s ní až do konce.

Ač jsou tu ti, kdo ji nenávidí,

a v jejím středu i synové falešní,

proti nepřátelům i zrádcům

ona vždy obstojí.

Ačkoliv s pohrdavým podivem

lidé sledují její soužení,

jak je schismaty rozervána

a kacířstvími sklíčena,
svatí přece stojí na stráži
a vzhůru zní jejich volání: „Jak
dlouho?“

A noc jejich naříkání
se brzy změní v ráno písně.

Uprostřed námahy, protivenství

a vřavy její války
očekává naplnění
věčného pokoje,
dokud viděním slávy
nebudou její oči požehnány
a velká Církev vítězná
nebude Církví v pokoji.

Tak, Pane, stojí před Tebou,
navěky jedině Tvá.

V její slávě není zásluh,
jejím vychloubáním je pouze to,
že ta, která si Tě nevybrala,
přišla, vyvolena, na Tvé povolání,

aby Tě nikdy neopustila, neztratila,
neodpadla od Tvé přízně.

Tvé pravdivé slovo totiž zůstává,
žádné stvoření daleko ani blízko,
žádný zlý démon, který vládne
v pekle nebo prokleté obloze,
žádný pochybující posměch světa,
který jí v nenávisti pohrdá,
ji neskryje před Tvým zrakem,
ji neodláká od Tvého světla.

Tvoje, Tvoje! V blaženosti i
zármutku,
ve stínu jako ve světle,
od dávných dob, dnes i zítra,
na věky věků Tvá!
Tvá ve svém velkém poslání,
pokřtěná do Tvého jména,
Tvá v konci svého díla,
u cíle svých záměrů, nadějí.

A ona na zemi v jednotě
s Bohem, s Tím, který je Tři a Jeden,
 má sladké společenství
s těmi, jejichž odpočinek byl
 vydobyť,
se všemi jejími syny a dcerami,
 kteří byli Pánovou rukou
 vedeni vodami smrti
a spočívají v zemi Eden.

Ach, šťastní a svatí!
Pane, dej nám milost, abychom
 tak jako oni, tišší a pokorní,
mohli s Tebou přebývat na výsosti,
tam za horami, jež se tyčí na hranici,
kde ve sladkých údolích Nevěsta
s Tebou u živých pramenů
 navěky bude přebývat.

– S. J. Stone –²⁹¹

²⁹¹ Píseň „The Church’s One Foundation“, verze z roku 1885. Tato verze je třetí a nejuplněnější verzí této písně, určenou pro použití při procesích. První verze se sedmi slokami pochází z roku 1866. Pětisloková verze, kterou používá většina hymnářů, pochází z roku 1868. Tento text i s doplňujícími informacemi předkládá John Julian,

Kapitola 19:

Cesta dějin

Když nyní přicházíme na konec naší studie, pojďme poodstoupit a podívat se na historii z širší perspektivy (kterou pro nás ilustruje Diagram 19.1). Jednou věcí, která vyvstává do popředí, je fakt, že každá fáze historie je slavnější než ta předchozí. Napříč historií rozhodně vidíme růst, zrání a dospívání; a ačkoliv rostou a dospívají i bezbožníci, jejich „rozvoj“ je ve směru degradace, ne oslavení. Bible nám jasně ukazuje pokrok spravedlivých, ale úpadek ničemných.

Diagram 19.1

Historie kosmu

Kosmický řád		Prominentní symboly kosmického řádu	Doslovná nebesa	Typická politická nebesa a nad světem	Politická nebesa nad Zemí (Eden)	Duchovní nebesa
1.	Před Pádem	Eden a Zahrada	Andělé	Adam	Adam	Adam jako kněz

	Po Pádu	Eden a Zahrada	Satan přítomen	Mocní lidé	Šetova linie	Šetova linie
2.	Noemovský (2. Pt 3:5–6)	(Archa) Duha, oltáře	Satan přítomen	Kněží-králové	Žádná země	Zbožní kněží-králové
3.	Patriarchální (Gen 15:5)	Oázy-svatyně	Satan přítomen	Rozvíjí se národy	Patriarchové (Gen 14)	Abrahama va linie
4.	Mojžíšovský (Iz 51:15–16)	Stánek	Satan přítomen	Rozvíjí se národy	Soudci	Áronští kněží, vidoucí
5.	Davidovský (Jer 4:23–31)	Chrám	Satan přítomen	Národy	Králové	Kněží reorganizovaní Davidem, proroci
6.	Obnova (Jer 4:23–31)	Ezechielů v vizionářský Chrám, fyzické Chrámů Ezdráše a Heroda	Satan přítomen	Říše	Zmocnění vládců říší a židovští vedoucí	Kněží a vedoucí synagog
7.	Nový (Zj 21:1)	Janův vizionářský Nový Jeruzalém	Člověk přítomen; Satan	Politická vládcové		Církev a starší

			vyvrže n		
--	--	--	-------------	--	--

Růst Království v Bibli

Před Potopou byl celý svět zkažený a bylo tu jen osm spravedlivých duší, které mohly vstoupit do Noemovy archy. V éře Patriarchů existovalo Království pouze v očekávání, jelikož Patriarchové nevladli zemi. Svou vodu si museli vykopávat z pod zemského povrchu. V mojžíšovské éře mělo Království v držení zemi, ale znovu a znovu o ni muselo bojovat. Nádrž s vodou ve Stánku byla nad zemí; země pila svůj déšť z nebes (Dt 11:11). V davidovské éře byli vnitřní nepřátelé Izraele trvale podmaněni a Království se stalo mnohem slavnějším. Na chrámovém nádvoří stálo obrovské moře vody. V době Obnovy začal Izrael svědčit všem národům země a Království se začalo neviditelně šířit a ovlivňovat svět. Z Chrámu proudila řeka. A konečně, v Nové smlouvě se Království stalo plně mezinárodním a byla obnovena čtyřramenná řeka Edenu; teď však už proudila ze samotných nebes.

Takové chápání růstu a narůstajícího vlivu Božího Království bývalo dříve napříč křesťanstvem běžné. Zhruba v devatenáctém století se však stalo obvyklejším očekávat, že triumfovát bude zlo.²⁹² Pravda,

²⁹² Ohledně všeobecné rozšířenosti „postmilenialismu“ v předchozích staletích a o nedávném vzestupu „amilenialismu“ a „premilienialismu“, viz: J. A. De Jong, *As the Waters Cover the Seas: Millennial Expectations in the Rise of Anglo-American Missions, 1640–1810* (Kampen: J. H. Kok, 1970); Iain Murray, *The Puritan Hope: A Study in Revival and the Interpretation of Prophecy* (London: The Banner of Truth Trust, 1971); Gary North, ed., *The Journal of Christian Reconstruction* 111:2, „Symposium on the Millennium“ (Winter 1976–77), především Greg L. Bahnsen, „The *Prima Facie* Acceptability of Postmillennialism“ [pozn. p.ř.: Také k dispozici v Greg L. Bahnsen, *Vítězství v Ježíši*] a James B. Jordan, „A Survey of Southern Presbyterian Millennial Views before 1930“; a Gary DeMar a Peter Leithart, *The Reduction of*

Bible říká, že těsně před návratem našeho Pána ničemní zaútočí na svaté město (Zj 20:7–10). Tento útok však bude důkazem úpadku. A tak se ptáme: Úpadku od čeho? Samozřejmě, úpadku od dřívějšího období blahobytu Království.²⁹³

Bible nám na mnoha místech poukazuje na neustálý, pokračující růst Kristova Království na úkor království Satanova. Například v Nebúkadnesarově snu o vývoji jeho říše vidíme Boží Království udeřit do sochy humanismu.²⁹⁴ Jak Nebúkadnesarovi vysvětluje Daniel:

Dále ses díval, až byl bez rukou vytesán kámen a udeřil té soše do chodidel ze železa a keramiky a rozdrtil je. Tehdy byly železo, keramika, bronz, stříbro i zlato naráz rozdrceny a byly jako plevy z letních mlat; a vít je odnesl daleko, takže po nich nezůstala ani stopa. Ale ten kámen, který udeřil do sochy, se stal velikou horou a zaplnil celou zemi.

(Dan 2:34–35)

Na základě Exodu 20:25 věřím, že tento kámen vytesaný bez rukou má odkazovat na oltář. Nezapomeňte, oltář je svatá hora; a v průběhu starozákonních dějin jsme viděli, jak oltář roste a zvětšuje se. Oltář samozřejmě hovoří o Ježiši Kristu, ale také o pravém uctívání. To, co oslabí, podkope a zničí království tohoto světa, je náležité uctívání.

Christianity: An Answer to Dave Hunt (Fort Worth, TX: Dominion Press, 1988), především s. 206–299.

²⁹³ Pozn. př.: Podle Zj 20:3 tato vzpoura následuje po „tisíci letech“ (velmi dlouhém období) a trvá jen „krátký čas“.

²⁹⁴ Pozn. př.: Ve smyslu nevěřících lidských říší, které se řídí pravidly člověka (na úkor Božích přikázání), a tak se protíví Boží vládě.

Všimněte si ale, že kámen (či oltář) roste, dokud nezaplňuje celou zemi. Daniel neříká, že oltář prostě tak nějak existuje společně s ničemným světem. Stejně tak neříká, že oltář naplnil svět v jediném okamžiku. Ne, čteme, že oltář (či kámen) roste a plní svět *postupně*.

Podobně můžeme uvažovat i o řece z Ezechiele 47. Určitě si pamatujete, že první aplikace této pasáže se týká zřízení při Obnově, ale jelikož smlouva Obnovy, tak jako všechny smlouvy, je *předobrazem* Nové smlouvy, můžeme ji legitimně vztáhnout i na novosmluvní éru. Všimněte si tedy, že poté, co řeka začne vytékat z Chrámu, se postupně prohlubuje a rozšiřuje.

Když ten muž vyšel směrem k východu se šňůrou v ruce, odměřil tisíc loket a provedl mě skrze vodu; voda sahala ke kotníkům. Znovu odměřil tisíc a provedl mě skrze vodu; voda sahala ke kolenům. Znovu odměřil tisíc a provedl mě skrze vodu; voda sahala k bedrům. Znovu odměřil tisíc; a byla tu řeka, kterou jsem nedokázal přebrodit, protože voda vystoupila vzhůru, bylo tam dost vody k plavání, řeka, kterou nebylo možné přebrodit.

(Ez 47:3–5)

Znovu, tohle není obraz okamžitého Království, ale postupného růstu a rozvoje.

Ježíš říkal to samé i ve svých podobenstvích. Pojdme se nyní zaměřit na podobenství o Království v Matouši 13. V podobenství o pšenici a koukolu Ježíš jasně učí, že ničemní budou v tomto světě vždycky existovat spolu se spravedlivými (Mt 13:24–30), ale neříká nic o tom, že budou stejně silní jako oni. Ne, naopak; Ježíš ihned poté

předkládá podobenství o hořčičném semeni, které říká, že Království začíná jako malé, ale postupně roste a stává se největším ze všech zahradních stromů, takže ptáci, národy světa, odpočívají podpírání jeho větvemi (Mt 13:31–32). Ježíš navazuje tím, že přirovnává Boží Království ke kvasu, který postupně prokvasí celé těsto (Mt 13:33).²⁹⁵

Bible nám tedy vykresluje, že Království po svém ustanovení Ježíšem Kristem bude postupně růst. Samozřejmě, teologové debatovali a debatují, jak daleko tento růst zajde – jestli nastane nějaký tisíciletý zlatý věk, a nebo ne, a podobně.²⁹⁶ Nyní se zde touto otázkou nemíním zabývat; jen chci poukázat na fakt, že Království roste od slávy ke slávě.

Růst Království v církevní historii

Jelikož dnes [na Západě] žijeme v době úpadku, není nám vždycky zcela jasné, že Království skutečně rostlo a roste. Když se však podíváme na Království v roce 300, najdeme ho, jak trpí v předkonstantinovském soužení. O několik století později Církev zápasila s kmeny severní Evropy a táhla je do Království; zatím však křesťanství na Východě zažívalo skutečný zlatý věk; a křesťané, které bychom nazvali „nestoriánští“, měli vliv napříč celou Indií a Čínou. O několik staletí později, po vrcholném „středověku“ a protestantské reformaci, vidíme, že křesťanství už zásadním způsobem zučedničilo evropské země, rozšířilo se do Severní i Jižní Ameriky a porodilo knihtisk,

²⁹⁵ Kvas v Bibli není symbolem zla; je symbolem růstu. Chceme se vyhnout růstu/principu egyptského a farizejského kvasu, ale rozhodně chceme nový růst/princip kvasu Království. Proto se při Pesachu odstraňoval starý kvas, ale zároveň se při něm začínal nový kvas nalezený ve Svaté zemi. Pro důkaz viz Leviticus 23:17; 2:11–12; 7:13.

²⁹⁶ Autorův názor na milénium lze najít v James. B. Jordan, „Revelation Made Practical“ (šest kazet se 37-stránkovou studijní příručkou; Tyler, TX: Geneva Ministries, 1986). Viz také David Chilton, *Days of Vengeance: An Exposition of the Book of Revelation* (Fort Worth: Dominion Press, 1987), s. 493–529. Srovnejte Zjevení 20:1–2 s Matoušem 16:18–19.

univerzitní vzdělání, praktické využití technologií a mnoho dalších dobrodiní. V devatenáctém století se křesťanství v důsledku misionářského hnutí rozšířilo po celém světě a téměř vymýtilo otroctví (ačkoliv i dnes otroctví stále ještě existuje v některých islámských zemích a za železnou oponou).²⁹⁷

Dějiny Církve však nejsou dějinami hladkých, plynulých pokroků. Z toho, co už jsme viděli v biblických dějinách, bychom měli očekávat mnohá období úpadku. Měli bychom očekávat, že starší zřízení se opotřebuje a upadne do krizí, pošetilstí a bludů, aby bylo nahrazeno novým zřízením, které bude [biblickou] víru vyjadřovat náležitějším způsobem. Každé nové zřízení přebírá silné stránky toho předchozího, ale přetváří je v něco nového, mocnějšího a slavnějšího.²⁹⁸

Například: Po několika staletích soužení dal Bůh Církvi Konstantina. Dnes mnoho ignorantů Konstantina kritizuje, ale nemůže být pochyb o tom, že jeho obrácení bylo pro tisíce masakrovaných, zmrzačených a znásilňovaných křesťanů jeho doby vítanou změnou. Konstantinovské zřízení možná neodpovídá dnešním standardům, ale ve své době bylo slavné. Dopřálo Království mír; umožnilo křesťanství rozkvést na Východě, doneslo evangelium mnoha národům a přineslo s sebou ohromná požehnání.

Na Západě konstantinovské zřízení nevydrželo. Konec konců, bylo nedokonalé. Po několika staletích bojů a zmatků Bůh na Západě ustanovil papežské zřízení. Pro protestanty, jako jsem já, je snadné na

²⁹⁷ Ohledně vzestupu a růstu křesťanství, viz Loraine Boettner, *The Millennium* (Phillipsburg, NJ: Presbyterian and Reformed Pub. Co., 1957), s. 3–108; Kenneth Scott Latourette, *A History of Christianity* (New York: Harper and Row, 1975); a Latourette, *A History of the Expansion of Christianity*, 7 sv. (Grand Rapids: Zondervan, 1970).

²⁹⁸ Velmi zajímavou studii na toto téma, která zachází i do rozboru změn symbolismu v jednotlivých érách, je: Eugen Rosenstock-Huussy, *Out of Revolution: Autobiography of Western Man* (Norwich, VT: Argo Books, [1938] 1966). Viz také Harold J. Berman, *Law and Revolution: The Formation of the Western Legal Tradition* (Cambridge: Harvard University Press, 1983).

papežství hledat (a najít) celou řadu chyb, ale měli bychom pamatovat, že pevná ruka silných, zbožných papežů pomohla přivést do Království nepoddajné kmeny napříč celou Evropou. To, že papežové Lutherovy doby prostě byli špatní, ještě neznamená, že takoví byli vždycky. V době [raného papežského zřízení] byly evropské kmeny ve stavu nepřetržité války. Tím, že papeži zakázali válku v době Půstu, o nedělích a v rámci Božího míru²⁹⁹ a Božího příměří,³⁰⁰ nakonec přinesli stav stabilního míru. Války byly vyhlášeny, vybojovány a ukončeny. Normálem se stal mír. Tento stav přinesli papežové ruku v ruce se zbožnými vládci díky holi exkomunikace.

Papežské zřízení však bylo nedokonalé. Neslo s sebou i různá zneužití autority; a křesťanům v severní Evropě se nelíbilo, že je ovládají Italové. Bůh tedy dal svému lidu Reformaci. Reformace fungovala v různých zemích různě, ale přinesla nové a lepší „smluvní zřízení“. Přinesla s sebou svobodu tisku, gramotnost, univerzitní vzdělání a praktické využití technologií. I reformační zřízení však byla nedokonalá. Byla příliš úzce spjata s jednotlivými národy a ve Spojených státech s rozdělenými denominacemi. S Reformací se ztratil smysl a prožitek skutečné katolicity křesťanstva.

Růst Království v budoucnosti

Co nás tedy čeká dál? Na základě našeho studia Bible můžeme říct, že až se Bohu zalíbí dát nám nové zřízení, tato nová forma Království v sobě zahrne ty nejlepší prvky ze všech zřízení předchozích, ale přetvoří je v něco nového. A tuto budoucnost si nedokážeme představit. Já sám

²⁹⁹ Pozn. př.: Zjednodušeně: „Hnutí“ řádově v 10.–13. století, které zakazovalo násilí páchané na civilistech (počínaje rolníky a kleriky) a zasvěcených místech (kostely, kláštery, hřbitovy atd.) a o zasvěcených časech (neděle, svátky, atd.); porušení znamenalo exkomunikaci, a tedy hrozilo věčným zatracením.

³⁰⁰ Pozn. př.: Jakýsi „rozšířený Boží mír“, který nakonec omezil možnost boje (podle oblasti) na c. 30–80 dní v roce.

jsem přesvědčený, že blízkou paralelou k naší dnešní situaci je Samuelova doba. V těch dnech se archa nacházela u Kirjat-jearimu, Stánek v Nóbu a velekněz venku v poli s Davidem. Na trůnu seděl zlý, démonizovaný král.³⁰¹ Domnívám se, že kněží u Kirjat-jearimu trvali na tom, že nejdůležitější ze všeho je archa. Kněží v Nóbu dost možná kladli důraz na Stánek a na jeho důležitost. Davidovi vojáci určitě byli přesvědčeni, že nejdůležitější je dynamická přítomnost velekněze a jeho efodu. Tehdejší teologové nepochybně spekulovali o tom, jak to všechno dát zase dohromady, ale netušili, co se ve skutečnosti mělo stát. Blížící se Nové zřízení bylo něčím, co si nikdy nemohli dokázat představit.

Srovnejte tuto situaci s tou, v níž se nacházíme my dnes. Máme tu charismatické hnutí zaměřené na individuální učednictví, které tvoří zbožní, bohobojní lidé, oddaní modlitbě a usilování o nápravu. Mnozí z nich si myslí, že nejlepší by bylo, kdybychom se k nim my všichni připojili. Máme tu probuzení v pravoslaví, které nám signalizují spisy Alexandera Schmemanna. Samozřejmě, pravoslavní teologové věří, že my všichni se potřebujeme sbalit a připojit se k pravoslaví! Je tu i mocná obroda v reformačních církvích, která se soustředí na hluboké uvažování Cornelia Van Tila. Mnozí z těchto lidí se honosí označením „křesťanští rekonstrukcionisté“ a přejí si, aby se k hnutí rekonstrukcionismu přidali i všichni ostatní. A jak pokračujeme dál, máme tu novopuritánské hnutí v presbyteriánských a baptistických sborech. Tito upřímní lidé nás volají k tomu nejlepšímu z dědictví našich předků, ale až příliš často si myslí, že to je to jediné, co potřebujeme.

Opravdu nechci nikoho vynechat, ale jsem si jistý, že i tak někoho vynechám. Nestačil by mi čas a prostor, kdybych měl vyprávět o probuzení evangelikálních přesvědčení v římském katolicismu, o obrodě zpěvu žalmů v liberálních církvích, o prohlubujících se teologických

³⁰¹ A když sepisuji tato slova, média jsou zrovna plná zpráv o tom, jak se manželka našeho „konzervativního, křesťanského prezidenta“ [Ronalda Reagana] radí s astrology.

snahách různých paracírkevních organizací a podobně. Na mnohých z těchto hnutí jsem se podílel a v každém jednom případě si ti u archy myslí, že archa je nejdůležitější; ti u Stánku jsou přesvědčeni, že nejdůležitější je Stánek; a ti s efodem věří, že nejdůležitější je efod. Křesťanstvo je dnes roztříštěné.

Budoucnost si ale nedokážeme představit. Nebylo by k ničemu, kdybychom se všichni přidali k novopuritánům. Nebo k rekonstrukcionistům. Nebo k obrozeným pravoslavným. Nebo k učednickým charismatikům. Bůh uchopil křesťanstvo a roztrhal ho. Má v úmyslu ho znovu složit dohromady v novém řádu Království. A my nemůžeme předbíhat Jeho načasování ani se domnívat, že jsme vypátrali Jeho záměry.

Nuže, co teď? Naše momentální povinnosti zůstávají stejné, jako byly vždycky předtím. Křesťané nejsou povoláni k tomu hrát si na Boha a snažit se manipulovat dějinami. Jejich úkolem je sloužit Bohu ve svých povoláních. A to nás táhne zpět k základům: ke studiu Bible, k modlitbě, ke svátostem, ke zbožnému životu domácností, k veřejné bohoslužbě, k věrné práci v našich zaměstnáních.

Pro pastory to znamená, že ať už jsme v jakémkoliv táboře, ani naše povinnosti se nemění. Musíme se postarat, že bohoslužba bude opravdovou obnovou smlouvy; je třeba se vrátit k rituálu smluvní obnovy (viz Kapitola 10). Vraťme se k Božímu zpěvníku, k Žaltáři, jako k základu našich církevních písní (nevyjímaje ostatní velké písně Církve). Srdcem našeho vyučování a kázání musí být studium Bible a biblický výklad. Právě tak totiž pokládáme základ, budujeme svaté a připravujeme cestu pro ustanovení Nového zřízení, které má přijít. A kdo ví, jak úžasné bude?

Bibliografie

Následující seznam knih rozhodně není ani v nejmenším kompletní. V této knize jsem použil i mnoho dalších prací, které najdete v poznámkách. Na tomto místě prostě jen uvádím práce, o nichž jsem přesvědčen, že budou těm, kdo se budou chtít hlouběji věnovat některým tématům v této knize, největší pomocí. Významné místo na tomto seznamu přirozeně zaujímají mé vlastní dřívější studie, jelikož tvoří základ, na němž tato kniha stojí. Všechny mé studie jsou k dispozici od služby *Biblical Horizons*, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713.

Některé z níže uvedených děl jsou napsané z ortodoxně křesťanské perspektivy, zatímco jiné ne, ačkoliv stále obsahují mnoho užitečných informací. Práce, které předpokládají, že Bible není neomylným a bezchybným Božím Slovem, ale pouze dílem lidských autorů, jsem označil výrazem „liberální“. Práce, které se drží křesťanského přesvědčení ohledně neomylnosti Písma, jsem označil jako „evangelikální“.

- Albright, W. F. *Archaeology and the Religion of Israel*. Baltimore: Johns Hopkins, 1946.
- Allen, R. H. *Star Names: Their Lore and Meaning*. New York: Dover Pub., 1963.
- Bavinck, Herman. *Our Reasonable Faith*. Př. Henry Zylstra. Grand Rapids: Baker Book House, (1956) 1977.
- Bavinck, Herman. *The Doctrine of God*. Př. William Hendriksen. Edinburgh: The Banner of Truth Trust, (1918) 1977.
- Beattie, J. H. M. a Lienhardt, R. G. *Studies in Social Anthropology: Essays in Memory of E. E. Evans-Pritchard by his Former Oxford Colleagues*. London: Oxford University Press, 1975.

- Berkhof, Louis. *Systematic Theology*. 4. vyd. Grand Rapids: Eerdmans, 1949.
- Campbell, Roderick. *Israel and the New Covenant*. Tyler, TX: Geneva Ministries, (1954) 1983. Jedinečná studie prorockého symbolismu; evangelikální.
- Carr, G. Lloyd. *The Song of Solomon: An Introduction and Commentary*. Tyndale Old Testament Commentaries. Downers Grove, IL: Inter-Varsity Press, 1984. Uvážlivý a soudný konzervativní komentář na velmi symbolickou knihu.
- Cassuto, Umberto. *A Commentary on the Book of Exodus*. Př. Israel Abrahams. Jerusalem: Magnes Press, 1967. Židovský komentář; poměrně konzervativní.
- Chilton, David. *Days of Vengeance: An Exposition of the Book of Revelation*. Fort Worth, TX: Dominion Press, 1987. Evangelikální.
- Chilton, David. *Paradise Restored: An Eschatology of Dominion*. Fort Worth, TX: Dominion Press, 1985. Dobrý úvod do prorockého symbolismu; evangelikální.
- Clowney, Edmund P. *Preaching and Biblical Theology*. Phillipsburg, NJ: Presbyterian and Reformed Pub. Co., 1975. Jedinečný úvod do teologie historie vykoupení; evangelikální.
- Cornwall, Judson. *Let Us Draw Near*. Plainfield, NJ: Logos International, 1977. Beletrizované vypravování o budování Stánku. Velmi čtivá prezentace s uvážlivými výklady založenými hlavně na Pinkově knize *Gleanings in Exodus*.
- Daniélou, Jean. *From Shadows to Reality: Studies in the Biblical Typology of the Fathers*. Př. Wulstan Hibberd. Westminster, MD: Newman Press, 1960. Cenná studie, která ukazuje, že církevní otcové chápali rozdíl mezi biblickou typologií a filozofickou alegorií.
- Davidson, Richard M. *Typology in Scripture: A Study of Hermeneutical TYPOS Structures*. Andrews University Seminary Doctoral Dissertation Series 2. Berrien Springs, MI: Andrews

University Press, 1981. Důkladný historický přehled typologie; nedocenitelná studie; konzervativní adventistická perspektiva.

- De Graaf, S. G. *Promise and Deliverance*. 4 sv. Př. H. Evan Runner a Elizabeth W. Runner. St. Catharines, Ontario: Paideia Press, 1977. Populárně napsaná, teologická biblická historie, „typologická“ metoda.
- Dix, Dom Gregory. *The Shape of the Liturgy*. Westminster: Dacre Press, 1945. Klíčová studie struktury uctívání.
- Edersheim, Alfred. *The Temple: Its Ministry and Services, As They Were at the Time of Christ*. Grand Rapids: Eerdmans, 1972. Evangelikální.
- Fairbairn, Patrick. *The Typology of Scripture*. New York: Funk and Wagnalls, 1876. Klasická evangelikální studie typologie; viz Davidson.
- Farrer, Austin. *A Rebirth of Images: The Making of St. John's Apocalypse*. Gloucester, MA: Peter Smith, (1949) 1970. Fascinující studie biblického symbolismu. Kvazi-evangelikální.
- Farrer, Austin. *The Revelation of St. John the Divine*. Oxford: Clarendon Press, 1964. Studie navazující na *Rebirth of Images*.
- Frame, John M. *The Doctrine of the Knowledge of God*. Phillipsburg, NJ: Presbyterian and Reformed Publishing Co., 1987. Nejdůležitější dílo na poli evangelikální epistemologie za několik posledních dekad.
- Haran, Menahem. *Temples and Temple-Service in Ancient Israel*. Oxford: Clarendon Press, 1978. Liberální perspektiva.
- Hough, R. E. *The Ministry of the Glory Cloud*. New York: Philosophical Library, 1955. Cenná studie historie vykoupení. Evangelikální.
- Institute for Basic Youth Conflicts. *Character Sketches: From the Pages of Scripture, Illustrated in the World of Nature*. 3 sv. Oak Brook, IL: Institute for Basic Youth Conflicts, 1976, 1978, 1982. Evangelikální.

- Jaki, Stanley. *The Road of Science and the Ways to God*. University of Chicago Press, 1978. Křesťanská kritika Kuhnova subjektivismu.
- Jordan, James B. „The Bible and the Nations (A Syllabus).“ Biblical Horizons, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713.
- Jordan, James B. „Christianity and the Calendar (A Syllabus).“ Biblical Horizons, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713.
- Jordan, James B. *Covenant Sequence in Leviticus and Deuteronomy*. Tyler, TX: Institute for Christian Economics, 1988.
- Jordan, James B. „The Death Penalty in the Mosaic Law: Five Exploratory Essays.“ Biblical Horizons, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713.
- Jordan, James B. „Dragons and Dinosaurs in Biblical Perspective.“ Biblical Horizons, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713.
- Jordan, James B. „From Glory to Glory: Degrees of Value in the Sanctuary.“ Biblical Horizons, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713.
- Jordan, James B. „Hexameron: Theological Reflections on Genesis One (A Syllabus).“ Biblical Horizons, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713.
- Jordan, James B. *Judges: God’s War Against Humanism*. Tyler, TX: Geneva Ministries, 1985.
- Jordan, James B. *The Law of the Covenant: An Exposition of Exodus 21–23*. Tyler, TX: Institute for Christian Economics, 1984.
- Jordan, James B. *Primeval Saints: Studies in the Patriarchs of Genesis*. Biblical Horizons, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713.
- Jordan, James B., ed. *The Reconstruction of the Church*. Christianity and Civilization 4. Tyler, TX: Geneva Ministries, 1985.
- Jordan, James B. *Sabbath Breaking and the Death Penalty: A Theological Investigation*. Tyler, TX: Geneva Ministries, 1986.

- Jordan, James B. *The Sociology of the Church*. Tyler, TX: Geneva Ministries, 1986.
- Jordan, James B. „Thoughts on Jachin and Boaz.“ *Biblical Horizons*, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713.
- Jordan, James B. *Food and Faith: The Mosaic Dietary Laws in New Covenant Perspective*. *Biblical Horizons*, P. O. Box 132011, Tyler, Texas, 75713.
- Keel, Othmar. *The Symbolism of the Biblical World: Ancient Near Eastern Iconography and the Book of Psalms*. Př. Timothy J. Hallett. New York: Seabury Press, 1978. Liberální perspektiva, ale cenná studie s mnoha ilustracemi.
- Kik, J. Marcellus. *An Eschatology of Victory*. Phillipsburg, NJ: Presbyterian and Reformed Pub. Co., 1971. Evangelikální studie prorockého symbolismu.
- Kline, Meredith G. *Images of the Spirit*. Grand Rapids: Baker, 1980. Evangelikální studie biblického symbolismu.
- Kline, Meredith G. *Kingdom Prologue*. 3 sv. Vydáno autorem. (Gordon-Conwell Theological Seminary, South Hamilton, MA), 1981, 1983, 1986. Evangelikální studie knihy Genesis; zaměření na literární struktury a symbolismus řady pasáží.
- Kline, Meredith G. *The Structure of Biblical Authority*. Revidované vydání. Grand Rapids: Eerdmans, 1972. Evangelikální studie literárních struktur v Bibli.
- Kuhn, Thomas S. *The Structure of Scientific Resolutions*. Druhé vydání. University of Chicago Press, 1970.
- Lecerf, Auguste. *An Introduction to Reformed Dogmatics*. Př. André Schlemmer. Grand Rapids: Baker Book House, (1949) 1981. Evangelikální.
- Lee, Francis Nigel. *The Central Significance of Culture*. Phillipsburg, NJ: Presbyterian and Reformed Pub. Co., 1977. Evangelikální.

- Lewis, C. S. *The Discarded Image: An Introduction to Medieval and Renaissance Literature*. Cambridge University Press, 1964. Cenná prezentace chápání světa, které se zásadním způsobem liší od toho dnešního.
- Lewis, C. S. *An Experiment in Criticism*. Cambridge University Press, 1961. Výjimečný úvod do umění čtení různých druhů literatury.
- Lovejoy, Arthur O. *The Great Chain of Being*. Cambridge: Harvard University Press, 1936.
- North, Gary. *The Dominion Covenant: Genesis*. An Economic Commentary on the Bible 1. Revidované vydání. Tyler, TX: Institute for Christian Economics, 1987. Evangelikální.
- North, Gary, ed. *Tactics of Christian Resistance*. Christianity and Civilization 3. Tyler, TX: Geneva Ministries, 1983. Obsahuje: James B. Jordan, „Rebellion, Tyranny, and Dominion in the Book of Genesis.“
- Pink, Arthur W. *Gleanings in Exodus*. Chicago: Moody Press, 1971. Evangelikální.
- Poythress, Vern S. *Symphonic Theology: The Validity of Multiple Perspectives in Theology*. Grand Rapids: Zondervan, 1987. Evangelikální.
- Robertson, O. Palmer. *The Christ of the Covenants*. Grand Rapids: Baker, 1980. Pečlivá prezentace postupného vývoje smluv v Bibli.
- Rosenstock-Huessy, Eugen. *Out of Revolution: Autobiography of Western Man*. Norwich, VT: Argo Books, (1938) 1969. Přehled revolučních proměn kultury v dějinách Západu.
- Rushdoony, Rousas J. *The Mythology of Science*. Nutley, NJ: Craig Press, 1967.
- Rushdoony, Rousas J. *The One and the Many*. Tyler, TX: Thoburn Press, [1971] 1978.

- Schilder, Klaas. *Christ and Culture*. Př. G. van Rongen a W. Helder. Winnipeg: Premier Publishers, 1977. Velmi důležitý evangelikální rozbor křesťanského světonázoru.
- Schilder, Klaas. *Heaven: What Is It?* Př. a ed. Marian M. Schoolland. Grand Rapids: Eerdmans, 1950. Velmi důležitý evangelikální rozbor křesťanského světonázoru.
- Schlossberg, Herbert. *Idols for Destruction: Christian Faith and Its Confrontation with American Society*. Nashville: Thomas Nelson, 1983. Důležitý evangelikální rozbor křesťanského světonázoru.
- Schmemmann, Alexander. *For the Life of the World*. Crestwood, NY: St. Vladimir's Seminary Press, 1973. Klíčový rozbor křesťanského světonázoru z perspektivy „obnoveného ruského pravoslaví“.
- Silva, Moisés. *Has the Church Misread The Bible? The History of Interpretation in the Light of Current Issues*. Foundations of Contemporary Interpretation 1. Grand Rapids: Zondervan, 1987. Důležitý evangelikální úvod do umění biblického výkladu.
- Sutton, Ray R. *That You May Prosper: Dominion by Covenant*. Tyler, TX: Institute for Christian Economics, 1987. Rozsáhlý, vcelku populárně napsaný úvod do otázky rozvoje a struktury biblických smluv. Evangelikální.
- Terry, Milton S. *Biblical Apocalypstics*. New York: Eaton and Mains, 1898. Umírněně evangelikální rozbor biblického symbolismu.
- Terry, Milton S. *Biblical Hermeneutics*. New York: Phillips and Hunt, 1883. Umírněně evangelikální dílo, včetně rozsáhlého materiálu na téma biblického symbolismu.
- Van Til, Henry. *The Calvinistic Concept of Culture*. Grand Rapids: Baker Book House, 1959. Velmi důležitý evangelikální rozbor křesťanského světonázoru.

- Wenham, Gordon J. *The Book of Leviticus*. The New International Commentary on the Old Testament. Grand Rapids: Eerdmans, 1979. Evangelikální.
- Wenham, Gordon J. *Numbers: An Introduction and Commentary*. Tyndale Old Testament Commentaries. Downers Grove, IL: Inter-Varsity Press, 1981. Evangelikální.
- Whitcomb, John C. *The Early Earth*. Grand Rapids: Baker Book House, 1972. Evangelikální diskuze o šestidenním kreacionismu.
- Wolff, Hans Walter. *Anthropology of the Old Testament*. Př. Margaret Kohl. Philadelphia: Fortress Press, 1974. Liberální, ale užitečná práce.
- Woodrow, Ralph. *Great Prophecies of the Bible*. P. O. Box 124, Riverside, CA: Woodrow Evangelistic Association, 1971. Evangelikální a uvážlivé dílo.
- Woolley, Paul, ed. *The Infallible Word: A Symposium*. Třetí vydání. Phillipsburg, NJ: Presbyterian and Reformed Pub. Co., 1967. Obsahuje klíčovou esej z pera Cornelia Van Tila, „Nature and Scripture“.